

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Ioan
SLAVICI
MOARA CU NOROC

LITERA

CHIȘINĂU 1998

CZU 859.0-93
S 63

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

La întocmirea prezentei ediții am folosit cărți apărute anterior: Ioan Slavici, *Pagini alese*. Prefație și note de Ion Popescu. Editura Tineretului, București, 1959; Ioan Slavici, *Proză: povești, nuvele, Mara*; Ed. Cartea românească, București, 1980; Ioan Slavici, *Moara cu noroc*. Colecția "Cartea elevului". Ediție îngrijită de Teofil Teahă. Editura Minerva, 1992.

Coperta: *Isai Cărmu*

TABEL CRONOLOGIC (de Constantin Mohanu)

- 1848 *18 ianuarie* La +iria, lâng[Arad, se na=te Ioan Slavici, fiu al lui Savu Slavici, “maiestru” cojocar, =i al Elenei, n[scut[Borlea.
- 1854—1858 Urmeaz[=coala primar[ ]n satul natal, având ca dasc[l pe Dimitrie Vo=tinari, figur[luminoas[de c[rturar, evocat]n *Amintirile* scriitorului. Un bun pov[\uitor]i este bunicul s[u, Mihai Fercu, de asemenea evocat]n *Amintiri*.
- 1859—1860 Pentru a se putea]nscrie la liceu, frecventeaz[ ]nc[o dat[clasa a IV-a la o =coal[primar[din Arad.
- 1860—1865 Elev la liceul din Arad, clasele I—V. Cu mai mul\i colegi st[ ]n “cortela=” (gazd[), primind s[pt[mânal merinde de acas[, aidoma ca]n *Budulea Taichii*.
- 1865—1867 Urmeaz[la liceul piarist din Timi=oara clasele VI—VII.
- 1867—1868 Ca “privatist”, urmeaz[clasa a VIII-a la Liceul Maghiar din Arad.
- 1868 *august* Trece examenul de bacalaureat la Satu Mare.
octombrie Se]nscrie la Facultatea de Drept =i +tiin\e a Universit[\ii din Budapesta. Particip[la =edin\ele Societ[\ii “Petru Maior” (]ntemeiat[de studen\ii români]n 1862).
- 1869 *aprilie* Se]nscrie la Facultatea de Drept din Viena.
septembrie Este]ncorporat ca “voluntar” (cu termen redus) la un regiment din Viena. Paralel cu stagiul militar]=i continu[studiile universitare. La Viena cunoa=te pe Eminescu, cel care]i va r[mâne toat[via\a “prieten =i sf[tuitor”. Amândoi sunt proclama\i “membri definitivi” ai Societ[\ii literare “România”,]ntemeiat[ ]n 1864 de studen\ii români din Viena.
- 1870 *mai* Sus\ine examenul de stat, obligatoriu pentru to\i studen\ii dup[frecventarea a patru semestre.
- 1871 *martie* Debutiaz[ ]n “Convorbiri literare” cu *Fata de bir[u* (comedie). La constituirea societ[\ii studen\=ti “România jun[” (8 aprilie) Slavici este

ales pre=edinte, iar M. Eminescu — bibliotecar. }mpreun[cu Eminescu desf[oar[o ampl[activitate pentru organizarea Serb[rrii de la Putna =i a Congresului studen\esc care fixeaz[programul luptei pentru “unitatea cultural[“ =i na\ional[a românilor de pretutindenii.

Termin[=coala militar[din Viena, devenind ofi\er.

- 1872 1 iunie }n “Convorbiri literare” public[povestea *Zâna Zorilor*.

iulie P[r[se=te Viena, via\sa de student }ncheindu-se aici. }n var[face practic[avoca\ial[la Arad, }n cancelaria lui Mircea B. St[nescu, care conducea =i foaia umoristic[“Gura satului”, unde colaboreaz[=i Slavici.

Public[}n “Convorbiri literare” pove=tile *Ileana cea =ireat[=i Flori\la din codru*.

- 1873 februarie Este martor la r[zvr[tirea din P[uli=, izbucnit[ca urmare a m[surilor abuzive ale oficialit[\ilor maghiare de a interzice folosirea limbii române la prim[rie.

iulie Intr[ca “archivariu” la Consistoriul din Oradea Mare; }n vizitele pe care le }ntreprinde }n satele bihorene }ntâlne=te prototipul eroului din *Popa Tanda*, nuvel[pe care o va publica doi ani mai târziu }n “Convorbiri literare”.

- 1874 Popose=te la Ia=i pentru un scurt timp (octombrie—noiembrie). Este g[zduit }mpreun[cu Eminescu =i Miron Pompiliu de c[tre Samson Bodn[rescu, directorul +colii Normale. Prin Eminescu, }l cunoa=te pe Ion Creang[.

La cea de a XI-a aniversare a Junimii, prilej de a-l cunoa=te pe Titu Maiorescu, cite=te nuvela *Popa Tanda*.

Este numit secretar al Comisiunii pentru publicarea manuscriselor r[mase de la Eudoxiu Hurmuzaki.

}n decembrie se stabile=te la Bucure=ti.

- 1875 Este numit profesor de filozofie la Liceul “Matei Basarab”, unde pred[=i ore de român[, logic[=i psihologie.

}n “Convorbiri literare” public[nuvela *Popa Tanda* (iunie) =i *Scormon* (noiembrie).

- 1876 }n ziarul “Timpul” public[nuvela *O via\ [pierdut[*.

- 1877 }n ianuarie intr[}n redac\ia ziarului “Timpul”, unde va lucra }mpreun[cu Eminescu =i I. L. Caragiale. }ntre cei trei scriitori se leag[o prietenie unic[}n literatura român[.

în articolele publicate în “Timpul” susține că România este centrul cultural și politic al tuturor românilor din țară și a celor aflați vremelnice sub stăpânire străină.

1878 La cea de a XV-a aniversare a Junimii, la care participă Eminescu și Maiorescu, Slavici citește nouela *Gura satului*, iar I. L. Caragiale — prima sa piesă: *O noapte furtunoasă*.

1879 În “Convorbiri literare” publică nouela *Gura satului*.

1880 Întreprinde o călătorie de studii în Transilvania; la Blaj îl vizitează pe b[ă]trânul Timofei Cipariu. Se întoarce la București prin Banat, pe la Oradea. În “Convorbiri literare” (iunie—iulie) publică nouela *Budulea Taichii*, citită mai întâi la =edințele Junimii, Maiorescu notând în *Jurnalul său* “*splendidul Budulea*”.

Este numit profesor la +coala Normală a Societății pentru învi[ș]tura poporului român, unde predă româna și geografia.

1881 În august și septembrie Întreprinde o călătorie în Oltenia și Muntenia pentru a vizita monumentele istorice, bisericile și mănăstirile.

I se conferă medalia “Bene merenti” pentru munca depusă la Comisia documentelor istorice.

În decembrie publică *Novele din popor*, care include scrieri literare apărute mai înainte în presa literară (*Popa Tanda, Gura satului, La crucea din sat, Scormon, Budulea Taichii*) și *Moara cu noroc* (inedită). Volumul, recenzat elogios de M. Eminescu și N. Xenopol, marchează o piatră de hotar în evoluția prozei românești, îndeosebi a nuvelisticii.

1882 24 ianuarie. De ziua Unirii se constituie la București societatea “Carpații”, care își propune să realizeze hotărârile Congresului de la Putna pentru “unitatea” românilor; Slavici și Eminescu sunt aleși membri activi ai societății. În martie este ales membru corespondent al Academiei Române la Secția Istorie.

Întreprinde o călătorie în Italia, fiind fascinat de sculptura lui Michelangelo și picturile lui Rafael.

Este numit profesor la azilul “Elena Doamna”, unde predă româna și filozofia.

1883 Îmbolnăvirea lui Eminescu (iunie) îl îndurerează profund; Întreprinde numeroase acțiuni pentru a-l ajuta.

- 1884 La Sibiu, sub conducerea lui Slavici, apare "Tribuna" care]-i va desf[ura activitatea sub deviza: "Soarele pentru to\i românii la Bucure=ti r[sare!"; iar]n domeniul artei propag["realismul popular".]n nr.1 al Bibliotecii populare a "Tribunei" Slavici public[*P[dureanca*, ampl[nuvel[cu subiect de roman.
- 1886 18 martie La Sibiu se oficiaz[c[s[toria lui Ioan Slavici cu profesoara Eleonora T[n]sescu, directoarea +colii de fete din localitate.
- 1887 Este ales secretar al Partidului Na\ional Român, pre=edinte fiind G. Bari\.
-]l aduce pe G. Co-buc redactor la "Tribuna".
- 1888 Este]ntemni\at pentru un an la Va\,]n Ungaria, unele articole pentru cauza na\ional[a românilor publicate]n "Tribuna" fiind considerate "delict de agita\iune".
- 1889 15 iunie La Bucure=ti se stinge din via\ Eminescu; "Tribuna"]ndoliat[consemneaz[: "Cea mai glorioas[ ]ntruchipare a geniului românesc]-a sfâr=it via\a de mizerii]n modul cel mai trist. Cu el s-a stins cea mai m[rea\ figur[a literaturii române=ti".
- 1890]n martie se re]ntoarce la Bucure=ti, fiind numit director de studii]i profesor la azilul "Elena Doamna", func\ii]n care r[mâne pân[ ]n 1894.
- Public[+colile noastre s[te=ti. *Localurile*.
- 1891 La 24 ianuarie ia fiin\ la Bucure=ti Liga pentru unitatea cultural[a tuturor românilor,]n care activeaz[ ]i Slavici.
- 1892 La Sibiu se semneaz[Memorandumul românilor din Transilvania]i Ungaria,]ntocmit pe baza unui proiect schi\at de Slavici]nc[din 1887, când fusese ales secretar al Partidului Na\ional Român.
- Public[*Novele*, I (cele mai multe reedit[ri).
- Public[volumul *Românii din regatul ungar]i politica maghiar[*.
- 1893]nfiin\eam[la Bucure=ti ziarul "Coresponden\ a român[",]n care sprijin[ac\iunile memorandi=tilor.
- Public[*Ardealul. Studiu istoric*.
- 1894 1 ianuarie Sub conducerea lui Slavici, Caragiale]i Co-buc, apare la Bucure=ti revista ilustrat["Vatra".]n primele 24 numere ale revistei Slavici public[integral romanul *Mara* (tip[rit]n volum de-abia]n 1906).
-]n iunie este numit director al Institutului "Ioan Ottetele=anu" din M[gurele (lâng[Bucure=ti), iar so\ia sa este director adjunct.

- 1896 Public[*Novele*, II, în care include =i *Comoara* (inedit[ ).
- 1897 La Arad (în ianuarie) începe s[apar[“Tribuna poporului”, în care Slavici public[sute de articole, fiind =i membru fondator al ziarului.
îi apare volumul *Povele pentru buna cre=tere a copiilor*.
- 1902 Public[romanul *Din b[trâni*, distins în anul urm[tor cu premiul Academiei “I. Heliade-R[dulescu”.
- 1907 C[l[lore=te în Elveia, unde se afl[la studii fiul s[u cel mai mare, Titu-Liviu.
- 1908 =i reediteaz[nuvelistica sub titlul *Nuvele*, I, II. Public[în volumul *Pove=ti* cele mai valoroase basme =i pove=ti ale sale.
Demisioneaz[de la azilul “Elena Doamna” =i ia conducerea ziarului “Minerva”.
- 1909 Cu prilejul comemor[rii a 20 de ani de la moartea lui Eminescu, Slavici public[în revistele literare ale timpului unele dintre cele mai valoroase pagini de memorialistic[dedicate poetului nostru na[ional.
- 1910 Public[volumul *Românii din Ardeal* =i trei scrieri pedagogice: *Educa[iunea na[ional[*, *Educa[iunea fizic[*, *Educa[iunea moral[*. Este angajat profesor de limba român[=i geografie la +coala evanghelic[din Bucure=ti.
- 1911 îi apar volumele *Românii de peste Carpa[i* =i *Zbucium[rile politice la românii din Ungaria*.
- 1914 Conduce ziarul “Ziua”, care prin politica pacifist[=i de neutralitate a fost considerat progerman.
îi apare *Gramatica limbii române*.
- 1916—1917 Colaboreaz[la “Gazeta Bucure=tilor” =i “Scena”.
- 1918 Colaboreaz[la “Biblioteca copiilor =i a tinerimii”, publica[iie s[pt[mânal[ilustrat[.
- 1919 ianuarie–februarie Pentru activitatea gazet[reasc[din timpul r[zboiului este implicat împreun[cu T. Arghezi în “procesul ziari=tilor”. Este achitat la sfâr=itul anului ca urmare a campaniei de pres[ini[iat[de scriitori.
- 1920 îi apare romanul *Din dou[lumi*.
- 1921 Public[volumul de memorialistic[*Închisorile mele*. Reediteaz[*Pove=tile* (vol. I) =i *Nuvele*, I, II.
- 1923 îi apare romanul *Cel din urm[arma=*.

Public[*Pove=ti*, vol. II, cu basme =i pove=ti incluse pentru prima dat[ ]n volum.

]i apare volumul III din *Nuvel*.

1924 Apare volumul *Amintiri*,]n care evoc[pe marii s[i contemporani =i prieteni: Eminescu, Creang[, Caragiale, Co=buc, Maiorescu.

1925]n iunie se]nceie, f[r[succes, campania de pres[pentru a i se acorda lui Slavici Premiul Na\ional pentru proz[. (Premiul se acord[lui I. Al. Br[tescu-Voine=ti.)

17 august Se stinge din via\[, la orele 18.30,]n casa fiicei sale Lavinia, la Crucea de Jos (Panciu). Este]nmormântat la schitul Brazi (Panciu),]nso\it pe ultimul drum de numeroasa-i familie, s[teni din]mprejurimi, iar din partea Societ[\ii Scriitorilor Români de Liviu Rebreanu, Gala Galaction =i Mihai Sorbul. Cuvântul din urm[ ]l roste=te Gala Galaction: “}nvelim pe unul dintre principii Cuvântului Românesc cu faldurii adânci ai gliei str[bune... }l vedem deasupra noastr[, mare]n literatur[, frunta= al condeiului, premerg[tor =i explorator al frumuse\ii grailui =i al sufletului poporului nostru... }l vedem deasupra noastr[— printre nouri =i printre culmi, care se numesc Eminescu, Alecsandri, Maiorescu, Co=buc, Caragiale... Vârf de stânc[,]n diademul Carpa\ilor no=tri suflète=ti”.

NUVELE

POPA TANDA

I

Ierte-l Dumnezeu pe dasc[lul Pintilie! Era cânt[re\ vestit. +i mur[turile foarte]i pl[ceau. Mai ales dac[era cam r[gu=it, le bea cu g[lbenu= de ou =i i se dregea organul,]ncât r[sunau ferestrele când cânta *Mântuie=te, Doamne, norodul t[u!* Era dasc[l]n Butucani, bun sat =i mare, oameni cu stare =i socoteal[, pomeni =i ospe\e de bogat. Iar[copii n-avea dasc[lul Pintilie decât doi: o fat[, pe care a m[ritat-o dup[Petrea |apului, =i pe Trandafir, p[rintele Trandafir, popa din S[r]ceni.

Pe p[rintele Trandafir s[-l]n[Dumnezeu! Este om bun; a]nv[\at mult[carte =i cânt[mai frumos decât chiar =i r[posatul tat[l s[u, Dumnezeu s[-l ierte! =i totdeauna vorbe=te drept =i cump[nit, ca =i când ar citi din carte. +i harnic =i grijitor om este p[rintele Trandafir. Adun[din multe =i face din nimica ceva. Strânge, drege =i culege, ca s[aib[pentru sine =i pentru al\ii.

Mult s-a ostenit p[rintele Trandafir]n tinere\ea lui. +colile cele mari nu se fac numai iac-a=a, mergând =i venind. Omul s[rac =i mai are, =i mai rabd[. Iar[cu capul se lucreaz[mai greu decât cu sapa =i cu furca. Dar toate s-au f[cut =i nici n-au r[mas lucru zadarnic. Trandafiric[a ajuns pop[ ]n satul t[tâne-s[u,]n Butucani, bun sat =i mare, oameni cu stare =i cu socoteal[, dar la pomeni =i la ospe\e p[rintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi p[rintele Trandafir dac[nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorb[, cam aspru la judecat[: prea de-a dreptul, prea verde-f[\i=. El nu mai suce=te vorba, ci spune drept]n fa\[, dac[i s-a pus ceva pe inim[. Nu e bine s[fie omul a=a. Oamenii se prea sup[r[când le lu[m c[ciula din cap. +i e bine s[tr[im bine cu lumea.

Aceasta s-a v[zut =i cu alde p[rintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n-a putut s[stea]n Butucani. Când una, când alta: odat[da cu vorba-n s[teni, alt[dat[-n protopop. +i este =tiut c[, mai ales cu protopopul, preo\ii trebuie s[nu fac[mult[vorb[. Decât vorbele, la protopopi, darurile au mai mult]n\eles. Iar asta p[rintele Trandafir nu voia s-o priceap[.

Nu-i vorb[! drept avea p[rintele Trandafir. Este numai c[dreptul e treaba celor mai mari]n putere. Cei mai slabi trebuie s[=i-l arate pe-ncetul. Furnica nu r[stoarn[muntele, dar]l poate muta din loc:]ncet]ns[,]ncet, buc[\ic[dup[buc[\ic[. Poate c[=tia =i p[rintele c[este a=a]n lume; dar el avea legea lui: “Ce-i drept =i adev[rat, nici la dracul nu-i minciun[!” Acesta era cuvântul lui; cu acest cuvânt =i-a f[cut =i calea din Butucani... Adic[nu tocmai el a f[cut-o, ci s[tenii. O vorb[=i]nc[ceva, pentru mai bun[ ]n\elegere, la protopop, o cale la episcopie, =i aici o vorb[bun[de la protopop: lucrurile se fac, numai dac[le =tim face. Cu mult, cu pu\in, p[rintele Trandafir fu trimis de la Butucani la S[r[ceni — pentru buna]n\elegere]ntre credincio=i.

Pop[-n S[r[ceni? Cine =tie ce vrea s[zic[pop[-n S[r[ceni! Dar a=a-i trebuie p[rintelui Trandafir! Cine vrea s[sar[peste groap[, arunce=-i mai-nainte desagii peste ea. P[rintele Trandafir n-avea]ns[decât nevast[=i doi copii: desagii]i erau de=er\i. Pentru aceea]i era atât de greu s[sar[din Butucani la S[r[ceni.

*

Pe Valea-Seac[este un sat pe care oamenii]l numesc S[r[ceni. Un sat “S[r[ceni” pe o vale “seac[“: mai r[u nu poate s[sune]nsemnarea unui loc.

Valea-Seac[!

“Vale”, pentru c[este un loc]nchis]ntre mun\i; “seac[“, pentru c[pâraul ce =i-a f[cut cale pe mijlocul v[\\ii este sec aproape]ntregul an.

Iat[cum st[valea.

]n dreapta este un deal numit Râpoasa.]n stânga sunt alte trei dealuri numite: Fa\, Gropni\ =i Aluni=.

Pe Râpoasa cresc stânci; pe Fa\ a sunt holde; pe Gropni\ a este satul, iar[pe Aluni= sunt mormintele satului]ntre aluni =i mesteac[ni.

A=a-n dreapta =i a=a-n stânga: dar lucrul de c[petenie este tocmai]n fund. Aici sunt mun\ii; de aici vine ce vine.

Dincolo, peste Râpoasa, este Valea-R[pi\ii, o vale mai adânc[decât Valea-Seac[=i numit[a=a pentru c[prin ea curge R[pi\ a. R[pi\ a este sup[r[cioas[, mai ales]n timp de prim[var[, iar pâ râul de pe Valea-Seac[este un crac al R[pi\ii. Prim[vara, când se tope=te neaua pe mun\i, R[pi\ a se sup[r[, vars[o parte din mânia ei]n cracul de pe Valea-Seac[, =i asta]nceteaz[de a mai fi “seac[“.]n câteva ceasuri S[r[cenii sunt numai prea boga\i]n ap[. A=a o pat aproape]n fiecare an. Când sem[n[turile din vale par mai frumoase, Valea-Seac[minte cu numele =i spal[tot ce-i pic[ ]n cale.

Ar fi]nc[bine dac[această n[p[dire ar \inea numai scurt[vreme. Apa r[mâne]ns[pe vale, formând multe locuri de ad[post pentru neamul brosc[resc.

Iar[ ]n locul grânelor, pe lâng[b[l\i, cresc r[chite =i se]mbuib[s[lci=ul.

Este oare minune dac[ ]n urma acestora s[r[cenenii s-au f[cut cu vremea cei mai lene=i oameni!? Este nebun acela care seam[n[unde nu poate secera ori unde nu =tie dac[va putea ori nu s[secere. Pe Fa\ a locul este nisipos, grâul cre=te cât palma =i p[pu=oiul cât cotul; pe Râpoasa nici murele nu se fac, iar]n vale apa m[nânc[rodul. Unde nu e n[dejde de dobând[lipse=te =i]ndemnul de lucru. Cine lucreaz[vrea s[câ=tige, iar[s[r[cenenii =i-au fost scos gândul de câ=tig; pentru aceea nici nu se aflau]ndemna\i s[lucreze. Cât puteau, petreceau vremea]ntin=i la r[coare; nu puteau,]i mâncau zilele lucrând prin alte sate]nvecinate. Când venea apoi iarna... vai =i amar!

Iar cine e deprins cu r[ul, la mai bine nici nu gânde=te; s[r[-cenenilor le p[rea c[, decât a=a, mai bine nici nu poate fi. Pe=tele-n ap[, pas[rea-n aer, cârti\ a]n p[mânt =i s[r[cenenii]n s[r[cie!

S[r[cenii? Un sat cum S[r[cenii trebuie s[fie. Ici o cas[, colo o cas[... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindc[n-au ce

În gr[di; uli\ este satul Întreg. Ar fi prost lucru un horn la cas[: fu-
mul afl[cale =i prin acoperi=. Nici muruiala pe pere\ii de lemn n-are
În\eles, fiindc[tot cade cu vremea de pe dâni. Câteva lemne cl[dite
laolalt[, un acoperi= din paie amestecate cu fân, un cuptor de imal[
cu prispa b[trâneasc[, un pat alc[tuit din patru \api b[tu\i În p[-
mânt, o u=[f[cut[din trei scânduri În\epenite c-un par cruci= =i cu
altul curmezi=... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place s[-i fac[altul
mai pe plac.

În vârful satului, adic[la cel mai În\at loc, este o alc[tuial[pe
care s[r]cenenii o numesc “biserica”. Ce s[fie asta? Este o gr[mad[
de gro=i b[trâni, pu=i unii peste al\ii În chip de pere\i. În vremile
b[trâne, cândva, nu se =tie când, acest fel de pere\i se aflau cu partea
de din sus privind tocmai spre cer; acum Îns[, nici asta nu se =tie de
când, ei se afl[În supus[plecare spre acea parte, care avea s[În[
locul unui turn. Asta pentru c[stâlpii din fa\, fiind putrezi\i de când
a b[tut vântul cel mare, s-au plecat spre r[bd[torul p[mânt, tr[gând
cu sine Întreaga alc[tuial[. A=a a =i r[mas apoi, fiind biserica, cel puîn
În S[r]ceni, un lucru de prisos.

Pop[? Se zice c[nu e sat f[r] de pop[. Pesemne cine-a f[cut zica-
la asta n-a =tiut de S[r]ceni. S[r]cenii erau un sat f[r] pop[. Adic[
era sat cu pop[, numai c[popa lor totdeauna era pop[f[r] sat. Un
lucru singur În felul lui cu S[r]cenii [=tia. Mai c[n-a fost Înc[pop[
care s[fi stat mai mult decât trei zile În S[r]ceni; =i care a stat mai
mult[vreme aici s-a cur[\it de p[cate.

Iar acum p[rintele Trandafir ajunsese la acest canon de poc[in\].
El nu mai putea s[a=tepte c[va face ca al\ii, s[vin[o zi, s[stea alta
=i s[se duc[În a treia. +tia c[s-a pus prea r[u la protopop pentru ca
s[poat[crede c[-l va trimite În alt sat. Iar[f[r] de sat nu putea s[
r[mân[. Pop[f[r] de sat; roat[f[r] de car, jug f[r] de boi, c[ciul[
pus[Într-un vârful de par. }=i puse dar de gând ca s-o ieie precum i se
face, s[fac[din nevoie drag =i s[stea bucuros În S[r]ceni. Era un
sat cel puîn de nume: nimeni nu putea zice “c[e pop[f[r] de sat”. +i

Într-adev[r, mai potrivit sat nici cu bobii nu s-ar fi putut g[si. Traista popii se potrivea cu pragul poporenilor.

Chiar de la Început, p[rintele Trandafir a]n\eles un lucru: cum c[ ]n Butucani era mai bine decât]n S[r[ceni. Oamenii aveau câte ceva; iar[de unde este po[i lua.]n S[r[ceni]ns[toate]ncuietorile erau de lemn. +i apoi p[rintele judeca: popa face treaba satului, iar satul s[ ]ngrijeasc[de traista popii.

Mult[vreme n-a trecut pân[ce p[rintele a]nceput s[prind[ ]ncredin\area c[cu des[vâr=ire pro=ti n-au fost oamenii care au]nceput cu pomenile =i cu ospe\ele. “Este un lucru folositor, zicea el, când oamenii se adun[spre a se mângâia =i veseli]mpreun[. Chiar Mântuitorul a]nceput cu pomenile =i cu nunta de la Cana Galileii.” A=a gândea acum p[rintele Trandafir: dar]n S[r[ceni nu erau nici pomeni, nici ospe\e.

“Un lucru!]=i zise p[rintele mai]n urm[.]n satul s[rac popa nici spice n-are de unde culege. Cât[vreme vor fi s[r[cenii lene=i, ei vor r[mânea s[raci =i eu fl[mând!”]=i puse dar de gând ca s[fac[din poporeni s[i oameni harnici.

Omul harnic m[nânc[piatr[, scoate ca= din ap[de balt[=i secer[fir de grâu unde au crescut cucute.

“Apoi, sfâr=i popa, când are vaca hran[, ea nu r[mâne stearp[!”

A=a a zis; a=a s-a pus s[=i fac[.

Un om care n-are ce s[m[nânce]=i face treab[din treaba altora. Nici acum nu face bine! Orbul n-ajut[pe olog; fl[mânzii nu-ndreapt[treaba satului; când gâ=tele p[zesc stratul, pu[i]n r[mâne gr[dinarului. Ei, dar p[rintele Trandafir e vârtos la cap: unde pleac[, merge =i ajunge, ori moare pe drum.

*

]n cea dintâi duminic[, p[rintele Trandafir \ine o predic[ ]naintea oamenilor ce s-au adunat]n num[r mare ca s[vad[pe popa cel nou. Nu este mai mare mul\umire pentru omul ce dore=te binele altora decât aceea când vede c[este ascultat de c[tre al\ii =i c[vorbele lui

prind r[d]cini. Gândul bun se-nmul\e=te, cuprinzând loc]n mai multe suflète, =i cine]l are =i poart[, mai ales atunci dac[ ]l pre\uie=te, se bucur[când vede c[-i face cale-n lume. P[rintele Trandafir se sim\ea norocit]ntr-acea zi. Niciodat[el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca ast[dat[. P[rea c[oamenii aceia ascult[ceea ce =tiu, dar nu =tiu bine, =i-i sorbeau vorbele cu atâta sete,]ncât p[rea c[ar voi s[-i scoat[sufletul, ca mai u=or s[culeag[din el]nv[\]tura.

S-a citit]n ziua aceea evanghelia asupra fiului r[t]cit. P[rintele Trandafir a ar[tat cum Dumnezeu,]n nesfâr=ita lui iubire de oameni, l-a f[cut pe om spre fericire. Fiind omul]n lume, Dumnezeu voie=te ca el s[simt[toate pl[cerile curate ale vie\ii, pentru c[numai a=a poate s[o iubeasc[=i s[fac[bine]ntr-]nsa. Omul care din vina sa ori]n urma altor]ntâmpl[ri simte numai amar =i necazuri]ntr-ast[lume nu poate iubi via\a =i, ne iubind-o, dispre\uie=te]n chip p[c]tos acest]nalt dar dumnezeiesc.

Ce fac]ns[oamenii lene=i, oamenii care nu=i dau nici o silin\[, care nici mâna nu =i-o]ntind ca s[ia darul? Sunt p[c]to=i! c[ci nu numai dorin\ele avem, ci =i pofte trupe=ti. Poftele cele curate sunt date omului ca s[le astâmpere prin rodul muncii; dorin\ele]i sunt date]n suflet ca s[cuprind[lume =i Dumnezeu]n sine =i, fericit, s[le priveasc[. Lucrarea este dar legea firii omene=ti, =i cine nu lucreaz[greu p[c]tuie=te.

Dup[aceste, p[rintele a ar[tat cu vorbe care dau gândurilor chip vie\uitor cât este de tic[loas[via\a unui pieritor de foame, =i a dat credincio=ilor s[i sfaturi, z[mislite]n mintea lui]n\eleapt[, cum ei ar trebui s[lucreze]n prim[var[,]n var[,]n toamn[=i]n iarn[.

Oamenii au ascultat;]n fe\ele lor era scris[vorba p[rintelui, iar[mergând spre cas[, ei vorbeau numai despre ceea ce au ziser[ ]n biserica =i fiecare se sim\ea cu un om mai mult decât pân[acuma. Erau poate mul\i =i de aceea a=teptau numai s[treac[sfânta duminic[pentru ca]n cea dintâi zi de lucru s[ ]nceap[.

— A=a pop[n-a mai fost]n S[r]ceni! gr[i Marcu Florii Cucului, despr[indu-se de vecinul s[u] Mitru.

— Pop[, chiar pop[, ca la un sat cinstit, r[spunse Mitru; ca =i când ar fi sim\it c[cinstit satul s[u, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte duminici. P[rintele Trandafir a mai dat]ns[ ]nd[r[t cu predicile. Chiar]n a doua duminic[n-avea cui s[vorbeasc[. Era vremea cam ploioas[=i oamenii au r[mas pe acas[. Alte duminici]ns[era vreme frumoas[: pesemne atunci nu se]ndurau oamenii de vreme; le venea greu a se desp[r\i de cerul lui Dumnezeu. A=a câte o bab[b[trân[, câte un mo=neag slab la auz mai avea p[rintele prin biseric[. Adeseori r[mânea numai cu Cozonac, clopotarul. A=a nu se face treab[.

Dac[ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aci. P[rintele Trandafir e]ns[ca =i capra]n gr[dina cu curechi. Când]l sco\i pe u[,]\i intr[prin gard; când astup[gardul, dai c[sare peste gard =i]\i face mai mult[pagub[, stricând =i strea=ina gardului. Dar \in[-l Dumnezeu! — e numai vorb[! — tot bun om r[mâne p[rintele Trandafir.

— A=tepta\i! gr[i el. Dac[nu veni\i voi la mine, m[duc eu la voi! +i apoi porni popa la colind[. Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo]i \inea la sfaturi. La câmp dai de pop[; la deal d[popa de tine; mergi la vale, te]ntâlne=ti cu popa; intri-n p[dure, tot pe popa]l afli. Popa la biseric[, popa la mort, popa la nunt[, popa la vecin: trebuie s[fugi din sat dac[voie=ti s[scapi de popa. +i unde te prinde te omoar[cu sfatul.

Vrun an de zile a dus-o p[rintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuros; le pl[cea s[stea de vorb[cu popa =i chiar se prindeau de sfaturi. Atâta]ns[, =i mai departe tot povestea cea veche: =tiau oamenii cum s[fac[, dar nu f[ceau. P[rintele se cam nec[jea. De la o vreme a fost sfâr=it cu sfaturile. Nu era om]n sat asupra c[ruia s[nu fi desc[rcat]ntreaga sa]nv[\tur[: nu mai avea ce s[spun[.

“Ei! c[nu e bine a=a! gr[i iar[=i preotul. Nu merge cu sfatul. S[-ncep cu ceva mai aspru.”

Se]ncepu batjocura. Unde afla un om, p[rintele Trandafir]ncepea a-l face de râs =i a=i bate joc de el]n tot chipul. Trece pe lâng-o cas[, care nu e tocmai de ieri acoperit[: “ M[i! dar iste\ om mai e=ti

tu! gr[ie=te c[tre st[pân, =i prin vârful casei ai ferestre. Tare iube=ti lumina =i sfântul soare!”

Afl[o femeie cu c[ma=a nesp[lat]: “Uite m[i! dar de când a[i început voi s[purta\i rochii de postav?”

Se]ntâlne=te cu un copil nesp[lat: “Auzi, nevest[, mult licitar ave\i voi de se mânjesc copiii atât de tare.”

D[de un om culcat la umbr[=i-i zice: “... Bun lucru! bun lucru!” Iar dac[omul se scoal[,]l roag[s[nu se lase de lucru, c[are copii.

A=a]ncepe =i o duce mai departe tot a=a. A ajuns treaba]ntr-atât,]ncât oamenii cale de-o po=t[se feresc din drumul popii. A ajuns ca =i ciuma. Dar mai r[u decât toate este una: dup[atâta tând[litur[, oamenii i-au pus numele “Popa Tanda”. Apoi Popa Tanda a =i r[mas.

Vorbind drept, s[tenilor numai]ntr-un chip nu le pl[cea felul popii. Fie=tecare râdea bucuross cu popa de al\ii; nici unuia nu-i pl[cea,]ns[, când al\ii râdeau de dânsul. A=a e firea omului: fiecare pune bucuross =aia pe iapa vecinului. +i de asta le pl[cea p[rintele Trandafir poporenilor s[i; cu atâta]ns[popa nu se mul\umea. Nici n-a trecut anul, pân[ce to\i oamenii din sat erau batjocori\i; n-a mai r[mas de cine s[-i bat[joc, c[ci de la o vreme =i cei batjocori\i]ncepeau s[râd[. Aici apoi s-a sfâr=it. A r[mas numai una: ca satul s[-i bat[joc de popa.

Doi ani de zile au trecut f[r[ca p[rintele Trandafir s[fi mi=cat satul]nainte, m[car numai atâta cât e de la vorb[pân[la sup[rare. Oamenii ajunseser[atâta de sf[to=i =i atâta de batjocoritori,]ncât ziua]ntreag[stau gr[mezi, câteodat[la sfat, câteodat[la batjocur[. Era lucru minunat: oamenii cuno=teau binele, râdeau de r[u, dar nu se urneau din loc.

Ei! spun[om cu suflet: s[nu se supere p[rintele Trandafir? Ba s[se mînie, greu s[se mînie!

El s-a =i mîniat. A]nceput s[oc[rasc[oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, a=a acum la oc[ri. Unde prindea omul, acolo-l oc[ra.

Dar acum n-a dus-o departe. La]nceput oamenii se l[sau oc[râ\i. Mai târziu, mai r[spundeau =i ei câte ceva, a=a, pe sub c[ciul[.]n

sfâr=it,]ns[, v[zând c[merge prea gros,]ncepur[=i ei s[oc[rasc[pe popa.

De aici]nainte trebile se]ncâlcir[. Mergea când cruci=, când curmezi=. Oamenii]ncepur[s[spun[popii vorba c[nu se vor l[sa de râs =i de ocar[, ci vor merge la episcopie =i-l vor scoate din sat.

Numai asta]i trebuia popii. Au nimerit-o poporeni! S[-l scoat[din S[r]ceni: acuma]ncepu popa cu adev[rata ocar[.

A=a a =i mers; poporeni s-au pus]n car. La protopop, =i de acolo la episcopie.

*

Este]n cartea]nv[\[turilor despre via\a lumeasc[o scurt[ ]nv[-\[/tur[: binevoitorii de multe ori ne sunt spre stricare =i r[uvoitorii spre folos.

P[rintele Trandafir ast[dat[n-a avut noroc s[trag[folos din r[uvoitorii s[i. Episcopul era un suflet bun, vrednic ca s[fie pus]n toate pomelnicele de pe fa\ a p[mântului. I s-a f[cut mil[de bietul pop[=i i-a dat dreptate, oc[rând pe poporeni.

Adic[tot]n S[r]ceni a r[mas Popa Tanda.

*

]ndeob=te, nenorocirile se gr[m[desc asupra omului. Una na=te pe cealalt[; sau c[ele sunt surori de cruce. Destul c[le afl[m totdeauna ca umbra =i lumina, una lâng[alta.

P[rintele Trandafir avea acum trei copii. Când sosi acas[de la episcopie, g[si pe preoteasa]n pat. Era a patra bucurie la cas[.

O so\ie bolnav[, trei copii mici, al patrulea de lapte, o cas[numai hârb: prin pere\i se furi=a neaua, cuptorul afuma =i acoperi=ul era tovar[= cu vânturile, iar hambarele goale, punga de=art[=i sufletul nec[jit.

P[rintele Trandafir nu era omul care s[fi putut afla calea pe care s[ias[din această]ncurc[tur[. De ar fi fost al\ii]n starea lui, el le putea da ajutor; pe sine]nsu=i nu se putea mângâia. El stete mult[

vreme gânditor la opai\ul ce arunca lumin[somnoroas[;]mprejurul lui dormeau to\i. +i bolnava dormea. Apoi nimic nu]ndeamn[mai mult spre]ntristare decât tocmai privegherea]ntre cei ce dorm. Iar ace=ti dormitori erau iubi\ii lui, iubi\i de a c[ror fericire el avea s[r[spund[, iubi\i prin care el vie\uia =i a c[ror iubire da pre\ vie\ii sale. Gând se]n=ir[cu gândul]n capul lui. Sufletul]i trecea]n trecut =i]n viitor, =i viitorul,]n starea]n care se afla, nu putea s[=i-l]nf[\i=eze decât cu cele mai triste culori. Copiii lui! so\ia lui! ce va fi de dân=ii!? Inima]i era grea, dar nu afla un singur gând mântuitor, un singur chip de sc[pare;]n lume nu afla nimic de unde ar fi putut prinde speran\].

A doua zi de diminea\ era duminic[; p[rintele se duse la biserica cea]nchinat[spre p[mânt, ca s[citeasc[utrenia.

Ca]ndeob=te oamenii, p[rintele Trandafir niciodat[nu =i-a dat seam[despre cele ce f[cea. Era preot =i era bucuros.]i pl[cea s[cânte, s[citeasc[evanghelia, s[ ]nve\ cre=tinii, s[mângâie =i s[dea ajutor sufletesc celor r[t[cîi. Mai departe nu se gândea. De s-ar fi]ntrebat, cândva, dac[cuprinde el =i]nalta sfîn\enie, tainicul]n\eles al chem[rii sale, ar fi râs poate]n t[cere de toate acele pe care omul numai]n momentele grele le pricepe. Este]n firea omului c[dup[ce mintea pricepe un =ir de lucruri mai ascunse, ea pune aceea=i m[sur[pe lumea]ntreag[=i nu mai crede ceea ce nu poate]n\elege. Nu totdeauna]ns[omul gând=te. Sunt]ntâmpl[ri]n fa\ a c[ror mintea st[locului:]n primejdie, când sufletul nu mai afl[ajutor,]n bucurie, când el nu afl[izvorul din care]i curge norocul, =i]n]n=irarea gândurilor sale, când el nu le mai afl[leg[tura. Atunci când omul]n orice chip a ajuns la locul unde puțin\ a]ncepe s[se ating[cu neputin\ele sale,]nceat[a mai gândi, gândind]n locul s[u firea omeneasc[.

P[rintele Trandafir intr[ ]n biseric[. Dar totdeauna precum intr[f[urarul]n f[ur[rie. Acuma]ns[ ]l prinse o fric[ne]n\eleas[, merse câ\iva pa=i]nainte, se opri,]=i ascunse fa\ a]n amândou[mâinile =i]ncepu s[plâng[greu =i cu suspin]n[bu=it =i fioros. De ce plângea

el? }nainte a cui plângea? Din gura lui numai trei cuvinte au ie=it: “Puternice Doamne! Ajut[-m[!...” +i oare credea el c[acest gând, cuprins cu atâta }nfocare }n disperarea lui, }i va putea da ajutor? El nu credea nimic, nu gândea nimic: era purtat.

II

Sfânta *Scriptur*[ne }nva\[c[}ntocmai precum plugarul tr[ie=te din rodul muncii sale, =i p[storul sufletesc, care sluje=te altarului, din slujba sa, de pe altar, s[tr[iasc[. +i p[rintele Trandafir =i }ntr-asta era credincios c[tre sfânta }nv[\\tur[; el totdeauna a lucrat numai pentru pov[\\uirea sufleteasc[a poporenilor s[i, a=teptând ca ace=ta, drept r[splat[, s[se }ngrijeasc[de traiul lui zilnic. Nu }ns[totdeauna lumea este }ntocmit[dup[cum este scris =i este porunc[; a=a era numai popa, iar[nu =i poporeni. Din slujba sa p[rintele tr[gea foarte pu\\in folos, atât cât nu era destul, adic[: patru buc[\\i de p[mânt la \\arin[, birul de la poporeni =i folosul de la cei n[scu\\i =i cei mor\\i. Toate la un loc — nimic, fiindc[pe p[mânt nu r[sare aproape nimic, birul nu este decât de nume, cei n[scu\\i se boteaz[de mil[=i celor mor\\i li se face poman[de c[tre popa.

}n apropierea bisericii se afl[o cas[pustie, numai dup[nume cas[. St[pânul casei ar fi \\inut vitele }ntr-}nsa, dar n-avea vite. Lâng[cas[era un loc de gr[din[, gr[dina }ns[nu era, fiindc[zis a fost cum c[garduri }n S[r]ceni nu sunt. P[rintele Trandafir cump[rase casa cu loc cu tot =i locuia }n ea. De când casa era a popii, prea multe }ndrept[ri nu i se f[cuser[, =i acum era tot hârb, pere\\ii ciur =i acoperi=ul mre[j]. P[rintele numai de ale altor case purta grij[.

Masa popii nu era mai bun[decât casa. Vorba cu lumea ghebo=ilor: omul se }ndreapt[dup[oameni, chiar =i când ar voi s[-ndrepteze oamenii dup[sine; popa tr[ia }n felul satului. Noroc avea numai cu zestrea preotesei; dar de unde numai se ia, mult[vreme nu se ia; =i asta se apropia de postul cel mare.

*

“Nu merge! gr[i p[rintele Trandafir. A=a nu merge!” }ncepu a se face =i el om ca lumea, a se }ngriji mai-nainte de toate de binele casei sale.

Numaidecât }n prim[var[lu[un \igan, }l puse s[fr[mânte imal[=i=i lipi casa. }n câteva zile to\i patru pere\ii erau lipi\i =i muru\i. Acum p[rintele =edea mai bucuros afar[decât }n cas[, fiindc[din cas[nu se vedea atât de bine muruiala casei; =i era frumos lucru o cas[muruit[}n S[r[ceni, mai ales când omul =i putea zice: “Asta e a mea!” Era }ns[un lucru care defel nu se potrivea. De câte ori ochii p[rintelui sc[p[tau peste pere\i =i acoperi=, el intra }n cas[; }i p[rea c-a v[zut acumă destul. Nu privea bucuros la acoperi=ul stricat =i, totu=i, de câte ori voia s[vad[pere\ii, vedea tot acoperi=ul. Afurisitul de acoperi=! Nu mai era chip s[-l lase precum era.

Colo jos }n vale, pe unde sunt b[l\ile cele multe, nu cresc numai s[lcii =i r[chite; pe ici, pe colea este =i =ovar, pipirig, papur[, ba chiar =i câte un fir de trestie. “A=a voi s[fac!” gândi popa. Lu[un om, }l puse la =ovar, la pipirig, la papur[=i trestie. Sâmb[t[era plin }mprejurul casei, tot snopi lega\i cu nuiete de r[chit[; iar[}n cealalt[sâmb[t[acoperi=ul era cârpit =i tivit pe vâr[cu snopi de trestie, peste care erau }ntinse dou[pr[jini legate cu furci. Acuma lucrul era chiar bun, =i nu scump. Oamenii treceau pe lâng[casa popii, cl[tinău din cap =i ziceau câteodată: “Popa e omul dracului!” Iar[popa petrecea bucuros pe afar[.

Dar nici ast[bucurie n-a \inut mult[vreme. Tot se mai afla un lucru care nu se potrivea. Popa se sim\ea prea }n câmp. Ca =i a lui cas[nu mai era nici una }n sat; s-ar fi potrivit ca ea s[fie cumva desp[r\it[de sat. P[rintele se cam sfia a zice “la mine acas[”, fiindc[vedea c[“la el” este “}n sat”. Un gard trebuia }nc[=i o porti\[, pe care s[intre oamenii când vin la popa; s[fie gard numai de nume, s[fie porti\ă numai pârleaz, dar s[se =tie c[, mai-nainte de a intra }n casa popii, trebuie s[intri }n curtea lui.

Popa iar[=i lu[om,]l trimise s[taie spini =i pari, b[tu parii]n p[mânt, puse spinii printre pari =i gardul fu gata.]nainte a casei,]nspre biseric[, loc de vreo 400 de stânjeni, locul fu]ngr[dit: iar[porti\ a se f[cu din patru pari]n\epeni\i cu al\i doi, care erau pu=i cruci=.

Mai ales preoteasa se bucura foarte când se v[zu a=a]ngr[dit[; mai ales popa se bucura când vedea c[se bucur[preoteasa. Nu era zi]n care popa ori preoteasa s[nu le zic[copiilor de vreo zece ori: “Auzi\i? s[nu ie=i\i afar[din curte! Juca\i-v[frumos aici, acas[!”

Când omul a f[cut]nceputul, el nu mai ajunge la cap[t. O dorin\ na=te pe cealalt[. Acuma preotesei i-a intrat un lucru]n cap.

— +tii tu ce, pop[? zise ea]ntr-o diminea\]. Eu a= gândi c[ar fi bine s[fac câteva straturi colo de-a lungul gardului.

— Straturi?

— Da! s[sem[n[m ceap[, morcovi, fasole, barabule =i curechi.

P[rintele r[mase uimit.]i p[rea c[asta ar fi peste putin\]. Straturi]n S[r[ceni!... Dar câteva zile capul]i era plin de straturi, de barabule, de curechi =i fasole; a=a, peste iar câteva zile locul era s[pat, straturile erau f[cute. Nu era ziu[ ]n care atât popa, cât =i preoteasa s[nu fi mers m[car de zece ori la straturi, pentru ca s[vad[dac[nu erau r[s[rite semin\ele. Mare a fost bucuria]ntr-o zi. Popa s-a sculat mai de diminea\].

— Muie, scoal[!

— Ce-i?

— Au r[s[rit!

Toat[ziua aceea popa =i preoteasa cu copii cu tot au petrecut vremea =ezând pup]ntre straturi. Care vedea mai multe semin\ele]ncol\ite, acela era mai norocos.

Iar[s[tenii treceau pe lâng[casa popii, priveau printre spini la straturile popii =i=i ziceau =i ast[dat[: “Popa e omul dracului!”

— Auzi tu, preoteas[, gr[i acum popa. Oare n-ar fi bine s[s[m[n[m p[pu=oi pe lâng[gard =i]mprejurul straturilor?

— Ba bine, z[u a=a! Mie-mi place p[pu=oiul verde!

— +i mie, mai ales copt pe j[ratic!

Lucru nou! popa se-nconjur[cu p[pu=oi. }i râdea inima când gân-dea cât se va face de frumoas[treaba, când jur]mprejur p[pu=oiul va cre-te =i va acoperi spinii din gard, care]ncepeau a nu-i mai pl[cea p[rintelui. Dar tot vorba cea veche: un necaz na-te pe cel[lalt. }n dosul casei era]nc[o bucat[de loc, de vreo cinci ori mai mare decât acea]ngr[dit[. Asta nu mai ie=ea din mintea popii. Pentru ce s[stea goal[? Oare n-ar putea el pune p[pu=oi =i }n dosul casei?

}n \arinile de pe Fa\ oamenii arau =i sem[nau, }n sat]ns[neatins era p[mântul, pentru c[aici era sat.

Marcu Florii Cucului, vecinul popii, avea un plug cam stricat... dar plug, iar Mitru C[t[na=, vecinul lui Marcu, avea doi boi slabi =i un cal spetit. Popa, Marcu, Mitru, boii =i calul]mpreun[muncir[o zi de diminea\[pâ[n seara; locul fu arat =i sem[nat cu p[pu=oi.

Popa de aci]nainte sta mai bucuros }n dosul casei. Era lucru minunat =i frumos — a=a brazde =i printre brazde, pe ici pe colea, câte un fir de p[pu=oi abia]ncol\it. Cu toate acestea, popa se sc[rpina câteodată[, ba foarte adeseori, dup[ureche. P[rea c[tot }i mai apas[ceva pe inim[. Era lucru greu, de care nu cuteza a se prinde: p[mânturile din \arin[. Pân[acum le-a fost dat }n parte; acum nu =tia ce s[fac[cu ele. I-ar fi pl[cut ca s[le lucreze]nsu=i. S[-=i vad[el sem[n[turile lui, s[mearg[la ele cu preoteasa, apoi la toamn[... Era lucru foarte ademenitor!

S-a f[cut mult[vorb[cu preoteasa asupra acestui lucru. Trebuiau cai, tr[sur[, plug, slug[, grajd. O mul\ime de lucruri trebuiau. Iar[popa nu se prea pricepea la plug[rie... +i totu=i, straturile erau verzi, p[pu=oiul]ncol\ea. Popa }i]nt[ri gândul; lu[r[m[=i\ a din zestrea preotesei, care sta]nc[ ]ncuiat[}n lad[, =i se apuc[de munc[.

Plugul Marcului era bun pentru]nceput. Un cal cump[r[popa de la Mitru; alt cal se afla la un om din Valea-R[pi\ii; Stan +chiopul avea un car cu trei roate, popa]l cump[r[, fiindc[a câ-tigat o roat[de la Mitru, ca adaos la calul spetit.

Cozonac Clopotarul se prinse s[fie slug[la popa, fiindc[casa lui era numai la o s[ritur[de aici. Popa b[tu apoi patru stâlpi la cap[tul

casei, doi mai]nal\i, doi mai scur\i, alc[tui trei pere\i de nuiele, f[cu acoperi= de =ovar, =i grajdul fu gata.

]n vremea asta, p[rintele Trandafir a]mb[trânit cu zece ani; dar]ntinerea când]nc[rca preoteasa =i copiii]n tr[sur[, da bici la cai =i mergea ca s[-=i vad[holdele.

S[tenii]l vedeau, cl[tinau din cap =i iar[=i ziceau: “Popa e omul dracului!”

Preoteasa avea]ns[necazurile ei muiere=ti. Ea avea o icoan[frumoas[, pe care a fost c[p[tat-o]n cinste de la feciorul popii din Vezura. +i acum icoana z[cea pus[ ]n fundul l[zii,]nvelit[ ]n hârtie. Ar fi dorit mult s-o pun[ ]ntre fere=ti, s[pun[=i flori de busuioc]mprejurul ei, s-o vad[mai adeseori, fiindc[icoana era chipul Sfintei Maria, Maica Domnului, =i pe fiica preotesei o chema Maria. Era =i un alt lucru ce o sup[ra pe preoteasa: o fereastr[era astupat[cu b[=ic[de porc, iar]n celelalte dou[erau trei ochi spar\i =i cârpi\i cu hârtie. Era cam]ntuneric]n cas[.

Pa=tile se apropiau. Nu mai erau decât cinci zile pân[-n S[pt[mâna cea Mare. Dac[popa voia s[petreac[Pa=tile cu preoteasa]mpreun[, nu-i r[menea decât s[câ=tige trei lucruri de c[petenie: var pentru pere\i, ferestre pentru cas[=i privaz pentru icoana Sfintei Mariei, Maicii Preacurate — tot lucruri care numai]n ora= se pot c[p[ta. La târg dar[!

Avea popa cai, avea =i tr[sur[.]l cam sup[rau]ns[lesele, din care n-au fost r[mas decât spinarea cu coastele.]l prindea apoi ru=inea, ca pop[ce era, s[mearg[f[r[de lese la târg.]n]mprumut nu putea lua, fiindc[se afla]n S[r[ceni, unde nici popa n-avea lese cumsecade.

Nevoia este cel mai bun]nv[\tor. P[rintele trimise pe Cozonac]n vale, dup[nuiele, b[tu doi pari]n p[mânt,]ntre pari, tot la dep[rtare de o palm[, b[tu be\iga=e mai sub\irele =i apoi popa, preoteasa, copiii =i Cozonac se puser[la]mpletit. Mult[vreme nu trecu pân[ce lesele =i fur[gata. De minune nu era lucrul: erau]ns[cele mai bune lese]n S[r[ceni, bune,]ncât Cozonac nu se putu r[bda s[nu-i zic[: “Popa e omul dracului!”

La târg =i de la târg acas[, p[rintele se f[li cu lesele sale; afl[c[al[ui au, ba chiar cump[r] mai rele lese decât acelea pe care le f[cuse el.

— Ce faci, pop[?

— Lese.

— Dac[doar ai!

— Fac pentru cei ce n-au.

Dup[Pa=ti, Cozonac]ncepu s[cure\ e b[l]ile de nuiele, iar[popa s[ ]mpleteasc[lese. Cu cât mergea lucrul mai-nainte, cu atât mai bine mergea; cea din urm[leas[era totdeauna cea mai bun[.

Marcu Florii Cucului era om sf[tos.]i pl[cea s[stea de vorb[cu popa. Cozonac cur[\ nuiele, popa]mplete=te, iar[Marcu zace]ntins pe burt[cu capul pe pumni =i prive=te]n drag[voie.

— Nuiaua asta e cam lung[, zise p[rintele, m[surând o nuia cu privirea. M[i Marcule! ia d[-mi toporul cela, ca s-o fac mai scurt[!

Toporul era la picioarele lui Marcu; Marcu ridic[partea de dinainte a trupului, se reazem[pe cot,]ntinde piciorul =i mo=cote=te, voind s[trag[toporul cu piciorul.

— Tare \i-e degrab[!]i gr[ie=te popa, =i-i trage una cu nuiaua.

Marcu sare =i se]ncredin\ eaz[c[el este cu mult mai sprinten decât credea.]n urm[, ast[ ]ncredin\ are i-a fost de mare folos.]nainte de Rusalii, p[rintele a g[tit un car de lese, cu care avea s[mearg[la târg, =i Marcu =tia foarte bine c[, dac[popa vinde lesele, =i el va s[aib[s[rb[tori bune. I-a fost ajutat popii câteva s[pt[mâni, =i lucrul totdeauna]i aduce folos celui ce-l face.

]nainte de Rusalii]ncepur[ ]ns[ni=te ploi, care p[rea c[nu vor mai]nceta.

— Nu =tiu, z[u, eu ce voi face, zise popa. Parc[m-oi l[sa cu târgul pân[dup[Rusalii. Mi-e groaz[s[plec pe ploaia asta. Dac[n-o sta ploaia pân[joi, apoi eu, unul, nu m[duc!

Marcu se sc[rpin[dup[urechi, dar nu zise nimic. Vedea =i el c[popa nu se cade s[fie plouat.]l sup[ra]ns[lucrul =i-l f[cea s[se gândeasc[.

— Oare, gr[i el]ntr-un târziu,]ncetând a]mpleti, oare n-am putea noi]mpleti o rogojin[? +ovar, rogoz =i pipirig este]n vale!

— M[i, poate c[ai dreptate,]i r[spunse popa. +i aceea tot cam a=a trebuie s[fie ca =i asta ce facem noi.

Dându-i ajutor popii, Marcu a]nceput s[fac[mai bune lese decât popa. Rogojina a ie=it]n cinstea lui; iar[popa n-a venit plouat, ci cu punga plin[de la târg.

Ziua sfintelor Rusalii ast[dat[a fost zi bun[. Preoteasa avea rochie nou[, cei trei mai m[ri=ori aveau papuca=i din ora=, M[riuca cea mai micu\] avea o p[l]rie de paie cu dou[flori ro=ii, iar[pere\ii erau albi chiar =i pe dinafar[, ferestrele erau]ntregi, casa era luminoas[=i icoana Sfintei Mariei Maicii Preacurate se vedea bine cum era pus[sus,]ntre ferestre, =i]mpodobit[ci florile crescute pe marginea straturilor. F[in[alb[, carne, unt, ba chiar =i zah[r a adus popa de la ora=. P[rintele o iubea pe preoteasa; ei]ns[niciodat[nu s-au s[rutat. Preoteasa a]nceput s[plâng[— nu =tie de ce —, iar[p[rintele Trandafir era s[plâng[când a sosit]n biseric[; a v[zut]ns[oamenii pe la icoane =i a intrat]n altar cu lacrimile]n ochi. Zic oamenii c[el nicio-dat[n-a cântat mai frumos decât]ntr-ast[zi. A r[mas vorba: “Cânt[ca popa la Rusalii!”

*

Vremurile vin; vremile se duc: lumea merge]nainte, iar[omul, când cu lumea, când]mpotriva ei.

III

Drumul de \ar[vine din ora=, trece pe lâng[Valea-Seac[=i merge mai departe pe la Valea-R[pi\ii. Unde se]ntâlnesc drumurile, la]mpreunarea celor dou[v[i, pe R[pi\ia, este o moar[, lâng[R[pi\ia este o rug[, lâng[rug[este o fântân[, iar lâng[fântân[sunt opt paltini frumo=i. Locul acesta se zice: “La rug[la S[r]ceni!” De aici pân[la

S[r]ceni nu este decât cale de un ceas. Cu toate acestea, de câte ori vine din ora=, s[r]ceneanul se opre=te aici, adap[caii =i mai st[pu\in[vreme, a=teptând ca s[vie vreun drume\ care s[ ]ntrebe: “Ce sat e acela unde se vede biserica cea frumoas[cu pere\ii albi =i cu turn sclipitor?” Fiind]ntrebat astfel, el]=i neteze=te must[\ile =i r[spunde privind f[los spre acel loc: “Acolo sus pe Gropni\ a? Acela e satul nostru, S[r]cenii. Dar clopotele s[le auzi; ce clopote sunt]n turnul acela!... S-aude cale de trei ceasuri!”

Unde se despart drumurile este un stâlp cu dou[bra\ e: pe un bra\ st[scris: “Spre Valea-R[pi\ii”, pe cel[lalt: “Spre Valea-Seac[”. Drum ca acela care trece prin Valea-Seac[ ]nspre S[r]ceni jur-]mprejur nu este. Neted ca masa =i vârtos ca sâmburele de cirea=[. Se vede c[s[r]cenenii l-au f[cut de dragul lor.]n dreapta =i]n stânga, tot zece-cincisprezece pa=i unul de altul, sunt ni=te nuci stufo=i, la care omul prive=te cu drag. Albia pârâului r[mâne la dreapta: drumul trece pe coaste, mai pe sus, ca s[nu-l ating[n[p]direa apei. S[r]cenenii au trebuit s[sfarme stânci]n calea lor; dar au f[cut-o bucurosi, fiindc[din stânci =i-au f[cut drumul.

Pe aicea s[r]ceneanul se simte acas[, pentru aceea mân[numai]n pa=i. De altminterea, nici nu i se ur[=te. Aproape la tot pasul]ntâlne=te câte un cunoscut, cu care mai schimb[vorba “de unde =i pân[unde”. {sta duce un car de var, cel[lalt un car de poame; mai apoi vine unul cu]mpletituri, altul cu un car de roate, doage, ori alt lemn lucrat. Iar[pe marginea drumului, din când]n când, d[de pietrarii care cioc[nesc din zori de zi pân[la apusul soarelui. Ast[cale nu e pustie!

Unde cote=te valea =i drumul, acolo sunt v[r]riile. Aici apoi e târg]ntreg. Unii]ncarc[var, al\ii descarc[piatr[=i lemne; pietrarii fac tocot; v[r]riarii arunc[lemne]n foc; st[pânii fac larm[unul pentru cinci.

De la acest loc =i satul se vede mai bine. Gr[dinile sunt]ns[prea]ndesate cu pomi; numai printre crengi ori peste pomi vedem pe ici, pe colea, câte o bucat[din pere\ii =i acoper[mintele caselor. Casa popii este tocmai lâng[biseric[: nici din asta nu vedem]ns[decât cinci

ferestre =i un acoper[mânt ro=u cu dou[hornuri. }n fa\ cu biserica e =coala. Casa, din care nu vedem decât o bucat[de perete cu dou[ferestre mari =i acoper[mântul, este a lui Marcu Florii Cucului. Iar[zidirea cea mare, care se vede mai }n vale, este prim[ria. Dac[satul nu ar fi atât de }ndesat, ar trebui s[ni se }nf[\i=eze foarte frumos. A=a }ns[r[mâne }nveli=ul, din care trebuie=te s[urm[m la cele ce nu vedem.

Toate s-au schimbat; numai p[rintele Trandafir a r[mas precum a fost: verde, vesel =i harnic. Dac[p[rul c[runt =i barba c[runt[nu ar vesti vremea lui, am crede c[copila=ii cu care se joac[}nspre sear[la lai\ a cea de dinaintea casei sunt copila=ii lui. Unul dintre copila=i, pe care l-a ridicat ca s[-l s[rute, }i fur[p[l[ria din cap =i fuge cu ea n[sta=nic. M[riuca deschide fereastra =i strig[: “Trandafiric[al mamei, nu l[sa pe mo=-t[tuca cu capul gol”. Apoi fuge de la fereastr[, pentru ca s[prind[pe Ileana, care a furat ceap\ a bunichii, s-a }mpodobit cu ea =i vine s[se f[leasc[la mo=-t[tuca. Mo=-t[tuca râde din toat[inima; }i place gluma. Tocmai vine de la vecernie =i p[rintele Coste, =i prinde atât pe Ileana cât =i pe Mariuca, le s[rut[=i apoi se pune pe lai\ lâng[socrul s[u. Marcu, vecinul, vechiul prieten, socrul M[riuc[i, om de cas[, vede alaiul =i vine =i el s[stea de vorb[. “B[trânule! na-\i c[ciula, nu sta cu capul gol!” gr[ie=te bunica, }ntinzând c[ciula pe fereastr[.

Un om din sat trece, le pofte=te “bun[odihn[“ =i=i zice: “}ine-l, Doamne, la mul\ ani, c[este omul lui Dumnezeu!”

SCORMON

I

Cât e de lung gardul, de la porti\l[pânl[la cotitura uli\ei, Sanda l-a m[surat, nici ea singur[nu =tie de câte ori, cu firul]n mân[. Jos, lâng[porti\[, e vârtelni\ a cu jirebia de tort. Sanda ia cap[tul firului,]l suce=te pe lâng[cel dintâi par din gard, apoi merge l[sând firul printre degete, din par]n par, pânl[la stâlpul din cotitur[; acolo suce=te firul]nc[o dat[=i iar[=i se]ntoarce]napoi. Vârtelni\ a se mi=c[alene, scâr\âind]ndelungat, =i las[firul a se dezveli. Din când]n când, scâr\âitura]nceteaz[=i firul nu mai curge. Sanda fuge la vârtelni\[, descurc[firele =i iar[=i p[rând[parii. A=a se urze=te pânda. +i gardul e cel mai bun urzitor: pari b[tu\i unul lâng[altul =i lega\i]ntre dân=ii, loc de =ase palme de la p[mânt, cu o]mpletitur[de nuiete. Lâng[gard locul e neted; dincolo gr[dina cu legume =i cu flori. Cucurb[ta se]ntinde de-a lungul, se ridic[=i pe alocurea se r[suce=te pânl[ ]n vârful parilor,]ncât firul Sandei se ascunde]n verdea\ a frunzelor ori scutur[albine din florile galbene. A=a de a]ndemân[nu e urzitorul cu craci lungi ca p[ianjenul. E bun]n vreme de iarn[. Acum]ns[naica Marta s-a dus cu copiii la stân[, badea Stan a plecat cu un car de scânduri: Sanda e singur[-singuric[.]i mai place afar[la uli\]. Nu pentru c[ar fi trec[tori, dar afar[cântecul vine mai bine. E cald, dar deprins[e fata la ger =i la ar=i\]. Cu bra\ele goale, cu poalele aninate]n brâu =i cu =tergarul]n cap, ea nici nu simte vremea lui cuptor; cânt[,]ntinde firul, descurc[jirebia =i se pierde]n tinere\ile ei.

Din vale vine, abia târându-se, un câine flocan, pe mijlocul uli\ei. Câteva sute de pa=i de la cotitur[, el z[re=te o clip[pe Sanda, se opre=te, ridic[capul, ciule=te =i]ncepe a scheuna]ncet. Sanda se

Întoarce cu firul =i iar[=i se arat[la cotitur[. Câinele tresare, prinde via\[=i, cu ochii a\inti\i la Sanda, se repede]n sus.

Pentru o fat[care urze=te pânz[de-a lungul gardului, un câine flocan, mai ales când nu vine, ci se repede, totdeauna este o ivire mai mult decât sup[r[cioas[. Sanda \ip[, apoi r[mase]ncremenit[de spaim[, cu fa\ alb[ca fagurele =i cu ochii a\inti\i la câine.

Ca o =opârl[ ]ns[, cu labele]ntinse, colb[ind cu coada =i scheunând, se târâie câinele pân[ ]n apropierea ei. Acolo apoi r[mase turtit la p[mânt, privind fata speriat[, scheunând iar cu fric[=i mu=cându-=i coada ne]ncetat.

Sanda]=i veni]n fire.]i p[rea c-a mai v[zut adeseori acest câine, dar unde =i cum nu-=i aducea aminte.

Deodat[, fa\ a ei se]nsenin[.

— Scormon! strig[ea cu bucurie, ca =i când ar]ntâlni un vechi prieten.

Când auzi câinele acest cuvânt, s[ri uite la picioarele ei, apoi se ridic[cu labele pe ea =i iar[=i]i cuprinse picioarele, s[ri]mprejur vesel,]ncepu s[latre, s[scheaune =i iar[=i s[-i ling[mâinile.

— Scormon! drag[Scormon! zise ea, plecându-se spre câine =i netezindu-l. Cât e de slab, s[rmanul! Unde e Pascu?

La auzul acestui nume, câinele]ncepu s[scheaune]ncet, mai tare, tot mai tare,]n sfâr=it el]=i ridic[capul]n sus =i]ncepu s[urle.

Sanda]l privi cât[va vreme cu mi=care.

— Bietul câine! cum url[! zise ea]nduo=at[. Scormon, nu urla! urm[apoi, sim\ind c[lacrimile]i vin]n ochi. Cine =tie, poate a =i murit]n c[t[nie. Bietul câine! Apoi]ncepe a se sterge la ochi, a=eazăndu-se pe piatra de lâng[porti\[. Cine =tie, poate a =i murit! Trei ani vor fi la toamn[de când l-au dus]n c[t[nie. +i mul\i mor]n c[t[nie. Se zice c[-i bate =i-i \in cu mânc[ri rele. Vai -=amar! Nu se mai aude nimic de el. Despre al\ii tot mai vine câte-o veste. Dar el n-are pe nimeni decât pe bietul acesta de câine, care pierde de foame.

La acest gând, Sanda privi]mprejur. Scormon era tupilit la picioarele ei. Ea]ncepu s[-l netezeasc[.

— Scormon! tu n-ai st[pân!

Scoromon se ridic[=i=i puse etichete pe genunchii ei, privind-u-i în fa[.

Sanda]ncepu a=i face muștr[ri. De trei ani, de când s-a dus Pas-cu, ea abia câteodată =i-a adus aminte de el. M[car numai s[se fi gândit la el. +i a=a nu se mai gânde=te nimeni altul]n lume. Dar atunci când]l luase]n c[tane Sanda era]nc[tân[r], de tot tân[r] =i nepri-ceput[. Iar el totdeauna a fost bun cu dânsa. Când mergea la stân[, iarna, când =edeau seara la sf[râmat de porumb, =i prim[vara, când oile]ncepeau s[fete, totdeauna el]i aducea pe cel mai frumos dintre mieii priori. Cine =tie? poate el... Da! de dragul ei el ar fi fost gata s[fac[ori=ice. Ar fi dorit s[=tie unde-i =i ce face, =i cum e, =i ce gânde=te, ar fi dorit s[-l vad[=i numai s[-l vad[.

Scormon se ridic[cu etichete pe umerii ei.

— Scormon! strig[ea]nduio=at[, apoi]i cuprinse capul =i]l s[rut[, privind speriat[ ]mprejur, ca s[vad[dac[nu o va fi z[rit cineva. După aceea se ridic[repede, într[ ]n curte,]n cas[=i ie=i cu o bucat[de m[lai proasp[t.

— Scormon, ia, m[nânc[! gr[i ea,]ntinzându-i bucata.

Câinele]ncepu s[mu=ine m[laiul.

— M[nânc[, Scormon, m[nânc[! S[rmanul, cât e de slab: abia a mai r[mas p[r pe el! M[nânc[, Scormon!

Scormon apuc[bucata cu sfial[=i o puse]ntre etichete, iar fata se a=eze[lâng[el =i r[mase privind cu mul[umire cum câinele din ce]n ce se]ndemna mai tare la mâncare.

— Unde e Pascu, Scormon?

Câinele las[bucata =i iar[=i]ncepe a scheuna.

— A murit, =tiu c-a murit! câinele simte mai bine decât omul!

Naica Marta se opri la porți\ =i stete uimit[: Sanda =edeja jos =i netezea un câine str[în.

— Ce faci tu, fat[?

— A murit, mam[! =tiu c-a murit! Url[câinele.

— Cine-a murit?

— Pascu! Ia, acesta e câinele lui.

— Care Pascu?

— Pascu, care era cioban.

— Aha,]mi aduc aminte, b[lanul! r[spunse naica Marta. Dar de unde =tii tu?

— Url[câinele, mam[. S[vezi. Scormon! Unde e Pascu?

Câinele, la intrarea naic[i Martei, se retrase =i f[cu un cerc]mprejurul femeilor. Acum se opri =i ridic[capul]n sus.

— Unde e Pascu?]ntreb[Sanda]nc[o dat[.

Câinele]ncepu iar[=i s[urle.

Muma =i fata st[teau privind cu]nduio=are la câinele ce]n limba lui se plângea de singur[tate.

— Da, nu e a bine! gr[i naica Marta]ntr-un târziu. Dumnezeu s[=i ierte p[catele! Era b[iat bun. Nu mai =tie nimeni s[fac[brânza cum o f[cea el. Bietul câine, cum url[!

Acum, când =i naica Marta zisese c[Pascu a murit, Sanda ar fi dorit s[=i arate c[e cu putin\ ca el s[nu fi murit. Câinele poate urla =i numai de dor s[vad[pe st[pânul s[u. V[zând]ns[c[=i mam[-sa]=i =terge lacrimile, ea o urm[ ]n cas[, f[r[s[=i vin[a zice vrun cuvânt.

Ceva mai târziu, Sanda iar[=i m[sura lungimea gardului cu firul]n mân[, ca =i când nu s-ar fi]ntâmpilat nimic. Scormon era culcat la vâtelni\[, purtând capul]n urma fetei, pe care =i-o alesese st[pân[. Ea se apleca totdeauna când sosea la vâtelni\ [=i-l netezea, iar câinele se t[v[lea dezmiardat]nainte.

— Bietul câine! Cum se bucur[!

Numai]n cealalt[zi diminea\ se sim\i urma zilei acesteia.

— Ce \i-e, fat[? o]ntreb[mam[-sa]ngrijat[.

— Nimic, mam[.

— E=ti galben[ca ceara!

— Nu =tiu! zise Sanda, mergând s[dea m[la la câine.

+i din zi]n zi Sanda se f[cea tot mai t[cut[, mai galben[=i mai gânditoare.]i pl[cea s[ias[seara afar[, numai cu Scormon. Acesta, peste câteva zile,]ncet[a mai urla când]l]ntreba unde e Pascu, ci scheuna numai privind]mprejur, ca =i când l-ar a=tepta.

“Cine =tie? poate c[nici n-a murit”,]=i zise Sanda. Parc[-i spunea un glas tainic c[el tr[ie=te; iar când auzea acest glas, parc[se temea de ceva.

+i de câte ori vedea pe Scormon, glasul r[suna]n sufletul ei =i]n r[sunetul glasului se ivea frica.

Peste câteva s[pt[mâni, naica Marta ie=i cu o bucat[de m[lai.

— Scormon!

Nimic.

— Scormon!

Nimic.

— Tu, fat[! ia vin[, cheam[câinele cela.

Cheam[fata, cheam[muma, cheam[to'i, dar e zadarnic. Ast[zi, mâine =i poimâine: s-a dus Scormon. Cine =tie unde?

— P[cat de câinele acela! Era bun la cas[, gr[i naica Marta.

Sanda s-ar fi bucurat c[a sc[pat de el,]ns[ ]i p[rea c-a r[mas satul pustiu.

II

Trei v[i =i trei dealuri: cale scurt[-n tinere\le: cine o face]n voie bun[a sosit la M[cini= f[r[chiar s[bea ap[din izvoarele din cale.

Jos,]n vale, curge râul; mai sus, pe coaste, r[sfirat, se]ntinde satul prin holde =i gr[dini. Sus, pe culme, pa=te turma]n iarb[verde =i]ndesat[. Stâna e a=ezat[tocmai cruce, de unde ochiul cuprinde amândou[v[ile. Un nuc b[trân =i stufos d[umbr[p[storului.

Berbecii sunt b[t[u=i, mioarele sunt grase =i mieii zburdalnici, dar p[storul totu=i e t[cut. Zadarnic ia fluierul]n mân[; doina nu mai are farmecul pe care-l avea odinoar[.

— Scormon, \ine!

Scormon sare \i se repede \ntre berbecii care se bat \n capete, desp[r\indu-i pe =apte \n =apte p[r\i, apoi r[m\âne st\ând cu capul ridicat, ca s[vad[dac[lupta e sfâr=it[. Iar când vede c[to\i pasc, latr[\nc[de câteva ori, ca semn al privegherii sale, \i se \ntoarce \ncet l\âng[st[p\ânul s[u. Aci se \ntinde, \i pune capul pe etichetele dinaintea \i r[m\âne urm\ând cu ochii s[i mi=c[rile lui Pascu. Din când \n când, ciule=te, tresare, ridic[capul ori morm[ie, parc-ar fi sim\it ceva nepriincios.

Pascu nu-l vede. El se simte singur. Cât[vreme a fost \n c[t[nie, adeseori \i-a adus aminte de el. Muntele, turma \i Scormon au fost prietenii din rev[rsatul tinere\ilor lui. Acuma \ns[, de când a sosit acas[, parc[e s[tul de traiul de mai nainte. De patru s[pt[m\âni \i pa=te turma \i \nc[nu \i-a botezat chiar nici pe berbecul ce poart[clopotul cel mare. Poate cu vremea, cu zilele, lucrurile iar[\i vor intra \n firea lor de mai nainte.

Scormon ridic[capul, se ridic[de tot, prive=te ciulind \n vale, apoi, ca l[sat din pu=c[, se duce peste gropi \i tufi=uri \n jos.

— Unde, p[cate, se duce câinele a=a? Scormon, Scormon!

Scormon n-are vreme s[stea de vorb[.

Pascu se ridic[\i prive=te \n urma lui.

Din vale =erpuie=te, alb[\i neted[, poteca \ngust[. Jos, unde se pierde \n dosul spinii=ului \ndesat, Pascu vede o femeie venind gr[bit[\n sus. Scormon merge drept la ea, apoi joac[\mprejurul ei, se t[v[le=te, latr[, sare la ea \i iar[\i ia calea \napoi pân[la Pascu.

— Ce-i, Scormon? Cine e aceea?

El ar spune dac-ar =ti vorbi. Dar scheaun[, sare, latr[\i iar[\i fuge la Sanda, \i de la Sanda la Pascu, \i de la Pascu la Sanda, cale tot mai scurt[, pân[ce nu \i poate vedea fa\ \n fa\.

Sanda se opre=te cu obrazii aprin=i \naintea lui Pascu.

O, dac[n-ar fi plecat, dac[n-ar fi venit, dac[n-ar fi aici!

Pascu o vede \i=\i aduce aminte de ea. Sanda lui badea Stan. Parc-o vede acum tot cum era \naintea de trei ani, dar totu=i parc[tot nu e

cum a fost atunci. Parc[e — fereasc[Dumnezeu — cum! Ar voi s[-i spuie o vorb[, dar nu o g[se=te, tocmai de aceea.

— Mi-a spus Florea lui Butuc c-ai venit acas[! gr[i Sanda]n[bu=it[. Pascu abia putu s[o aud[.

— Da! am venit acas[. +i Florea a venit acas[, r[spunse el c[utând vorbele. Am turm[frumoas[. Patruzei =i =ase de berbeci, o sut[=aizeci =i dou[de mioare =i optzeci de miei.

— Frumoas[turm[!

— +i iarba e foarte bun[, s[zici c[-i pagub[s[pasc[oile]n ea. Ia! berbecule cela e al meu: simbrie. S[\i-l ar[t.

El pleac[ ]nspre turm[=i Sanda]n urma lui, iar Scormon, adunând turma,]nainte lor.

— E gras[turma.

— Foarte gras[. A=a turm[n-am avut]nc[. Vezi aceea =i aceea, =i berbecul cela, =i cel[lalt, urm[el, ar[tând oile r[sfirate. Am tot de la zece una.

Sanda umbla]n urma lui, privindu-l furi=, iar când el stete locului =i se]ntoarce la ea, amândoi r[maser[ca]n cea dintâi clip[a]ntâlnirii lor.

— Eu m[duc acas[! zise Sanda cu glas tremur[tor.

— Te duci acas[?

— Da! m[duc! r[spunse ea, plecând.

Pascu plec[ ]n urma ei.

Acuma se opri Sanda.

— Dar unde ai plecat? o]ntreb[Pascu.

— Am fost numai iac-a=a!

— Ce duci]n cârp[?

Sanda privi la cârp[, apoi la Pascu. Ochii]ncepur[s[i se]mp[-ienjeneasc[. Scormon v[zu cum o lacrim[se strecur[ ]n jos pe obrazul ei =i]ncepu s[scheaune, v[zând c-acuma nu e bine.

— |i-am adus ni=te struguri! zise ea, f[r[ca s[-i =tearg[lacrima. S[rmanul, a venit la noi.

Mai departe nu putu vorbi.

Nu =tiu ce =i nu =tiu cum... Pascu se sim\i c[nu se mai =tie... F[r[de a putea s[-i dea seam[ ]n ce chip, el se trezi c[ ]mbr[\i=eaz[pe Sanda.

Scormon privea neclintit la ei.

*

}n toamna viitoare, peste trei dealuri =i trei v[i,]n umbra unui tei era o trochi\[. Scormon e culcat lâng[ea =i prive=te]n t[cere cum copilul se joac[cu mânu\ele lui bomb[nind vorbe de tainic]n\eles.

GURA SATULUI

I

Nu-i vorb[, r[i sunt oamenii,]ncât mai r[i nici n-ar putea s[fie. Chiar =i acela pe care toat[lumea]l =tie de bun]=i are ceasurile de r[utate, =i nu avem decât s[-l atingem unde-l doare pentru ca s[-l facem mai dârz decât al[ii. Dar nenea Mihu tot om bun r[mâne.

Se =i cuvine]ns[unui om din oameni, ca dânsul, s[fie de bun[chibzuial[, s[cump[neasc[vorbele =i s[umble mai mult c[lare decât pe jos.

Acas[, asta-i alt[vorb[!

Oamenii s-au obi=nuit a zice mai bucuros “La Mihu Saftai” decât la “Safta Mihului” fiindc[... a=a-i lumea! Când oamenii nu au ce face, ei scormonesc o vorb[=i]=i petrec vremea cu ea. S[te fereasc[Dumnezeu s[nu cazi pe gura satului.

Pentru aceea, când Safta]ncepe s[fac[gur[, nenea Mihu]=i pune mâinile]n cap =i-i zice:

— Nevast[! nu m[da pe gura golanilor.

Iar apoi caut[s[-i fac[pe plac, numai s[scape de urechile vecinilor. Astfel, cam]ntr-un chip =i cam]ntr-altul, Safta face s[treac[de st[pân[ ]n cas[.

Dar se zice c[nu-i st[pân f[r[st[pân.

E cineva =i mai presus de Safta.

Nenea Mihu are doi feciori voinici =i o fiic[frumoas[.

Feciorii, fiindc[sunt doi =i feciori, oricât de voinici ar fi, stau sub porunca p[rinteasc[; Marta]ns[e una singur[, adic[nu mai are]n cas[pe nimeni deopotriv[cu dânsa.

}nc[pe când era]n fa=e, Marta avea obiceiul de a pune toat[casa]n mi=care.

Nenea Mihiu, auzind-o plângând, alerga plin de îngrijare din gr[din[ori din curte]n cas[.

+i cu cât cre=tea, cu atât i se l[\ea st[pânirea, c[ci — vorba lui nenea Mihiu — fata mare-i cinstea casei.

Dar tot nu e st[pân f[r[st[pân.

Ce-i drept, cât \ine preajma casei, nu se g[sea nimeni mai presus de Marta; dar lumea e mare =i multe lucruri se g[sesc]ntr-]nsa.

Când Marta iese la joc =i trece de-a lungul uli\elor, nevestele =i babele pizma=e de tinere\e gr[besc la porti\ =i privesc]n urma ei. E frumos cum]=i \ine capul, cum]=i poart[trupul =i cum se ml[die la tot pasul; =i frumos]i =ade p[rul cre\ pe frunte, frumos i se lipe=te bogata salb[pe sân, frumos]i cad alti\ele pe bra\ =i catrin\ a b[tut[ ]n fir frumos i se rotunje=te pe pulpe. Chiar bab[s[fii, o prive=ti =i ai dori s-o tot vezi.

— Oare cine, soro? zice una.

— Cine altul decât Toderic[,]i r[spunde alta.

— Toderic[?

A=a umbl[gura satului. Nici s[visezi din ce scorne=te o poveste.

Pentru ca s[vorbim drept, Toderic[e Toader, ba chiar Tudoroiu. Las[c[avea din cine s[ias[fiindc[=i tat[l s[u, Cosma Florii Cazacului, seam[n[cu dânsul. Fecior =i tat[, când calc[, puntea le scârâie sub picioare.

La joc, Tudoroiu se face mai mult Toderic[decât Toader =i \i-o duce =i fr[mânt[,]ncât s[pui r[m[=ag c[\i-ar putea juca pe urzeal[f[r[ca s[\i]ncurce firele.

E bun la veselie, deschis cu fl[c(ii, darnic unde-i vorba s[se arate =i prea mult]i place s[=uguiasc[la joc =i la =ez[tori cu fetele.

Când, la joc, Marta se ive=te]n preajma vederii lui, Toader scutur[din cap,]=i neteze=te p[rul pe frunte, ridic[din umeri,]=i potrive=te pieptarul pe trup. Iar dac[ea se apropie, dac[este aproape de dânsul, Toader]i zice:

— Ce mai faci, Marto?

Ea r[spunde:

— Mul\umesc de]ntrebare, bine!

El apoi]ntreab[:

— Nenea Miha ce mai face?

Ea r[spunde:

— Mul\umesc, face bine c[-i s[n]tos.

El iar[=i]ntreab[:

— Leica Safta ce mai face?

Ea atunci r[spunde:

— +ade, Toderic[.

Dup[aceste, ea]-i adun[buzele =i]ntreab[:

— Ce mai fac ai vo=tri?

— Ei! Ce s[fac[? r[spunde el, iac[! mai una, mai alta...

De aci]nainte vorba trece la lucruri mai dep[rtate. Toader spune c[a vorbit cu cumnatul, cu v[rul, cu finul,]n sfâr=it, cu cutare =i cutare dintre oamenii vrednici de a fi stat de vorb[cu dânsul; iar Marta]i spune cine a fost =i cine nu a fost de curând la dâ=ii, cu cine a vorbit =i cu cine nu, cine ce a zis =i cine nu a zis.

]n sfâr=it, Toader prive=te]ndelung]n ochii mari ai Martei, Marta]i zâmbe=te cu o r[coroas[bun[-cuvîin\[-i, v[zând acest zâmbet, el]i apuc[mâna =i zice:

— S[juc[m una, Marto.

Ea r[spunde vesel[:

— Dac[vrei, Toderic[.

Toader atunci bag[mâna stâng[ ]n =erpar, scoate un pumn de bani,]i arunc[l[utarului =i strig[:

— Acum, una pe pofta mea!

Iar când Toderic[se prinde la joc cu Marta Mihului Saftai, babele =i mo=egii se ridic[din umbr[, sparg sfatul =i gr[desc s[mai vad[=i ei o dat[.

A=a se petrec lucrurile. Dar gura satului prea face dintr-un \ân\ar un arm[sar. Pe când Marta =i Toader vorbesc numai a=a, ca s[nu tac[, cei ce n-au ce face le pun floare la ureche.

Cu totul f[r[nici un temei nu sunt]ns[nici vorbele babelor. Prea se potrivesc tinerii la stare =i la f[ptur[, prea sunt deopotriv[ ]n sat =i-n =apte sate!

E vorba, cine-a fost Cazacul, cine Florea Cazacului =i cine este Cosma Florii Cazacului? Un copil nevârstnic o =tie pe de rost. Om s[-i pui al[turea =i s[-l cau[ ]n =apte sate, nu g[se=ti unul mai bun decât Mihuc, care nu-=i mai =tie rubedeniile =i cuscii =i finii =i care nu-=i num[r[averea pe boi, ci pe juguri.

A=a judec[satul =i, dac[e vorba s[spunem drept, nici Mihuc, nici Cosma nu sunt sco=i din sat. Prea se sim\eau str[ini]n acela=i sat =i le pl[cea s[se mângâie cu n[dejdea de]nrudire.

Marta =i Toader? Ei s-au trezit]nc[de mici]n gura satului, =i nici c[-i mai d[deau bine seam[despre cele ce se vorbeau zi de zi. Ar fi trebuit s[vie cineva =i s[le spuie c[nu-i a=a, pentru ca s[-i puie pe gânduri =i s[-i fac[a se]ntreba cum adic[este.

Cineva! Dar cine? Dintre to[i unul singur era care ar fi dorit s[se puie]mpotriva guri satului, dar acesta era t[cut =i gânditor.

]n toate duminicile =i zilele de s[rb[tori, dis-de-diminea[, cobora despre munte =i intra]n sat un voinic cur[\el. Nimeni nu se]ntreba de unde vine =i unde descalec[; toat[lumea =tia c[este Miron oierul =i nimeni mai mult nu dorea s[=tie.

Trecuse un an de zile de când Miron venea mereu la joc; fl[c[ii]i erau prieteni, iar fetele se adunau bucurosi]mprejurul lui ca s[-i asculte pove=tile, vorbele =[galnice =i cântecele frumoase. Din când]n când, dar foarte arareori, Miron scotea din =erpar un fluiera=, pe care cânta câte o doin[plin[de duio=ie,]ncât oprea r[suflarea celor ce-l ascultau.

Din când]n când, numai arareori, scotea Miron fluiera=ul s[u;]l scotea]ns[totdeauna când Marta]l ruga; ba era chiar destul ca ea s[priveasc[la =erpar, pentru ca Miron s[puie mâna pe piept, gata de a-i face pe plac.

Acesta e lucru =tiut de to[i, ba chiar un lucru care de sine se]n\legea. Cine nu ar fi dorit s[asculte cântecele lui Miron =i care

fat[nu ar fi dorit s[-i fie]n apropiere =i s[-i aud[graiul limpede? Marta era fiica Mihului Saftei, =i era un lucru firesc ca atunci când ea roag[, s[nu zic[ba, mai ales =tiind s[-l roage atât de frumos cum avea obiceiul. Fetele dar, când voiau s[asculte, rugau pe Marta; Marta]ns[mai totdeauna le r[spundea c[Miron nu voie=te, fiindc[nu e tocmai]n voia lui cea bun[. Numai din când]n când, foarte arareori, Marta ruga pe Miron s[cânte.

]n hor[Miron totdeauna e cump[tat,]ncât parc[numai =uguie=te cu jocul. Dar ochii tuturor se opresc asupra lui.]nalt =i ml[dios, cu umerii la\i =i cu pieptul ie=it, el calc[lat =i pe]ntreaga talp[,]ncât la fiecare pas]ntregul trup i se scutur[=i se leag[n] când la dreapta, când la stânga. Când st[ ]ns[=i=i ridic[fruntea ie=it[din fa\[, fetele tresar sub privirea lui. Un cap b[lan cu p[rul lung pân[pe umeri, cu o fa\[alb[=i str[b[tut[ca de-o r[suflare de rumeneal[, cu doi ochi mari =i alba=tri ca fa\ a cerului privit[de pe culmea muntelui. Totdeauna e]n această[fa\[ceva ce nu se mai g[se=te]n alte fe\ e, un fel de triste\ e, un v[l de gânduri, iar[ ]n surâsul de pe buzele lui ascu\ite totdeauna e ceva ce-\i deschide sufletul.

E minunat fl[c[u Miron =i nu e minune c[to\i]l caut[=i doresc.

]nspre amurgul serii, când jocul se sparge, Marta pleac[spre cas[.

Unii merg]ntr-o parte, al\ii]ntr-alta.

Toderic[merge cu Marta pân[la r[spântie,]i dore=te de bine, apoi cote=te la stânga =i o las[s[mearg[cu ceilal\i mai departe.

Pân[acas[ea merge]nso\it[de fete =i de fl[c[i.]ntre fl[c[i este =i Miron, care, precum de la sine se]n\elege, totdeauna merge al[tura cu dânsa.

Peste pu\in, ei las[apoi uli\ a, trec un pârleaz de la dreapta =i merg pe o cale mai scurt[, pe poteca dintre vii, pe la Fântâna Corbului, unde izvor[=te apa cea bun[.

Pân[aci merge Miron. Mai departe nu. Aici apoi, câteodat[, fetele =i fl[c[ii se opresc =i Marta roag[pe Miron s[cânte.

+i adeseori casele din satul apropiat abia se mai v[d, când fetele =i fl[c[ii pleac[=i las[pe Miron singur la Fântâna Corbului.

Odat[, de mult acum, cântase atât de frumos, încât vremea se]ntâr-zia =i singur[Marta mai cuteza s[r[mâie =ezând pe iarb[.

— S-au dus to\i! gr[i Miron]ngrijat, când se v[zu singur cu Marta.

— Nu-mi pas[!]i r[spunse Marta]nc[ ]lzit[. Cânt[mai departe.

— Dar e târziu!

— Cânt[!]i zise ea]nc[o dat[.

Miron se sim\i cuprins de un fel de be\ie, se a=ez[pe doaga fântânii =i]ncepu s[=-i verse sufletul]ntr-o doin[ce se pierdea]n lini=tea serii.

Marta ascult[câțva timp dus[, apoi se ridic[, se apropie]ncet de fântân[, se a=ez[lâng[Miron =i]=i rezem[capul de um[rul lui. Miron, sim\ind r[suflarea ei cald[=i undoierea sânelui mi=cat de b[taia inimii, tres[ri cuprins de o]ngrozitoare uimire.

— Cânt[mai departe, c[ci grozav de frumoas[e doina!]i zise ea cu st[ruin\[, ap[sând mâna pe um[rul lui.

— Nu mai pot,]i zise el, r[suflând din greu, apoi se ridic[.

— Bine, zise ea. O s[cân\i alt[dat[.

Miron privi câțva timp]n fa\ a ei,]i apuc[aceea mâna =i gr[i:

— Marto! Dac[tu ai =ti cât de bine m[simt când te v[d, când]\i aud glasul, când m[prive=ti, dac=ai =ti cât de bine m[simt când m[gândesc la tine, nu =tiu cum, dar parc[ar trebui s[plângi.

— +tiu, Miroane!]i r[spunse ea, fiindc[=i eu m[simt bine când sunt aproape de tine.

Dup[aceste ei]=i mai steter[câțva timp t[cu\i]n fa\[, apoi Marta plec[spre cas[, iar[Miron r[mase privind]n urma ei.

E de mult de atunci, =i de atunci Marta n-a mai fost singur[cu Miron.

Sosind acas[ ]n acea sear[, nu-i vorbea mamei sale decât despre Miron, spun`ndu-i mereu cât de frumos cânt[, cât de dulce e la vorb[=i cât de pl[cut[ ]i este toat[ ]nf[\i=area.

Safta asculta cu privirea a\intit[la buzele fiicei sale, care vorbea cu atâta c[ldur[=i atâta de frumos, încât ar fi dorit ca zi =i noapte s-o asculte. Iar[când]i spunea c[Miron]n toate]i face pe plac, era mân-dr[de]ntâietatea ce i se da fiicei sale pretutindeni =i de c[tre to\i.

+i de aici]nainte Marta foarte adeseori]i vorbea mamei sale despre Miron =i foarte adeseori]=i aducea aminte de dânsul.

Gura satului?

La lucru =i pe la =ez[tori fetele cântau doinele pe care le]nv[\aser[de la Miron,]=i aduceau aminte de fa\a lui dr[g[stoas[, se mândreau cu vorbele dulci primite de la dânsul =i fereceau pe Marta, care]i era drag[.

Atât]ns[=i numai atât; mai departe nimeni nu cuteza s[duc[vorba: ba fetele mai fereceau pe Marta =i pentru c[ ]n curând avea s[fie mireasa unui june atât de voinic =i de bogat ca Toderic[.

II

Ce s[-i faci? A=a s-a deprins lumea! Dup[ce vinul a stat de fiert =i]ncepe a se deosebi de drojdii =i a se limpezi, fl[c[ii vor s[se]nsoare, iar[pe fete le apuc[dorul de m[riti=.

Dar Cosma]nc[din prim[var[pusese temelia preg[tirilor de nunt[, c[ci Toader trecuse de dou[zeci de ani =i nu se mai cuvenea s[-=i piard[anii b[tând c[ile =ez[torilor, iar[Simina, so\ia lui Cosma, ardea de dorin\ a de-a se vedea soacr[mare, maic[nurorii din cas[=i cât mai curând bunic[.

Pe când dar vinul fierbea prin butoaie, Simina]=i f[cea mereu de lucru prin =opron =i mereu]=i zicea: “Vinul]sta nu se mai astâmp[r[“. O zi]ns[, alta =i iar[=i alta, =i]n urm[apoi una de s[rb[toare, aceea]n care arga\ii slobozir[butoaiele pe p[l[m[ri groase]n pivni[,]ntrebându-se]n =ag[cine oare, =i când, =i de dragul cui va sparge butoiul cel mare =i cu deosebire pe cel mai mic,]n care se p[stra cel mai bun vin din anul]n care s-a n[scut Toderic[.

]n sfâr=it, dup[ce toate erau puse la cale, Cosma se a=ez[la mas[=i privi]ndelungat la so\ia sa.

Ea dete din umeri.

— Ei! ce zici, nevast[? o]ntreb[el.

— Ce s[zic?]i r[spunse ea. Cum vei crede tu mai bine.

]n\elegerea era deplin[=i nu mai r[mânea decât un lucru pe care trebuiau s[-l pun[la cale, dar acesta era greu =i trebuia s[fie f[cut cu mult[b[lgare de seam[.

Nu-i vorb[! Mihi =i Safta =tiau de mult când anume vor avea s[primeasc[oameni buni la casa lor; dar ei o =tiau dup[spuse, din câte o glum[sc[pat[la timp potrivit, o =tiau din gura satului; acum trebuiau s[li se spuie dup[cum se cuvine, cu toat[cinstea =i omenia =i f[r[ca s[mai r[mâie]ndoial[dintr-o parte ori dintr-alta.

]ntrebarea era dar cine s[dea cinstea, cine s[duc[vorba =i s[primeasc[r[spunsul. Trebuiau s[fie oameni de frunte, oameni din oameni, oameni care =tiu s[zic[“bun[diminea\”a”, =tiu s[potriveasc[ ]ntrebarea =i, mai ales, care =tiu s[primeasc[r[spunsul, oameni trebuiau s[fie, care fac cinste caselor]ntre care se pun.

Cosma dorea ca, trecând oamenii lui de-a lungul uli\ei, satul s[priveasc[ ]n urma lor =i s[zic[: “Ace=ta sunt oamenii lui Cosma Florii Cazacului” =i ca Mihi, dup[ce vor fi ie=it din cas[, mul\umit, s[le poat[gr[i vecinilor: “Am avut pe cutare =i pe cutare la casa mea”.

+i lucrul nu e cu totul lesne de pus la cale, c[ci o gre=eal[, fie ori=icât de mic[, ar putea s[strice toat[ ]n\elegerea =i buna]nvoial[.

Oamenii cumsecade, mai ales dup[judecata Cosmii Florii Cazacului, sunt pu\ini =i, dintre ace=ta, unul ar fi cum fi, are]ns[obiceiul de a striga prea tare când vorbe=te, altul e minunat, dar e deprins a face glume proaste, =i iar[=i altul, care ar fi cel mai bun dintre to\i, e cumnat cu Stan, numit Gur[-Spart[. Astfel, mai ales Simina nu= i g[sea]n tot satul oameni pe plac, =i a trebuit s[treac[mult[vreme pân[ce so\ =i so\ie s-au]n\eles s[roage pe Simion al Anei Popii =i pe Mitrea Podarul, amândoi oameni nici prea b[trâni, nici prea tineri, cump[ta\i la veselie =i bine chibzui\i]n potrivirea vorbelor, cu deosebire]ns[oameni de neam bun =i bine v[zu\i]n sat.

F[cându-se]n\elegerea, Cosma =i]mbr[c[sucmanul =i porunci s[cheme pe Toderic[, iar când feciorul intr[, tat[l]=i lu[p[l[ria, o puse]n cap =i se a=ez[.

— Toadere! zise el peste pu\in, ap[sând asupra vorbelor. Am socotit c-ar fi vremea s[te]nsori.

— De, taic[! r[spunse Toader. Cum vei socoti d-ta.

— Prea bine! gr[i b[trânul. Ce zici?]i place Marta, Marta Mihului, a Mihului Saftei?

— De, taic[! r[spunse Toader =i dete din um[r.

— Adic[, astfel, ne-am]n\eles,]nceie Cosma, apoi se ridic[,]=i lu[b[\ul =i ie=i cu pa=i la\i.

Dac[ ]ns[Cosma era preg[tit pentru nunt[, nici Safta nu r[mase cu mâinile]n sân.

Marta era aproape de =aptesprezece ani, adic[ ]ncepuse s[fie cam-cam fat[b[trân[, c[ci Safta se m[ritase la vârsta de cincisprezece ani. S[nu ne prind[dar mirarea c[ea,]nc[de mai mul\i ani, era gata s[=i primeasc[pe\itorii. Nu]mplinise]nc[cincisprezece ani, când troanele de zestre,]mpodobite cu flori t[iate]n scândur[de tei, erau pline de alti\e, de catrin\e, de trâmbe de pânz[=i de albituri cusute gata, pline erau =i acoperite cu fel de fel de velin\e lucrate cu multe me=te=ug; iar[de atunci Marta lucreaz[mereu, \ese, alege, coase =i arunc[flori pe gerghef,]ncât zestrea s-a adunat pentru =apte mirese. Prea mult]ns[niciodat[nu se poate aduna, fiindc[cinstea nevastei tinere este de a le face mireselor daruri de nunt[din zestrea sa bogat[=i, cu cât mai multe daruri poate face, cu atât mai mare cinstea se cuvine.

Acum b[tuse vântul din partea aceea, =i anume Simina trimisese pe Stanca lui Cârcioc, a=a din]ntâmplare, la Tudora, vecina Saftei, =i Stanca]i =optise leic[i Saftei c-a auzit de la cineva c[are s[vie cineva, de undeva, cu un gând bun oarecare. Safta,]ndat[ce auzi, puse mâinile]n =olduri =i]=i zise nedumerit[: “Vai de mine, dar de ce s[m[apuc!”

Era vremea frumoas[=i se gândi c[ar fi bine s[puie albiturile s[se azvânte. Porunci dar s[scoat[troanele]mpodobite cu flori t[iate]n lemnul de tei =i s[le a=eze]nainte casei pe dou[scânduri puse pe ni=te polobocele.

Dup[ce troanele fur[a=ezate, leica Safta le deschise pe toate =i]ncepu, dimpreun[cu Marta, s[scoat[, bucat[cu bucat[, velin\ele, catrin\ele, alti\ele, trâmbele de pânz[=i albiturile cusute, s[le scoat[, s[le scutire =i s[le]ntind[pe sfoara legat[de stâlpii pe care z[cea lungul foi=or =i cerdacul cel mare.

Era frumos =i pl[cut la vedere cum,]n sfâr=it, toat[aceast[bog[\ie a lucrurilor de mân[sta dezvelit[ ]n vederea tuturor, =i leica Safta privea din când]n când pe furi= la uli[, pentru ca s[vad[cine trece =i cine st[s[priveasc[.

]n urm[sosir[=i carele de la câmp, =i patru pluguri cu câte patru boi intrar[ ]n curtea larg[, iar]n urma lor venea c[lare, pe un murg buiestra=, Vasile, feciorul mai mare al st[pânului.

Când argatul voi s[ ]nchid[poarta]n urma carelor, Mihiu, care sta]n mijlocul cur\ii, ridic[dreapta =i-i zise]ncet: “Las[!”

Poarta r[mase deschis[.

Arga\ii voir[s[trag[carele]n =opron =i s[duc[boii la grajd, Mihiu iar[=i ridic[mâna =i le zise:

— Las[! Pune\i plugurile la o parte,]ntoarce\i boii la car =i le arunca\i câte un bra\ de fân.

A=a f[ur[arga\ii.

— Mâine ducem la moar[! le zise apoi Mihiu, plimbându-se cu pa=i mari prin curte. Scoate\i grâul din hambar =i-l pune\i]n saci.

Vasile privea, asculta =i]n\elegea; desc[lecând dar, el]=i leg[calul de loitra unui car, lu[c[ciula din cap,]=i netezi p[rul de pe frunte =i iar[=i puse c[ciula]n cap.

— M[i Mitre,]i zise apoi fr[\âne-s[u, scoate caii la ap[.

Peste pu\in Mitrea scoase din grajd doi cai]nal\i =i trupe=i =i-i duse de c[p[stru la fântâna din fundul cur\ii.

Sosir[apoi vacile l[ptoase, porcii lacomi, caprele neastâmp[rate =i oile blajine.

Pe când,]nspre sear[, Simion =i Mitrea intrar[cu pa=i m[sura\i pe poarta deschis[, curtea era plin[: slugile a=ezau]n gr[mad[sacii cu grâu, boii rumegau la carele puse]n =ir, slujnicele mulgeau vacile,

porcii sf[râmau zgomoto=i gr[mezile de p[pu=oi, caprele se obr[z-niceau]n toate p[r\ile, oile stau]nghesuite]ntr-un unghi al cur\ii, iar[Mitrea se lupta cu caii n[r[va=i.

Mihu, st[pânul, se plimba mereu prin curte, iar[Marta, fiica st[pânului,]i f[cea de lucru,]mp[r\ind porunci]n toate p[r\ile.

Afar[,]nainte por\ii, sta un copil =i privea, oprindu-=i r[suflarea la cele ce se desf[urau sub ochii lui.

Când Mihu v[zu pe Simion =i pe Mitrea intrând pe poart[, el plec[spre dâ=ii cu capul ridicat =i leg[nându-=i alene trupul la fiecare pas.

— Bine te-am g[sit! Bine te-am g[sit! gr[i Mitrea cu fa\ă deschis[.

— Bine s[fi\i primi\i la casa noastr[! le r[spunse Mihu,]ntinzându-le mâinile. Dar cum =i unde =i]n ce treab[?

— Umbl[m =i noi, r[spunse Simion, mai]ncoă, mai]ncolo...

— Iar treaba ne este mare =i binecuvântat[, numai noroc s[avem la dânsa, adatase Mitrea, privind cu mare b[lgare de seam[ ]n ochii lui Mihu.

— Norocul, zise Mihu, vine de la Dumnezeu.

— Amin! r[spund amândoi.

Dup[ce-=i f[cuse astfel bine\ele cuvenite, to\i trei]naintar[spre sc[rile casei. Mitrea]ns[, ca om cu mult[chibzuial[, peste pu\in se opri =i arunc[privirea peste curte.

— Precum v[d, a\i fost ast[zi la plug, zise el ca din]ntâmplare. Unde a\i arat?

— Nici n-a= =ti s[-\i spun bine, r[spunse Mihu,]ntorcându-se spre curte. +ti\i cum e omul când]i cresc feciorii. Abia-i cuno=ti mustea\ă, =i te scoate din gospod[rie. M[i Vasile! urm[el, chemând pe fiul s[u. Unde a\i arat ast[zi?

—]n Dosul Plopului, r[spunse fl[c[ul, apropiindu-se.

— Bune p[mânturi! zise Mitrea, =i, dac[nu m[ ]n=el, erau ogoare.

— Da, sunt bune! gr[i Mihu, dând din umeri. Dar sunt mai slabe decât cele de la Vadul-T[arului.

Pentru ca s[-i l[mureasc[, Mihu le spuse apoi câte =i unde-i sunt p[mânturile, care sunt mo=tenite de la bunicul s[u, care sunt câ=tigate

de tat[l s[u =i care sunt agonisite de dânsul, =i le spune cât rod a adunat estimp, cât an =i cât an\[r\.

Pe când s[sfâr=easc[, Simion prive=te la boi =i zice c[sunt frumo=i, apoi pleac[to\i trei, ca s[-i vad[mai de aproape.

De la boi trec]n urm[la vaci, la porci, la oi =i la cai. Pretutindenea Mihule f[cu]mp[rt[=ire despre cum =i când =i]n ce chip, le spune pre\ul =i vremea cump[r[rii, laud[soiul =i scoate la iveal[buna pr[sil[ie=it[din gospod[ria sa.

Sosind la vrafu de saci, el dezleag[gura unui sac, pentru ca fiecare dintre cei de fa\[s[poat[lua un pumn =i s[laude bobul plin. El]nsu=i ia un pumn,] scutur[,] prive=te, zice c-a ie=it bine,] arunc[jos, apoi leag[gura sacului.

Simion \ine pumnul plin la gura unui bou apropiat, iar Mitrea ia câteva boabe]ntre din\i =i arunc[prisosul]ntre saci, ca s[g[seasc[=i p[s[rile ceva.

— R[u ai brodit-o, zise Simion, c[ci aici ele g[sesc]n de prisos.

Când se]ndreptar[din nou spre cas[, Safta se ive=te, ca din]ntâmplare, la capul sc[rilor.

— Vai de mine! cum ne-a\i g[sit! le zise ea. Dar s[ierta\i. A=a-i omul cu gospod[ria! Oricât te trude=ti, n-o sco\i la cap[t.

— Las[c[te =tim cât e=ti de harnic[,]i zise Mitrea.

— Dar uite ce velin\! Unde le-ai cump[rat, de-\i sunt atât de frumoase?

— Vai de mine! Eu s[cump[rt? strig[Safta. M-a ferit Dumnezeu! Tot din casa mea!

— Nu te cred, gr[i Mitrea cu r[utate. Prea sunt de-a degete tinere.

— +i oare nu am fat[mare? zise leica Safta.

— Ei, gr[i acum Simion. Ai brodit-o, vere Mitrea. Ai brodit-o!

— A=a mai]n\eleg =i eu, glumi acesta. Dac[e vorba de fat[mare, apoi noroc s[aib[!

— Norocul vine de la Dumnezeu! le r[spunse leica Safta.

— Amin! ziser[amândoi, schimbând o privire plin[de]n\eles.

Dup[aceste, plecar[de-a lungul foi=orului, iar[Safta]ncepu s[le spuie care, când =i cum =i]n ce chip. Cele mai multe erau lucrate]n cas[; pe ici, pe colo erau]ntinse câte o velin\[mare, câte o catrin\[bogat[ori câte o pereche de alti\,e, lucruri primite]n dar de la cutare dintre rudeniile din satele mai dep[rtate ori lucruri mo=tenite de la bunica ori chiar de la mama bunicii.

Pe când ajunser[s[intre]n casa cea mare, unde pere\ii sunt acoperi\i cu zaveze =i]mpodobi\i jur]mprejur cu fel de fel de vase,]ncepu a se]ntuneca, =i Marta intr[s[pun[dou[lumân[ri pe mas[=i s[le zic[oaspe\ilor “bun[seara”.

— Noroc s[ai, nepoat[!]i ziser[oaspe\ii.

— Norocul, r[spunse Marta ro=ind, vine de la Dumnezeu!

— Amin! ziser[ei =i ast[dat[.

Acum nu mai r[mânea]ndoial[c[lucrul se poate pune la cale. Nici tat[, nici mam[, nici fat[nu a zis: “Va da Dumnezeu =i norocul cu vremea”, o vorb[foarte nepl[cut[la asemenea prilejuri. Simion =i Mitrea]ncepur[dar, pe departe =i mai pe aproape, apoi mai de-a dreptul =i mai l[murit, pân[ce n-ajunser[la vorba f[\i=]. Safta =i Mihule se mai f[ceau c[nu]n\eleg,]n urm[nu]ndr[neau s[cread[=i erau uimi\i de cinstea ce li se face,]n sfâr=it, spuneau c[nu sunt]nc[gata precum ar dori, c[le vine greu a se desp[r\i de singura lor fiic[... la urma urmelor — c[teac[... c[pung[, pân[ce Mitrea nu se ridic[vesel =i gr[i:

— Vas[zic[, lucrul e gata, numai s[vrea =i fata!

— Ei, a=a i-o fi fost ursita! gr[i Mihule, zâmbind cu mul\umire.

Leica Safta]=i supse buzele =i zise:

— S[o]ntreb[m pe ea. Ce mai =tii? fetele sunt cam de capul lor.

Zicând aceste, ea chem[pe Marta s[mai aduc[o garaf[de vin.

— Ei, dar]n grab[ne la=i, nepoat[! gr[i Simion când ea voi s[ias[. Nici nu te-am v[zut precum dorim s[te vedem.

Marta se opri tulburat[.

— Se =opte=te c[ai s[te m[ri\i! zise Mitrea glumind.

— O fi!]i r[spunse Marta zâmbind. Dar eu nu =tiu nimic.

— +i dac[noi am =ti?

— Mi-a\i spune =i mie! le zise ea.

— Asta-i, vere, asta! gr[i Simion, c[nu =tim nici noi; dar se zice,]i spuneam tocmai v[rului Mihui, c-ar fi s[te pe\easc[Toderic[,]l =tii acum! +i se teme...

El t[cu, =i Marta t[cu, =i to\i t[cur[. Cuvântul urm[tor trebuia s[fie al mumei; ea se apropie dar de Marta =i-i zise:

— Ei, spune, ce-ai zice tu?

Marta dete din umeri =i gr[i:

— Cum a vrea tata.

— Noroc s[ai, gr[ir[amândoi oaspe\ii, ridicându-se de pe scaun, iar[Mihui sim\i o deosebit[r[coare la inim[v[zând c[lucrurile se fac atât de pe voia lui.

Cu aceste, toat[treaba era pus[la cale =i luându-se]n\elegere ca peste trei zile, adic[duminic[, junele s[vie cu p[rin\ii =i cu oamenii s[i s[pe\easc[dup[obicei =i s[se fac[logodna.

Cei doi trimi=i plecar[cu r[spunsul, Marta le s[rut[mâinile, iar[Mihui =i Safta]i]nso\ir[pân[la porti\].

III

Satul se g[tea de nunt[.

]n sfâr=it, avea s[se petreac[lucrul pe care oamenii]l a=teptau atât de demult.]nc[duminic[se vorbea c[peste s[pt[mân[Toderic[va pe\i pe Marta, iar[joi, când trecu prin sat =tirea c[Cosma Florii Cazacului]=i va trimite oamenii la casa Mihului, nevestele =i fetele mari nu se mai putur[st[pâni =i plecar[, pentru ca, trecând pe dinaintea por\ii deschise, s[vad[cum]=i a=teapt[Marta pe\itorii.

Seara, toat[lumea =tia cum s-au petrecut lucrurile, ce a zis Mihui, ce-a zis Safta, ce-au zis Mitrea =i Simion =i]n ce chip Marta a stat]naintea lor =i a zis c[are s[fie cum vrea Mihui, st[pânul casei, fiindc[astfel se cuvine s[r[spund[o fat[de cas[bun[. Unul v[zuse cum Mihui =i Safta au petrecut pe Mitrea =i pe Simion pân[la porti\]; altul auzise cum

i-a rugat s[spuie s[n[tate =i voie bun[viitorilor cusc[ri =i s[-i doreasc[de bine junelui, =i iar[=i altul a v[zut pe Simina foarte vesel[=i a fost prin apropiere c[nd oamenii s-au]ntors la casa ei. Pentru ca s[facem vorb[scurt[: gura satului se pornise ca niciodat[mai nainte.

Dar vorbele multe izvorau din bucuria ob=teasc[. Nu era]n sat nici un om care nu s-ar fi sim\it p[rta= la bucuria celor dou[case, c[ci unii erau rude, al\ii cusc[ri ori prieteni =i iar[=i al\ii fini sau oameni ce se \ineau de una ori de alta din cele dou[case frunta=e. Avea dar s[fie o nunt[de care se va vorbi prin fii =i nepo\i, o nunt[a satului]ntreg,]nc[nt ospe\ia, chiotetele, jocul =i voia bun[=apte zile =i =apte nop\i s[nu se mai curme, c[ci acum o dat[este un Mih[care=im[rit[fata dup[un fecior de seama lui, =i cine =tie c[nd se va mai pomeni o asemenea potriveal[!

Fetele =i nevestele ardeau de neast[mp[r s[vad[g[teala de mireas[a Martei, s[vad[podoaba cununiei, rubedeniile sosite din alte sate, c[l]re\ii trufa=i ai junelui, =i le trecea un fior pl[cut c[nd se g[ndeau la toate aceste.

Nu r[m[nea]ndoial[c[Miron are s[fie v[tavul voinicilor, deoarece este bun prieten cu Toderic[=i prea mult \ine la Marta. Deocamdat[ ]ns[nici logodna nu era f[cut[, =i lucrul era o tain[despre care nu se putea vorbi f[\i= =i f[r[de cotituri dec[nt]n cas[.

Aici apoi se f[ceau preg[tirile penru logodn[, dar cu totul]n t[cere, ca din]nt[mplare, =i astfel ca st[p[na casei totdeauna s[poat[zice: "Vai de mine! Cum ne-a\i g[sit! Dar s[fie cu iertare, c[ne g[s\i at[ut de pu\ ]n preg[ti\i".

F[c`nd preg[tirile, Safta =i]ntreaga ei cas[se aflau]n o vesel[mi=care.

Era m[ndr[Safta c[=-i poate m[rta fiica, c[poate primi oameni =i nunta=i =i c[=-i poate desf[=ura comorile. Din c[nd]n c[nd]ns[o cuprindea]nduio=area. Toate erau bune, toate frumoase, dar Marta ie=ea din cas[. C[nd se g[ndea la aceasta, se a=eza]ntristat[,]ncepea s[=-i =tearg[lacrimile =i, dac[Marta]i era]n apropiere,]i acoperea fa\ a de s[rut[ri.

Mihu nu plângea, nu-î s[ruta fata, chiar nu vorbea: el morm[ia mereu ca un urs]ndârjit. }i era crescut[Marta la suflet, =i acum, când se gândea c[veselia casei lui se dep[rteaz[, nimic nu-i pria, nimic nu-i era pe plac, nimeni nu =tia s[-i vorbeasc[dup[dorin\[. Grozav i se p[rea lumea]nr[ut[\it[: arga\ii, feciorii s[i, nevasta, vecinii, toat[lumea se schimbbase, =i numai Marta era, =i chiar mai mult decât alt[dat[, un leac de alinare pentru ori=ice suferin\[.

Dar toate ca toate! Un lucru]ns[nu-i putea intra Mihului]n cap: cum adic[un fl[c[iandru s[vie, s[-i ia fata din cas[, =i el]nsu=i, care a crescut-o =i a p[latrat-o ca pe lumina ochilor s[i, s[zic[: “Ia-o =i te du cu ea!”

Ceasuri]ntregi Mihu se plimba nec[jit =i fr[mântat de gânduri prin cas[=i mereu]=i zicea: “A=a trebuie s[fie! Nici al\ii nu sunt mai buni decât tine. Oricum o suce=ti, tot aici ajungi.” A=a zicea el, dar nu se putea]mp[ca cu acest gând.

Marta,]n sfâr=it, era mireas[.

Mireas[! Când aceast[gândire i se iveau]n suflet, o trecea un fior dezmierd[tor, un fel de be\ie care o seca de puteri.

Aceast[gândire stârnea]ntr-]nsa o mul\ime de altele, care mai de care mai str[ine =i mai tainice, gândiri pline de farmec, care-i aprindeau inima =i apoi iar[=i o umpleau de r[ceal[. Era o via\[nou[de care se apropia, o via\[necunoscut[, =i aceast[necuno=tin\[ ]n o clip[da loc celor mai dulci n[d[jduiri, =i]n alta celor mai]ngrozitoare temeri. Era s[p[r[seasc[mum[, tat[, fra\i, casa p[rinteasc[, tot ce-i era lipit de suflet =i sta uimit[ca de un lucru pe care nu-l putea crede; dar dincolo de aceast[uimire era farmecul unei vie\i pe care parc[ai putea-o umplea dup[cum te poart[gândul. Acum zilele i se p[reau prea lungi =i peste pu\in se]nsp[imânta de scurtimea lor. Acum ar fi dorit s[fie aproape de Toader =i s[priveasc[ ]n ochii lui binevoitori, =i peste pu\in]i venea s[fug[la mum[-sa =i s[strige:

“Mam[, nu m[m[rita!”

=i iar[=i chipul lui Miron se ar[ta]n sufletul ei;]l vedea]naintea ei atât de viu, atât de a vorbind,]ncât parc[razele soarelui c[deau

asupra lui =i l-ar lumina. +i atât se sim\ea de u=urat[când se pierdea
 ]n gândurile despre dânsul, atât de bine se sim\ea când =i-l]nchipuia
 ]n apropiere, =ezând lâng[dânsa, vorbindu-i]n graiul lui cel limpede
 =i ademenitor, apucând-o de mân[, cuprinzând-o cu bra\ul =i zicân-
 du-i: “Marto!”

Nu-=i]nchipuia ce-ar zice Miron mai departe, dar atât de fericit[
 se sim\ea când =i-l gândea astfel, gr[ind cuvântul “Marto”,]ncât iar[=i
 =i iar[=i sufletul i se umplea de chipul lui.

Ceasurile treceau, =i]n trecerea lor ea tot mai mult se ame\ea,
 ]ncât, sosind ziua de sâmb[t[, ea umbla buiguit[f[r[de a-=i mai putea
 da seama despre vreun gând hot[rât.

Era ajunul zilei]n care trebuia s[se logodeasc[cu junele ce-i fu-
 sese ales din copil[rie, junele pe care se obicinuiseră a-l privi ca pe vii-
 torul ei so\, junele care-i era drag =i care o avea]n drag; cu cât]ns[
 ziua se apropia de c[dere, cu atât mai viu i se ivea]ntr-]nsa dorin\ă
 de a face s[se amâne această logodn[. Oricând, numai acum nu,
 când se afla]ntr-o stare, singur[nu =tia cum, dar o stare]n care lo-
 godna]i p[rea peste putin\].

Dar, acum]ntâia oară]n via\ă ei, Marta sim\ea c[nu poate s[spuie
 nim[nui ceea ce gânde=te. Nu-=i g[sea loc de astâmp[r, dorea de
 singur[tate,]i venea s[plâng[=i se retrase pe o lai\ ce sta]n fundul
 gr[dinii, sub un p[r cu frunzele]ng[lbenite.

Safta, care pretutindenea o c[uta cu privirea, o v[zu intrând]n
 gr[din[, o v[zu a=eizându-se pe lai\, merse apoi,]nchise porti\ă =i se
 ]ntoarse cu ochii plini de lacrimi]n cas[.

Ziua]ncetel cu]ncetel se]nv[luie]n noapte, liliiecii =i gândacii tom-
 natici]ncepur[s[zboare prin aer, luna plin[se ridic[ ]n dosul dealu-
 lui acoperit cu p[dure, pe cerul senin. Era o seară lini=tă, numai din
 când]n când str[b[tea câte un fream[t printre frunzele copacilor, se
 auzea mugetul unei vaci ori l[tratul unui câine.

Deodat[, prin lini=tea serii, de departe, ca prin vis, str[bate de pe
 dealul din dosul gr[dinii sunetul unui fluier, o doină ce se ridic[=i
 cade ca un =ir de m[rg[ritare.

Marta tresare =i se ridic[asemenea unei c[prioare speriate, ascult[, oprindu-=i r[suflarea, la dreapta =i stânga,]n=ir[sunetele, alc[tuie=te doina, apoi fa\ a i se]nsenineaz[=i se umple de str[lucire.

“El”, strig[ea pierdut[ ]n]n\elesul acestui cuvânt, apoi se porne=te ca fiind cuprins[de-o vraj[, iese pe porti\ a din dosul gr[dinii, trece prin gardul de spini ce]mprejmue=te viile =i merge dus[, f[r[de gânduri,]nfierbântat[, cu p[rul desf[cut, cu ochii plini de v[paie, cu obraji aprin=i, cu buzele cuprinse de tremurare, cu pieptul mi=cat de viforul inimii, merge drept pe calea sunetului dulce =i duios, printre rândurile de vi\[, prin desimea tufi=ului, tot mai iute, tot mai neastâmp[rat[, tot mai]mb[tat[de fericirea apropierii.

]n sfâr=it, vede murgul p[scând =i pe Miron rezemat de un stejar singuratic,]l vede =i ochii i se]mp[ienjenesc.

— Miroane, Miroane!]ip[ea dezmiertat[=i fuge lâng[dânsul.

Miron aude glasul plin de sim\ire, o vede gr[bind spre el =i r[mâne cuprins de uimire.

— Marto! Ah, Marto! strig[el, apoi, dezn[d]duit, arunc[fluierul, face un pas înainte =i o cuprinde]n bra\ele sale b[rb[te=ti.

— O, Doamne! =opte=te ea,]nchizându-=i ochii. Cum te iubesc, Miroane, cum te iubesc!

Gurile lor se]mpreun[ ]n o lung[s[rutare, obraji ei se umplu de lacrimi, =i astfel r[mân câțva timp]ncremeni\i]n apropierea stejarului, sus, pe coasta luminat[de razele lunii gânditoare.

]ntr-un târziu, Miron]l privi]ndelung]n fa\.

— Marto! zise el]ncet, o singur[dat[tr[ie=te omul, dar a= dori s[mor]n clipa aceasta. O! cât de mult am gândit, cât de mult am visat, cât de des am furat fericirea,]nchipuindu-m[fericit. Tu n-ai fost la munte, nu cuno=ti podoabele lumii. Când cerul e senin =i vânturile se a=az[la odihn[, auzi de jos, din vale, murmureala pâraielor, un zgomot a=a =i ve=nic tot a=a, atunci]mi iau fluierul, gândesc la tine =i cânt. Cântecele]mi sfâ=ie inima, dar cânt ca s[mi-o sfâ=ie. Când se stârne=te apoi viforul =i copacii se]ncovoie, crap[=i ies din r[d[cini, când puhoiul n[p[de=te, atunci privesc]nspre dealul [sta,]l caut din

cea\ [=i, când]l v[d, mi se sfâ=ie inima, dar]l caut, ca s[mi-o sfâ=ie. De când te-am v[zut, Marto, parc[am =apte vie\i: atât am tr[it, atât am gândit, atât m-am zbuciumat,]ncât e minune c[nu m-am mistuit. Iar acuma, când te simt]n bra\ele mele,]mi vine s[cred c[tot te visez =i, =tiind c[nu visez, parc[m[topesc, m[sting, m[mistuiesc!

El t[cu.

— Vorbe=te!]i zise Marta cu st[ruin\].

— Ah! de ce-ai venit aici? gr[i Miron cu am[r[ciune. Ce gând te-a purtat? Care ursit[te-a mânat? De ce nu mi-ai l[sat lini=tea am[-r[ciunii, pe care o iubeam atât de mult? Nu am dorit niciodat[mai mult decât atâtă.]ntr-un an o vorb[bun[, o privire blând[, o strângere de mân[. De când am auzit]ns[c[ ]n adev[r te m[rîi, m[cuprind gânduri nebune =i umblu pribeag prin lume; nu-mi mai =tiu de turm[, nu-mi mai =tiu de ciob[nie, ci stau pironit lâng[acest stejar =i privesc uscându-m[spre curtea voastr[.

— Ah!]i zise Marta dezn[d[jduit[. M[cuprinde groaza când m[gândesc, dar a=a vrea tata.

— Ce vrea tata? strig[Miron. Nu mai vrea nimeni nimic. Acum nu te mai scoate nimeni din bra\ele mele. Ori e=ti a mea, ori — o, Doamne, f[s[n-o zic]ntr-un ceas r[u — ori te ucid cu mâna mea. Nu-mi mai sunt st[pân.

Marta se alipi mai dinadins de dânsul. El]ns[deodat[o dete la o parte.

— Du-te!]i zise apoi. De ce-ai venit? De ce m[duci]n ispit[? De ce m[sco\i din min\i?

— Miroane! gr[i dânsa]nduio=at[, apropiindu-se de dânsul =i cuprinzându-l din nou cu bra\ele ei rotunde. Nu m[trimite! Las[-m[s[vin mereu la tine, s[st[m]mpreun[, s[ne plângem de lume, s[ne povestim dragostea. Miroane! strig[apoi din nou =i]l s[rut[. Nu m[l[sa, c[ci pier!

Miron sta zgduid de lupta ce se petrecea]n sufletul lui. Numai acum ajunsese a=îi da pe deplin seama despre cele ce se petreceau cu dânsul.]ncetul cu]ncetul, fa\ a lui se umplu de o lini=tit[asprime.

— Marto! gr[i el]ncet. Noi trebuie s[ne desp[r\im pentru totdeauna. Ceasul acesta e zestrea vie\ii noastre. Nu uita c[e=ti fiica Mihului. Ce ar zice lumea dac[te-ar vedea aici cu mine?

Marta tres[ri =i privi]nsp[imântat[ ]mprejur, apoi se]ndrept[=i r[mase tulburat[ ]nainte a lui.

— Da! m[duc, zise ea, dar s[=tii c[m[pr[p[desc.

— Dumnezeu s[-i binecuvânteze tot pasul! gr[i Miron trist, apoi o cuprinse]n bra\le, o s[rut[=i dup[aceea se desp[r\ir[ ]n t[cere.

P[storul privi timp]ndelungat spre sat.]ntr-un târziu se mi=c[,]i ridic[fluierul,]l puse pe genunchi =i-l frânse, aruncând buc[\ile la dreapta =i la stânga, apoi]nc[lec[pe buiestra= =i plec[spre munte.

IV

Coco=ii cântau de zori, vitele mugeau, p[s[rile]=i sp[lau penele, ziua tot mai mult se rev[rsa =i tot mai mult se dezv[luia din noapte.

Mihu se zvârcolea]n culcu=ul s[u. Nu mai putea s[-i dea seama dac[a dormit ori dac[a stat treaz toat[noaptea, ci =edea cuprins de oboseal[, asemenea unui om care a trecut printr-un =ir de zguduiri =i nu=î mai este st[pân pe o singur[cugetare hot[rât[.]i era sil[s[se ridice =i-l cuprindea un fel de lene=[ ]ngrozire când se gândea c[peste zi are s[primeasc[oameni acas[, s[vorbeasc[=i s[fie cu b[gare de seam[la tot ce zic al\ii =i la tot ce trebuie s[zic[ori s[fac[el]nsu=i.

Sculându-se, Mihu era mai ursuz decât totdeauna =i se mi=ca tic[it =i f[r[nici o treab[prin cas[: sim\i dar o adev[rat[u=urare când Safta deschise u=a =i intr[cuprins[de]ngrijare la dânsul.

— Mihule!]i zise ea cu st[ruin\[, Eu nu =tiu ce e de capul Martei. Asear[a stat pân[târziu pe lai\ a de sub p[rul din fundul gr[dinii! Când s-a]ntors apoi]n cas[, era mâhnit[=i t[cut[, iar dup[ce s-a a=ezat la odihn[, mereu suspina, mereu se zvârcolea]n culcu=]l plângea prin vis de se]n[bu=ea. Eu nu =tiu ce o fi... sfâr=i ea =tergându=î lacrimile.

— Nu =tiu! gr[i Mihul]nd`rjit. Se vede c[nu =tii! Ba s-a bucura c[iese din cas[. Se vede c[eu m[bucur; se vede c[tu te bucuri! +tii c[nu ne mai r[mâne nici câine, nici pisic[dac[pleac[ea. Toat[casa se duce cu dânsa.

]i era greu Mihului la inim[, dar nu se ar[ta =i nu-=i dezvelea sl[biciunea chiar nici]nainte nevastei.

— A=a-i! urm[Safta. Ast[zi diminea\ am]ntrebat-o: “Marto, draga mamei, ce-\i e?” T[cea =i t[cea. Nu puteam s[scot o singur[vorb[de la ea. Privea mereu la mine, parc[era speriat[, parc[voia s[m[roage, parc[voia s[-mi cear[iertare. +i t[cea,]ncât]mi sf[râma inima. “Nimic, zise ea]n sfâr=it, dar grozav mi-e de greu. Roag[pe tata s[nu facem azi logodna.” “Cum? nu vrei s[te m[rîi dup[Toderic[?” o]ntrebai eu. “Da,]mi r[spunse ea, m[m[rit, dar mai târziu. Numai acum, nu.” Auzi, Mihule, mi se rupe inima! Trimite vorb[c[ast[zi nu se poate, c[Marta e bolnav[, c[eu nu sunt bine, c[...]n sfâr=it, spune ceva.

Mihu asculta oprindu-=i r[suflarea, iar când so\ia sa]i vorbi despre amânarea logodnei, privi]ndelung =i uimit la dânsa.

— Safto! zise el apoi, \i-ai ie=it din fire? Cum s-ar putea s[mai schimb[m un lucru care e pus la cale? Primesc oamenii lui Cosma, oameni de cinste, cu care nu te po\i juca, le dau vorba mea, satul]ntreg =tie c[atât eu, cât =i Cosma suntem gata de logodn[, =i apoi, \op, ca din senin, s[-mi calc vorba pe care am gr[it-o cu mult[chibzuial[=i s[m[fac de râsul lumii!

— Dar Marta nu voie=te! gr[i Safta.

— Nu voie=te? r[spunse Mihu nedumerit. +tiu =i]n\eleg c[nu voie=te. Dar voiesc eu, =i a=a trebuie s[fie, cum... trebuie s[fie.

— Dar, Mihule, e grozav!

— Nevast[!]i strig[Mihu aprins. D[-mi pace! Nu-mi pune foc]n cre=tetul capului, c[ci s[nu am Dumnezeu dac[nu sf[râm tot ce-mi cade]n vedere. A=a trebuie s[fie! Las[-m[!

Safta ie=i, iar Mihu r[mase umblând prin cas[.

“Am s[trag o nunt[,]ncât s[-i mearg[vestea]n =apte \[ri,]=i zise el]ntr-un târziu. Un an]ntreg s[nu se mai curme be\ia, =i nepo\ii s[povesteasc[cum a fost când Mihu =i-a dat fata din cas[=i a f[cut leg[tur[de cuscrie cu Cosma Florii Cazacului!”

Ie=ind]n curte =i mergând pe la grajduri, Mihu nu g[sea nimic dup[dorin\ a sa, certa pe to\i ce-i ie=eau]n cale =i nu-i mai g[sea r[bdarea obi=nuit[.

— Ast[zi st[pânul nu e deloc cu chef, zise Marcu, parc[-i vine s[caute cearta cu lumânarea.

Peste pu\in, Mihu ie=i din curte =i plec[s[mearg[la casa satului =i de aici la biseric[.

]inându-i b[\ul lung]n mâna dreapt[, el mergea drept pe mijlocul uli\ei, cu capul ridicat, cu pa=i la\i =i leg[nându-i mereu trupul. Pre-tutindenea pe unde trecea, la dreapta =i la stânga oamenii se gr[beau =i]=i descopereau capetele, femeile stau cuviincioase, iar nevestele tinere, fetele =i copiii gr[beau s[-i ating[mâna cu fruntea.

Oricât de mâhnit, el se sim\ea bine.

D[dea mereu din cap la dreapta =i la stânga,]ntreba pe unul ce mai face, apuca b[rbiile unei fete =i o nec[jea cu m[riti=ul, le da câte un ban copiilor, iar dac[erau din cas[mai bun[, le l[uda frumuse\ea =i, astfel, mergea]ncet]nainte. Sim\ea c[to\i privesc]n urma lui, to\i vorbesc despre dânsul =i to\i a=teptau cu neastâmp[r nunta pe care avea s[o fac[.

Când se gândi la nunt[, inima iar i se strânse. De când =tia c[Mar-ta nu ar dori ca logodna s[se fac[ast[zi, mâhnirea]i era cu atât mai adânc[. Se st[pânea]ns[=i se mângâia cu mult pre\uita]ncuscrire.

“Da!]=i zise el. E mare cinstea pe care i-o fac eu dându-i odorul casei mele”.

Plin de aceste sim\iri, el sosi la Pârâul Corbului.

Aici locul cade.]n partea despre care venea Mihu, sus, pe dâmb, este o cas[, =i]nainte casei vreo cinci=ase femei =edeau pe ni-te pietre la vorb[.

Când se apropie, femeile se ridicar[=i r[maser[privind]n urma lui.

Mihu privi zâmbind la ele,]=i cl[tin[ ]ncet capul =i]naint[mai departe.

Pârâul era aproape toat[vara sec =i nu se umplea decât pe vreme ploioase. +i atunci era]ns[atât de mic,]ncât carele =i oamenii treceau f[r[mult[greutate prin el. Un om era]ns[care foarte adeseori trecea pârâul =i c[ruia nu i se cuvenea s[treac[s[rind de pe un bolovan pe altul. Chiar]ns[dac[Mihu ar fi trecut]nsu=i, Marta era fat[mare; a=adar,]nc[acum doi ani Mihu poruncise slugilor s[fac[o punte pe la un loc mai strâmt. Puntea, cam de doi stânjeni =i jum[tate de lung[, era f[cut[din dou[scânduri de fag puse al[turea pe ni=te pari gro=i,]n\epenite prin mari cuie de fier. Las[c[oamenii treceau mai mult pe lâng[punte decât peste ea, dar]n vreme de ploaie, când pârâul se umfla, ea slujea]ntregului sat de trec[toare.

Când Mihu dete s[scoboare spre pode\, v[zu ivindu-se din dosul gardului de peste pârâu un om]nalt =i gros, care venea spre dânsul c[lcând din greu,]ncât p[rc[era s[se clatine p[mântul sub picioarele lui.

Acest om era Cosma Florii Cazacului.

Nu se putea un lucru mai nepl[cut. Ast[zi era bine s[nu se]ntâlneasc[viitorii cuscri =i chiar]ntâlnindu-se s[fie destul de departe, pentru ca, dându-=i bine\ele cuvenite, fiecare s[poat[merge mai departe, ca =i când nu ar =i nimic despre cele ce aveau s[se petreac[spre sear[. Aici, la punte, ei trebuiau s[treac[unul pe lâng[altul, ei trebuiau s[-=i dea mâna, trebuiau s[stea de vorb[.

Mihu]=i]ncre\i sprâncenele.

Sus,]nainte de case, stau femeile =i priveau]n urma lui; jos era puntea]ngust[, pe care nu puteau s[treac[doi oameni al[turea, =i vorba era care c[ruia s[-=i dea cinstea]ntâiet[\ii.

Ei se apropiau de punte cu pa=i nehot[râ\i, dar se apropiau astfel]ncât s[soseasc[deodat[la cele dou[capete ale scândurii.

Mihu stete pu\in la]ndoial[, apoi se]nd[r[tnici =i, auzind femeile]n dosul s[u, puse piciorul pe scândur[.

Tot atunci Cosma c[lca puntea, ce se]ncovoia sub pasul lui.

Cam pe la mijlocul pun\ii ei]=i ajunser[piept la piept =i se oprir[
tulbura\i =i posomorâ\i fa\ ]n fa\.

— Noroc bun! gr[i Cosma nec[jit.

— S[dea Dumnezeu!]i r[spunse Mihui cu am[r[ciune.

Ei]=i strâns[mîna =i steter[cîtva timp tulbura\i =i c[utând
mereu s[mearg[fiecare mai departe, iar[femeile de dinaintea casei
]ncepur[a-=i astupa gurile.

— Prost e f[cut[puntea asta, gr[i Cosma.

—]mi pare r[u,]i r[spunse Mihui sup[rat, c[ci eu am f[cut-o.

— Apoi r[u ai f[cut-o,]i zise cel[lalt ner[bd[tor,]ncît nici nu pot
s[treac[doi oameni cinsti\i pe ea.

— Pofte=te =i treci! gr[i acum Mihui, =i s[ri la dreapta de pe punte.

— A, nu! fereasc[Dumnezeu! A d-tale e puntea,]i r[spunse Cosma,
=i s[ri la stînga,]n albia pârâului.

Femeile nu se mai putur[st[pâni =i]ncepur[s[bufneasc[.

— Dac[era f[cut[de d-ta, trebuia s[-mi dai mie pasul]ntîi la
trecere! strig[Cosma =i se dep[rt[cu obraji ro=i\i.

— Se-n\elege! r[spunse Mihui st[pînindu-=i mînia. Numaidecît!
Cine sunt eu! Auzi! Trebuie s[-i las pasul]ntîi!

Mergea apoi Mihui, mergea f[r[de a mai privi la dreapta ori la
stînga, mergea drept]nainte, =i femeile parc[veneu]n urma lui =i
bufneau, =i rîdeau]n hohot, =i-=i b[teau joc de dînsul. Vedea cum
una fuge la alta, cum]=i spun]ntîmplarea, cum fiecare]i pune cîte-o
codi[, cîte un cornule[, cum]ntregul sat nu mai vorbea decît de-
spre ru=inea pe care a p[\'it-o.

Nu mai putea s[mearg[la casa satului, nici la biseric[; el intr[
prin vii =i se]ntoarce pe la Fîntîna Corbului acas[.

— Ce e, Mihule?]l]ntreb[Safta cînd]l v[zu]ntorcîndu-se]nainte
de vreme.

— Nimic, toate sunt bune! r[spunse el intrînd]n cas[.

V

Pe la amiaz[zi tot satul =tia c[Mih u s-a certat cu Cosma, iar[dup[-amiaz[zi oamenii =i femeile st[teau gr[mezi-gr[mezi =i nu vorbeau decât despre nemaipomenita]ntâmplare.

Unul, mai =tiutor de tainele celor dou[case,]i spunea =optind prietenului s[u mai apropiat c[Toderic[se]ntâlnise vineri sear[cu Anica Podarului la porti\[, c[Anica l-ar fi nec[jit cu]nsur[toarea =i c[el ar fi zis c[Marta e sub\iric[,]ncât n-ai =ti ce s[faci cu ea, temându-te ca nu cumva s[o frângi]ntre degete =i alte asemenea lucruri de luat peste um[r ar fi gr[it Toader. Anica le-a spus toate aceste Floarei lui Ciucur, iar Floarea a dat vorba mai departe,]ncât Safta a prins de veste de vorbele pe care le gr[ise Toderic[, viitorul ei ginere, =i grozav s-a sup[rat =i a]nceput s[fac[gur[. Mih u, blând ca totdeauna, numaidecât a plecat la Cosma, voind s[-i spun[c[, dac[e vorba a=a, apoi nu-i mai d[fata. A=a s-au]ntâlnit apoi pe punte =i s-au certat din pricina vorbelor pe care le gr[ise Toader.

— A=a o fi! ziceau oamenii =i cl[tinau gânditori din cap.

Cu deosebire]ns[fetele =i nevestele tinere nu erau mul\umite cu această l[murire. Ti\ a lui Colac auzise de la cineva c[lucrul st[cu totul altfel. Adic[Marta nu ar fi voit s[se m[rite dup[Toderic[, fiindc[ar fi]n dragoste cu Miron =i, auzind Simina despre aceasta, i-ar fi zis Cosmii s[mearg[la Mih u =i s[-i spun[c[, dac[-i vorba a=a, apoi nu se mai duce Toader la pe\ite. A=a s-au]ntâlnit pe punte =i s-au certat.

— A=a o fi, soro!]=i ziceau femeile =i nu se mai]ndoiau despre nimic.

— Nu spuneam eu c[nu are s[ias[nimic din toat[nunta aceasta? zicea una. +i orbul putea s[vad[c[lui Toderic[nu-i umbl[mintea la]nsur[toare. Mereu pe la =ez[tori, mereu pe la porti\e...

— A=a-i, soro!]i r[spundea alta. Apoi Marta? N-ai v[zut cum se leag[de Miron? Nu ziceam eu? Dac[-i odat[bogat[,]=i alege cel pu\in un b[rbat]ncât s[-i cau\i pereche.

Astfel, din vorb[ ]n vorb[, satul ajunsese la]n\elegere =i, pe cînd se]nser[, to\i =tiau cum s-au petrecut lucrurile =i nici unul nu se mai]ndoia c[Mihui odat[cu capul nu-=i va da fata din cas[.

Cînd era]ns[vorba de Miron, mul\i cl[ ]tinau din cap =i ziceau:

— Mult[ap[va mai trece pe Pîrîul Corbului pîn[ce Mihui]=i va da fata dup[un cioban.

Femeile]ns[nici despre aceasta nu se mai]ndoiau.

]n vremea aceasta Toader era vesel, Simina era nec[ ]it[, Cosma era mîhnit, Marta]i f[cea cu ochii plini de lacrimi m[ ]rturisiri Saftei, Safta asculta r[ ]cit[pîn[ ]n adîncul inimii, iar[Miron cutriera culmile mun\ilor ascun-=i]n cea\ a dep[ ]rt[ ]rii.

De cînd a strîns pe Marta]n bra\ e, de cînd a s[ ]rutat-o, de cînd a dezvelit scumpa tain[a vie\ii sale, sîngele]i r[ ]m[sese]nfierbîntat =i sufletul lipsit de astîmp[ ]r. O vedea mereu, =i mereu fugea de dînsa; sim\irea pe care o avuse atunci mereu se reivea, =i el c[ ]uta mereu s[o goneasc[. Adeseori]l apuca o pornire de turbare,]ncît se sim\ea uciga-=i se vedea sf[ ]rîmînd pe Toderic[, pe Mihui, pe Cosma cu o singur[lovitur[. +i iar[=i se alina pe o clip[, dar deodat[ ]l apuca dorul =i-l purta spre vale. “M[duc,]=i zicea, o iau =i o aduc aici, de parte, departe de lume...” Dar cum putea s[r[ ]peasc[mîngîierea b[ ]trîne\elor?

Norii se strecurau]n lini=te, unul cîte unul, pe deasupra lui; luna mereu se ascundea]n dosul lor =i iar[=i ie=ea deasupra cîmpului senin al cerului; stelele, carul cu boi, clo=ca cu pui,]ntregi cetele str[ ]lucite pe nesim\ite]=i mutau locul =i]naintau pe calea robilor]nspre c[ ]dere: p[ ]storul z[cea]ntins pe spate, cu fa\ a spre cer =i cu privirea pierdut[ ]n adîncul]n[ ]\imilor lume=ti, cu care atît de mult se deprinsese. Acest cer era atît de str[ ]veziu, atît de limpede era cîmpia pe care Miron se juca]n copil[ ]rie, era cartea cea mare din care]n tinere\ e]=i t[ ]lm[cea tainele vie\ii; iar[acum, cînd, obosit de munca zilei, trupul lui era cuprins de amor\ire, sufletul s[ ]u dezlegat ca o par[de foc se ridica =i se dep[ ]rta de la fa\ a p[ ]mîntului, pe care]=i p[ ]rea atît de str[ ]in.

VI

Grozav se îndârjise nenea Mihuc.

+edeac =i iar =i =edeac ceasuri întregi, f[r] ca s[poat[ie=i la cap[t cu gândurile sale.

Peste puîn el uitase întâlnirea nepl[cut[pe care au avut-o la punte =i nu se mai gândea decât la r[utatea oamenilor, care acum aveau despre ce s[vorbeasc[.]i p[rea c[-i vedea adunându-se gr[mezi, c[aude glumele lor proaste =i adeseori]i venea s[-i ia p[l[ria, s[plece la Cosma =i s[-i cear[iertare, numai ca satul s[r[mâie de ru=ine cu clevețirile sale. Cosma]i z[cea greu la inim[, dar nu putea s[se mînie pe dânsul.]n sfâr=it, amândoi erau p[rta=i la aceea=i soart[, amândoi deopotriv[da[i pe gura satului; Mihuc]l privea deci mai mult ca pe un p[guba= =i prieten la nevoie. Duminica dup[-amiaz[zi, Barbura lui Corbei veni s[spun[din partea Siminei c[de cu sear[nu poate veni, fiindc[se boln[visse una dintre fete].

— Toate sunt bune! gr[i Mihuc când Safta]l]ncuno=tiin\[despre aceasta.

Sângele i se ridic[ ]ns[ ]n cap; aceasta era o nemaipomenit[necinstire pentru dânsul!]i p[rea bine c[logodna nu se face, dar seara, când ar fi trebuit s[se fac[,]l treceau fierbin\elile.

“Nu!]=i zicea umblând neastâmp[rat prin cas[, atât de departe nu ar fi trebuit s[mearg[; dintr-un lucru atât de mic cum au fost vorbele de la punte nu ar fi trebuit s[fac[unul atât de mare, cum este acela de a strica o logodn[.”

Luni diminea\[, v[zându-l mai deschis, Safta]ncepu a se]nvârti pe lâng[dânsul. Atât]i vorbea Marta despre Miron,]ncât capul =i inima]i erau pline de chipul frumosului p[stor; sta]ns[la]ndoial[=i nu credea c[Mihuc va voi s[aud[despre dorin\ele Martei. De când era]nc[ ]n leag[n, tata =i muma se mângâiau cu gândul ca o vor m[rita dup[Toderic[, =i acum nu putea s[se]mpace cu gândul ca Marta s[-i aleag[alt so\. Când]=i vedea]ns[fiica pr[p[dit[=i se uita]n ochii ei st[ruidori,]ncepea s[se]nduio=eze; iar[c[nd Marta sc[pa câte-o lacrim[,]ndat[ ]i zicea:

— Marto! vino, draga mamei, s[mergem la el.

— Nu, Ți zicea Marta. Nu pot! Du-te singur[, c[ci mie Țmi vine s[m[ascund Țn fundul p[mântului.

Iar cȃnd Safta pleca, Marta fugea dup[dȃnsa Ți o ruga s[nu mearg[.

— Mihule! gr[i Safta Țn cele din urm[. Am s[-Ți spun o vorb[.

Mihu dete din cap Ți intr[cu dȃnsa Țn cas[, apoi se a=e z[t[cut.

— Precum v[d, zise acum Safta Țntristat[, din m[riti=ul Martei nu are s[se aleag[nimic.

— Nu Țtim Țnc[, r[spunse Mihu a=ezat. S[vedem ce zice Cosma.

— Ce zice? Ți Țntȃmpin[Safta. Pentru ce n-a f[cut logodna ieri? Se vede c[Ți-a schimbat gȃndul.

— Nu Țtii! gr[i Mihu. Dac[ar fi astfel, trebuie s[a=tept[m, ca s[-Ți trimit[oamenii, pentru ca s[-mi Țntoarc[vorba, dup[cum se cuvine. Iar dac[nu, urm[el st[pȃnindu-se, apoi o s[vedem care-i mai tare.

— S[vedem c[Toderic[nu o mai vrea pe Marta, gr[i Safta cam tulburat[.

— Nu o mai vrea? zise Mihu aprinzȃndu-se. Cum? Ori nu-i pare destul[fat[?

— Nu te aprinde, drag[Mihule, r[spunse nevasta, dar vezi, pe-semne s-o fi vorbind prin sat, Ți Toderic[a auzit...

— Ce se vorbe=te prin sat? Țntreb[Mihu albindu-se ca varul.

— Mihule drag[, Ți zise Safta Țngrijat[, lini=te=te-te! Nu te-am v[zut niciodat[atȃt de ner[bd[tor. Vezi, tu Țtii cum sunt tinereȃile. S-ar putea ca Martei s[-i fi c[zut vreun fl[c[u la inim[, Ți Toderic[s[fi auzit Ți a=a s[nu o mai voiasc[.

— Cum a=a? Țntreb[Mihu cu ochii mari.

Safta suspin[din greu, apoi Țncepu s[l[crimeze.

— Mihule! zise ea, niciodat[nu ne-am gȃndit la una ca asta. Se pr[p[de=te, piere, se usuc[! De ieri dimineaȃ[nu mai vorbe=te decȃt de dȃnsul; plȃnge Ți suspin[, Țncȃt Țmi sfȃ=ie inima.

— S[rmana fat[! zise Mihu Țnduio=at. Pentru ce nu mi-aȚi spus mai demult?

— Nu =tiam! urm[Safta. A trecut un an de când]mi tot vorbe=te despre dânsul, mereu mi-l laud[, mereu]mi spune cât e de voinic, de frumos =i de dulce la vorb[; totdeauna]mi vorbea,]ns[a=a, c[nu m[gândeam la nimic. Acum, deodat[, nu o mai cunosc... =i nu =tiu ce-i de f[cut... Uite, Mihule, s[nu te mânii; e cioban de la munte =i nu =tiu...

— Un cioban? =opti Mihur[cit]n tot trupul.

— Da, un cioban, r[spunse Safta.

— +i Marta]l iube=te?

— Da,]ncât se pr[p[de=te, zise mama plângând.

Mihur[c[zu pe un scaun de lâng[mas[,]=i reze[m] capul]n pumni =i stete câteva clipe tremurând de zguduire.

— Mi-a\i mâncat via\! strig[el dup[aceea, ridicându-se. Ce s[m[fac? Mai bine]i sucesc gâtul decât s[m[fac de râsul =i de batjocura lumii! Unde am ajuns!?

— Mihule! o s[-l uite cu vremea, gr[i Safta c[lcându-=i pe inim[.

— Da, strig[Mihur[am[r[ciune. O s[-l uite de dragul altuia. Lumea]ns[nu o s[-l uite!

El]=i acoperi fa\!a cu amândou[mâinile, stete pu\in]n lupt[cu sine, apoi se]ndrept[=i gr[i lini=tit, dar aspru:

— Ad[-mi fata!

— Mihule! strig[Safta]nsp[imântat[=i cu ochii a\inti\i asupra fe\ei lui aspre.

— Ad[-mi-o! ori m[duc s-o aduc eu]nsumi, ca to\i arga\ii s[vad[cum o aduc,]i zise Mihur[.

Safta ie=i, iar[Mihur[mase nemi=cat la locul]n care se afla.

Peste pu\in, Marta,]nsolv[de mam[-sa, intr[cu capul ridicat =i cu fa\!a alb[, dar lini=tit[.

— Marto! zise Mihur[ ]n[bu=it. Dar ce s[-\i zic? Tu mergi de capul t[u?

— Nu merg, tat[!]i r[spunse ea.

— Nu mergi? dar umbli =i vrei s[te m[ri\i precum te poart[gândul, gr[i Mihur[.

— Nu vreau! r[spunse Marta hot[rât[.

— Atunci ce vrei cu acel tic[los? strig[Mih u purtat de patim[.

Marta se zgudui]n tot trupul, obraji i se ro=ir[, ochii i se umplur[de v[paie, buzele]ncepur[s[-i tremure; ea f[cu un pas]nainte, apoi zise cu r[ceal[:

— Taic[! nu zice c[e tic[los, c[ci]i batjocore=ti fata!

Acele cuvinte erau gr[ite cu atâta sim\ire,]ncât Mih u deodat[nu mai =tiu ce s[-i fac[, ce s[-i zic[.

Marta se apropie =i se alipi de dânsul,]i a=ez[bra\ul pe um[rul lui, apoi gr[i:

— Las[, taic[, nu te sup[ra! Nu fi mâhnit! Nu am s[-l uit]n via\ a mea, dar niciodat[n-am s[v[vorbesc despre dânsul. El s-a dus, pentru ca s[nu se mai]ntoarc[. Poate]ns[c[, dac[l-ai cunoa=te, i-ai zice s[r[mâie, atât e de nu =tiu cum,]ncât nu se poate s[-l vezi =i s[nu-i duci dorul. Nu cer s[-l mai v[d, dar doresc, taic[, s[-l vezi =i tu, apoi m[rit[-m[dup[cine vei voi.

— Draga mea copil[! r[spunse Mih u mi=cat. E mai bine s[nu-l vezi nici tu =i nici eu s[-l v[d. Mi s-ar sf[râma inima.

— Dac[socote=ti, tat[, apoi fie =i a=a! gr[i Marta; dup[aceea ie=i]ncet din cas[, iar[Safta ie=i din urma ei.

Mih u se l[s[pe un scaun de lîng[mas[,]i rezem[capul pe cot =i r[mase vreme]ndelungat[pierdut]n gânduri mistuitoare. Via\ a]i era rupt[ ]n dou[, dup[toate câte a suferit]n cele din urm[zile; acum se temea c[nici]n viitor nu-i mai r[mîne nici o mîngâiere. Nu se]ndoia c[Marta peste cîtva timp se va alina =i va pierde gîndul de dragoste pentru p[stor; dar suferin\ele ei erau mai grele pentru dânsul. Ar fi purtat =i aceste suferin\ e, =i nu-l mîhnea decît un singur gînd: ce va zice lumea? Toat[via\ a a tr[it astfel, ca lumea s[poat[vorbi numai bine despre dânsul; a=a]nv[\ase de la p[rin\i, a=a se obicinuise, a=a]i g[sea cea mai mare din mul\umirile vie\ii, =i acum, deodat[, vedea risipindu-se partea cea mai scump[din pre\ul bog[-\iilor =i al bunelor sale fapte.

}ntr-un târziu, el se ridic[,]=i netezi fruntea, apoi gr[i]ncet =i fricos:

— Dar ce-mi pas[de gura satului!

Dup[ce rosti aceste vorbe fa\a lui se schimb[; nu mai era Mih, omul bun =i blând, ci omul bogat, c[ruia nu-i mai pas[de nimeni.

Afar[ ]ncepur[s[latre câinii.

Mih ie=i.

Erau Mitrea =i Simion.

St[pânul casei]i primi dup[cum se cuvenea,]i duse]n cas[, apoi, dup[ce-i pofsi s[=ad[,]i]ntreb[ce gând bun i-a adus la casa lui.

— Pentru ca s[nu facem multe cotituri la dreapta =i la stânga, r[spunse Mitrea, am venit pentru vorbele slabe pe care le-a\i avut cu Cosma.

— Nu are pricin[, gr[i Mih rece.

— Adic[da! urm[Mitrea. Cearta a fost din pricina copiilor, =i vina, pe drept vorbind, nu este nici a unuia, nici a altuia. +i fiindc[se vorbe=te prin sat c[nu ai fi voitior s[-\i dai fata din cas[...]

— A=a-i! zise Mih, ne vine greu s[ne desp[r\im de dânsa.

— Tocmai fiindc[-\i vine greu, urm[Mirtea, =i, pe drept vorbind, =tim c[ai putea s[faci cum vrei]n casa d-voastre! dar, fiindc[se vorbe=te prin sat c[nici fata nu ar cam vrea =i nu ai fi tocmai voitior s[nu-i faci pe dorin\[, deoarece e singura pe care o ai...

— A=a-i! zise Mih mul\umit.]inem s[o vedem fericit[.

— +i fiindc[se vorbe=te prin sat, urm[Mitrea, c[ai fi hot[rât s[-\i iei ginere]n cas[, adic[s[zide=ti de al[turi o cas[pentru Marta, =i ai fi zis c[nu râvne=ti la bog[\ia nim[nui, c[ci ai de unde s[dai...

— A=a-i! zise Mih,]ncepând a se mândri. Mult, pu\in, ne-a dat Dumnezeu, numai noroc s[fie...

— L-a dat Dumnezeu! gr[i Simion.

— +i fiind astfel,]ncheie Mitrea, Cosma s-a gândit c[nu \i-ar fi cu sup[rare dac[\i-ar]napoia vorba, te-ar ruga s[fii bun iert[tor =i s[r[mâne\i cu cinste ca mai]nainte.

Mihu st[tea tulburat]nainte a oaspe\ilor s[i.

— A=a-i, zise el,]mi pare bine de vorbele pe care mi le trimite Cosma, dar nu]n\eleg cuvintele despre m[riti=ul fetei mele.

— Vere Mihule! gr[i Simion a=ezat =i cam aspru. S[-mi ier\i vorba, dar ne e=ti cu sup[rare cînd vrei s[ne ascunzi un lucru de care se reazem[cinstea casei de la care venim. Slav[Domnului! satul nu e pustiu, =i este pe ici, pe colo cîte un om care =tie ce se petrece prin casele vecinilor. Oamenii]\i laud[d[rnicia =i spun cît de mult l-ai luat]n drag pe Miron, oierul; iar[d-ta voie=ti acum s[arunci vina pentru stricarea logodnei asupra lui Cosma.

— Fereasc[Dumnezeu! gr[i Mihule, sunt gata s[o spun]ntregului sat c[vina e din casa noastr[. Dar prin sat se vorbe=te mai mult decît este adev[rat, =i despre m[riti=ul fetei mele cu Miron pîn[acum nu s-a luat nici o hot[rîre; aceasta v[rog s[le-o spunem\i tuturor.

— Dar a fost vorba, zise Mitrea.

— Da, s[v[spun drept, r[spunse Mihule, a=a,]n treac[t, a fost; =i dac[nu s-a potrivit fl[c[ul, apoi cum va fi voia lui Dumnezeu!

— Te]n\elegem acum! gr[i Simion zîmbind. Dar noroc s[ai de ginere. Ce-i drept, fl[c[ul nu e bogat, dar e fl[c[u,]ncît s[-i fie satului cinste de dînsul.

— Nu-l cunosc, zise Mitrea, dar a=a se zice prin sat.

— Eu]l cunosc, gr[i iar[=i Simion, =i \i-o spun din inim[.

Mihule sta buiguit]ntre amîndoi, privea cu]ndoial[cînd la unul, cînd la cellalt =i nu =tia ce s[le mai zic[. El le dete mîna,]i petrecu pîn[la poart[, dar nu=ii mai d[dea seama despre cele ce face ori zice.

Ar fi dorit s[vie cineva s[-l]ntrebe pentru ce au venit Mitrea =i Simion; dar nimeni nu se ar[ta. Se]ntoarse dar]n cas[=i]ncepu s[umble nedumerit]n sus =i-n jos. Se sim\ea cu totul alt om.

“Miron!]=i zise el]nseninat. Numele e bun. Se vorbe=te prin sat c[a= fi hot[rît s[-l iau de ginere]n cas[, c[a= fi hot[rît s[-i zidesc de al[turi o cas[. Cîte nu mai scornesc oamenii?... Dar adic[pentru ce s[nu fie cu putin\... Hm! Cum zice Marta: poate c[dac[l-a=cunoa=te, a= judeca =i eu altfel. Se-n\elege c-am fost cam pripit.”

+i acum Mihu]ncepea s[dea cu socoteal[c[trebuie s[fie ceva de fl[c[ul acela, dac[Marta] iubea. Vedea]n gândul s[u cum me=terii lucreaz[la cas[, cum el]nsu=i]mparte porunci, vedea pe Marta cu copilul]n bra\ e]i auzea cum oamenii]-i zic: “Se vede c[o dureaz[pentru Marta”.]i p[rea c[aude cum nepo\ii]-i povestesc: “A=a]i a=a era pe vremea când Mihu]-i luase ginere]-i i zidise o cas[”.

Era un farmec nesp[us]n toate aceste.

Mihu plec[spre u=[, dar când era s[deschid[, se opri]i zise: “Nu! Nu]nc[! s[nu m[pripesc! S[v[d mai nainte, s[mai]ntreb, s[m[ ]ncredin\ez mai bine, s[-l v[d apoi cu ochii mei”.

Iar]-i]ncepu s[umble prin cas[ ]i s[-i cump[neasc[gândurile.

Deodat[fa\ a lui se]ntunec[.

Vedea pe Cosma]nainte sa,]i sufletul i se umplea de am[r[ciune când se gândea c[Cosma ar putea s[-i zic[: “Tot omul cu oamenii de seama lui!”

“Nu!]-i zise Mih[ui, eu tot nu-mi dau fata dup[un cioban; mai bine s[r[mâie fat[mare!”

VII

Casa lui Mih[ui era trist[ ]i m[hnit[, tinere\ea]i darul veseliei pieriser[din ea.

Safta, harnic[gospodin[,]edea retras[ ]i t[cut[ceasuri]ntregi, f[r[de nici o treab[ ]i departe de pl[cutele griji ale casei. Dumnezeu]i d[use destul; avea din ce s[tr[iasc[ ]i nu se temea c[-i vor r[mânea copiii nec[p[tu\i.

Mih[ui, st[p[ânul m[ndru de bog[\iile sale, dimpotriv[, din zori de zi p[ân[seara târziu muncea al[tura cu slugile. Feciorii]i erau]nc[tineri; le mai r[mânea destul[vreme s[munceasc[.

Marta,]n sfâr=it, era bl[nd[, harnic[ ]i totdeauna]n voie bun[, gata de a le z[mbi celor ce-i privesc]n fa\[, dar ea nu mai era copila zburdalnic[ce r[sf[a lumea prin neast[mp[rul veseliei. De pe o zi

pe alta sângele]i pierea din obraji =i vinele tot mai mult]i str[b[teau prin pie]a alb[a mâinilor.

Despre]ntâmpl[rile petrecute nimeni nu mai cuteza s[vorbeasc[, =i această t[cere, purtarea lini=tit[=i pref[cuta uitare]l umplea pe Mihul de]ngrijare. Parc[se temea de ceva =i, oriunde privea, el nu vedea decât o muștrare ascuns[. Sub acoper[mântul casei sale era mereu nedumerit, iar când ie=ea]ntre oameni nu-=i mai g[sea cum-p[tul =i buna chibzuial[de mai]nainte, fiindc[se =tia judecat]n tain[=i nu =tia judecata lumii. Ar fi dorit s[vad[pe cineva plângând, dar nimeni nu plângea. Ar fi dorit s[-l muștre cineva, dar nimeni nu cuteza. Ar fi dorit s[se mai]ntâmplesse ceva, dar]ntâmpl[rile se]n=irau după obiceiul vremilor. Nu putea s[-i dea seama ce dore=te; sim=ea]ns[c[lucrurile]l sup[r[=i c[nu mai pot r[mânea cum sunt. Toat[casa i se schimbasesse, f[r[ca s[poată]n=elege destul de]l murit pentru ce. Inima i se umplea de am[r[ciune când vedea c[nimeni]n lume nu-=i mai deschide sufletul]nainte de el =i c[a ajuns a fi str[ ]n chiar]ntre pere]ii casei sale.

Adeseori sta =i privea a=a]n lume, da din umeri =i iar[=i urma lucrul. Era o sup[rare]n cas[, dar avea s[treacă =i asta.

Zilele treceau]ns[, =i nimic nu se schimba.

De pe o zi pe alta]=i pierdea r[bdarea, se mânia f[r[ca s[=tie pe cine =i=i venea poft[de ceart[. Pierduse ceva ce nu mai putea g[si; era obi=nuit cu o mul[ime de lucruri, care nu i se mai puneau]n cale;]l lipseau rostul obi=nuit =i tihna de toate zilele.

Cosma]i sta Mihului greu pe inim[. El era vinovat de toate; pentru el se urmează lucrurile cum s-au urmat. Dar socoteala era]ncheiat[=i Cosma parc[nici nu mai tr[ia pe fa[a p[mântului.

]ntr-o duminic[,]ntorcându-se de la biseric[, Mihul g[si pe Safta =ezând singur[la fereastra din casa cea mare. Atât era de adâncit[,]ncât tres[ri când]l sim]i intrând]n cas[.

Mihul nu se mai putu st[pâni.

— La ce te gânde=ti, nevastă[? gr[i el.

— La ce s[m[gândesc?]i r[spunse ea. +tii cum sunt gândurile: vin cu sila =i se duc f[r[de veste.

— A=a-i! zise Mih u=urat.

Dar, când ochii lor se]ntâlnir[din nou, el v[zu furi=ându-se o la-crim[din ochiul soției sale.

— Safto! zise el cam aspru. Prea te dai dup[fat[.

— Dar n-o vezi cum e?]i r[spunse nevasta cu am[r[ciune.

— Ce zice?]ntreb[Mih lini=tit.

— Nimic! gr[i Safta. Nu vrea s[se dea]n vorb[despre dânsul.

Mihu r[mase câțva timp cuprins de o vie]ngrijare.

— Safto! gr[i el hot[rât. S[o m[rit[m dup[el.

— F[cum vrei, r[spunse ea.

— S[fac cum vreau? zise Mih u. Ori nu v[d c[v-a] pierdut odih-na =i v-a] schimbat firea? O s[m[duce]i pâ[n[la anul tot a=a. Vreau cum vre]i voi!

— Mihule! gr[i acum Safta. Nu zice c[noi voim! Tu e=ti st[pân]n cas[; tu f[cum vei chibzui.

— A=a-i! zise Mih u tulburat. A=a-i! zise iar[=i, ridicându=]i mereu p[rul de pe frunte. A=a-i! eu am s[hot[r]sc.

Ar fi dorit ca Safta s[mai zic[ceva; Safta]ns[, v[zând c[el nu mai zice nimic, t[cu =i ea. Astfel au stat, fiecare cu gândurile sale, pâ[n[ce a intrat Marta, ca s[ ]ntrebe dac[nu vor s[=ad[la mas[.

Mihu acum sim[ea pe umerii s[i]ntreaga sarcin[a lucrurilor viitoare, dar nu se putea hot[r]. Dac[ar fi fost cineva s[-l]mping[ ]ntr-o parte ori]n alta, fie un copil, fie chiar unul dintre slugile sale, el s-ar fi bucurat; acum]ns[chiar nici Safta nu-i mai zicea: “Eu nu zic s[faci, b[rbate; cred]ns[c[ar fi bine.”

Era]n sufletul lui o lupt[care de la sine nu se mai putea curma, =i]n câteva zile aceast[lupt[ ]l sec[de puteri. Miercuri lu[un fel de hot[râre,]=i puse]n gând s[cunoasc[,]nainte de toate, pe Miron, iar joi de cu zori plec[la munte, zicând c[merge s[vad[turma dus[la jir.

Seara, când se întoarse, buiestra=ul era plin de spum[. Mihuc desc[lec[încet, iar când Safta îl întreb[despre treburile zilei, el răspunse scurt și cuprinz[tor: "Toate sunt bune!"

A găsit stâna lui Miron, dar pe Miron nu l-a mai găsit. Plecase cu vreo trei săptămâni mai înainte. Și vânduse partea din turm[, și luase vițelii și juncanii și plecase, nimeni nu știa unde și nimeni nu știa pentru ce. Se dusesese în lume.

Mihuc cea, deși era cuprins de o vie părere de rău. Marta, fata lui cea înțeleapt[, tot mai strâns i se lipea de suflet, se simțea parcă anume fcut de Dumnezeu numai de dragul ei, și chiar feciorii își păreau străini.

Dar Marta era mulțumit[și nu mai cerea nimic, iar el însuși nu mai avea nici o dorin[pentru dânsa.

Era trist[casa lui Mihuc, trist[și măhnit[...

VIII

Vremea din și vremea duce: vremea este până la lumii.

Trecuser[doi ani de zile de când casa lui Mihuc fusese zguduit[. Farmecul întâmplărilor stinsese dureri și dorin[te, dar nu a putut pune inimile la locul lor de mai înainte.

Despre Miron nu se mai vorbea prin sat decât din când în când, pe la țesători sau în serile de iarn[, când fetele și flăcăii se adunau la clac[. Și atunci însă vorbele se învâneau ca într-o poveste rămasă din bătrâni. Toată lumea știa că Miron s-a dus în lume; nimeni însă nu știa unde s-a dus și ce s-a făcut. Unii credeau că a intrat în oaste, alții că a trecut munții și iar și alții credeau că a trecut în țara Turcească și că nu se va întoarce decât cu chimirul plin de galbeni. Singur Marta ar fi știind unde e Miron, dar nimeni nu cuteza să o supere cu întrebări, fiindcă știa de mai înainte că-i va tăia vorba. În casa lui Mihuc, Miron era uitat; Safta de mult nu se mai gândea la el, iar Mihuc numai atunci și aducea în treacăt aminte, când prietenii buni îl apucau cam pe

departe despre m[riti=ul fetei, l[udându-i pe câte un fl[c[u ce ar fi bun de ginere]n cas[. Mihu]=i aducea aminte privirea cu care]l]ntâmpina fiic[-sa când era vorba de asemenea lucruri, se f[cea c[nu]n\elege =i se]ntorcea mâhnit acas[.

Nu mai erau vremile de demult.

Mihu zidise casa de al[turi, pe care =i-o gândise odinioar[atât de frumoas[. Vasile se]nsurase =i avea un copil. Tata =i feciorul erau vecini =i oameni de aceea=i cas[, cum le venea mai bine. Safta avea nor[ ]n cas[=i nu avea, când i-ar fi fost cu sup[rare. Nepotul era când la mama, când la bunica =i când iar[=i la m[tu=a, era purtat de pe bra\ pe bra\ =i le da tuturora de lucru =i pe to\i]i]ntinerea.

=i Toader se-nsurase.

— N-am zis-o? strigau nevestele, pe când era logodit cu Anica Po-darului. =i orbul putea s[vad[cât de colo!

Se vorbea c[Mihu era s[fie nun, deoarece \inea foarte mult la cinstea cumetriei =i e mare om de cas[acela care ne cunun[copiii =i ne boteaz[nepo\ii. Dar[Cosma nu =tia dac[Mihu ar fi bun voitor de a primi, iar Mihu era jignit =i nu-i venea s[se arate doritor de cinstea cumetriei.

Mihu, cu toat[casa, a fost poftit la un scaun de odihn[, un pahar de b[utur[=i mai mult[voie bun[, =i, poftit fiind, nu putea s[lipseasc[. La nunt[apoi,]ncetul cu]ncetul, sufletele se deschiser[;]nspre sear[, Safta se s[rut[cu Simina, iar[la miezul nop\ii Mihu strânse mâna cu Cosma.

— S[tr[ie=ti, cumetre!]i zise el din toat[inima! Dac[nu-mi e=ti, \in s[-mi fii, cu voia Domnului, \in s[-mi dai cinstea aceasta!

— }n partea mea e cinstea! r[spunse Cosma,]ndreptându-se cu mândrie,]nalt =i gros.

S-a schimbat casa lui Mihu, s-a schimbat satul, lumea]ntreag[s-a schimbat; numai Marta r[m[sese tot cum a fost, blând[, harnic[=i totdeauna]n voie bun[. Dar atât de demult era c[Marta fusese tot astfel,]ncât nimeni nu-=i mai aducea aminte de vremile acelea]n care era altfel; lumea se deprinsese cu firea ei, =i parc[ea totdeauna a

fost fat[ ]n\eleapt[. Acas[, la biseric[, la joc, la clac[, la nunt[, pre-tutindenea fa\ cu oamenii ea se ar[ta scurt[la vorb[,]n voie bun[ ]i plin[de bun[cuviin\[: a=a o =tia Safta, a=a Mihu, a=a o =tia lumea]ntreag[.

Numai câteodată[ea]i pierdea r[bdarea obi= nuit[.

Cu deosebire de când se f[cuse bunic, Mihu]ncepu a fi st[ruitor.]i vorbea mereu despre perii]nc[run\i\i]nainte de vreme; se tânguia c[n-a avut noroc, spunea mereu c[o singur[dorin\ ar mai avea]n via\; ba]ntr-un rând]i vorbi Martei despre vredniciile lui Lep[dat, feciorul lui Petrea Dogarul,]i]n alt rând despre Dinu, feciorul lui Popa Nichita, preotul din B[l]=eni.

Când se apropia toamna, Marta pe zi ce mergea se f[cea tot mai nedumerit[ ]i mai gânditoare, adeseori era trist[, dorea singur[tate,]n sfâr=it]i pierduse lini=tea. Adeseori, când serile erau frumoase,]i pl[cea s[stea vreme]ndelungat[pe lai\ a din fundul gr[dinii, cu capul rezemat de tulpina p[rului]i pierdut[ ]n gânduri nehot[râte.

— Marto!]i gr[i Floarea, so\ia lui Vasile, v[zând-o pierdut[astfel]n gânduri. Ia mai las[gândurile! Nu te]ntrista. O dat[-i lume, o dat[-i tinere\!

— Eu s[m[ ]ntristez?]ntreb[Marta uimit[. Dar pentru ce?

— Pentru ce? gr[i nevasta. Te v[d c[stai mereu pe gânduri.

— E=ti nu =tiu cum, gr[i Marta cu vio=ie. Uite, urm[apoi mai]ncet, tu poate c[nici nu-i]n\eleg: stau aici]i privesc]n lume,]mi]nchid ochii]i privesc mereu]i nu gândesc nimic. E, nu =tiu cum, minunat locul!

Floarea dete din umeri.

—]i te gânde=ti la el, zise ea apoi cam nec[jit[.

— La el?]ntreb[Marta, privind-o cu ochii mari. La cine?

Deodată[ea se cutremur[ ]i se]ndrept[spre Floarea.

—]n\eleg! zise zâmbind. Da! m[gândesc câteodată[, dar foarte arareori... E mult de atunci; parc[nici nu-i adev[rat.

— Ei bine! atunci pentru ce nu vrei s[te m[rî\i? gr[i nevasta.

— Nu cumva crezi c[pentru el? o]ntreb[Marta speriat[.

— Dar ce alt[s[cred?

— S[vorbim despre alte lucruri, ȝi zise Marta. +tiu c[n-ai s[m[ȝn\elegi! Atȃt m[simt de bine a=a cum sunt, ȝncȃt nu m[pot hot[r] s[m[m[rit.

Floarea iar[=i dete din umeri, dar, privind ȝn fa\ a Martei, nu mai ȝndr[ȝni s[-i vorbeasc[despre m[riti=. Ele mai steter[cȃtva timp de vorb[, apoi se ȝntoarser[ȝn curte.

ȝnainte de a dormi, Marta se gȃndi timp ȝndelungat la Miron. Ar fi dorit s[=tie ce s-a f[cut, unde este =i cum =i petrece zilele. Dar aceast[dorin[, odinioar[atȃt de vie, ȝncȃt ȝi punea sȃngele ȝn fierbere, acum era ca o blȃnd[suflare de vȃnt, de care frunza plopului abia se clatin[. +i-l ȝnchipuia, dar nu putea s[-l mai vad[ȝnainte ochilor ȝnchi=i. Era =ters din sufletul ei, =i ȝn urma lui nu r[m[sese decȃt o pl[cut[aducere-aminte a =irului de ȝntȃmpl[ri =i zguduii suflate=ti prin care trecuse. Dar aceast[aducere-aminte era atȃt de pl[cut[, ȝncȃt Marta ȝi strȃnse ochii =i suspin[cȃnd gȃndi c[=i aceste urme vor mai pieri din sufletul ei. Ar fi voit s[plȃng[, =i nu putea. Grozav ȝi p[rea via\ a de de=art[: nici o dorin[=i nici o durere nu mai vedea ȝntr-ȝnsa.

Era duminic[. Marta se duse la biseric[=i dup[prȃnz petrecu pȃn[ȝn amurgul serii la joc.

Seara, ȝntorcȃndu-se de la joc, se opri cu tovar[=ele ei la Fȃntȃna Corbului, se a=ez[pe doaga fȃntȃnii =i stete cȃtva timp gȃnditoare.

— ȝineȝi voi minte cȃnd ne cȃnta Miron din fluier? zise ea, =i ȝntȃia oar[dup[doi ani de zile ȝncepu s[vorbeasc[despre dȃnsul.

Pe cȃnd sosi acas[, luminile se aprindeau.

Erau oaspeȝi la cas[.

ȝnc[de joi, Pinte a Dub[ul trecuse cu vite la tȃrg =i st[tuse cȃteva ceasuri la prietenul s[u, Mih u, avȃnd cu sine, ca din ȝntȃmplare, =i pe tovar[=ul s[u, Manea V[tafului. Acum ei se ȝntorceau de la tȃrg =i, dup[cum ȝi poftise Mih u, tr[seser[la gazd[, pentru ca mȃine=zi s[plece mai departe, fiindc[era cale de o zi pȃn[la Valea-S[rat[, tocmai dincolo de munte.

Marta =tia de ce e vorba. }nc[vineri seara, Safta]i spusese c[Manea e un om foarte cumsecade, a=ezat =i cam =tiutor de carte. El avu-sese nevast[=i doi copii, dar i-au murit, s[rmanul de el.

La cin[era mas[mare. Pinteaa, ca om sf[tos, \inea firul vorbei c[nd cu Mihuu, c[nd cu Safta, c[nd cu Vasile; vorbea]ns[mai ales despre "la noi" =i "la d-voastre" =i zicea mereu c[, dac[n-ar fi om cu cas[, =i-ar c[uta aici o nevast[=i nu s-ar mai]ntoarce.

Manea, un om cam de treizeci de ani, scurt =i sp[tos, cu musta\aa groas[=i cu ochii mari, =edea rezemat pe spatele scaunului, da din umeri, z[mbea din c[nd]n c[nd, dar nu sporea vorbele.

Toat[seara Safta =i Floarea erau vesele, Vasile sta retras, iar[Mihuu se mi=ca ner[bd[tor pe scaun. Marta era bl[nd[, de=teapt[=i mai]n voie bun[dec[et de obicei.

Dup[mas[Mihuu c[ut[s[fie singur cu Marta, iar[ea nu-l ocoli.

Privirile lor se]nt[lnir[, dar Mihuu nu =tia cum ar vrea =i cum nu.

— Ce zici, Marto? gr[i el]n sf[ar=it.

— Ce s[zic?... r[spunse ea. N-a= vrea, taic[. Dar odat[tot trebuie s[fie =i e mai bine a=a.

— A=a-i, fata mea, zise Mihuu, mai stete pu\in cuprins de nedumerire, apoi ie=i.

Marta r[mase c[etva timp nemi=cat[. Ochii i se umplur[de lacrimi. Ea ridic[am[ndou[m[ainile,]=i acoperi fa\aa =i]=i =terse lacrimile din ochi.

— Doamne, cum trece vremea! zise ea =i ie=i]n urma t[t[ne-s[u.

IX

Era b[lcuul de toamn[de la S[rata, unul din acele b[lcuiri vestite, la care oamenii se adun[p[an[de peste nou[\[ri =i nou[m[ri.

C[nd ziua de Sf[ntul Dimitrie se apropie, pe coastele mun\ilor, prin]nfund[turile v[ilor, de-a lungul Podgoriei, pretutindenea pe unde omul =i-a]ntemeiat ad[posturi, p[an[la cele mai dep[rtate od[i de pe =es, lumea se pune]n mi=care.

S[rata se]ncepe de jos, de pe \[rmurii râului, unde se despart v[ile =i se cruci=eaz[drumurile de \ar[, =i se]ntinde sus pe coaste pân[la plaiul]ntins, unde]nc[de joi se]n=ir[corturile negu\[torilor =i cârciumile]nsemnate cu steaguri]n mai multe fe\e. Vineri, drumurile de dimprejur]ncetul cu]ncetul se umplu, =i pân[seara zgomotul lumii adunate umple v[ile din fa\ a coastei.

Dar bâlciul e mai ales o s[rb[toare de]ntâlnire =i de vesel[petrecere. Lumea cea mult[, oamenii ce vin ca s[vad[=i s[se arate, fetele =i nevestele tinere, g[tite ca de nunt[, fl[c[ii sprinteni =i gata de a se prinde la hor[, c[lu=erii ml[dio=i =i iu\i la pas,]ntreaga lume vesel[nu se adun[decât duminic[.

Duminic[lumea curgea mereu: unii urcau din sat, iar al\ii veneau despre munte.

]n apropierea intr[rii despre munte,]nc[de sâmb[t[seara se a=eزase un car cu patru boi,]nc[rcat pe jum[tate cu fân. Duminic[diminea\ a fânul era desc[rcat =i aruncat la pro\apul carului, iar cei patru boi, dimpreună cu cinci juncani, rumegau]mprejurul por=orului de fân.

]n carul de=ertat erau un fier de plug, câteva coase, o piatr[de râ=ni\ =i, legate la un loc, mai multe lucruri de fier[rie.

Miron =ezea pe latura carului =i privea când spre munte, când spre bâlci.

Marta era logodit[cu Manea V[tafului, a=a-i spusese cineva cu câteva zile]n urm[, =i ast[zi era s[vie la bâlci, ca s[cumpere darurile de nunt[=i s[se arate lumii.

Dorea s[o mai vad[o dat[.

Vremea trecea]ns[, soarele se ridica mereu pe cer, dar[tr[sura Mihului Saftai nu se ivea despre munte.

Miron de mult]ncepuse a fi ner[bd[tor, dar fa\ a]i r[mânea plin[de o lini=tit[oboseal[=i privirea i se muta]ncet de la un lucru la altul.

Câteodat[el se ridica cump[tat =i st[tea timp]ndelungat]n car.

Cioarecii strâm\i de aba, c[ma=a lung[pân[aproape de genunchi, cusut[pe margine cu fire de m[tase galben[=i]ncheiat[la brâu cu chimirul]ngust, din care ie=eau pl[selele groase ale unui cu\it,

pieptarul albastru, cu cinci bumbi l[t[re\i, mânecile largi tivite tot cu m[tase galben[, p[l[ria lat[, ce-i sta dat[ ]nd[r[t,]ncât acoperea tot p[rul tuns =i l[sa dezvelit[ ]ntreaga frunte rotund[=i neted[, toat[ ]nf[\i=area i se potrivea cu cump[tul mi=c[rilor =i cu]n\lepciunea ochiului. Din când]n când, el]=i apuca mustea\la groas[, dar scurt[, cu buza de din jos =i o netezea, apoi iar[=i r[mânea cu buzele strânse =i cu fa\la nemi=cat[.

Marta era s[se m[rite. Era un lucru firesc s[se m[rite. A=a se pe-trec lucrurile]n lume, iar nu altfel. Dar voia s-o mai vad[o dat[, =i atât!

]n zadar a=tepta]ns[, c[ci Mihui, care st[tuse de gazd[la Pintea Dub[ul, intrase despre sat =i, pe când Miron privea nedumerit spre deal, tr[sura lui Mihui =i aceea a Dub[ului traser[la umbra unui carp[ ]n din apropierea p[durii de la dreapta. Mihui =i Pintea s[rir[voinice=te pe iarba uscat[, iar nevestele se deter[jos =i]ncepur[a=i scutura hainele =i a le potrivi pe trup.

Urmar[apoi vorbele... c[lumea e mult[... c[locul e frumos, c[timpul e potrivit,]n sfâr=it, dup[cum e obiceiul omului când sose=te undeva.

— Acum voi pleca\i]n c[ile voastre, c[noi mergem s[vedem cine, cum =i]n ce fel, zise Mihui]n sfâr=it, poftind pe Pintea s[mearg[cu dânsul. Se putea ca, din]ntâmplare, s[dea peste Manea. Era vorba ca desear[s[vie cu to\ii la casa lui, apoi mai aveau s[cumpere mai una, mai alta; nu-l puteau deci l[sa s[=i caute de-a oarba prin târg.

Plecând, Mihui =i Pintea o luar[cu pa=i m[sura\i spre partea unde lumea se]nghesuia. Intra\i apoi]n bâlci, nu]naintau decât pas cu pas. Aci era un prieten, colo o rubedenie =i iar[=i]n alt[parte un cunoscut de mare cinste. Mereu st[teau de vorb[. Pintea spunea, a=a cam pe departe, cum adic[s-a]ntâmplat ca Mihui s[fie la bâlci, iar[Mihui, de=i nu era tocmai]n voia lui cea bun[, sim\ea c[umbl[prin mijlocul lumii =i zâmbea mul\umit.

Peste pu\in se opreau la ni=te saci cu bucate, la o pereche de boi frumo=i, la un cal trupe=, la un vraf de lemn[rie; pentru ca vorba s[fie scurt[, umblau ca prin târg.

Dar Pintea ducea pe Mihu spre partea de la deal, unde =tia c[va g[si pe Manea.

Când erau s[treac[pe lâng[carul]n care st[tea Miron, Mihu se opri =i]ncepu s[se]nvârteasc[ ]mprejurul juncanilor.

— Bun[pr[sil[, zise el, apoi se]ntoarse spre Miron =i r[mase câțva timp cu privirea a\intit[la el.

— Cum \ii juncanii?]ntreb[el.

— Nu-i vând, r[spunse Miron rece.

— Ce-ai dat pe ei?]ntreb[iar[=i Mihu.

— Nu i-am cump[rat, r[spunse iar[=i Miron.

Mihu mai privi o dat[sus la Miron, apoi se]ntoarse jignit, ca s[plece mai departe.

Fa\a lui Miron se deschise. El puse mâna pe leuc[,]=i dete vânt =i, rezemându-se pe bra\, se arunc[din car]nainte a lui Mihu.

— Sunt de pr[sila mea, zise el zâmbind cu bun[cuviin[, =i-i vând, dac[sunte\i doritori de a-i cump[ra.

Mihu era mul\umit.

— Nu tocmai, zise el,]ns[ ]mi plac juncanii =i doream s[le =tiu pre\ul.]i aduci de departe?

— De la Vadu-R[u, r[spunse Miron.

— Cum? tocmai de la câmpie?]ntreb[Pintea uimit. Dar[soiul pare a fi de munte.

— A=a-i! gr[i Miron. Sunt pr[si\i la munte, dar]n urm[i-am adus la câmpie.

— A=a mai]n\eleg =i eu! s[ai noroc, nepoate! gr[i Mihu =i plec[mai departe, iar[Miron se arunc[din nou]n car, apoi privi câțva timp]n urma celor doi oameni atât de cumsecade.

De la dep[rtare cam de-o sut[de pa=i b[trânul se uit[ ]nc[o dat[ ]nd[r[t.

Miron tres[ri. Era ceva]n privirea aceea...

Ce era... El cuno=tea portul, portul satului]n care petrecuse cele mai frumoase zile ale vie\ii sale; cuno=tea omul,]l v[zuse adeseori la biseric[.

“Mihu! zise el mi=cat. Cum a]mb[trânit!” A=adar, Marta era]n bâlci, aici, aproape, poate cu totul aproape.

Cuprins de un viu neastâmp[r, el sta nehot[rât]n car: nu =tia ce s[fac[;]i era oarecum fric[=i-i venea s[plece numaidecât acas[. Deodat[tres[ri,]=i l[s[mâinile]ncet]n jos,]=i dete pu\in trupul la stânga =i r[mase nemi=cat =i cu ochii a\inti\i]n dep[rtare.

De la dreapta, la dep[rtare ca de patru sute de pa=i, Marta trecea spre bâlci. A=a era, cum a fost,]nalt[, cu pasul u=or, cu capul dat pu\in]nainte... =i chipul tot acela, =i p[rul tot a=a =i-l poart[. Dar pe sân parc[nu mai e salba cea bogat[, catrin\ a nu mai e b[tut[ ]n fir =i alti\ a cusut[ ]n ro=u =i albastru e rar[, numai pres[rat[.

Miron prive=te ca la un lucru frumos =i pl[cut. Pare]ns[c[s-ar fi a=teptat la mai mult; parc[s-ar sim\i dezam[git.

Când Marta se amestec[ ]n mul\ime, el sare din car =i, cuprins de-o vesel[=i fecioreasc[pornire, merge sprinten, cu pas iute =i u=or,]n urma ei.

Pretutindenea, peste capetele oamenilor, o vede; se apropie, tot mai mult se apropie, =i inima i se umple de]nd[r]tnicie.

]n sfâr=it, ea se apropie de hor[=i prive=te, iar[el se pune]n fa\[cu ea, pierdut]n dosul oamenilor.

El o vede acum de aproape,]i vede fa\ a alb[, ochiul mare =i obosit, mâna str[vezie, lini=tita am[r]ciune pe buzele ei, o vede =i iar[=i tresare.

“Cât e de pierit[!” zise el]n]bu=it.

E pierit[, dar e frumoas[. Ochiul ia hran[=i sufletul se desfat[de privirea ei. O dat[vrea s[o vad[, =i]nc[o dat[, =i o singur[dat[. A trecut ca o zi de prim[var[, dar nu e mul\umit; e fericit, dar mul\umit nu e. Dintr-o clip[ ]n alta fericirea]l face tot mai]ndr[zne\.

Nu se mai poate st[pâni; d[cu cotul]nainte =i se a=az[astfel ca Marta s[-l poat[vedea, iar[când,]n sfâr=it, privirile lor se]ntâlnesc =i r[mân mistuindu-se una pe alta, amândoi stau]ncremeni\i.

Farmecul ochiului, c[ldura gândirii v[rsate]n o singur[privire, tainica]n\elegere]ntre dou[suflete pierite iar[=i zidesc lumea risipit[.

Acum nu mai e timp pentru buna chibzuire: ei s-au v[zut, ei trebuie s[se]ntâlneasc[, s[-=i strâng[mâna, s[schimbe o vorb[, s[plâng[ ]mpreun[. Trebuie, dar nu pot, c[ci lumea, =i acum tot lumea]i desparte.

]n dezn[d]jduirea sa, Miron arunc[Martei o privire hot[rât[=i st[ruitoare, iar[Marta nu se mai gânde=te la nimic, ci-i arunc[Saftei vorbele: “M[ ]ntorc numaidecât”, =i pleac[cu moartea]n suflet la carp[ ]n, =i de aci mai departe, spre p[durea de pe coaste.

Miron nu se mai]ntreb[dac[cineva]l prive=te, dac[lumea nu cumva b[nuie=te, ci, cu o mi=care pripit[=i f[r[de voie, pune mâna pe =erpar =i pip[ie cu]itul, apoi merge cu pas hot[rât pe urma Martei.

Marta]l a=teapt[la marginea p[ ]duri =i, cum]l vede venind, p[mântul]i arde sub picioare, iar[când el este aproape, ea se d[un pas]nd[r[ ]t,]=i pleac[trupul,]=i acoper[fa[a cu amândou[mâinile =i]ncepe s[plâng[. Miron stete câțva timp]nainte ei, dar nu o mai vedea decât ca printr-un v[ ]l des.

— Marto! nu plânge! zise el.

— Ah! cât am suferit! se tângui ea]n[ ]bu=it[.

El se apropie,]i apuc[amândou[mâinile, le dete]n l[ ]turi =i-i privi]ndelung]n fa[a plin[de lacrimi.]ncet, el o apropie apoi de sine, o cuprinse cu bra[ul drept,]=i puse capul pe sânul ei =i r[mase câțva timp cuprins de ame[al[.

Marta nu mai plângea, ci sta cu vederea pierdut[=i dat[ ]n voia lui, amor[it[=i lipit[de dânsul.

]ntr-un târziu, Miron o dep[rt[ ]ncet de la sine.

— +i eu am suferit, Marto! zise el. Mult am suferit. +i pe când tu te gândeai la mine, eu umblam zile]ntregi]n cale lung[dus numai de dorul t[u =i de amarul inimii mele. Atât de mult am suferit, Marto, =i atât de mult m[deprinsesem cu suferin[a,]ncât m[cuprindea]ngrozirea când m[gândeam c[am s[mor odat[=i s[nu mai suf[r. Dar acum, Marto, nu mai pot, nu mai vreau s[port suferin[a, urm[el cuprins de patim[b[rb[teasc[. Pentru ce s[o port?

— Da, Miroane! zise Marta, r[mân`nd cu ochii \inti\i la p[mânt]naintea lui.

Miron]i apuc[iar[=i mâna, o strânse, apoi gr[i:

— Marto, vrei tu s[vii cu mine?

Marta tres[ri, r[mase câțva timp tulburat[, apoi]=i ridic[fa\ a]=i privi drept]n ochii lui Miron.

— Nu se poate, Miroane! zise ea cu un glas limpede. Mai bine mor.

— Tu vrei adic[s[te m[rîi! strig[Miron.

— Nu vreau, Miroane! r[spunse Marta ridicând capul. Mai bine s[mor.

Zicând aceste vorbe, ea]l privi câțva timp dus[, ochii iar[=i i se umplur[de lacrimi, apoi, deschizându-=i bra\ele, se arunc[dezn[-d[jduit[ ]=i cuprinse trupul.

— Ucide-m[, Miroane! f[ce vrei cu mine! zise ea. Mie nu-mi mai pas[.

— Cât e=ti de frumoas[, Marto! zise el gânditor, apucându-i capul cu amândou[mâinile, apropiindu-l]=i dep[rtându-l iar[=i de la sine.

Deodat[el se]ndrept[aspru]=i zise hot[rât:

— Vino cu mine, Marto!

— Unde?]l]ntreb[ea speriat[.

— Vino! zise el iar[=i, apoi apuc[mâna ei]=i merse cu ea afar[din p[dure]=i drept spre bălci.

— Unde e tat[l t[u?]ntreb[el.

Marta]=i scoase mâna din a lui.

— +tiu ce vrei, Miroane! zise ea. F[! dar apoi nu m[mai dep[rtez de la tine. Vino!

Ei plecar[drept spre carp[nul sub care Mihu, Pintea, Safta]=i so\ia lui Pintea a=teptau cuprin= de vie]ngrijorare pe Manea]=i pe Mitrea, care se duseser[s[caute pe Marta.

— Iac[-t[-o! strig[Safta când o v[zu venind despre munte, voi s[plece spre ea, dar r[mase pironit[când o v[zu cu fl[c[ul]nalt, pieptos]=i b[lan.

“Miron!”]=i zise ea ca trezit[din vis, =i r[mase r[cit[=i secat[de puteri.

Mihu f[cu câlva pa=i]nainte, apoi se opri =i a=tept[tulburat.

Era fl[c[ul de la câmpie cu care vorbise =i nu]n\elegea cum el ajungea a fi]mpreun[cu Marta.

Marta se apropia \inându-=i trupul drept. Fa\ a-i era alb[ca varul, dar lini=tit[=i a=eizat[.

— Tat[! iac[Miron! zise ea.

Miron r[mase cu ochii la p[mânt]nainte b[trânului]nc[run\it]nainte de vreme.

— Foarte bine! foarte bine! gr[i Mihu frecându-=i mâinile nedumerit =i privind mereu când la Marta, când la Miron, când la Safta, ce gr[bise]nsp[imântat[la dân=ii, când iar[=i la Pinteia, ce sta câlva pa=i]n dosul lui, la dreapta.

Ar fi dorit s[mai zic[cineva ceva, dar nimeni nu g[sea cuvântul.

— Nene Mihule! zise]n sfâr=it Miron. +tii c[-i iubesc fata: o cer de nevast[.

— Cum a=a!? gr[i Mihu speriat. Miron, oierul ce s-a dus]n lume?... O ceri de nevast[? Cum a=a? Marta e logodit[.

— Taic[! zise Marta. Nu zice c[vrei, dac[nu vrei, dar s[=tii c[-mi dai moartea sau via\ a.

— Mihule!]i zise apoi Safta. Nu =tii tu ce-am suferit noi]n doi ani de zile?

Mihu st[tea]n mijlocul lor =i nu putea g[si nici un cuvânt.

Pinteia se apropie de dânsul,]i puse mâna pe um[r =i gr[i cump[tat:

— Vere Mihule! Nu te dai dup[vorbele muierilor =i bine faci. Marta e logodit[=i, chiar dac[-i vorba, o logodn[nu se stric[a=a ca din senin. Nu po\i s[te faci de ru=inea târgului.

Mihu f[cu un pas la dreapta, se]ntoarse spre Pinteia =i, ridicând fruntea,]i privi]n fa\[, stete câtva timp]n lupt[cu sine, apoi]i zise cu o hot[râre dezn[d]duit[:

— Ei! M[fac! M[fac de ru=inea târgului! M[fac de ru=inea lumii!

Mie, urm[el aprins, mie nu-mi mai porunce=te nimeni pe fa\ a p[m[ntului! Eu =tiu c[at amar am r[bdat!

Gr[ind aceste, el se duse la Miron,]i apuc[m[na =i-i zise cu c[ldur[:

— Nepoate, iart[-m[!

Miron sim\ i c[ochii i se umplu de lacrimi. El ridic[m[na b[tr[ntului =i o atinse cu fruntea.

*

“N-am spus eu c[a=a are s[fie!” zise Floarea lui Ciucur, c[nd v[zu c[nunta satului tot se face.

BUDULEA TAICHII

I

De-mi p[rea bine?

Dar se-n[elege c[-mi p[rea bine.

Când mi-l aduc aminte pe dânsul, mi se desf[oar[înainte ochilor]ntreaga lume a tinere[ilor, cu toate farmecele ei, acuma pierdute pentru totdeauna; =i nici unul dintre noi to[i, care]mpreun[am trecut prin acea lume, nu poate s[se gândeasc[la tinere[ile sale f[r[ca s[-i treac[, a=ezat, retras =i]ntotdeauna]n[elept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor, pentru c[Budulea nu era numai al Taichii, ci =i al nostru al tuturor.

Mie,]ndeosebi, mi se cuvenea oarecare]ntâietate la]mp[r]eala p[rerilor de bine, pentru c[eu]l =tiam]nc[din copil[rie =i eram prieten chiar =i cu Budulea cel b[trân.

Nea Budulea,]nainte de toate, avea un picior mai scurt decât celalalt =i era un om scurt, gros, rotund la fa[=i zâmbea mereu când vorbeai cu el. F[r[de dânsul nu se putea nici un fel de veselie]n sat la noi, fiindc[el cânta mai bine decât to[i =i din vioar[, =i din cimpoi, =i din fluier, iar[pe Hu\u]l ducea]ntotdeauna cu sine, deoarece Budulea fugise cu un scriitor al satului, =i nu putea s[-l lase pe copil singur acas[. Când Budulea cânta din vioar[, Hu\u]inea cimpoile, iar[când oamenii se s[turau de vioar[, Budulea schimba cu feciorul s[u. Fluierul]l purta Budulea totdeauna]n =erpar; altfel nu l-am v[zut de când]l \in minte =i nici nu-mi pot]nchipui un Budulea f[r[de fluier]n =erpar.

La praznic =i la ziua numelui =tiam de mai nainte c[are s[ne vie Budulea cu mul[i ani, cu spor]n cas[=i cu bel=ug la mas[: a=a m-am trezit eu; ce va fi fost mai nainte, nu =tiu.

}mi aduc numai aminte c[eram copil mic =i c[priveam când la piciorul cel scurt al lui Budulea, când la Hu\u, care =edea cu cimpoile]ntr-un col\ al casei. Mai \in apoi minte c[i-am dat o bucat[de pl[cint[, c[l-am b[tut, fiindc[nu voia s[-mi lase cimpoile, =i c[era b[iat bun, c[ci nu s-a sup[rat, de=i era mai mare decât mine.

}n urm[, la =coala din sat, m[b[tea câteodat[el pe mine, dar nici atunci nu era sup[rat, de=i totdeauna eu m[legam de el.

C[ci dasc[lul nostru era un om neobosit, =i fiindc[Budulea peste s[pt[mân[mergea la lucru, el zicea mereu: “M[i Buduleo, nu mai purta =i copilul cu tine; pune-i o bucat[de pâine]n traist[=i trimite-l la =coal[, ca s[-mi bat =i eu capul cu dânsul”. Iar[Budulea era om cuminte =i]n\elegea c[dasc[lul nu are alt[treab[decât s[-i bat[capul cu copiii oamenilor. Un singur lucru]l mai punea pe gânduri: parc[tot nu-i venea s[cread[c[=i Hu\u are s[ ]nve\e carte.

Când eu]ncepusem a umbla la =coal[, Hu\u era printre b[ie\ii de care]mi era fric[.

]l v[d parc[=i acum umblând cu o vergea]n mân[pe dinaintea b[ncii =i privind de la]n[ ]l\imea direg[toriei sale de “cenzor” cu o stra=nic[ne]ndurare asupra noastr[, care nu str[b[tuser[m]nc[ ]n adâncimile tainicului “Buki-az-ba” =i nu =tiam c[“mizlete-ije-ludi-i[r” va s[zic[“mil[“.

Pov[\uit de mâna lui am trecut aceste adâncimi pe nesim\ite.

}ntorcându-m[acas[dup[cele dintâi ceasuri petrecute la =coal[, sufletul]mi era plin de minun[\iile ce v[zusem.]nchipuirea mea de copil era prea slab[spre a putea aduna atâta sumedenie de copii la un loc, =i to\i ace=ti copii, pe care]i v[zusem acum]n aievea, =edeau t[cu\i, nemi=ca\i =i cu ochii \inti\i la]nv[\tor:]mi era ca =i când m-a=fi]ntors din alt[lume, =i când maica m[ ]ntreba ce-am v[zut la =coal[,]n uimirea mea nu =tiam s[-i spun altceva decât c-am v[zut pe Hu\u lui Budulea plimbându-se cu b[\ul]n mân[=i c[acum nu-l mai cheam[Hu\u, ci Mihail Budulea, ca pe taic[-s[u cel cu cimpoile.

+i fiindc[eram ner[bd[tor =i doream s[v[d iar pe Hu\u cu b[\ul, m-am dus =i dup[prânz la =coal[. Simt =i acum adânca dezam[gire

ce m[cuprinsese când v[zui pe un alt b[iat cu vergeaua, c[ci]n za-dar, atât de stra=nic ca el nu mai era nici unul.

Dar peste pu\in iar a venit Hu\u, ne-a luat pe noi, care eram mai mici, =i ne-a scos afar[, iar[dup[ce ne-a scos afar[ne-a pus]n rân-duri =i ne-a]ntrebat dac[=tim s[st[m]ntr-un picior. Eu am stat mai bine =i mai mult decât to\i ceilal\i b[ie\i; pentru aceea eram foarte fericit =i,]ntorcându-m[acas[, i-am ar[tat mamei cum zice Hu\u ca s[stai]ntr-un picior =i i-am spus c[Hu\u e cel mai mare]n =coal[=i c[a vorbit cu mine =i c-a zis c[eu stau mai bine decât to\i ceilal\i]ntr-un picior.

Dup[aceea m-am dus iar la =coal[. Mama-mi d[duse dou[pere, una pentru mine, alta pentru Hu\u. Eu le-am p[stiat pe amândou[pentru dânsul; dar am plecat plângând de la =coal[=i plângând am ajuns acas[, fiindc[el nu le ceruse de la mine, iar[eu nu]ndr[znear s[i le dau.

=i fiindc[prea eram nenorocit, mama a trimis pe Barbură s[aduc[pe Hu\u, pentru ca s[-i dau cele dou[pere: iar[de aci]nainte, mergând la =coal[, el trecea totdeauna =i m[lua =i pe mine.

Pus fiind astfel sub ocrotirea celui mai stra=nic dintre “cenzorii” din =coal[, nu m[mai temeam de nimeni =i de nimic.

+tiam, afar[de aceasta, c[=i eu trebuie s[m[fac odat[ca Hu\u, =i pentru aceea]i prindeam apuc[turile =i,]nainte de toate, din copil neastâmp[rat ce eram, m[f[cui un b[iat a=ezat =i]n\elept ca dânsul. Nu-i vorb[, el era tot mai a=ezat =i mai]n\elept decât mine; dar când]l vedeam pe el zicând *Tat[l nostru*, citind irimosul ori cântând *Apos-tolul*]n biseric[, inima]mi b[tea mai tare, c[ci un glas tainic]mi =optea: “=i tu vei fi odat[ca dânsul”. Mergeam dar totdeauna cu el, de el ascultam totdeauna =i la dânsul c[utam sc[pare când eram n[p]stuit.

C[ci Hu\u era puternic, pentru c[dasc[lul nu \inea la nimeni mai mult ca la dânsul.

Iar[dasc[lul avea cinci copii, care to\i cinci erau fete. Neli era cea mai mare =i avea obiceiul s[sar[peste b[nci. Livia era cât mine =i

vorbea totdeauna pân[ce dasc[lul n-o punea]n genunchi; Veturia =edea]ntre b[ie\i =i se cotea cu ei, iar[Mili abia =tia s[umble =i nimeni n-avea voie s-o poarte]n bra\e afar[de Hu\u, pe care dasc[lul]l]ns[rcinase cu purtarea de grij[pentru dânsa. Pentru aceea nici Mili nu voia s-o poarte altul de mân[ori s-o \ie]n bra\e =i plângea când el se dep[rtă de dânsa; câteodată numai, când Hu\u voia s[se joace de-a mingea cu ceilal\i b[ie\i, mi-o l[sa mie, iar[eu vorbeam cu ea, o purtam de mân[, o \ineam]n bra\e =i eram foarte fericit.

Eu m-am dus apoi la =colile cele mari din ora=, iar[când m-am]ntors, peste un an, acas[, Hu\u era tot mare, dar]mi p[rea mai pu\in stra=nic. Nu-i vorb[, =i acum zicea *Tat[l nostru*, cânta chiar]n stran[=i citea *Apostolul*]n biseric[, =i acum purta pe Mili, ba chiar =i pe Linic[cea mic[ ]n bra\e; el cu toate acestea]mi p[rea cam prost, ba câteodată chiar grozav de prost. Dar tot \ineam la el, fiindc[era b[iat domol =i intra totdeauna]n voile mele.

Dac[ ]ns[acum Hu\u]mi p[rea mie grozav de prost, eu]i p[ream lui grozav de]n\elept.

}ntr-o zi el]nsu=i mi-a m[rturisit-o aceasta, de=i numai a=a — cam pe departe.

Eram]n p[dure; adunaser[m alune =i el mi le sp[rgea, luând din când]n când câte una =i pentru sine.

— Uite,]mi zise el nedumerit, taica zice c[dasc[lul zice s[m[duc =i eu la =coal[la ora= ca s[m[fac dasc[l: ce crezi tu, a= putea s[ ]nv[\ acolo cu voi?

— Pentru ce nu?

— Vezi c[nu =tiu ungure=te, r[spunse el, privind dezn[d]jduit la mine.

— Ai s[ ]nve\i.

— Dar cum s[ ]nv[\, când dasc[lul vorbe=te numai ungure=te =i eu nu]n\eleg nimica din cele ce zice?

— A=a-i! r[spunsei,]n\elegând acum =i eu c[ ]n adev[r Hu\u e cu mult mai prost decât ca s[poat[ ]n\elege pe dasc[lul cel unguresc, care nici nu e dasc[l, ci profesor.

Altfel, eu =tiam de mult c[e vorba ca Hu\u s[mearg[la =coal[. C[ci dasc[lul nostru era un om neobosit, iar[Budulea \inea foarte mult la el.

}nc[de demult nea Budulea era nedumerit. }l vedea pe Hu\u citind din carte ori scriind fel de fel de lucruri pe hârtie =i nu-i prea venea s[cread[c[toate sunt a=a cum i se par lui. Tot mai }n\elegea ca omul s[scrie =i ca s[=tie ce a scris el }nsu=i, fiindc[aceasta nu era decât un fel de r[boj. Când vedea }ns[pe Hu\u citind din cartea ceea ce au scris al\ii, }l cuprindeau }ndoielile =i-i zicea de obicei: “Ba s[m[ier\i; asta o =tiu pe de rost”. Hu\u }i d[dea silin\ a s[-l l[mureasc[=i s[-i arate =i lui cum se cite=te; }ns[când Budulea se uita la slovele }ncurcate, }l cuprindea un fel de ame\ea[, fiindc[era peste putin\ ca cineva s[le descurce. }ntr-o duminic[Budulea i-a zis lui Hu\u: “Ia scrie numele meu pe hârtie”. Hu\u a a scris cu slove mari: L[p[dat Budulea, locuitor din Cocor[=ti.

— +i acum, dac[cineva se uit[aici, =tie el c[e numele meu?

— Da, taic[.

— Cum a=a?

— Apoi vezi: vede c[e ludi =i i[r =i zice L[-pocoi =i i[r =i zice p[, adic[L[p[, dobro-az-tferi =i zice dat, ceea ce face L[p[dat.

Budulea ascult[cu mare b[gare de seam[, de=i nu }n\elegea nimic. Dar, dup[ce s-a v[zut singur, el a luat plumbul =i a }nceput s[}nve\ea a=i scrie numele. L-a scris o dat[, l-a scris de dou[, de zece, cu atât mai bine }n\elegea c[se poate s[}n\eleag[=i altul ceea ce scrie, pentru c[de câte ori suna }ntr-un fel, el scria aceea=i slov[. El a luat apoi caietul lui Hu\u =i cu mare p[rere de bine a v[zut c[slovele pe care le-a scris sunt }n caiet. Acu parc[}n\elegea c[este cu putin\ c[unul s[citeasc[ceea ce au scris al\ii, fiindc[to\i c[rturarii scriu }ntr-un fel. Dar tocmai pentru aceea iar }l cuprinse ame\ea[. Aceast[}n\elegere }ntre un num[r nesfâr=it de oameni }i p[rea un lucru mai presus de }nchipuirea omeneasc[. Era dar cu putin\ ca ceea ce a scris unul acum o sut[de ani al\ii s[citeasc[ast[zi? La asta nu s-a gândit nicio-dat[. Era cu putin\ ca doi oameni care nu se pot }n\elege prin grai

viu s[se]n\eleag[ ]n scris, =i dac[unгурul ori neam\ul nu =tie româ-ne=te, el nu are decât s[scrie, pentru ca s[-l]n\elegi ce vrea s[zic[.

El]ns[nu]n\elegea cum e aceasta cu putin\.

— M[i Hu\ule! ia scrie-mi tu mie pe hârtie: cimpoi, vioar[=i fluier.

Dup[ce Hu\u scrise cuvintele, Budulea privi lung la ele, lung =i nedumerit, pentru c[cimpoiile nu sem[nau deloc a cimpoi =i vioara]i p[rea tocmai ca fluierul.

— De unde s[=tiu eu c[aici st[cimpoi =i vioar[?]ntreb[el.

— Pentru c[e “cert-ije-mislete-pocoi-on-ije”.

— Nu]n\eleg. +tiu c[la r[buj tragi o crest[tur[, =i asta vrea s[zic[o zi de lucru ori o oaie, tragi o cruce, =i asta vrea s[zic[un car de pietri= ori un berbec. De unde =tii tu c[tocmai a=a se scrie cimpoiile?

— A=a sun[slova.

— Cum sun[?

— Fiindc[e cimpoi, scriu *cerf* =i *ije* =i *mislete*, ca s[fie “cim”, iar[dup[aceea *pocoi*, *on*, *ije* ca s[fie “poi”.

Budulea parc[iar]n\elegea. Dar lucrul]i p[rea grozav de greu, c[ci dac[toat[slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau s[fie =i grozav de multe slove.

— +i tu]n\elegi orice carte?

—]n\eleg, taic[.

— +i dac[un om foarte cuminte ar fi scris ceva, tu po\i citi?

— Pot, taic[.

— Dar atunci tu e=ti tot atât de cuminte ca el.

— Adic[nu, taic[.

— Ce =tii tu! r[spunse Budulea. E=ti]nc[prost =i copil, dar tot atât de cuminte ca el.

+i fiindc[Hu\u era acum atât de cuminte, el nici nu mai avea pentru ce s[umble la =coal[, ci trebuia s[mearg[la lucru, c[ci pop[n-avea s[ias[din el; destul c[=tie s[scrie, s[fac[socoteal[pe hârtie, s[citeasc[ ]n toate c[r\ile, ba chiar =i s[cânte]n stran[. Pe el nu mai putea s[-l]n=ele nimeni, ba putea s[ajung[chiar =i pre\itor la casa satului =i s[adune birul de pe la oameni.

Mai ales de când avea copil la =coal[, Budulea mergea totdeauna la biseric[, =i chiar dac-ar fi fost singur la biseric[, el avea locul lui, tocmai]n fund, lâng[muieri, iar[când Hu\ u cânta sau citea *Apostolul*, Budulea]=i]ncopia mâinile pe piept, privea o dat[la dasc[l]=i r[mânia cu capul plecat.

Dar[cu dasc[lul n-ar fi]ndr[znit niciodat[s[prind[vorb[, fiindc[se sim\ea prea jos spre a cuteza s[supere pe un om atât de]nv[at cum era jupânul]nv[\tor Pantelemon Cl[i\], un om scurțicel, iute la vorb[, cu musta\ a groas[=i cu sprâncenele dese. Nici nu se cuvenea s[-l supere, fiindc[dasc[lul Cl[i\] era om neobosit, avea totdeauna de lucru =i nu putea s[-i piard[vremea cu ori=icine.

]ns[ ]n cele din urm[tot trebuia s[mearg[la el, ca s[-i mul\umeasc[pentru]nv[\tura lui Hu\ u =i s[-i spun[c[, iac[, Hu\ u a crescut mare, =tie mai mult decât to\i b[ie\ii din sat =i trebuie s[mearg[la lucru.

]i era greu s[se hot[rasc[, =i au trecut mai multe duminici pân[ce a putut s[prind[destul[inim[, mai ales c[nu putea s[mearg[cu mâna goal[=i trebuia s[a=tepte pân[ce vin strugurii pârgavi, cea mai potrivit[cinste pentru un dasc[l ca Cl[i\].

— A=a-i, zise dasc[lul, e b[iat foarte]n\elept =i trebuie s[mearg[la lucru. Pentru c[s[vezi d-ta: omul trebuie s[ ]nve\ e a munci ca s[poat[tr[i. Nu e =coala cum ar trebui s[fie, c[ci atunci ar]nv[\a to\i copiii la =coal[=i n-ar trebui s[-i mai piard[vremea pe la \arin[. Dar ce s[-i faci? Am gr[dini\ a ce mi-a l[sat-o satul =i i-am]nv[at s[pun[s[mân\[, s[fac[altoi, s[poarte grij[de stupi, s[pun[cartofi, fasole, morcovi =i p[trunjel, s[s[deasc[varz[=i tutun, s[poarte grij[de vi\[, ba la anul am s[-i pun chiar la pra=il[, pentru ca]nc[de mici s[=tie cum se câ=tig[pâinea de toate zilele. Dac[satul mi-ar da o bucat[de \arin[, i-a=]nv[\a =i celelalte lucruri. Pentru c[s[vezi d-ta: dasc[lul trebuie s[=tie tot =i, dac[nu =tie, trebuie s[ ]nve\ e, fiindc[sunt c[r\i]n care stau toate aceste, =i eu a=]nv[\a copiii a=a cum st[ ]n c[r\i, adic[mai bine de cum se obi=nuie=te la prostimea noastr[de ast[zi. Afar[de aceste am cas[grea, cinci fete, care cresc]n fiecare

zi, =i nici un b[iat, =i satul ar trebui s[se gândeasc[=i la mine. Ba acum se gândesc s[mai fac[=i o a doua =coal[ ]n sat, fiindc[ar fi prea mul[i copii la mine. Dar cine a adunat copiii la =coal[? Eu. Adic[telea,]n loc s[m[pl[teasc[mai bine, fiindc[dau]nv[\[tur[la mai mul[i copii, se pun s[ia copiii aduna[i de mine =i s[-i dea la altul. Pentru c[s[vezi d-ta: dasc[lul e cel mai mare lucru]n sat, cel mai mare lucru]n \ar[, pentru c[el]nva\[pe copii cum s[vorbeasc[, cum s[se poarte, cum s[ ]n\eleag[lucrurile =i cum s[lucreze ca s[-i câ-tige pâinea cea de toate zilele, =i dac[dasc[lul e prost =i nu-i]nva\[bine, toate merg r[u]n \ar[.]n\elegi c[tot omul ar voi s[fie dasc[l =i c[eu nu m[plâng;]ns[,]i spun eu d-tale, nu este cu putin\[s[fie doi dasc[li]n sat, pentru c[n-au din ce s[tr[iasc[amândoi =i pentru c[ ]nchipuie-te-]i d-ta ce]ncurc[tur[se face]n sat când unul]nva\[pe copii]ntr-un fel, iar cellalt]ntr-alt fel.

Budulea asculta tot timpul cu]ncordat[luare-aminte; dac[s-ar fi aprins casa]n capul lui, el n-ar fi]ndr[znit s[se mi-te ori s[gr[iasc[cea mai scurt[vorb[m[car: A=a este!

— Un lucru ar fi mai cu putin\[, urm[dasc[lul mul\umit. Ca s[fie un dasc[l mare =i unul mic, adic[unul]ntâi, altul al doilea, care nu]nva\[decât ceea ce-i spune cellalt.

Budulea se sim\ea foarte]n\elept, fiindc[era]n stare s[ ]n\eleag[ceea ce zice Cl[i\]; el]ndr[zni dar s[adauge:

— Unul pl[tit mai bine, iar[altul mai slab.

— Da! Unul pl[tit mai bine. Ast[zi nu e oare tot cam a=a? Pentru c[s[vezi d-ta: copiii din =coal[sunt desp[r\i\ ]n mai multe c[pr[rii, cum am zice, =i eu nu le dau]nv[\[tur[decât celor mai grei la minte; ceilal[i]nva\[de la b[ie[ii mai mari, cum e Hu\u. +i]n\elegi d-ta c[satul ar face mai bine dac-ar l[sa lucrurile a=a cum sunt =i ar pune]n loc de al doilea dasc[l pe Hu\u, fiindc[n-ar trebui s[-i pl[teasc[mult.

Budulea r[mase]ncremenit. Hu\u dasc[l? Nu =tia dac[viseaz[ori Cl[i\ vorbe-te]ntr-aiurea.

— Nu se poate, zise el. Hu\u e prost;]l =tiu eu: e copilul meu.

— D-ta nu]n\elegi, urm[iar dasc[lul. E bun Hu\u. Pentru c[s[

vezi d-ta: spre a putea s[fii dasc[l, se cer trei lucruri:]ntâi o carte de botez, a doua un atestat c[e=ti absolut preparandist, a treia c[cuno=ti cele opt glasuri =i podobiile, a patra s[=tii tipicul; toate celelalte le]nve[i din carte. Lui Hu\u nu-i lipse=te decât atestatul; le are toate celelalte. Ar trebui s[mearg[la ora=, s[stea doi ani, cum am stat =i eu, =i s[=-i ia atestatul.

Budulea se ridic[ ]n picioare.]ncepea s[ ]n\eleag[c[ ]nv[\tura prea mult[cam sminte=te capul omului =i parc[-i era fric[s[mai stea cu dasc[lul.

— Eu, urm[dasc[lul, sunt feciorul paracliserului din V[ideni. M-am trezit tr[gând clopotele, aprinzând =i stingând lumân[rile]n biseric[=i purtând c[delni\ a dup[popa. Am]nv[\at apoi s[cânt]n stran[=i s[citesc =i, când eram de dou[zeci =i unu de ani, m-am dus s[fac preparandia. Hu\u =tie mai mult decât =tiam eu atunci, fiindc[le-a]nv[\at toate de la mine. Apoi nu e decât de 15 ani =i trebuie s[mearg[s[-i ia atestatul, pentru c[,]i spun eu: nu primesc alt dasc[l]n sat decât pe unul care a]nv[\at la mine.

Budulea nu mai avea timp de pierdut. Dasc[lul Cl[i\ zicea c[trebuie, =i a=a nu mai]nc[pea nici o vorb[. Gata dar de a lua pe Hu\u s[-l duc[numaidecât la ora=, el plec[spre cas[.

]ns[pe drum]ncepu iar a se nedumeri. Tot]i p[rea peste putin\ ca feciorul lui s[umble la =colile cele mari =i s[se fac[chiar dasc[l: f[r[ ]ndoial[, Cl[i\ era smintit de]nv[\tura cea mult[, pentru c[Hu\u era prost =i nici n-avea din ce s[tr[iasc[la ora=. Cuprins de aceste nedumeriri, Budulea]i schimb[drumul. Mai era un om]n\elept]n sat; voia s[vad[ce zice acela. El veni dar la mine =i-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a]nv[\at s[-i scrie numele, cum s-a]ncredin\at c[Hu\u]n adev[r =tie s[citeasc[ ]n toate c[r]ile, cum s-a dus la dasc[lul =i apoi]mi]n=ir[ ]ndeam[nun\it cuvintele pe care i le gr[ise Cl[i\.

— A=a este, jupânul]nv[\tor are dreptate,]i r[spunsei acum =i, ca s[-l]ncredin\ez,]i ar[tai atestatul meu =i-l citii,]n ungure=te, cum era scris.

— Nu se poate citi asta în române=te? m[întreb[el după ce privi îndelung la tip[ritur[.

— F[r[îndoial[, zisei, =i începui a traduce testimoniul.

— Nu zic eu? strig[el cuprins de o bucurie pe care atunci nu puteam înc[s-o înv[eleg. E ca r[bu=ul: n-ai decât s[faci creșt[tura, pentru ca tot omul s[=tie c[nu e berbec, ci oaie. Dasc[lul are dreptate: trebuie s[mergem la =coal[!

În zadar îi spunea Hu\uu c[el nu poate s[înve[la =coal[pentru c[nu =tie ungure=te; Budulea r[spundea:

— Tu e=ti prost; nu =tii înc[ce =tii =i ce nu =tii; vei vedea tu când vei fi acolo; n-ai decât s[te ui[în carte ca s[=tii tot, afar[de cele opt glasuri, de tipic =i podobii; toate celelalte se înva[din carte: ai s[mergi la =coala la care umbl[=i el, pentru c[acolo se d[tistat într-un an, apoi te întorci acas[=i e=ti dasc[l.

+tia tot satul c[Hu\uu are s[mearg[la =coala în care înv[eu =i c[are s[se întoarce dasc[l, de=i eu voiam s[m[fac pop[.

Ne-am dus apoi la ora=, adic[nu ne-am dus, fiindc[eu plecasem câteva zile mai-nainte, iar dasc[lul Cl[i\ venise cu Budulea =i cu Hu\uu în urmă[, dar ne-am întâlnit în ora=.

Dasc[lul era foarte nec[jit. Lumea se stricase cu des[vâr=ire =i directorul de la preparandie nu voia s[-l primească pe Hu\uu fiindc[era o lege nou[, ca s[nu primească decât pe aceia care au f[cut patru clase primare.

Budulea era, dimpotriv[, a=ezat =i vesel. Îi p[rea bine c[nu l-a primit pe Hu\uu la preparandie: voia s[-l dea la =coala unde eram =i eu.

Hu\uu, în sfâr=it, era nenorocit. Dasc[lul îi d[use ni=te pantaloni ro=i, un surtuc peticit =i o p[l[rie purtat[, pentru c[acum nu mai putea s[umble în strai \[r[nesc. Nu i se potriveau deloc hainele; el însu=i nu se sim[ea bine în ele; îi era ru=ine parc[de lume =i p[=ea lat =i înându=și mâinile dep[rtate de trup, pentru ca nu cumva, umblând, s[-i roade mânecile =i pantalonii. Erau hainele în care umblase odat[dasc[lul; =i-l treceau fiorii când se gândea c[acum el însu=i le poart[

=i le stric[. Apoi atât]l purtaser[pe la Ana =i pe la Caiafa,]ncât se z[p[cise, bietul, cu des[vâr=ire.

Eu eram fericit. Acum atârnu toate de mine, fiindc[eu cuno=team pe profesorul de a treia clas[primar[=i puteam s[-i duc la dânsul, =i s[-i recomand, =i s[-i spun c[Hu\u e din sat de la noi, =i c[e un b[iat prea cumsecade.

— Ia s[ne mai gândim ni\el, gr[i dasc[lul Cl[i\] muncit de gândurile grele. Nu se poate ca Hu\u s[umble la =coala ungureasc[. }nva\[ungure=te, =i un dasc[l nu trebuie s[=tie ungure=te.

— Un dasc[l trebuie s[=tie tot, r[spunse Budulea.

— Tot, afar[de ungure=te. Asta-i limba calvineasc[=i papist[=easc[, =i]ndat[ce-o]nve\i, te z[p[ce=te. }i spun eu: am v[zut pe al\ii. Pentru c[s[vezi d-ta: noi, românii, trebuie s[=tim române=te, =i dac[ ]nv[\m ungure=te, ne facem unguri =i nu mai suntem români cumsecade. Asta st[chiar]n gazete. +i pentru aceea, dac[dasc[lul =tie ungure=te,]i]nva\[=i pe copii =i le stric[min\ile.

— Eu cred, r[spunse Budulea, sco\ându-i ner[bd[tor fluierul din =erpar, c[ ]nv[\tura e limba, =i cu cât mai multe limbi =tie omul, cu atât mai]nv[\at este. Uite, la fluierul meu sunt =ase borte, =i cânt mai bine pe el decât pe unul care nu ar avea decât o singur[bort[; a=a e =i omul: câte limbi =tie, de atâtea ori e om.

+i Hu\u voia s[umble la aceea=i =coal[cu mine fiindc[se gândea s[=ad[lâng[mine =i s[m[ ]ntrebe totdeauna când nu]n\elege ceva. Dar el odat[cu capul n-ar fi]ndr[znit s[gr[iasc[.

— A=a-i, zise dasc[lul, mângâindu-se cu speran\ a c[ ]ntr-un an Hu\u tot n-are s[ ]nve\ e ungure=te, ba c[are s[uite]n urm[=i ceea ce va fi]nv[\at.

Când era s[intr[m la dnul profesor, deter[m de o nou[greutate. Hu\u nu voia deloc s[intre.]n zadar]i spuneam c[trebuie s[fie =i el, ba mai ales el, de fa\[, zicea s[intr[m noi =i s[vorbim cu profesorul, c[el merge apoi la =coal[. Dar, la urma urmelor, Hu\u era b[iat]n\elept: el]=i c[lc[pe inim[=i intr[cu noi.

Profesorul Wondracek era un om vesel =i, când intrar[m, se vedea c[-i pare bine, fiindc[râdea din toat[inima. Dasc[lul Cl[i\ =i Hu\u r[maser[lâng[u=[, iar eu]naintai cu Budulea =i-i spusei dlui Wondracek c[, iac[, [sta e Budulea, cimpoie=ul de la noi, care are un b[iat, pe Hu\u cel de lâng[u=[, care pân-acum a umblat la =coal[la dasc[lul Cl[i\ =i acum voie=te s[fie primit.

— Da, dnule, r[spunse d-l Cl[i\, f[când un pas]nainte. La noi a mers =i s-a purtat bine.

— +i =tie tot, ad[ug[Budulea. M[rog, jupâne]nv[\tor, s[spui ce =tie Hu\u, Mihail Budulea]l cheam[, fiindc[mi-e copil, iar[mie]mi zice L[p[dat;]i sunt tat[. Spune, te rog, ca s[=tie =i domnul ce-a]nv[\at Hu\u.

Dasc[lul Cl[i\ era foarte]nv[\at, dar nu era deprins a vorbi cu dasc[lii papist[=e-ti =i nici nu-i pl[cea s[stea fa\ cu ei.]i venea deci cam greu s[se t[lm[ceasc[cu dnul Wondracek, un om care nici nu =tia române-te, ci vorbea de-i venea s[fugi mâncând p[mânt. Acum era]ns[vorba de]nv[\tura ce-i d[duse lui Hu\u; el f[cu dar un al doilea pas]nainte =i gr[i a=ezat:

— Eu cred c[dnul profesor]l va]ntreba la examen. Pentru ca s[-l vede\i d-voastre: eu nu =tiu ce se cere la =coala de aici, =i dnul profesor, care =tie, nu are decât s[-l]ntrebe pe el, ca s[vad[dac[=tie destul, prea mult ori prea pu\in.

El s[ri speriat la o parte. Numai acum b[gase de seam[c[st[pe covorul ce era]ntins pe jos. Dar dasc[lul Cl[i\, intrând odat[ ]n foc, nu-=i pierdea lesne s[rita.

— Pentru c[s[vede\i d-voastr[, urm[el, la noi se]nva\ tot ceea ce trebuie s[=tie un om ca s[poat[tr[i cum se tr[ie=te la sat: aici se cere altceva. F[r[ ]ndoial[, mai pu\in, dar altceva, ce poate c[noi nu =tim, fiindc[nu avem nevoie s[=tim =i nu este bine ca omul s[ ]nve\ lucruri ce nu sunt de nici un folos, deoarece pierde vremea]n care trebuie s[ ]nve\ lucruri folositoare. A=a se obi=nuie=te la noi, la românii ortodoc=i, fiindc[eu sunt ortodox =i b[iatul de asemenea.

Dnul Wondracek privea în tot timpul când la unul, când la altul dintre noi și p[rea foarte vesel, deoarece] și st[pânea răsul.

De când auzise cuvântul *examen*, Hu\u uitase și surtuc și pantaloni și st[tea în]cordat la locul s[u, iar] acum înainta cu pași hot[râni și b[gând bine de seam] ca nu cumva s[o pa\] ca dasc[lul Cl[i\], apoi se opri tocmai la marginea covorului, stând drept ca un par înaintea dlui Wondracek și a\ntindu-și ochii la buzele lui.

Dl Wondracek privi câțva timp la el și parc[era sup[rat, fiindc[nu-i mai venea s[râd].

— +tii ungure=te?

— Nu =tiu.

— +tie, domnule! zise Budulea ner[bd[tor.

În zadar spunea dasc[lul Cl[i\] c[n-a înv[at decât a citi; în zadar spuneam chiar eu c[nu în\elege nimic, c[ci Budulea îl ruga pe dnul Wondracek s[-i dea o carte ungureasc[și va vedea ce =tie.

— Nu =tie s[vorbeasc[, dle, dar în\elege din carte.

Profesorul Wondracek iar se f[cu vesel, îi dete lui Hu\u o carte ungureasc[, pentru ca s[vad[cum cite=te și cum roste=te vorbele.

Hu\u începu s[citeasc[cu glas tare, r[spicat și ar[tând deslu=it fiecare com[, fiecare punct.

Îl v[d parc[și acuma pe Budulea. El stete ni\el încremenit, apoi se apropie încet de dnul Wondracek, îl atinse de mânec[și-i =opti uimit:

— +tie, dnule, chiar s[vorbeasc[.

Acum dnul Wondracek nu=și mai st[pâni răsul. Dar tot în zadar îi dete și el silin\ a s[-l fac[pe Budulea s[în\eleag[c[Hu\u nu =tie decât s[citeasc[ungure=te, c[ci în loc de a-l l[muri, îl f[cea din ce în ce mai încurcat. Și se vede c[dlui Wondracek îi pl[cea încurc[tura lui, fiindc[nu-l mai sl[bea. Mai puse câteva întreb[ri lui Hu\u, ca s[vad[ce =tie din celelalte, apoi iar se leg[de Budulea cel b[trân, care-i pl[cea mult, deoarece era scurt, gros, =chiop de piciorul stâng, rotund la fa\ și zâmbea când vorbeai cu el.

— B[iatul nu =tie mult, zise el în sfâr=it, dar îl primesc, fiindc[e feciorul d-tale, și dac[va fi silitor, are s[treac[examenul. E destul

de mare, ad[ug[el a=ezat, pentru ca s[ ]n\eleag[c[-i =ade r[u]ntre copii dac[nu]nva\[bine, pentru c[atunci e ca m[garul]ntre oi.

Atât]mi trebuia =i mie.

]ntreba\i dac[-mi p[rea bine?

Dar se]n\elege c[-mi p[rea bine: nici nu mai mergeam, zburam spre cas[, pentru c[Hu\u trebuia s[locuiasc[cu mine; el era =i trebuia s[r[mân[sub scutul =i pov[\uirea mea. +i cum mergeam, eu mergeam iute, fiindc[eram fericit, dasc[lul Cl[i\ gr[bea, fiindc[era om neobosit, Budulea cel b[trân =chiop[ta sprinten =i pe m[run\ite cu noi, fiindc[nu-=i mai g[sea rostul =i ar fi voit s[afle vreun om ca s[-i spun[cele petrecute, =i numai Hu\u venea a=ezat =i cu pa=i m[sura\i]n urma noastr[, ca =i când nici n-ar =ti de ce e vorba.

— Vîno, m[i, mai iute,]i zisei eu ner[bd[tor.

— Las[c[v[ajung eu, r[spunse el zâmbind.

II

Eram cinci in=i la precupea\ a Lenca Liuchici =i aveam dou[paturi =i o mas[, iar[Hu\u se culca pe jos, fiindc[taic[-s[u]i adusese o saltea cu paie, dou[perini, o velin\[, trei rînduri de albituri, dou[pâini mari, un s[cule\ de fasole, altul cu f[in[=i m[m[lig[=i o bucat[de sl[nin[, ca s[-i fie pe dou[s[pt[mâni. Seca Lenca avea dou[fete =i un copil, era sârboaic[=i vindea pe=te la pia\[; ea se certa totdeauna pe sârbe=te când era acas[, =i pe române=te]n pia\[, dar altminteri era femeie bun[=i \inea la noi, fiindc[eu =i Io\ a]i pl[team =i cu mîncarea, iar[ceilal\i doi, care erau preparanzi, =i Hu\u]i pl[teau pentru pat =i pentru locul saltelei, mai avînd ca s[le fiarb[, din al lor, =i de mîncare, când aveau cîte ceva. Hu\u nu pl[tea decît pe jum[tate, adic[=aizeci de crei\ari pe lun[, fiindc[ ]i aducea]n toate dimine\ile co=urile cu pe=te verde =i pe cel cu pe=te uscat, f[cea foc, m[tura]n cas[, sp[la vasele, c[ra ap[=i aducea iar co=urile acas[, când se]nsera, =i atunci m[duceam =i eu s[-i ajut, pentru c[ ]mi pl[cea s[port co=ul cu pe=te, =i pe=tele mirosea frumos.

A=a se petreceau lucrurile pe vremea aceea, =i vremile erau atunci minunate.

Budulea cel cu fluierul]n =erpar venea]n toate vinerile =i ne aducea câte ceva de acas[. El pleca de joi =i venea]ncet, dar totdeauna cu traista plin[. Iar[când]ntâlnea vreun drume\, prindea vorb[cu el =i, dac[drume\ul nu-l]ntreba, el]i spunea f[r[s[fie]ntrebat: “M[duc =i eu la ora=, fiindc[am un fecior la =colile cele mari. Are s[ias[dasc[l. Eu sunt Budulea, cimpoie=ul de la Cocor[=ti.” Iar[seca Lenca se bucura totdeauna când joi de cu sear[ne pomeneam cu el, pentru c[Budulea =tia o mul\ime de minciuni =i niciodat[nu venea cu mâna goal[. Vineri dup[-amiază Budulea iar se]ntorcea acas[=i le spunea drume\ilor c-a fost la ora=, fiindc[are un fecior la =colile cele mari.

Dar dup[ce se]ntorcea acas[, Budulea se f[cea trist. De când avea =i el un fecior la =colile cele mari, se gândea mereu c[, oare ce poate s[se fi ales de Safta; nu se putea el bucura a=a singur, când =i ea trebuia s[se bucure cu el dimpreun[. +i când se gândea cum s-ar bucura Safta dac-ar afla c[feciorul ei are s[fie dasc[l, ochii i se umpleau de lacrimi =i credea c[, moart[s[fie, ar scoate-o din p[mânt.

=i pentru aceea Budulea nu-=i mai g[sea tigna de mai nainte =i era mereu dus]n drumuri.

Apoi a venit peste câteva s[pt[mâni dasc[lul Cl[i\ =i cu Budulea =i cu nevasta lui Budulea, care era mama lui Hu\u, =i p[rea acum mai b[trân[decât Budulea.

Dasc[lul era foarte a=ezat, ca =i când ar fi stat]naintea episcopului. Budulea râdea]n el, ca omul care a f[cut o pozn[din cele mai bune, iar[Buduleasa era ner[bd[toare, ca =i când ar fi stat pe spini =i j[ratic.

Dar ziua aceea nu era vineri, =i noi eram la =coal[.

Budulea s-a gândit dar s[vie ca s[-l ieie pe Hu\u =i s[-l duc[acas[, dar s[nu-i spuie nimic, pentru ca s[vad[ce zice.

Fiind]ns[c[noi eram]n clas[=i profesorul ne vorbea tocmai despre cele patru p[r\i cardinale ale universului, Budulea a deschis u=a, a b[gat capul prin deschiz[tur[=i-a strigat tare:

— M[i Budulea taichii!

De-atunci a r[mas Hu\u “Budulea Taichii”.

Dnul profesor Wondracek a s[rit m\unios, fiindc[Hu\u s-a ridi-cat =i-a zis: “Noi suntem, domnule profesor!” iar[b[ie\uii au]nceput s[r\ud[.

Dar c\uand Budulea a intrat, a zis: “Vreau s[-l duc acas[, ca s[vad[pe maic[-sa”, domnul Wondracek nu mai era m\unios =i mi-a dat =i mie voie s[plec, fiindc[=i eu voiam s[v[d pe mama lui Hu\u.

Hu\u]ns[nici acum nu mergea iute.

El era b[iet de cinci ani c\uand plecase maic[-sa; o \inea bine minte =i, precum a a=teptat zece ani ca s[o vad[, mai putea a=tepta]nc[cinci minute.

C\uand am ajuns apoi acas[, la seca Lenca, dasc[lul era mi=cat, Bu-dulea iar[=i r\udea]n el, seca Lenca st[tea cu fetele ei privind ca la o minune; iar[eu nu cuno=team pe mama lui Hu\u, fiindc[n-o v[zusem niciodat[.

Hu\u o cuno=tea =i s-a dus s[-i s[rute m\una, dar ea n-a primit, ci i-a zis c[s-a f[cut mare =i s-a uitat la el. +i el s-a uitat la ea =i i-a zis c[a]mb[tr\unit. Apoi n-au mai zis nimic, ci au stat fa\[ ]n fa\[=i s-au uitat am\uandoi a=a]n v\uant.

— Nu-\i pare bine c[vezi pe maic[-ta? a gr[it atunci Budulea ap-ropiindu-se.

—]mi pare bine, taic[, a r[spuns Hu\u, =i =i-a b[gat m\una]n bu-zunarul pantalonilor.

Dup[aceea Hu\u a ie=it afar[=i a]nceput s[pl\uang[, iar[maic[-sa a ie=it dup[el, ca s[pl\uang[=i ea; am]nceput s[pl\uang[=i eu, fiindc[nu mai v[zusem pe Hu\u niciodat[pl\uang\uand. Dar Budulea r\udea acum =i se uita la noi; pentru aceea am ie=it =i eu afar[=i, c\uand am v[zut c[Hu\u pl\uange, iar mum[-sa]l \ine]n bra\ele =i-l s[rut[, m-am oprit cu-prins de fiori]nainte lor.

}ntreba\i dac[-mi p[rea bine?

}mi venea parc[s[\ip de bucurie, dar am plecat, ca s[nu-i sup[r.

De-aici]nainte Budulea venea cu nevasta la ora= =i le zicea drume\ilor: “Mergem la ora= fiindc[avem un fecior la =coala cea mare. Are s[ias[dasc[l.” Iar[c\nd venea singur, el le zicea: “Mergem, c\nd eu, c\nd nevast[-mea, la ora= fiindc[avem un fecior la =colile cele mari. }nv[\tur[cere mult[cheltuial[=i nu putem s[ne pierdem ziua am\ndoi, adic[at\at eu, c\at =i nevasta mea. Eu sunt Budulea, cimpolie=ul de la Cocor[=ti.”

III

Iar[noi umbl[m la =coal[, Budulea Taichii =i eu, am\ndoi din Cocor[=ti, am\ndoi]n gazd[la seca Lenca.

]n ziua]nt\i Budulea voia cu orice pre\ s[r[m\ie st\nd l\ng[u=[, =i numai dup[mult[st[ruin\ se hot[r] s[se a=eze pe cea din urm[banc[.]i p[rea c[toat[lumea] =tie,] cunoa=te =i se]ntreab[cum adic[s[fie el]mbr[cat]n hainele dasc[lului Cl[i\ =i s[umble la =coal[tot cu domni=ori. }ncetul cu }ncetul,]ns[, el s-a deprins, =i]n cele din urm[a ajuns c[nici unul dintre b[ie\i nu putea s[-l scoat[din ale lui. Un obicei a p[trat cu toate aceste:]ndat[ce sosea acas[, el se dezbr[ca,]=i cur[\a hainele, le]mp[turea cu mult[b[gare de seam[=i le punea]n lad[, apoi lua cartea =i }nv[\a lec\ia.

Seca Lenca nu ne d[dea lum\mare, ci trebuia s[ne cump[r]m noi din banii no=tri. Pentru ca s[nu fie nici o sup[rare, avea fiecare lum\marea sa =i, dac[ast[zi }nv[\am la lum\marea mea, m\ine luam pe a ta, =i a=a mai departe. Budulea n-avea niciodat[lum\mare, =i a=a el se silea s[ ]nve\e ziua, dar c\nd eu]l chemam la lum\marea mea, el zicea c[nu poate s[ ]nve\e cu ceilal\i, fiindc[-l sup[r].

Iar[c\nd n-avea nici unul lum\mare, ne culcam, noi]n paturi =i Budulea pe salteaua cu paie, apoi spuneam pove=ti. Fiind]ns[c[adeseori se]nt\mpla c[unul spunea povestea =i ceilal\i adormeau, s-a hot[r\at ca atunci c\nd povestitorul zice “ciolan”, to\i ceilal\i s[zic[“ciorb[“, pentru ca astfel s[se dea pe fa\ cel ce adoarme]nainte de vreme =i s[-i afle cuvenita r[splat[ ]n ghionturi num[rate.

S-a întâmplat dar c[domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc =i, trecând la indieni, a zis c[sunt ni-te oameni foarte gro=i la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare: “ciorb[!”, iar profesorul Wondracek a s[rit mânios, fiindc[b[ie\ii au]nceput s[rîd[ ]n hohote.

— Ce a fost asta?]ntreb[el aprins.

Eu m[temeam c[acum Budulea Taichii are s[fie pedepsit; am gr[bit dar s[r[spund eu pentru el, fiindc[=tiam ungure=te.

+i atunci a rîs domnul profesor Wondracek =i l-a]ntrebat pe Budulea dac-a]n\eles, iar Budulea a r[spuns c[da.

— Atunci s[-mi spui, gr[i profesorul cu]ndoial[.

Budulea]=i netezi p[rul pe frunte,]=i potrive hainele pe trup, ie=i din banc[=i]naint[cu pa=i hot[rî\i la locul unde st[teau b[ie\ii când]=i spuneau lec\ia, apoi se opri =i a=tept[s[fie]ntrebat.

Fiindc[Budulea era cel mai mare]n =coal[=i fiindc[cu toate astea el era Budulea Taichii, b[ie\ii rîdeau totdeauna când]l vedeau =i rîdeau mai ales acum, pentru c[Budulea vorbea foarte scîlciat ungure=te. Dar el vorbea =i =tia ce vrea s[zic[=i parc[-i p[rea bine c[b[ie\ii rîd. Pentru aceea b[ie\ii rîdeau din ce]n ce mai pu\in, =i mai ales dup[ce profesorul i-a spus s[zic[lec\ia de ieri, ei nu mai rîdeau deloc, iar[mie]mi p[rea bine, fiindc[Hu\u =tia lec\ia =i o spunea frumos.

— Bine! zise domnul profesor Wondracek. Vezi io scri la tine “*kitünö, eminens!*”¹. Iar[de aici]nainte domnul profesor Wondracek \inea la Budulea, =i de câte ori vreunul dintre b[ie\i nu =tia lec\ia,]l chema pe Budulea, ca s[i-o spun[el.

Când a venit apoi examenul cel mic, Budulea Taichii a fost clasificat la locul al cincilea, =i nou[, b[ie\ilor, ne p[rea bine, fiindc[Budulea era]n clasa noastr[, iar[celelalte clase n-aveau nici un fel de Budule.

]n urm[, domnul profesor Wondracek l-a]ntrebat pe Budulea din ce tr[ie=te. El a r[spuns c[are din ce tr[i, fiindc[pl[te=te =aizeci de

¹ Excep\ional, eminent (*magh.*)

crei\ari pe lun[la seca Lenca, poart[co=ul cu pe=te, m[tur[casa, face foc =i car[ap[. Cu toate acestea, profesorul Wondracek l-a luat la el, =i de aici]nainte Budulea nu mai pl[tea =aizeci de crei\ari =i nu mai purta co=ul cu pe=te, ci cur[\ea ghetete =i hainele domnului profesor, m[tura =coala =i umplea pipele domnului Wondracek =i, afar[de aceste, aducea doi b[ie\i din clasa]ntâi la =coal[=i]i ducea iar acas[.

Nou[, celor de la seca Lenca, ne p[rea r[u, fiindc[acum nu mai era cine s[ne spun[ce zice seca Lenca când se ceart[pe sârbe=te cu fetele ei, c[ci numai Hu\u]nv[\ase sârbe=te; dar mie]ndeosebi tot]mi p[rea bine, pentru c[Hu\u era din sat de la noi =i \inea la mine, iar[cei doi b[ie\i]l apucau unul de-o mân[, cellalt de alta =i]i ziceau: “Budulya bacsi”.

Budulea cel b[trân venea acum tot a doua s[pt[mân[la ora= =i le spunea drume\ilor c[are un fecior care e dasc[l pe doi copii de domn =i e mâna dreapt[a dasc[lului de la =colile cele mari. Deoarece]ns[Hu\u locuia acum la =coal[=i nu mai avea ce s[-i aduc[, b[trânul venea cu câte o traist[de cire=e, de pere prim[rii, de mere v[rgate ori cu câte un co= de c[p=une, pe care le]mp[r\ea]ntre noi. Pentru aceea, când]l vedeam, strigam cu to\ii: “Iac[taica!”, =i ne adunam]mprejurul lui.

El zâmbea =i-l]ntreba pe fiecare de nume, iar mie]mi p[rea bine, fiindc[Budulea era cimpoe=ul de la noi =i \inea =i el la mine.

La cap[tul anului lucrurile s-au schimbat. Eu am plecat acas[, iar Budulea Taichii a r[mas la domnul profesor Wondracek.

Dasc[lul Cl[i\ era nenorocit, fiindc[auzise c[domnul Wondracek voie=te s[treac[pe Hu\u la =colile latine=ti. Era o curat[ho\ie s[ia b[iatul pe care l-a crescut el]n =coala lui =i s[-l nenoroceasc[, dep[rtându-l de la d[sc[lie, pentru ca s[-l scoat[, te pomene=ti ce, pop[, ba poate chiar avocat.

— E r[u, foarte r[u, zicea el. Pentru c[s[vezi d-ta: e adev[rat c[trebuie s[fie =i popi =i alt neam de oameni, dar cel mai mare lucru e dasc[lul, =i a=a oamenii cei mai ale=i trebuie s[fie dasc[li.

}ns[Budulea nu voia s[ ]n\eleag[nenorocirea ce i se preg[tea lui Hu\u. El =tia un lucru: c[fluierul lui are =ase borte, =i c[nd auzea c[Hu\u are s[ ]nve\e latine=te, grece=te, ba chiar =i nem\e=te,]i venea s[sar[cuc de bucurie =i, merg[nd la ora=, le zicea drume\ilor: "Am un fecior la]nv[\tur[. Are s[ias[dasc[l mare. Vorbe=te s[rbete =i ungure=te, iar acum]nva\ latine=te, grece=te =i nem\e=te: nu-i mai lipse=te nici o limb[pentru ca s[fie cele =ase depline."

C[ci, dup[cum =tia Budulea, nu erau atunci pe lume dec[=ase limbi, fiindc[fran\uzeasca era un fel de nem\easc[, ruseasca un fel de s[rbesc[, iar turceasca un fel de limb[p[g[neasc[, pe care puteai s-o]n\elegi]n latine=te, c[ci, dup[cum spune dasc[lul Cl[i], =i latineasca era o limb[p[g[neasc[. Hu\u putea dar s[se]n\eleag[cu toat[lumea.

Drume\ii d[deau din cap =i,]ntorc[ndu-se acas[, spuneau c[este la Cocor[=ti un cimpoie= care are un fecior foarte]nv[at, ce =tie toate limbile, =i c[l-au v[zut chiar ei pe acel cimpoie=, care e un om scurt, gros, =chiop de piciorul st[ng, rotund la fa\ =i z[mbete totdeauna c[nd vorbe=ti cu el.

IV

Eu am trecut]n clasa a patra, iar[Budulea Taichii s-a f[cut student, =i iar]mi p[rea stra=nic, ca =i pe timpul c[nd eram la dasc[lul Cl[i],]nc[=parc[nu mai]ndr[=neam s[vorbesc cu el =i m[sim\eam m[ng[iat c[nd el vorbea cu mine. C[nd avea timp, el venea la noi, m[ ]ntreba ce fac =i-mi spunea ce mai face el. Apoi, c[nd se ducea la plimbare cu cei doi copii, venea iar pe la mine =i mergeam]mpreun[. Fiindc[era toamn[, frunzele c[zuser[=i noi c[utam castane s[lbatice printre frunze ca s[vedem care =tie s[arunce mai departe, ceea ce copiilor le f[cea mult[pl[cere.

Dup[aceea a venit Cr[ciunul, =i Budulea Taichii a c[p[tat voie s[se duc[pe opt zile acas[. Era z[pad[, =i el se g[ti s[plece pe jos, cu Io\la V[triceanu, cu Petru Popescu =i cu Nic[D[rl[, feciorul preotului din Fundureni. C[nd am auzit c[ei pleac[, am zis c[m[duc =i eu

cu dân=ii, iar Hu\u, v[zând c[voiesc s[merg, m-a luat =i pe mine, =i eram foarte vesel, c[ci Nic[era b[iat de tot hazul, =tia s[fac[o mulțime de pozne =i ne a=teptam s[ ]ntâlnim pe drum sania noastră[, care s[ne duc[pân[la Cocor[=ti. Eu eram fericit, c[ci acum mergeam =i eu pe jos acas[, iar[Budulea Taichii mergea mai]ncet decât de obicei, fiindc[ducea =i o leg[tur[,]n care=î strânsese un calendar pentru dasc[lul Cl[i], o fund[f[cut[din panglic[albastr[pentru Neli =i cinci iconi[e pentru celelalte fete ale dasc[lului, =i tot]n acea leg[turic[mai avea =i p[l[ria cea nou[, ce=î cump[ruse pentru Cr[ciun, =i, afar[de aceste,]nv[luit bine]ntr-o hârtie groasă[, ni=te pe=te uscat, fiindc[atât lui Budulea, cât =i Budulesei le pl[cea pe=tele s[rat. El \inea dar leg[turica departe de trup =i o purta cu b[gare de seam[, penru ca nu cumva deosebitele lucruri dintr-]nsa s[se strice unul pe altul.

Eu nu duceam nimic, dar zgribuleam de frig =i-mi era ru=ine s[le-o spun, deci a= fi dorit s[ ]ntâlnim cât mai curând sania.

Când am sosit, amor\it de frig, la Cocor[=ti,]mi era frig[s[m[duc acas[; pentru aceea Hu\u a venit cu mine, ca s[spun[c[el e de vîn[c[m-a luat =i pe mine, =i toate au fost bine, fiindc[mama se bucura c[n-am degerat pe drum, iar[tata zicea c[a=a trebuie, ca vionicii se umble pe ger =i frig.

De la noi Hu\u se duse acas[.

Budulea =i Buduleasa nu =tiau ce s[-i fac[, unde s[-l pun[=i cum s[-i arate p[rerea de bine, c[ci acum]ntâia oar[ ]i aveau feciorul acas[la dân=ii. De mult se vorbiser[ca de Cr[ciun s[mearg[ ]mpreun[la biseric[, fiindc[Safta nu-l auzise]nc[pe Hu\u cântând]n stran[, =i Budulea]i zisese de multe ori: “S[-l auzi =i vei vedea c[nici chiar dasc[lul nu cânt[mai bine!”

Dar când erau s[plece, Buduleasa, muma lui Hu\u, s-a oprit]n pragul u=ii, zicând c[ea nu poate s[mearg[cu Hu\u la biseric[, pentru c[tot satul s-ar uita la el, iar de la el la dânsa. Hu\u n-a r[spuns nimic, ci s-a]ntors]n cas[, iar[Budulea a gr[it: “A=a-i! pentru ce s[mergem noi la biseric[dac[putem s[r[mânem to\i trei acas[!”, =i

Budulea se bucura acum c[nu s-a dus la biseric[, ci au r[mas to\i trei, el =i nevasta lui =i copilul lor,]mpreun[, ca s[vorbeasc[, s[fie veseli =i ca Hu\u s[le mai spuie despre cele ce se petrec la =coal[=i la ora=. Numai Safta era trist[=i zicea mereu c[-i pare r[u, c[, pentru dânsa, ei n-au putut merge la biseric[, dar ea cu toate acestea,]n fundul inimii, era fericit[=i, când a mai ie=it ca s[caute de mas[, parc[-i venea s[plâng[.

Fiind dar c[Hu\u nu s-a dus la biseric[, dasc[lul Cl[i\ era foarte nenorocit.

]n tot timpul sfintei liturghii el st[tea ca pe j[ratic =i privea mereu la u=ile bisericii, c[doar[va vedea pe Hu\u intrând, iar când vedea c[nu vine =i nu vine, i se urca sângele]n cap, fiindc[-i era ru=ine de satul adunat]n biseric[=i de oamenii care-=i ziceau: "Iaca, se vede ce om a f[cut dasc[lul nostru din Hu\u lui Budulea!"

A=teptase de mult ca Hu\u s[vie de Cr[ciun acas[, pentru ca s[-l ia la r[fuial[pentru purt[rile lui nemaipomenite =i s[-i arate cum nu trebuia s[mearg[, dup[vorbele dasc[lului papist[=esc, la =colile latine=ti: acum Hu\u venise, era]n sat =i nu voia s[=tie de nimic. Când ie=i dar din biseric[, dasc[lul Cl[i\ o lu[drept spre partea satului]n care locuia Budulea, c[ci nu se mai putea st[pâni.

— Adic[te-ai f[cut p[gân? strig[el]nc[din tind[. Te-ai lep[dat de mine, te-ai lep[dat de sfânta biseric[ ]n care ai crescut,]n care te-am crescut eu, ca s[fac om din tine! Pentru c[s[vezi tu: dac[n-a= fi fost eu, ca s[-] dau cele mai dintru]nceput =i mai de c[petenie =i mai folositoare]nv[\turi, ai fi r[mas tot atât de prost ca ceilal\i oameni, care nu =tiu nimic, fiindc[n-a fost cine s[-]]nve:e =i fiindc[eu]i voiam binele, ca s[te scot cu vremea dasc[l], nu mai voie=ti s[=tii de mine, nu mai voie=ti s[umbli la biseric[, te crezi cine =tie ce. Dar ce vrei s[te faci acum? calvin? papista=? pop[? not[ra=? Spune-mi, ce?

Hu\u r[mase ca tr[snit din senin]nainte lui.

— Dasc[l mare, jupâne]nv[\tor, r[spunse Budulea, apropiindu-se cu sfial[, dasc[l]ntâi, care =tie toate limbile =i spune celuiilalt dasc[l ce trebuie s[ ]nve:e pe copiii oamenilor. Alt lucru nu se poate.

Dar fiindc[n-a venit decât ieri acas[=i fiindc[maic[-sa, nevast[-mea, nu voia s[mearg[la biseric[, a r[mas =i el acas[cu noi, cu p[rin\ii lui, cu mine, care]i sunt tat[, =i cu maic[-sa, nevast[-mea, fiindc[ni-e copil =i \ine la noi ca la p[rin\ii lui.

— Prea bine, prea bine! gr[i dasc[lul mai domol. Nu =tiam. Copiii trebuie s[\in[la p[rin\ii lor =i la dasc[lul lor, fiindc[el este p[rinte sufletesc: acesta e cel dintâi lucru pe care trebuie s[-l]nve\ e copiii la =coal[. E foarte frumos c[Hu\ u \ine la p[rin\ii lui, =i-mi pare bine: dar atunci pentru ce s-a dus f[r[voia mea la =colile latine=ti? +tii tu, m[, urm[el cu asprime, c[eu aveam de gând s[te scot dasc[l]n sat =i s[-i dau pe fata mea, Cornelia, de nevast[?

— Una ca asta nu se poate! strig[Budulea scos cu des[vâr=ire din s[rita lui.

— +tiu, r[spunse Hu\ u rece ca la examen, precum mi-a\i spus-o de mai multe ori, =i i-am adus o fund[de panglic[albastr[pentru Cr[ciun.

— Atunci pentru ce te-ai dus la =colile latine=ti?]ntreb[dasc[lul cu totul domol.

Aceasta era]ntrebarea la care se a=tepta Hu\ u =i la care de mult]=i preg[tise r[spunsul; el f[cu dar un pas]nainte,]=i potrivi hainele pe trup, r[sufl[o dat[din greu, apoi gr[i r[spicat =i deslu=it:

— Jupâne]nv[\[tor! Profesorul, domnul Wondracek, a zis c[m[d[la gimnaziu =i i-am spus c[nu se poate, fiindc[d-ta ai zis c[trebuie s[m[duc la preparandie, ca s[m[fac]nv[\[tor. El a r[spuns c[tocmai spre a m[face]nv[\[tor trebuie s[ ]nv[\ mai nainte latine=te. Eu atunci i-am spus c[nu se poate, fiindc[d-ta ai zis c[limba latineasc[e o limb[p[gâneasc[. El atunci a râs =i a zis c[eu sunt prost, deoarece chiar limba româneasc[e =i ea un fel de limb[latineasc[, =i c[nu pot s[fiu profesor dac[nu =tiu latine=te.

— Vezi, gr[i dasc[lul pus pe gânduri, despre aceasta am citit =i prin gazete. Pentru c[s[vezi =i tu: eu am vreo nou[foi de gazete, pe care le \in, fiindc[e]n ele pe ici, pe colo câte ceva frumos =i folositor =i e bine ca omul s[strâng[asemenea gazete.]n c[r\ile noastre

române=ti, cum le avem]n biseric[, nu st[nimic despre aceasta, dar]n gazetele ieste mai noi se zice c[latinii erau p[gâni, cum sunt bun[-oar[turcii, =i aveau un]mp[rat La\ium, care vorbea române=te, =i de-acolo ne numim noi români. A=a ceva... nu \in bine minte. Tu =tii acum latine=te: s[fie oare ca române=te?

— Tocmai pe tocmai! r[spunse Hu\u. Latine=te se zice: *Hic gallus cantans, in arbore sedens, pira poma comedens, chichirichi dicens!*

— Auzi vorb[! strig[Budulea]ncântat. Curat latine=te le spune!

— Dar nu prea seam[n[a române=te, adause dasc[lul.

— Cum nu?! zise Hu\u. *Gallus* e coco=, *cantare* e cântare, *arbore* e arbure, *pira* e par[, *poma* e poam[, *sedere* e =edere, *dicere* e zicere.

— Da, cam aduce, cam aduce... zise dasc[lul pus pe gânduri. Nu-i vorb[, e mai bine s[=tie omul =i latine=te. Se vede c[e româneasc[stricat[, bun[oar[cum vorbesc ungurii. Multe mai scornesc oamenii. +i cum ziceai c[sun[coco=?

— *Gallus*.

— Nu aduce cu române=te, dar sun[frumos. *Gallus*, parc[vezi coco=ul.

— Frumoas[vorb[! adause Budulea. +i cum zice om?

— *Homo*.

— Auzi vorb[. Seam[n[. Dar muiere?

— *Mulier*.

— Curat române=te!

— Dar aceea ce e, când popa papist[=esc zice: *Dominus vobiscum?*

— Domnul cu voi.

— Auzi! frumos o scoate! gr[i acum dasc[lul cu totul]mblânzit. E bine s[=tie un dasc[l =i latine=te. Pentru c[s[vezi tu: se pot g[si =i]n latine=te c[r\i scrise despre lucruri folositoare =i le po\i citi. Dar omul trebuie s[fie]nainte de toate cre=tin =i s[\in[la limba lui, pentru c[nu e nici o limb[mai frumoas[la sunet =i mai deslu=it[la]n\eles decât cea româneasc[. S[vii la mine, s[-\i ar[t gazetele mele =i s[-mi mai spui despre cele latine=ti.

Seara jucam cu to\ii c[r\ile, pe nuci, la dasc[lul Cl[i\], care st[tea la o parte,]ntre gazetele lui, =i cerea mereu cuvinte latine=ti de la Hu\u. El avea cinci numere din *Gazeta Transilvaniei* =i patru din *Foaie pentru minte, inim[=i literatur[* =i acum c[uta mereu locul unde se vorbea despre La\ium.

— E,]n sfâr=it, bine s[le =tii =i aceste, zicea el din când]n când, fiindc[se vorbe=te câteodat[despre ele, =i e frumos s[=tii care din neamul nostru au fost]mp[ra\i =i s[ar[\i, negru pe alb, c[nici noi nu suntem un neam prost.

Dar Hu\u nu prea b[ga de seam[la aceste, c[ci el era cel mai nenorocit om de pe fa\ p[mântului.

]nainte de toate se sim\ea ca]ntr-o lume cu des[vâr=ire str[in]. Chiar =i casa dasc[lului p[rea alta decât aceea de care=î aducea aminte: u=ile =i ferestrele]i p[reau grozav de mici =i tavanul foarte jos, apoi toate, chiar =i]mbr[c[mintea fetelor, erau s[r[c[cioase. Dup[aceea, fusese primit cu prea mult[r[ceal]. Afar[de Livia care gr[bise vesel[la dânsul, toate celelalte fete, dimpreun[cu d[sc[li\, vorbeau cu el ca =i cu un str[in. Linic[parc[se temea de el. Milî, care crescuse acum mare, fiindc[trecuse =ase ani, st[tea sfiit[la o parte =i-l privea cu ochi mari; Veturia nici nu voia s[=tie de dânsul, iar la Cornelia nu]ndr[zea el s[priveasc[. Cornelia]i d[duse mâna; atât \inea minte. Apoi mai \inea minte c[ea a zis c[e pagub[de banii pe care i-a dat pentru funda cea de panglic[albastr[, fiindc[asemenea funde nu sunt decât pentru domni=oare, dar]i mul\ume=te pentru ea =i o va p[stra ca un semn de aducere-aminte. Livia, dimpotriv[, era mîhnit[c[i-a adus numai o iconi\[, ca la copii, iar Linic[ ]=i rupsesse peste pu\in iconi\ a]n dou[. Milî t[cea cu iconi\ a]n mân[:]ntr-un târziu, ea o privi cu sfial[, apoi iar[=i o strânse =i urm[a se uita cu ochi mari la Hu\u.

Dup[toate acestea, Hu\u mai juca =i c[r\i. Când câ=tiga, mâinile]i tremurau fiindc[se =tia]n câ=tig, iar când pierdea, ele]i tremurau fiindc[pierdea: ar fi voit ca tot al\ii s[piard[ori s[câ=tige, pentru ca el s[se poat[mereu bucura de hazul lucrului. El se juca]ns[mai ales cu Cornelia; de mine, de Livia =i de Veturia nici nu \inea seama,

iar noi trei ne \ineam strân=i =i a=a]i b[team mereu.]n cele din urm[, Hu\u pierdea]ntruna. Mili se apropiase]ncetul cu]ncetul de el, se pusesse pe scaun lâng[dânsul =i nu-i d[dea pace. Ce-i drept, ea nu-i vorbea nimic, chiar nici nu se mi=ca, dar st[tea alipit[de dânsul, =i asta]l z[p[cea. Dup[aceea Livia se apropiase de cealalt[parte =i-i =optise la ureche, destul de tare ca s[auzim cu to\ii:

— A=a-i c[dac[mai vii o dat[ ]mi aduci =i mie o fund[, dar s[fie ro=ie!

Cornelia s-a uitat atunci la ea =i a zis:

— Nu \i-e ru=ine?

Iar Hu\u s-a ro=it pân[la urechi =i nu mai =tia s[deie c[r]ile.

Iar[mie]mi p[rea bine, fiindc[mi se umplea c[ciula de nuci =i puteam s[-i fac mereu parte =i Veturiei, care =edea]n genunchi pe scaun =i se sup[ra când pierdea, mai ales dac[se nimerea ca Livia s[câ=tige, =i Livia câ=tiga mai des decât to\i.

Când ne-am dus apoi acas[, eram somnoros =i nu \in minte decât atât c[, dup[ce am ie=it, d[sc[li=a a strigat]n urma noastră]:

— Hu\ule! spune maic[-ti c[, mergând la biseric[, s[treac[pe la mine, ca s[mergem]mpreun[.

Iar Cornelia ne-a zis]nc[o dat[“noapte bun[“, =i Mili a]ntrebat pe Cornelia dac[vine Hu\u =i mâine.

V

A doua zi de Cr[ciun oamenii =tiau s[spun[c[dasc[lul Cl[i] a scos o]nv[\[tur[nou[despre]mp[ratul din care se trage neamul românesc =i c[Hu\u are s[aduc[ ]nv[\[tura aceasta]n sat; iar când Hu\u a venit de Pa=ti acas[, ei]l]ntrebau cum st[cu Ler-]mp[rat, din care se trag românii; fiindc[el zicea c[despre aceasta n-a]nv[\at]nc[, tot satul =tia c[are s[mai steie mult la =coli.

Dasc[lul Cl[i] zicea acum c[are s[steie]nc[doi ani, deoarece mai sunt =i alte lucruri pe care trebuie s[le]nve\e.

Hu\u era dar fericit, c[ci acum nici dasc[lul Cl[i\ nu mai era sup[rat.

}ns[, oricât de bun b[iat ar fi fost, avea =i el p[catele lui.

Pe când umblase la =colala din sat, avusese dorin\ a de a se face dasc[l ca Clai\;]n urm[, dup[ce s-a dus la ora=, dorin\ a lui era s[se fac[profesor ca domnul Wondracek; acum,]n sfâr=it, umblând la =coli latine=ti, voia s[se fac[profesor de gimnaziu =i]=i]ntip[rise atât de viu acest gând,]ncât se f[cuse chiar mai a=ezat de cum fusese,]i pl[cea s[explice toate lucrurile =i luase]ntru toate apuc[turile profesorului s[u. Fiind]ns[c[acest profesor era c[lug[r, ca to\i profesorii no=tri, Budulea Taichii mai avea =i dorin\ a tainic[de a se face c[lug[r =i, când eram singuri,]mi spunea mereu c[are s[cear[voie de la Cl[i\ spre a se putea c[lug[ri.

Iar[eu]l vedeam,]n gândul meu, pe Budulea Taichii c[lug[r, ca profesorii no=tri de gimnaziu.

A venit apoi toamna.

Am plecat singur acas[, c[ci Hu\u trebuia s[r[mân[cu cei doi b[ie\i.

Cornelia era acum cu totul mare =i se plimba cu dasc[lul din Strântea, care venea]n toate duminicile, dup[-amiaz[zi, la Cocor[=ti,]n vreme ce Livia m[ ]ntreba mereu când vine Hu\u, iar[Veturia =i Mili, cea mai neastâmp[rat[dintre toate, se jucau de-a “tai m[lai” cu mine =i cu ceilal\i.

De culesul viilor a venit =i Hu\u pe dou[s[pt[mâni acas[.

Se juca =i el cu noi, era sprinten =i vesel, =i parc[nu-i =edeia bine.

St[team doi câte doi,]nându-ne de mân[. Când el se punea]naintea noastr[=i zicea “tai m[lai]n dou[=i ne d[=i nou[”, noi trebuia s[fugim unii la dreapta =i al\ii la stânga, iar el trebuia s[prind[pe una dintre fete =i atunci se \inea de mân[cu dânsa, pentru ca s[-i ia locul cel ce r[mânea singur.

Când zicea “tai m[lai”, el privea totdeauna la Livia, =i mai ales pe ea voia s[o prind[, c[ci acum se juca =i ea cu noi, iar noi râdeam, fiindc[nu putea s[o prind[decât foarte târziu, când, obosit[de fug[,

ea se l[sa moart[ ]n bra\ele lui. Atunci obrajii lui se ro=eau =i noi r\deam cu at\at mai v\rtos. Pe Veturia nu putea s-o prind[niciodat[, iar pe Mili o prindea pe loc, fiindc[ea nu putea s[fug[de el, ci se oprea speriat[ ]naintea lui, =tiind c[el are s[o s[rute.

Dasc[lul Cl[i\] zicea c[Hu\u are s[stea patru ani la =coal[, =i era foarte vesel c[poate s[mai stea de vorb[cu dasc[lul din Str\ntea, care, de=i om t\n[r, =tia foarte mult[carte =i spunea c[Cornelia e muma celor trei Grachi, iar Veturia muma lui Coriolan, ceea ce-i pl[cea lui Cl[i\], deoarece am\ndou[erau fetele lui =i nu =tuse p\an-atunci pentru ce le-a dat aceste nume.

A=a au trecut apoi vacan\ele =i c\teva s[pt[m\ni]n urm[eram iar la =coal[.

Hu\u parc[nu mai era]ntru toate precum fusese mai nainte; se f[cuse t[cut =i vorbea mai rar cu mine, ba adeseori parc[era sup[rat dac[prindeam vorb[cu el.

]ntr-o zi ne pomenir[m cu dasc[lul Cl[i\], care venise la ora= cu dasc[lul din Str\ntea, cu muma acestuia, care era v[duv[, cu Livia =i cu Cornelia.

Budulea cel b[tr\an, care venise =i el ca s[=-i vad[feciorul, m[ ]ntreb[dac[Hu\u e am[r\at. Am r[spuns c[nu, c[ci Hu\u iar se f[cuse foarte vesel dup[ce v[zuse pe Cl[i\] cu Cornelia =i cu Livia. Atunci se f[cu =i Budulea foarte vesel, deoarece Cornelia era logodit[cu dasc[lul din Str\ntea =i cur\nd avea s[se fac[nunta.

— Am zis c[nu se poate,]mi gr[i el nedumerit. Dar steie chiar zece ani la =coal[, el trebuie s[ias[tocmai ca dasc[lul din Str\ntea, =i atunci are s[ia pe a doua fat[a dasc[lului. A=a trebuie s[fie.

+i zic\ndu-le aceste, Budulea r\dea ca omul gata de a face o pozn[din cele mai minunate.

Eu eram uimit.]n\elegam acum pentru ce Hu\u se f[cuse at\at de t[cut. El era adic[ ]n dragoste cu Livia =i avea s[se]nsoare cu ea. M[uitam la am\ndoi =i mi se p[reau at\at de nu =tiu cum,]nc\at m[te-meam s[privesc lung la d\n=ii. Mai ales Hu\u]mi era mai stra=nic dec\at totdeauna. Numai acum b[gai de seam[c[ ]ncepe s[-i creasc[

musta\ a =i c[b[rbia]i era acoperit[cu p[r moale, ca =i când ar fi brumat[.

Iar[ea, Livia, era neastâmp[rat[,]n vreme ce el privea mereu]n ochii ei.

Dup[ce Cl[i] s-a]ntors iar cu fetele =i cu Budulea cel b[trân la Cocor[=ti, eu m[gândeam mereu la Hu\ u =i la Livia,]i vedeam \i-nându-se ne]ncetat de mân[, cum]i v[zusem]n mai multe rânduri, =i-mi]nchipuiam cât de grozav trebuie s[fie când cineva e]n dragoste cu cineva.

M[cuprinsese un sim\ ]mânt dureros, o tainic[am[r]ciune de care nu m[mai puteam feri, fiindc[ ]n\elegam c[Hu\ u nu mai poate s[\ie la mine, c[toat[dragostea lui se revars[asupra Liviei. El venea tot mai rar pe la mine, =i]n cele din urm[nu ne mai vedeam, decât din când]n când.

Prim[vara, când d[mugurul, noi, b[ie\ii, ie=eam la morminte, ca s[ne]nv[\m lec\ia la aer curat, plimbându-ne printre vi=inii]nflori\i, ori stând culca\i pe iarba fraged[=i pres[rat[pe ici, pe colo cu flori de prim[var[.

Venea câteodat[=i el.

]l vedeam plimbându-se de-a lungul =an\ului cu cartea]n mân[, dar deodat[se]ntindea pe iarb[,]i puneam cartea la o parte =i r[mânea timp]ndelungat privind la cerul albastru ori la norii ce se perindau pe deasupra lui.

Eram foarte nenorocit fiindc[vedeam c[-l munce=te ceva =i mie nu vrea s[-mi spun[nimic, c[st[bucuros cu gândurile lui.

— Hu\ule, i-am zis]ntr-o zi, când m[aflam la dânsul, a=a-i c[tu ai s[te]nsori cu Livia?

El tres[ri ca =i când ar fi fost prins asupra unei fapte rele, a privit lung la mine, apoi s-a ridicat, s-a oprit]naintea mea =i a gr[it a=ezat:

— Tu nu]n\elegi lucrul [sta... Da, am s[iau de nevast[pe Livia. Am s[fiu b[rbatul ei. Dar tu nu =tii ce va s[zic[aceasta. Vezi, urm[el peste pu\in, mai cu inim[,]\i vine un fel de ame\eal[, lumea]ntreag[parc[\i se scald[ ]n valuri de aur =i atunci nu zici nimic, ci

gânde=ti numai: am s[o iau de nevast[, iar[dac[nu s-ar putea, nu =tiu ce are s[fie.

Vorbele]i ie=eau foarte]n sil[=i eu vedeam din fa\ a =i ochii lui, vedeam din felul cum mi le spunea c[-i pare r[u c[le-a zis; doream dar s[nu le fi auzit.

— Tu]n\elegi, urm[el nedumerit. Am s[fac la toamn[examenul, apoi trec la preparandie, dac[nu m[vor primi la teologie. Fac examenul pentru dou[clase deodat[, ca s[fiu cu atât mai degrab[gata, apoi o iau pe Livia =i m[fac dasc[l, dac[nu m[primesc]n teologie.

— Te primesc, f[r]]ndoial[, strigai eu cuprins de bucurie, fiindc[nu e cu putin\ s[nu te primeasc[.

Bogoslovii erau to\i oameni mari, cu barb[=i cu must[\i... Unii fuseser[dasc[li =i acum veniser[cu nevestele =i cu copiii lor la teologie, ca s[se preg[teasc[pentru preo\ie; al\ii terminaser[patru ori mai multe clase gimnaziale, =i iar al\ii fuseser[chiar juri-ti =i acum se]ntorseser[cu gândul de a se face protopopi. Episcopul trebuia dar s[-l primeasc[numaidecât pe Hu\u, fiindc[=i el avea barb[=i musta\].

Eram deci iar ferici\i, c[ci acum iar ne]ntâlneam adeseori cu Hu\u; ne]ntâlneam,]ns[parc[era]ntre noi o]n\elegere tainic[s[nu mai vorbim nici despre Livia, nici despre bogoslovie, nici despre alte lucruri care nu-l priveau decât pe dânsul.

Când m-am]ntors de vacan\ e la Cocor[=ti, a= fi voit s[strig tare, ca toat[lumea s[m[aud[: “Hu\u a f[cut toate examenele”.]ns[nu puteam. A= fi voit s[-i =optesc Liviei, cu totul]ncet =i]n tain[, o vorb[, dar nu aveam destul[inim[, =i a=a ziceam mereu: “Las[c[o s[-i spun[el.”

— Prea bine! prea bine! zise dasc[lul Cl[i\, când afl[despre hot[rârea lui Hu\u. Foarte frumos! Omul trebuie s[adune]nv[\tur[cât[vreme e tân[r, c[ci mai târziu, când are nevast[=i copii, ar mai voi s[ ]nve\ e, dar nu are timp =i nu are tihn[. Trebuie s[munceasc[, pentru ca s[-i poat[hr[ni. Când nu are nevast[=i copii, poate s[fac[ce vrea. Pentru c[s[vezi tu: e mult[ ]nv[\tur[ ]n lume =i e frumos dac[po\i s[\i-o câ=tigi toat[.

Dup[aceea dasc[lul Cl[i\ a]nceput s[se plimbe prin cas[=i s-a plimbat, =i s-a plimbat pân[ce s-a oprit iar]nainte a lui Hu\u =i a zis tare:

— Foarte frumos! A=a este! E mai bine pop[decât dasc[l. Pentru c[s[vezi tu! nu e lucru mai pl[cut =i mai frumos decât s[vezi cum din copilul prost se face]ncetul cu]ncetul un b[iat de=tept, apoi un om cuminte cu purt[ri bune. Eu v[d la noi]n sat:]i cuno=ti de departe pe cei ce-au umblat la =coal[=i-]i râde inima, spun eu,]i râde inima. +i trebuie s[fie, fiindc[sunt mul[i dasc[li. Apoi vezi tu: =i popa e un fel de dasc[l; =i el poate s[fac[mult bine dac[vrea. N-ai nevoie s[fii tocmai dasc[l pentru ca s[faci trebile unui dasc[l,]ns[dac[vei fi pop[, e=ti mai bine pl[tit =i ai mai mult[vreme.

+i s-a plimbat dasc[lul Cl[i\, =i s-a plimbat, =i tot s-a plimbat, fiindc[-i p[rea bine =i nu =tia ce s[mai zic[.

]n sfâr=it, el s-a oprit, dar n-a zis nimic, ci a stat =i a privit lung la Hu\u, =i numai dup[ce a privit l-a]ntrebat:

— Cât[i ani mai trebuie s[stai tu pe la =coli, pentru ca s[ ]nve[i tot ce se poate]nv[?a?

— Mult, a r[spuns Hu\u, opt, zece ani]ntregi.

— E mult, Hu\ule! a zis atunci dasc[lul Cl[i\, =i a r[mas cuprins de gânduri grele, c[ci el \inea la Hu\u =i Livia]i era fat[.

Seara a ie=it din cas[cu lumânarea aprins[, a pus lumânarea pe masa cea mare din =coal[=i a urmat a se plimba pân[ce a ars toat[lumânarea, apoi s-a]ntors iar]n casa]n care-i dormeau nevasta =i cele cinci fete, a stat, a privit]mprejurul s[u =i se vede c[-i era greu, fiindc[=i-a ridicat amândou[mâinile spre cer =i a zis:

— Doamne! tu e=ti bun =i nu m[plâng, dar dac[mi-ai fi dat un singur b[iat, \i-ar fi p[rut =i \ie bine, v[zând ce om a= fi scos din el.

Dup[aceea dasc[lul Cl[i\ s-a culcat =i a dormit bine, fiindc[era obosit de plimbarea cea mult[.

Ziua urm[toare, când a v[zut pe Hu\u, el l-a apucat de mân[, l-a privit lung]n fa\ =i a gr[it:

— Hu\ule, nu se poate! pentru c[s[vezi tu: nu e cu putin\! Ai

Înveles? Dacă ai fi copilul meu, a= zice: omul care a apucat odată o cale bună trebuie să o urmeze până ce nu ajunge la capăt. A=a te gândea=te, ca să o duci până la capăt =i ca odată cocor=teanul să zică: "Mihai Budulea? Îl =tiu de mic; din satul nostru a ie=it." Ai înveles? Tu nu e=ti pentru popie. E puțin învâltur la noi =i legea noastră nu poate să țină mâine de ru=ine. Îi spun eu: nu se poate! A=a te gândea=te, că dacă vezi un ungur, să treci peste el, dacă vezi un neam, să treci peste el, dacă vezi un sârb, care e tot de legea noastră, să treci =i peste el, fiindcă e limba străină =i neam străin =i viața străină.

— Da! jupâne învâltor, a răspuns Hușu, =i n-a mai zis nimic, deoarece acum =tia ce are să facă.

Iar dascălul Clăi a răsuflat din greu, ca omul care s-a descărcat de o sarcină grea.

Budulea cel bătrân a venit înși la mine =i era trist =i nu zâmbea când vorbeam cu el.

Voiam să =tiu ce-l pune a=a pe gânduri =i l-am întrebă.

El a răspuns că, iacă, nimic, numai fiindcă Hușu învață franceză =i nu-i vine deloc la socoteală, deoarece mai ales maică-sa e cam pusă pe gânduri văzându-l că stă mereu pe carte =i vorbe=te singur, încât nimeni nu înțelege ce zice, dar mai ales se teme ca nu cumva învâltura cea multă să-i fie de oarecare greutate la minte, căci nu mai voie=te să =tie de părinții lui, ci stă mereu singur, iar când îl întrebi ceva, se uită uimit la tine =i nu =tie ce să răspundă, ba nici noaptea nu are tihnă, ci bolborose=te prin somn, ceea ce nu seamănă deloc a bine.

Pe când mi le spunea aceste, Budulea era foarte trist. El suspină dar =i urmă înă =i mai trist:

— Noi avem =ase capre =i un câp. Ieri seară, Hușu umbla pe dinaintea casei =i privea la stele. Maică-sa, fiind pusă pe gânduri, l-a întrebă ce caută. El a răspuns că cornul de capră. Atunci ea a venit speriată la mine =i mi-a spus că Hușu caută cornul de capră prin vădăh. I-am zis că nu se sperie, fiindcă este un fel de stea care se cheamă corn de capră =i pe aceea o caută Hușu.

+tiam]ns[c[nu prea e bine când omul caut[, ca =olomonarii, stelele pe cer; am ie=it =i am zis: “Hu\ule, dragul taichii! ce cau\i tu? caprele sunt legate de gard”. Le legasem ca s[nu fac[pagub[prin gr[din[, c[ci, f[r] doar =i poate, capra e chipul diavolului. Hu\u a tres[rit, apoi a râs =i a zis c[e pe cer un corn de capr[, prin care trece p[mântul, =i ar voi s[-l afle]n care parte a cerului st[. Adic[telea, precum vezi, vorbea]ntr-aiurea, de=i-\i p[rea om]n toat[firea. Am zis dar: “Hu\ule, dragul taichii, ce vorbe=ti? nu vezi tu c[lumea e mare =i c[p[mântul st[locului!” El a venit apoi =a]nceput s[ne spun[c[p[mântul se]nvârte ca prâsnelul =i d[mereu ocoale]mprejurul soarelui, c[soarele e mai mare decât luna, c[luna e mai mic[decât stelele: noi le l[sam toate pe voia lui, fiindc[vedeam c[n-avem ce s[-i facem. Ne spunea c[toate aceste sunt prin c[r\i; noi ziceam c[-l credem, de=i =tiam c[una ca asta nu se poate; dar \i-e mil[când]l vezi pe om la nevoie.

L-am l[sat pe Budulea cel b[trân s[vorbeasc[, deoarece era cu totul trist =i nu m[ ]nduram s[-l sup[r;]n urm[i-am spus apoi c[a=a este cum zice Hu\u, a=a st[ ]n c[r\i, afar[de cornul de capr[, despre care nu =tiam nimic.

Budulea s-a uitat atunci lung la mine, =i se vede c[nu =tia: s[m[cread[ori s[râd[de mine?

— Dar atunci, zise el, cum vine c[Hu\u strânge toate pietrele pe care le g[se=te pe drum =i adun[toate buruienile =i le pune]n carte =i zice c[e a=a =i a=a =i mai departe?

— A=a st[ ]n carte, c[pietrele =i buruienile au =i ele firea lor =i numele lor, pe care le]nv[\]m ca s[le =tim.

Budulea s-a uitat iar lung la mine, apoi a]nceput s[râd[=i a gr[it:

— }n\eleg acum! Al dracului neam\ul! }n\eleg! B[ie\i nevinova\i. Nu face nimic: e bine =i a=a. }ncetul cu }ncetul se]nva\ omul cu p[c[lituriile, =i dup[ce-\i vin anii, =tii ce ai s[crezi =i ce s[nu crezi. E bine =i a=a! O fi vreo carte ca *Isopia*,]n care se zice c[dobitoacele vorbesc, pove=ti adic[=i pilde, cum am zice.

De aici]nainte Budulea cel b[trân iar râdea când vorbeai cu el.

]ns[Buduleasa tot mai era pe gânduri. Se uita la fa\a lui Hu\u =i vedea bine c[e ceva ce-l munce=te. Budulea râdea, zicând c[, de! se mai gânde=te cum trece p[mântul prin cornul de capr[, dar ea se sup[ra de asemenea glume pocite =i amarul]i era cu atât mai mare.

+i,]n adev[r, ea avea toat[dreptatea, fiindc[Hu\u se f[cuse ca un sihastru. Nu-l mai vedeai]ntre oameni, ba chiar nici la dasc[lul nu mai mergea singur, ci totdeauna, când voia s[mearg[, venea pe la mine, ca s[mergem]mpreun[, fiindc[ ]i venea greu s[mearg[el singur.

Când eram apoi la dasc[lul, el nu vorbea nimic =i zâmbea mereu =i se uita la noi, la mine, la Livia =i la ceilal\i, iar[când nu mai avea]ncotro, apuca de mâini pe Mili, se uita]n ochii ei =i-o]ntreba: “Ce mai faci, Mili?” Mili r[spundea c[nimic, =i Hu\u iar t[cea. +i fiindc[t[cea Hu\u, t[cea =i Livia, t[ceam =i eu, iar Veturia se ducea pe ici]ncolo. Atunci r[mâneam noi singuri =i ne uitam unii la al\ii =i t[ceam.

Dar odat[, când am plecat, Livia i-a]ntins mâna lui Hu\u =i l-a]ntrebat când mai vine, iar el a \nut mâna ei, i-a privit drept]n ochi =i a gr[it cu totul a=ezat:

— Nu =tiu. +tiu numai c[am s[vin odat[=i s[r[mân aici.

Ea atunci s-a ro=it la obraji, fiindc[ ]i era greu de mine, dar tot nu i-a l[sat mâna, ci a gr[it dus[pe gânduri =i cam cu jum[tate de gur[:

— Numai dac[n-ar fi prea mult pân[atunci...

Hu\u n-a zis da =i n-a zis ba, ci a plecat, =i fiindc[el]mi p[rea foarte fericit, eram =i eu vesel.

Pentru aceea m-am speriat când, peste câteva luni, am aflat c[Livia se m[rit[dup[Indrea lui Buduc.]l =tiam bine pe acest Indrea. Umblase cu noi la =coal[, iar taic[-s[u era directorul =colii =i cel mai bogat om din sat: erau]n stare s[fac[un asemenea lucru. Am gr[bit dar la Hu\u =i, cum mergeam, eram atât de ame\it,]ncât]mi p[rea c[merg =i casele cu mine, de nu mai pot ajunge niciodat[pân[la el.

Totu=i, când am sosit la u=a lui, m-am oprit =i parc[-mi venea s[zic: “Las[c[-i va spune ea”.

Hu\u = edea la mas[cu o carte]nainte sa =i cu un plumb]n gur[. Se vede c[ ]nv[\a ceva pe de rost, fiindc[, tocmai c\uand m[hot[r\uai s[intru, el zicea cu glas tare: “*Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo*”¹.

El se opri =i r[mase privind uimit la mine.

Veniseam cu g\uandul s[-l iau cam de departe; de aceea nu-i spusei nimic, ci zisei:

— Am venit s[-\i spun c[una dintre fetele lui Cl[i\ se m[rit[dup[Indrea lui Buduc.

— Cine \i-a spus?]ntreb[el a=ezat.

— Maica.

El privi lung la mine, apoi lu[o bucat[de h\uartie, f[cu pe ea un triunghi, scrise la cele trei unghiuri literele A, B =i C, mai scrise dedesubt AB+AC+BC, privi iar la mine,]=i puse cu litere mari semn[tura — Mihai Budulea — =i, dup[toate acestea, gr[i cu glas]necat:

— C\uand?

— Peste dou[s[pt[m\uani. Poim\uaine vin s[cumpere.

El apuc[h\uartia, o rupse]ncet]n dou[, apoi]n patru, cocolo=i cele patru buc[\i]n palm[, le b[g[ ]n buzunar, apoi se ridic[=i stete nedumerit]naintea mea.

— Tu =tii c[eu am iubit pe Livia, zise el]ntr-un t\uarziu.

— Am v[zut.

— N-ai v[zut nimic. Dar s[nu crezi c[-mi pare r[u.

— Mama zice c[ea nu voie=te.

— +tiu. Dar trebuie, fiindc[nimeni nu =tie mai bine dec\uat Cl[i\ c[se poate =i ce nu se poate. A=a trebuiau s[vin[lucurile, =i tu ai s[vezi, peste un an, c[nu-i nimic, c[n-a fost nimic, c[e mai bine a=a.

}mi p[rea bine c[lui Hu\uu nu-i pare r[u, de=i eram oarecum dezam[git, c[ci m[a=teptasem la mai mult, =i fiindc[vedeam]n fa\ a lui un fel de tulburare, care m[f[cea s[cred c[m\uaine ori poim\uaine Hu\uu va vorbi cu totul altfel.

¹ “Cea dint`i este v`rsta de aur,]n care, f[r[nici o constr`ngere...” (Publius Ovidius Naso, *Metamorfazele*, cartea I, v. 89).

Dar zilele treceau, =i el r[mânea mereu a=ezat, retras =i]n\elept, cum fusese mai nainte.

O singur[schimbare se petrecuse cu dânsul.

El, care umbla totdeauna curat ca scos din cutie, acum venea câteodat[cu ghetele nev[csuite, nepiept[nat la =coal[.

Apoi nu mai st[tea de vorb[cu noi, ci umbla mereu cu cei de vârsta lui, iar când Budulea venea la ora=,]l c[uta toat[ziua, =i adeseori tot nu-l putea g[si, deoarece nu mai st[tea cu cei doi b[ie\i, =i nici la =coal[nu mai venea]n toate zilele.

Apoi se f[cuse cam]ndârjit Hu\u. Odat[, când Budulea cel b[trân i s-a plâns c[de cât[va vreme nu-l mai poate g[si, el a r[spuns:

— Nici nu =tiu ce-\\i mai pierzi vremea venind s[m[cau\\i; parc-a=fi copil, ca s[por\\i mereu grij[de mine...

Auzindu-le aceste, Budulea se]ntrist[foarte =i,]ntorcându-se la Cocor[=ti, nu mai prindea vorb[cu nici un drume\\, ci mergea drept]nainte, t[cut, singur cu gândurile lui =i]ntrebându-se mereu: “Ce-o fi având oare feciorul meu de s-a f[cut a=a de dârz?”

“Sunt p[catele mele, care au c[zut pe capul lui”, zicea Buduleasa; dar atuncea Budulea se mânia =i zicea c[nu-i adev[rat, pentru c[orice om cuminte poate s[vad[c[dintr-un cimpoe= nu iese deodat[om cu carte =i c[el]nc[dintru]nceput sim\\ea c[lucrul n-are s[ias[bine, dar dasc[lul Cl[i\\ l-a scos din minte.

Iar dasc[lul Cl[i\\ se plimba singur prin =coal[=i iar se oprea, =i iar se plimba =i nu mai =tia ce s[fac[.

VI

Trecuser[ani la mijloc, =i to\\i =tiam c[Hu\u are s[se fac[c[lug[r.]nc[la]nceputul vacan\\elor el plecase cu o familie din \\ar[, c[reia]i fusese recomandat din partea episcopului. Boierul, care avea doi copii, voia s[treac[pe la b[ile din Germania, prin Svi\\era, pe la Paris =i apoi s[se]ntoarc[la Viena, ca s[=i lase copiii]ntr-un institut. Atât

=tiam noi, cei r[ma=i]n urm[, dar =i atât era destul pentru ca s[ne sim\im cu to\ii m[guli\i.

Cu deosebire, dasc[lul Cl[i\] era mereu dus =i, oricând]i venea câte-o scrisoare de la Hu\u, o citea mai nainte fiec[rui s[tean]n parte, apoi venea cu ea la ora=, unde =tia c[sunt mul\i de aceia care sunt gata de a se bucura de dânsul. +i când st[tea, =i când vorbea, =i când umbla pe uli\, el se uita mereu la dreapta =i la stânga =i napoi, ca s[vad[dac[nu se mai ive=te cineva, care s[-l]ntrebe despre Hu\u, ba-i p[rea c[toat[lumea]l arat[cu degetul zicând: “Iat[, [sta e dasc[lul Cl[i\] din Cocor[=ti!”

Mai mic[, dar tot destul de mare, era bucuria noastr[, a celor ce crescuser[m]mpreun[cu dânsul.

Hu\u plecase la Universitate cu un mic stipendiu, la care episcopul mai ad[ugase dintr-al s[u un mic ajutor, pentru ca, terminând cursul de filozofie, s[se]ntoarce[la teologie =i s[intre]n rândul c[lug[rilor. Toate aceste ne m[guleau pe noi, cei ce ne preg[team pentru preo\ie, c[ci Budulea Taichii =i pe viitor avea s[fie unul dintr-ai no=tri, =i unul cu care chiar de pe acum ne f[leam.

Cu toate aceste, Budule=tii erau tri=ti =i gânditori.

Spunea Budulea c[are un fecior care a plecat cu un boier din \ar[, spunea c[i s-au dat bani de la]mp[r\ie, ba chiar =i de la vl[dic[, fiindc[a=a om cu carte nu se mai g[se=te, dar nu le spunea decât a=a, cam cu jum[tate de gur[. C[ci el,]nainte de toate, parc[nu mai credea c[Hu\u se mai]ntoarce, dup[ce s-a dus atât de departe. Apoi parc[nici nu mai era feciorul lui:]i venea greu s[-i zic[: “Hu\ule, dragul taichii!”,]i venea greu s[stea]nainte lui; nu mai =tia s[vorbeasc[cu el, ba când se gândea c[s-ar mai]ntoarce odat[la casa lui,]l cuprindea]ngrijarea, fiindc[nu =tia unde l-ar putea pune, =i sim\ea c[i-ar fi ru=ine de casa p[rin\ilor s[i =i de p[rin\ii s[i. Pentru c[Hu\u nu mai cerea nimic de la el, =i el cu nevasta lui parc[nici nu mai aveau pentru ce s[tr[iasc[, =i poate c[era bine ca ei s[moar[, ca s[nu-i mai fie cu prostia lor de greutate.

La mult[bucurie se a=teptase Budulea, =i acum ar fi dorit ca s[se fi a=teptat la mai pu\in[.

El nu mai cânta nici din vioar[, nici din cimpoi, nici din fluierul din =erpar, nu mai mergea la lucru, ci st[tea ziua]ntreag[pe prispa casei =i privea din când]n când la Safta, care =edea torcând la cellalt cap[t.

Erau du=i amândoi]ntr-o lume frumoas[, dar pierdut[pentru dân=ii.

+i când]i era foarte greu, Budulea se uita lung la Safta, apoi gr[ia:

— S[nu gr[iesc]n ceas r[u, dar[Dumnezeu s[-i fac[dasc[lulul parte din partea ce el ne-a f[cut nou[.

C[ci Budulea era am[rât =i trebuia s[se r[sufle =i el câteodat[.

Dup[aceea, Budulea a venit la mine =i m-a rugat s[-i scriu o scrisoare lui Hu\u, pentru ca s[vie acas[.

M-am uitat la el =i am luat pan[=i hârtie ca s[scriu.

— Uite,]mi zise el atunci, s[-i scrii a=a: “Hu\uule, dragul taichii, =i Hu\uule, dragul maichii, — tocmai a=a s[-i scrii. Eu, taic[-t[u, =i eu, maic[-ta,]i scriem s[vii acas[, fiindc[n-avem alt copil =i suntem oameni b[trâni =i pro-ti =i vrem s[te vedem, =i-\i ad[c[r\i cu tine, ca s[-nve\i mai departe, ca s[vedem =i noi cum]nve\i, =i Dumnezeu s[te poarte]n c[ile tale.” +i s[scrii apoi dedesubt: “Eu, L[p[dat Budulea, taic[-t[u, =i eu, Safta, maic[-ta, care-\i ducem dorul”.

Dup[aceea Budulea a râs =i a zis c[-i bine, iar[eu am pus scrisoarea la po=t[=i am trimis-o lui Hu\u, care-mi fusese prieten]n copil[rie =i la care \ineam =i acum, fiindc[era feciorul lui Budulea cel cu fluierul]n =erpar.

Iar[Hu\u a primit scrisoarea, a citit-o =i s-a]ntors, apoi s-a dus s[s[rute mâna episcopului, a venit s[strâng[mâna mea =i a mers]ncet acas[la p[rin\ii lui.

De aici]nainte Budulea nu mai =edea pe prisp[=i nu mai era gânditor, ci venea iar la ora= =i le spunea drume\ilor c[are un fecior care a fost la =colile]mp[r[te=ti, =i acum e scriitor la episcopie, c[ci Hu\u urma cu noi la cursul clerical =i era]n acela=i timp arhivar consistorial. Dasc[lul Cl[i\ nu era prea mul\umit de aceast[prefacere a lucrurilor, dar Hu\u]i adusese din Viena un glob pentru =coal[, o hart[

a Europei =i un exemplar din *Istoria* lui Petru Maior; mai adusesse =i pentru cele trei fete]nc[nem[ritate câte ceva,]i ar[tase,]n sfâr=it, c[oriunde omul poate s[ ]nve\e, dac[voie=te, =i c[via\a din ora=ele mari e prea plin[de]ncerc[ri =i nu e pentru un om hot[rât a-=i pe-trece via\a]n cuvioas[retragere. Cl[i\ se plimba dar =i zicea c[e mare cinste pentru Cocor[=ti c[tocmai unul din sat ar fi umblat prin \[ri str[ine, s[fi stat la Viena =i s[fie la episcopie.

Eu,]n sfâr=it, eram iar prietenul =i fratele mai mic al lui Hu\u. C[ci, de=i intrând cu =ase clase]n teologie, eram un an]naintea lui, sim\eam totdeauna]ntâietatea pe care i-o d[dea vârsta, darurile fire=ti =i cuno=tin\ele]ntinse ce-=i câ=tigase printr-o munc[serioas[=i ne-curmat[. Pentru noi to\i el era un fel de izvor de l[murire =i de sfa-turi bune, pentru to\i un prieten blând =i]ndatoritor.

Chiar când râdeam de dânsul, c[ci avea unele apuc[turi de care trebuia s[râzi, nimeni nu râdea mai din toat[inima decât dânsul.

Mai presus de toate era stâng[cia lui, când se vedea fa\[cu femeile.

P[truns de un respect nem[rginit pentru sexul frumos, cum zicea el, st[tea totdeauna drept, zâmbea cu mult[bun[voin\ =i era cel mai nenorocit om dac[, vorbind, se]ntâmpla s[nu fie mul\umit cu construc\ia frazei ori cu accentuarea cuvintelor.]ndeob=te vorbea rar =i r[spicat, dar când erau femei de fa\[, se vedea c[alege =i cump[-ne=te fiecare vorb[. +i tot atât de m[surate]i erau mi=c[rile.]i trecea o ro=a\[vie când se vedea apropiat de o femeie ori când vreuna ar fi sc[pat ceva din mâini =i altul s-ar fi ar[tat mai sprinten decât dânsul.

Pe lâng[toate acestea mai era =i dedat c[lug[riei din cre=tet pân[ ]n c[lcâi, ceea ce-l f[cea cu atât mai — nu =tiu cum s[zic — pentru femei: le pl[cea s[-l nec[jeasc[=i rar se-ntâmpla ca domnul Mihai Budulea s[nu =ad[cu totul aproape]ntre dou[preotese, fie chiar mai b[trânioare, c[ci el se pricepea la glum[, =i a=a to\i =i toate]mprejurul lui se adunau, afar[de dou[: Livia, de care el r[mânea mereu departe, =i Mili, copila cu genele dese, care r[mânea totdeau-na departe de dânsul.

VII

Când eu m[hirotoniseam, Budulea cânta *Vrednic este*]n rând cu ceilal[i] clerici. Peste câteva luni termin[=i el cursul =i se gândea ca, dup[ce va fi stat vreo lun[, dou[ ]ntr-o m[n]stire, s[se fac[diacon =i s[=i ieie p[rin[ii la sine]n ora=.

— Da, mergem =i noi, zicea Budulea cel b[trân, ca s[fim]m-preun[.

Dar el tot nu era cu des[vâr=ire vesel. Nu se mai]ndoia c[Hu\u u al lui are s[ajung[cu vremea vl[dic[;]ns[ce folos, când vl[dica nu avea nici nevast[, nici copii, ba chiar nici o cas[a lui, ci locuia “la curte”.

Deocamdat[,]ns[, Hu\u u nu era decât scriitor la consistoriu, ticluia circul[ri, aduna date =i f[cea expuneri tabelare despre na=teri =i]ncet[ri din via\[, despre cununii, despre copiii de =coal[=i despre sufletele din deosebitele parohii. +i]i era mare bucuria când putea s[le fac[p[rin\ilor veni[i la consistoriu]mp[rt[=ire despre cele ce-a aflat.

Unul dintre pu[iinii care voiau s[li se fac[mereu asemenea]m-p[rt[=iri era preacucernicia-sa p[rintele Avesalon Toda, om luminat =i]mbr[cat]n reverend[de m[tase, c[ptu=it[cu ro=u. Când p[rintele Toda venea la =edin[e, Budulea nu sc[pa de el, ci trebuia s[fie la mas[ ]m-preun[, ca s[vorbeasc[mai despre una, mai despre alta,]n vreme ce p[rintele Toda asculta, l[sând mai ales pe Budulea s[vorbeasc[.

+i fiindc[era toamn[=i strugurii se copseser[=i timpul era frumos, p[rintele Toda a gr[it zâmbind:

— Trebuie s[vii pe câteva zile la mine. Dar bag[de seam[, c[ci am dou[fete mari, care sunt foarte =irete.

Budulea a zâmbit =i a zis c[nu poate, fiindc[=i fiindc[, dar]n cele din urm[tot n-avu ce face, =i s-a hot[rât s[plece.

P[rintele Toda avea o tr[sur[cu patru cai foarte frumo=i; drumul era bun =i c[l[toria foarte pl[cut[. Acas[, p[rintele Toda avea o cas[mare, o curte larg[=i plin[jur]mprejur de grajduri, =oproane =i hambare. Mai avea prin curte vaci cu lapte, vi[ei, porci gra=i =i p[s[ri o

mulțime. În cas[, În sfârșit, p[rintele Toda avea o bibliotec[m[ricic[, scaunele =i canapelele c[ptu=ite aici cu m[tase, colo cu catifea, covoare pe jos =i multe alte scumpeturi. El avea]ns[mai ales o protopopeas[, un fecior ca de dou[zeci de ani, altul ca de zece =i dou[fete mari.

Budulea era cam amețit =i=i zicea În tain[: “P[rintele Toda trebuie s[fie un om foarte fericit”.

Sim[înd dar c[se afl[Într-un cuib de fericire, el era strâmtorat, umbla pe vârful degetelor, f[cea mereu gre=eli În construcția frazelor =i era foarte nenorocit. Mai ales la mas[atât era de z[p[ci, În cânt nici nu =tia În care mână s[ ]ie cu]itul =i În care furcul]a, =i aceasta mai ales fiindc[=edea Între protopopeasa =i Elena, fata mai mare a protopopului, care =i ea p[rea cam z[p[ci, c[ci nu vorbea nimic =i se uita din când În când serioas[la el.

Dup[mas[el mai Începu s[r[sufle.

Fetele se puser[la clavir, =i Malci, cea mai tân[r[, care numai acum câtea luni se]ntorse de la c[lug[r]i], Începu s[cânte mai]ntâi o arie nem]easc[, apoi una româneasc[, sosit[de curând de la Bucure=ti.

Budulea Taichii era În cântat, c[ci n-auzise clavir de când fusese cu cei doi copii de boier, =i acum parc[i se]mprosp[taser[acele timpuri. În urm[cânt[dar =i el *Sub aceast[neagr[stânc[,* apoi *Adio la Moldova, Sus la munte ninge, plou[,* apoi un cântec pe care-l =tia de la Cocor[=ti, iar fetele =i protopopeasa]l rugau mereu s[cânte.

— Trebuie s[=ti]i, zise el, c[taic[-meu e cîmpoie=.

— +i afar[de aceasta e un om minunat, adause p[rintele Toda mi=cat. De câte ori]l v[d,]mi aduc aminte pe fie iertat taic[-meu, care =i el era scurt, gros, rotund la fa\ =i zâmbea totdeauna ca b[trânul dumitale.

Hu]u era foarte fericit când auzea c[taic[-s[u sam[n[cu taica protopopului, =i fiindc[era fericit, era vesel peste obiceiul s[u =i nu se mai sim]ea strâmtorat, ba dup[ce a ie=it prin gr[din[, el]nsu=i a cerut bra]ul Elenei =i a r]s din toat[inima când Elena, mai nainte de a-i da bra]ul, i-a zis: “Se cuvine oare unui cuvios p[rinte s[cear[bra]ul unei femei nem[ritate?”

A răs atunci =i p[rintele Toda, iar protopopeasa a gr[it: “Nu-l l[s[m s[se fac[c[lug[r. |ine\i-v[de el, fetelor: trebuie s[-l]nsur[m!”

=i fetele se \ineau de el, =i el era vesel, =i ro=ea, =i se sim\ea bine.

Când a plecat apoi, protopopeasa l-a]ntrebat când mai vine =i nu i-a dat drumul pân[ce n-a f[g[duit c[vine pe ziua de Sfânta Maria, când era numele ei; fetele au zis c[se duc ele s[-l ia =i s[-l aduc[pe sus, ca pe un fugar, iar[p[rintele Toda s-a s[rutat cu el, apoi l-a petrecut pân[la tr[ur[, i-a strâns mâna =i iar l-a]mbr[\i=at.

]ntorcându-se dar spre ora=, Budulea Taichii era foarte gânditor =i, sosind la consistoriu =i f[când expunerile tabelare, el era mereu gânditor,]ncât oricine putea s[vad[c[dnul Mihai Budulea, arhivarul consistorial, e un om pus pe gânduri.

Fiind]ns[c[omul care se gânde=te mult scap[=i câte o vorb[, =i fiindc[Hu\u \inea la p[rintele Toda, el vorbea despre dânsul, =i]l l[uda, =i spunea c[=i protopopeasa e o doamn[prea cumsecade. Pentru aceea]l nec[jeau cu fetele protopopului, =i el nu se sup[ra, c[ci nu =tia s[se supere, dar se tulbura, =i atunci]l nec[jeau cu atât mai vârtos. Iar când preasfin\ia-sa p[rintele episcop auzea c[-l nec[jesc pe Budulea, zâmbea =i el.

]ntr-o zi, ie=ind]n gr[din[, preasfin\ia-sa s-a oprit privind la Hu\u, iar când Hu\u s-a dus s[-i s[rute mâna, l-a tras ni\el de mân[, ca =i când ar voi s[-l duc[cu sine.

Hu\u a plecat dar]n urma lui.

]n gr[din[, preasfin\ia-sa s-a a=ezat pe o lai\[, apoi a]nceput s[-l ia pe Hu\u pe departe, s[-l]ntrebe despre parohiile vacante, s[-i cear[p[rerea despre propunerile ce ar fi s[se fac[viitorului sinod, iar]n vremea aceasta]l scruta mereu cu privirea.

— Când mergi la m[n[stire?]ntreb[el]n cele din urm[.

— Când ve\i porunci preasfin\ia-voastr[.

— Prea bine, fiule! r[spunse episcopul, apoi r[mase câțva timp pe gânduri. E frumoaș[hot[rârea ce ai luat, dar te gânde=te c[, dup[sfintele noastre a=ez[mente, timpul ce vei petrece la m[n[stire]i este dat spre a te chibzui =i spre a-\i da seama dac[nu mai e nici o do-

rin\lumeasc[ ]n inima ta =i dac[po\i s[te dai cu]ntregul t[u suflet
vie\ii cuvioase. Dumnezeu nu voie=te jertf[de sil[=i m[n[stirea e
loca= de sc[pare pentru cei ce nu mai au ce s[caute]n via\. Dac[
voie=ti dar s[aduci via\la ta jertf[ ]ntru folosul bisericii lui Hristos, te
gânde=te c[jertfa trebuie s[-\i fie curat[, pentru ca ea s[poat[fi
bine primit[de c[tre cel ce str[bate =i cele mai ascunse taine ale
inimii omene=ti.

Dup[aceste el se ridic[,]ntinse mâna spre s[rutare =i-i s[rut[frun-
tea, gr[înd mi=cat:

— Cugetul curat e podoaba cre=tinului, fiul meu!

VIII

Budulea Taichii se afla]n mare strâmtorare.

Pe când umblase la =coala din sat, =tia l[murit c-ar dori s[ajung[
=i el odat[dasc[l, ca Cl[i\.]n urm[, când st[tea la domnul Won-
dracek, voia cu totul hot[rât s[se fac[profesor, ca Wondracek. Mai
]n urm[, când umbla la gimnaziu, nici nu se mai]ndoia c[se va face
profesor de gimnaziu, ca to\i profesorii s[i. Acum,]n sfâr=it, când era
arhivar consistorial, st[tea z[p[cit, c[ci nu =tia: s[se fac[episcop ori
protopop, ca preacucernicia-sa p[rintele Avesalon Toda, care avea re-
verend[de m[tase, protopopeas[=i dou[fete mari, dintre care una
pentru care orice episcop]l putea pizmui?

Budulea Taichii]i]nchipuia c[e protopop, c[are copii =i nevast[,
c[Budulea cel b[trân le face copiilor câte un fluiera= =i c[maic[-sa,
Buduleasa... Nu!... el nu=] putea pierde timpul cu asemenea]nchipuiri,
c[ci era arhivar consistorial =i trebuia s[lucreze.

Opt zile]nainte de Sfânta Marie, Budulea Taichii, dus pe gânduri
precum era, a rupt]n patru o jum[tate de coal[de hârtie, apoi a
cocolo=it cele patru buc[\i]n palm[=i, ridicându-se de la mas[, le-a
b[gat]n buzunar.

Nu era nici o pagub[, deoarece el, mai nainte de a fi rupt hârtia s-a uitat bine la ea, dac[e]n adev[r maculatur[scris[pe amândou[p[r]ile =i dac[n-a mai r[mas pe o parte ori pe alta vr[un mic loc=or ce-ar mai putea s[fie]ntrebuin\at la calcule de ocazie; vorba e,]ns[, c[aceast[rupere =i cocolo=ire a buc[\ilor de hârtie era un semn r[u =i c[ ]n ziua urm[toare el a rupt]n patru o jum[tate de coal[, care nu era scris[decât pe o parte, =i cocolo=ind cele patru buc[\i nu le-a b[gat]n buzunar, ci le-a aruncat una câte una afar[pe fereastra deschis[, ceea ce era un semn =i mai r[u.

A treia zi,]n sfâr=it, el a rupt]n patru o bucat[de hârtie cu des[vâr=ire alb[=i n-a cocolo=it decât pe una din cele patru buc[\i, l[sând pe celelalte trei pe masa consistorial[, =i plecând acas[cu gândul de a scrie preacucernicieii-sale p[rintelui protopresbiter Avesalon Toda o scrisoare,]n care]i dore=te preastimabilei doamne toate fericirile =i o roag[de iertare c[nu poate veni deoarece]nalt preasfin\ia-sa p[rintele episcop a binevoit a-l]ns[rcina s[mearg[la Cocor[=ti ca s[st[ruiasc[pentru]nfiin\area unei a doua =coli, pl[nuite foarte demult, =i a crezut c[trebuie s[aleag[s[rb[toarea Adormirii Maicii Domnului pentru aceasta, fiindc[satul e adunat =i a=a mai departe.

Iar[dup[ce a dat scrisoarea la po=t[, el s-a]ntors ca s[bage]n buzunar bucata cocolo=it[=i s[strâng[pe celelalte trei]n saltarul mesei, a luat binecuvântarea arhieresc[=i a plecat la Cocor[=ti ca s[st[ruiasc[ ]n sensul scrisorii ce o trimisese preacucernicieii-sale p[rintelui protopresbiter Avesalon Toda.

Acas[to\i erau bine.

Ca cel mai]ntâi, dasc[lul Cl[i\[, norocitul p[rinte a trei fete m[ritate, =eeda mereu]n je\ul ce-i d[ruise de ziua lui ginere-s[u, popa din Cl[deni. De câ\iva ani stupii ie=iser[de minune, pomii d[duser[rod bun =i dasc[lul Cl[i\[era jur]mprejur vestit pentru mierea =i pentru soiurile lui de poame, iar dasc[lul Cl[i\[ ]=i scotea vestea bun[ ]n bani gata. El]=i cump[ruse o vie, =i acum se gândea s[=-i mai zideasc[=i o cas[, pentru ca la vreme de b[trâne\e s[se poat[retrage]n colibioara lui, cum avea el obiceiul de a=-i numi viitoarea cas[.

Cât pentru cele trei fete]nc[nem[ritate, el]=i avea planul gata. Pe Mili ar vroi s[o m[rite dup[vreun plugar, fiindc[Livia]l]ncredin\ase c[nu e lucru mai frumos decât a fi plug[rî\]; copila era]ns[prea gînga=, prea se \inea, =i a=a trebuia s[o m[rite dup[un pop[, ba]nc[se poate chiar dup[vrun notar, c[ci era f[cut[s[fie doamn[. Pentru aceea el]i f[cuse =i zestre, =i acum zâmbea a=a]n el când se gîndea c[numai el singur =tie despre aceasta. Linica trebuia s[se m[-rite dup[un dasc[l, pentru ca s[aib[ginere pe care s[-l lase la locul s[u la =coala din Cocor[=ti. Cea mai mic[,]n sfâr=it, trebuia s[se m[rite dup[un plugar, pe care s[-l ia ginere]n cas[.

=i fiindc[toate aceste erau bine =i statornic puse la cale, dasc[lul Cl[i\ =edea]n je\, zicea c[e bine ca omul s[aib[copii, =i nu-=i mai b[tea capul decât cu copiii oamenilor din sat, ceea ce era =i meseria lui de]nv[\tor. C[ci ace=ti copii =tiau acum mai mult decât =tiused odinioar[dasc[lul =i, pentru ca s[=tie, el trebuia s[-i]nve=e. Trecuse vremea slovelor, pe care acum le numeau potcoave. Apoi, afar[de *Biblie*, =colarii mai]nv[\au =i istorie, iar[globul de pe mas[, h[r]ile =i tabelele zoologice de pe perete erau tot atâtea dovezi c[=i dasc[lul Cl[i\ ]nv[\ase mult de o bucat[de vreme. Cîteodat[ ]i trecea a=a prin minte gîndul c[mai sunt o mul\ime de lucruri pe care ar putea s[le]nve=e; dar el se plimba ni\el, se]ncredin\la pe sine]nsu=i c[, la urma urmelor, un dasc[l nu trebuie s[ ]nve=e decât ceea ce st[ ]n circularele consistoriale, =i iar se punea]n je\, fiindc[ ]i pl[cea prea mult s[=ad[ ]n je\.

Budulea cel b[trîn n-avea je\, dar el =edea pe prisma casei, =i =edea tot a=a de bine ca =i dasc[lul]n je\ . Ce-i drept, el nu mai zâmbea când vorbeai cu el, fiindc[era om trecut cu anii =i trebuia s[fie totdeauna a=ezat =i cuviincios.

Trecînd de-a lungul uli\ei, oamenii]i d[deau bine\e; mergînd la biseric[, el nu mai st[tea la fund, ci dinainte, numaidecât lîng[strana din stînga. Apoi, când mergea la ora=, toat[lumea st[tea de vorb[cu el, p[rintele arhidiacon =i p[rintele protosinel]i strîngeau mîna. P[rintele arhimandrit]l]ntreba ce mai face, ba odat[chiar]nsu=i

episcopul s-a oprit în loc, a vorbit cu el și i-a dat binecuvântarea arhierească; un om dar căruia i se întâmplă toate aceste trebuia să fie plin de bun-cuviință și să nu râdă mereu când vorbește cu alții. Afară de aceasta, el avea un fecior care în curând trebuia să ajungă arhidiacon, cu brâu roșu și mai mare decât toți protopopii, fie bărbile lor cât de lungi și oricât de albe. Era mulțumit Budulea cel bătrân și edea tihnit pe prispa casei, așteptând ziua când va fi să plece cu nevastă la oraș, pentru că să trăiască la bătrânețe sub același acoperământ cu fiul său.

Buduleasa, în sfârșit, edea și ea pe prispă și torcea: era însă cu toate aceste foarte bătrân. Căci gândurile îi îmbătrânesc pe om, și ea avusese multe gânduri în viața ei. Grele însă, cu totul grele nu-i erau gândurile decât acum, de când Budulea se plânga că feciorul său nu vrea să se însoare, iar pe ea a pus-o pe catul să zică:

— Se vede că bunul Dumnezeu a-a vrea, ca el să își pască p-catele mele...

Budulea cel bătrân s-a mâniat, s-a fcut roșu ca racul și a zis că minte, că Dumnezeu n-are nici un amestec în treburile lui, a trântit ușa și a ieșit afară ca să se pună pe prispa casei; de atunci însă el nu se mai plânga de nimic.

De aceea Buduleasa adeva la cellalt capăt al prispei și, ezând, îi vine nu știu cum, parc-ar voi să fie moartă de mult.

Câteodată, când adeva pe prispă, vine Mili a dascălului, ca să vadă ce mai face, și atunci vorbesc mai despre una, mai despre alta, și vorbesc și despre Hușu, fiindcă Hușu e feciorul Budulesei, și Mili îi tie că-i pare bine leichii Saftei când cineva-i vorbește despre el și-i spune tot lucruri bune. Atunci Buduleasa se înșeninează, dar când Mili pleacă, privește lung, foarte lung în urma ei, parcă ar voi să zică: "S-a dus", apoi zice în gândul ei: "De ce n-a lăsat Dumnezeu să fie dascăl?" Apoi intra în casă, se puneă într-un ungher și începea să plângă a-a singur și fără nici un cuvânt.

Budulea cel bătrân, care edea mai departe pe prispă, avea prea bine că ea plânge; om fără de inimă ce era însă, nu se mișca din loc,

ci st[tea a=a; cel mult, pentru ca s[nu stea f[r[de nici o treab[,]=i scotea fluierul din =erpar,]l privea din toate p[r]ile, apoi, la mare nevoie,]i mai num[ra =i g[urile, =i le num[ra mereu, pân[ce Safta nu ie=ea iar pe prispl[.

Le p[rea dar bine tuturora c[Hu\u a venit de Sfânta Marie acas[, ba dasc[lul Cl[i] ar fi voit s[trag[clopotele, pentru ca tot satul s[=tie c[“dnul Budulea al nostru” a venit la Cocor[=ti.

C[ci acum el nu voia s[-i mai zic[“Hu\uule”, =i când Hu\u]l ruga s[-i zic[precum i-a zis totdeauna, el r[spundea: “Fereasc[Dumnezeu! Fiec[rui om ceea ce i se cuvine. Pentru c[s[vezi d-ta: trebuie s[am =i eu bucuriile mele, dnule Budulea.”

Hu\u cu toate aceste se \inea de obiceiurile lui;]i zicea dasc[lului “jupâne]nv[\tor”, ca totdeauna, s[ruta mâna d[sc[li]ei, precum era deprins din copil[rie, =i le zicea fetelor “Linico” =i “Mili drag[“, ca mai nainte, ceea ce era bine, fiindc[fetele nu se sup[rau =i dasc[lului]i p[rea bine. Ca om care =tia ce i se cuvine fiec[ruia, dasc[lul Cl[i] nu cerea decât ca fetele s[nu]ndr[zneasc[a-i zice dlui Budulea “nene Hu\uule”, iar[Mili =i Linica, fiind ni=te fete binecrescute =i ascult[toare, nu mai ziceau “nenea Hu\u” decât atunci când nu era de fa\ nici Hu\u, nici dasc[lul, ceea ce nu era bine, deoarece Hu\u se sup[ra, c[ci era deprins ca fetele s[-i zic[“nene Hu\uule”.

Mai era Hu\u sup[rat =i pentru c[Mili t[cea mereu =i se uita la el ca =i când ar fi sup[rat[, ba, când =edeau la mas[, =i el povestea despre zilele petrecute la casa preacucernicieii sale p[rintelui Avesalon Toda, ea s-a ridicat f[r[de nici un cuvânt de la mas[=i nu s-a]ntors decât peste câțva timp.

Fiind dar c[el \inea ca Mili s[nu fie sup[rat[, dup[-amiaz[zi, când au ie=it]n gr[din[ca s[vad[dac[strugurii s-au copt, a c[utat s[fie singur cu dânsa =i a]ntrebat-o pentru ce s-a sup[rat.

Ea a zâmbit =i a zis c[nu e sup[rat[.

El]ns[vedea c[e sup[rat[, =i a apucat-o de mâini, =i s-a uitat lung =i cu dragoste]n ochii cei cu gene dese, =i a zis:

— E=ti sup[rat[.

Ea a t[cut =i nici n-a zis c[-i pare bine, nici n-a zis c[, da, e sup[rat[, fiindc[ar fi trebuit s[spuie pentru ce, =i aceasta nu era cu putin[.

— Mili drag[, a zis iar Hu\u, sup[rat acum =i el, tu =tii c[eu te iubesc pe tine. Pentru ce nu-mi spui dar ca s[=tiu, fiindc[n-ai de ce s[te superi. Uite, dac[\i-a spus cineva ceva, a gr[it un neadev[r, dac-am zis chiar eu vro vorb[care te-a sup[rat, nu m-ai]n\eles bine. Uite, urm[el iar, =i atunci]i lu[capul]ntre amândou[mâinile, ca s[o poat[privi cu mai mult[st[ruin\[, spune-mi, pentru c[tu =tii c[te iubesc =i mi-e greu când te v[d sup[rat[.

— Z[u c[nu sunt sup[rat[! a gr[it acum Mili, =i ea spunea adev[rul, fiindc[nu mai era sup[rat[, =i-i râdeau pe sub genele dese amândoi ochii m[run\i.

Dnul arhivar consistorial Mihai Budulea ar fi voit s-o s[rute, atât]i p[rea de bine când o vedea râzând astfel cu amândoi ochii, dar n-o s[rutase de mult =i=i pierduse deprinderea; el s-a mul\umit dar a-i strânge obrajii cu c[ldur[ ]ntre palme =i a plecat mai departe, c[ci acuma toate erau bune =i bine puse la cale.

— Nene Hu\ule, a zis ea mai târziu, cam cu jum[tate de gur[. E adev[rat c[nu te mai faci c[lug[r?

— Cine \i-a spus c[nu m[fac?]ntreb[el speriat.

— Nimeni, dar zic eu a=a!

— Nu, drag[, nu-i adev[rat, r[spunse Hu\u cu un fel de p[rere de r[u.

Ea n-a mai zis apoi nimic; ar fi voit]ns[s[-l apuce de mân[, ca s[i-o s[rute, dar nu putea, fiindc[el nu era]nc[c[lug[r.

Acum era aproape de masa cea mare din gr[din[, la care =edeau dasc[lul cu d[sc[li\ a =i cu Linica. Hu\u parc-ar fi voit s[se]ntoarc[ ]napoi, ca s[ ]ntrebe pe Mili pentru ce l-a]ntrebat dac[nu se mai face c[lug[r, dar nu se putea, =i a=a s-a mul\umit a se]ntreba pe sine]nsu=i: “Pentru ce oare m-a]ntrebat =i pentru ce se bucura când am r[spuns c[nu?”

Au trecut apoi toamna =i iarna, iar[ ]n prim[var[, la Duminica Tomei, s-a]ntrunit Sinodul. P[rintele Mihai Budulea ne era referent =colar =i ne bucuram cu to\ii când el ne raporta despre starea]nv[-\[mântului, ar[tând câ\i =colari, câ\i]nv[\[tori, câte =coale, cum stau la noi =i cum]n alte \[ri =i la alte popoare trebile, =i ne bucuram mai ales când el]=i f[cea]n urm[propunerile, vorbind a=ezat =i]n\elept ca totdeauna. Era de fa\[=i dnul deputat sinodal, inspector =colar din cercul Cocor[=tilor =i]nv[\[tor emeritat, Pantelemon Cl[i\[, =i nemaiputându-se st[pâni, el trase pe vecinul s[u de mânec[=i-i gr[i]ncet:

—]l cuno=ti, m[rog? A ie=it din =coal[de la mine. E feciorul lui Budulea, cimpoie=ul de la noi. Mi-e ginere.

]n urm[ni l-au ales protopop, de=i era om tân[r.

—]ii minte,]i zisei]n ziua alegerii, când eram]n p[dure =i-mi sp[rgeai alune?

— Dar tu,]mi r[spunse el, \ii minte când]mi ajutai s[port co=ul cu pe=te?

Iar dup[aceea ne-am]mbr[\i=at =i eram ferici\i ca]n copil[ria noastră[.

Acum,]n sfâr=it, primesc o scrisoare: m[pofte=te la botez.

Un nou Budulea, Budulea Bunicului!

+i mai]ntreba\i dac[-mi pare bine?

Ba nu-mi pare bine, dar]mi vine s[cred c[numai visez bucuria ce simt.

]l v[d]nainte mea pe Budulea cel b[trân zicând ca omul care a pus la cale o glum[bun[.

]n v[d pe dasc[lul Cl[i\[stâmp[rat =i zicând:

“Acest b[iat, care s-a n[scut acum, e nepotul meu. Pentru c[s[vede\i d=voastre: eu am avut =ase fete, dintre care cea mai mare, pe care gândeam s-o m[rit dup[ginere-meu, dup[ce va fi ie=it dasc[l, s-a m[ritat dup[dasc[lul din Strânte, a doua s-a m[ritat dup[Mitrea lui Buduc, care acum e ctitor la biseric[, pe a treia a luat-o ginere-meu,

popa din Cl[deni, cele dou[mai mici iat[-le aci, iar Mili s-a m[ritat dup[ginere-meu, protopopul, =i a n[scut pe acest copil, care acum e nepotul meu!”

O v[d apoi pe maica protopopului stând]ntr-un col\, cu ochii plini de lacrimi =i zicând]ncet: “Tu, Doamne, m-ai pedepsit cu bun[t[\ile tale =i eu nu sunt vrednic[de bucuriile ce mi-ai d[ruit!”

. . . . .

}l v[d]ns[,]nainte de toate, pe el, stând la patul ei =i privind]n t[cut[uimire la mam[=i la copil.

Tu, Doamne, cu nem[rginit[ ]n\elepciune ai]ntocmit lumea =i frumoas[ne-ai l[sat-o nou[loca= de vie\uire!

MOARA CU NOROC

I

— Omul s[fie mul\umit cu s[r[cia sa, c[ci, dac[e vorba, nu bog[\ia, ci lini=tea colibei tale te face fericit. Dar voi s[face\i dup[cum v[trage inima, =i Dumnezeu s[v[ajute =i s[v[acopere cu ari-pa bun[t[\ii sale. Eu sunt acum b[trân[, =i fiindc[am avut =i am atât de multe bucurii]n via\[, nu]n\eleg nemul\umirile celor tineri =i m[tem ca nu cumva, c[utând acum la b[trâne\ e un noroc nou, s[pierd pe acela de care am avut parte pân[ ]n ziua de ast[zi =i s[dau la sfâr=itul vie\ii mele de am[r[ciunea pe care nu o cunosc decât din fric[. Voi =t[=i, voi face\i; de mine s[nu asculta\i. Mi-e greu s[-mi p[r[sesc coliba]n care mi-am petrecut via\ a =i mi-am crescut copiii =i m[cuprinde un fel de spaim[când m[gândesc s[r[mân singur[ ]ntr\]nsa: de aceea, poate c[mai ales de aceea, Ana]mi p[rea prea tân[r[, prea a=ezat[, oarecum prea blând[la fire, =i-mi vine s[râd când mi-o]nchipuiesc cârcium[ri\].

— Vorb[scurt[, r[spunse Ghi\[, s[r[mânem aici, s[cârpesc =i mai departe cizmele oamenilor, care umbl[toat[s[pt[mâna]n opinci ori descul\i, iar[dac[duminica e noroi, =i duc cizmele]n mân[pân[la biseric[, =i s[ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amândoi la copila=, iar[d-ta la tustrei. Iac[lini=tea colibei.

— Nu zic, gr[i soacra a=ezat[. Eu zic numai ce zic eu, v[spun numai a=a, gândurile mele, iar[voi face\i dup[gândul vostru, =i =t[=i prea bine c[, dac[voi v[duce\i la moar[, nici vorb[nu poate fi ca eu s[r[mân aici ori s[m[duc]n alt[parte: dac[v[hot[râ\i s[merge\i, m[duc =i eu cu voi =i m[duc cu toat[inima, cu tot sufletul, cu toat[

dragostea mamei care]ncearc[norocul copilului ie=it]n lume. Dar nu cere\i ca eu s[hot[r[sc pentru voi.

— Atunci s[nu mai pierdem vorba degeaba: m[duc s[vorbesc cu arânda=ul, =i de la St. Gheorghe cârciuma de la Moara cu noroc e a noastr[.

—]n ceas bun s[fie zis, gr[i b[trâna, =i gând bun s[ne dea Dumnezeu]n tot ceasul!

II

De la Ineu drumul de \ar[o ia printre p[duri =i peste \arini l[sând la dreapta =i la stânga satele a=ezate prin col\urile v[ilor. Timp de un ceas =i jum[tate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care]l urci, =i dup[ce ai coborât iar]n vale, trebuie s[faci popas, s[adapi calul ori vita din jug =i s[le mai la=i timp de r[suflare, fiindc[drumul a fost cam greu, iar[mai departe locurile sunt rele.

Aici]n vale e Moara cu noroc.

Ori din care parte ar veni, drume\ul se bucur[când o z[re=te din culmea dealului ple=uv, c[ci, venind despre locurile rele, ea]l veste=te c[a sc[pat norocos, iar[mergând spre ele, la moar[poate s[g[seasc[ori s[a=tepte al\i drume\i, ca s[nu plece singur mai departe.

=i fiindc[aici se opresc to\i drume\ii,]ncetul cu]ncetul s-a f[cut b[t[tur[ ]nainte morii, =i oarecum pe nesim\ite moara a]ncetat a mai m[cina =i s-a pref[cut]n cârcium[=i loc de ad[post pentru tot drume\ul obosit =i mai ales pentru acela pe care noaptea-l apuc[pe drum.]n cele din urm[, arânda=ul a zidit cârciuma la un loc mai potrivit, departe de c]teva sute de pa=i de la râule\, iar[moara a r[mas p[r[sit[, cu lope\ile rupte =i cu acoper[mântul ciuruit de vremurile ce trecuser[peste dânsul.

Cinci cruci stau]nainte morii, dou[de piatr[=i trei altele cioplite din lemn de stejar,]mpodobite cu \irc[lamul =i vopsite cu icoane sfinte; toate aceste sunt semne care-l vestesc pe drume\ c[aci locul e

binecuvântat, deoarece acolo unde vezi o cruce de aceste a aflat un om o bucurie ori a sc[pat altul de o primejdie.

Dar binecuvântat era locul acesta mai ales de când veniser[cârciumarul cel nou cu nevasta lui tân[r[=i cu soacr[-sa cea b[trân[, c[ci ei nu primeau pe drume\ ca pe un str[in venit din lume, ci ca pe un prieten a=teptat de mult[vreme la casa lor. Abia trecuser[dar câteva luni dup[St. Gheorghe, =i drume\ii mai umbla\i nu mai ziceau c[o s[fac[popas la Moara cu noroc, ci c[se vor opri la Ghi\[, =i toat[lumea =tia cine e Ghi\[=i unde e Ghi\[, iar acolo,]n vale,]ntre pripor =i locurile cele rele, nu mai era Moara cu noroc, ci cârciuma lui Ghi\[.

Iar[pentru Ghi\[cârciuma era cu noroc.

Patru zile pe s[pt[mân[, de mar\i sear[pân[sâmb[t[, era mereu plin[, =i to\i se opreau la cârciuma lui Ghi\[, =i to\i luau câte ceva, =i to\i pl[teau cinstit.

Sâmb[t[de cu sear[locul se de=erta, =i Ghi\[, ajungând s[mai r[sufle, se puneau cu Ana =i cu b[trâna s[numere banii, =i atunci el privea la Ana, Ana privea la el, amândoi priveau la cei doi copila=i, c[ci doi erau acum, iar[b[trâna privea la câte=i-patru =i se sim\ea]ntre\i-nut[, c[ci avea un ginere harnic, o fat[norocoas[, doi nepo\i sprinteni, iar[sporul era dat de la Dumnezeu, dintr-un câ=tig f[cut cu bine.

Duminic[diminea\[Ghi\[puneau calul la teleag[=i b[trâna se ducea la biseric[, fiindc[b[trânul, fie iertat, fusese cojocar =i cânt[re\ de stran[, =i a=a, mergând la biseric[, ea se ducea parc[s[-l vad[pe el.

Când b[trâna pleca la biseric[, toate trebuiau s[fie puse bine la cale, c[ci altfel ea odat[cu capul nu ar fi plecat. }nc[sâmb[t[dup[-amiaz[zi sluga trebuia s[râneasc[grajdul, curtea =i locul de dinaintea cârciumii,]n vreme ce b[trâna =i Ana g[teau cârciuma pentru ziua de duminic[. Duminic[ ]n zori b[trâna primenea copiii, se g[tea de s[rb[toare, mai d[dea o rait[prin]mprejur, ca s[vad[dac[ ]n adev[r toate sunt bine, apoi se urca]n teleag[.

Ana =i Ghi\[ ]i s[rutau mâna, ea mai s[ruta o dat[copila=ii, apoi zicea: "Gând bun s[ne dea Dumnezeu!", =i f[cea cruce =i d[dea semn de plecare.

Dar ea pleca totdeauna cu inima grea, c[ci trebuia s[plece singur[=i s[-i lase pe d[nd=ii singuri la pustietatea aceea de cârcium[.

Dac[arunca[privirea]mprejur, la dreapta =i la st[nga, vedeai drumul de \ar[=erpuind spre culme, iar[la vale, de-a lungul râule\ului, c[st[bate ochiul, p[nd[la câmpia nesfâr=it[, afar[de câ\iva arini ce st[teau gr[mad[din jos pe podul de piatr[, nu z[reai dec[st iarb[=i m[r[cini. La deal valea se str[âmteaz[din ce]n ce mai mult; dar aici vederile sunt multe =i deosebite: de-a lungul râule\ului se]ntind dou[=iruri de s[lcii =i de r[chite, care se]ndeas[mereu, p[nd[se pierd]n cr[ngul din fundul v[ii; pe culmea dealului de la st[nga, despre Ineu, se ive=te pe ici, pe colo marginea unei p[duri de stejar, iar[pe dealul de la dreapta stau r[zle\e r[m[=i\ele]nc[nest[rp[ite ale unei alte p[duri, cioate, r[d[cini ie=ite din p[m[nt =i, tocmai sus la culme, un trunchi]nalt, pe jum[tate ars, cu crengile uscate, loc de popas pentru corbii ce se las[cronc[nind de la deal]nspre câmpie; fundul v[ii,]n sfâr=it, se]ntunec[, =i din dosul cr[ngului dep[rtat iese turnul \uguiat al bisericii din Fundureni,]nvelit cu tinichea, dar[pierdut oarecum]n umbra dealurilor acoperite cu p[duri posomor[te, ce se ridic[=i se gr[m[desc unul peste altul, p[nd[la muntele Bihorului, de pe ale c[ru[culmi troienite se r[sfr[ng razele soarelui de diminea\].

R[m[nd singur cu Ana =i cu copiii, Ghi\[prive=te]mprejurul s[u, se bucur[de frumoase\ea locului =i inima]i r[de c[nd Ana cea]n\eleapt[=i a=ezat[deodat[ ]=i pierde cump[tul =i se arunc[r[sf[\at[asupra lui, c[ci Ana era t[nd[r[=i frumoas[, Ana era fraged[=i sub\iric[, Ana era sprinten[=i ml[dioas[, iar[el]nsu=i,]nalt =i sp[tos, o purta ca pe o pan[sub\iric[.

Numai c[teodat[, c[nd]n timp de noapte v[ntul zg[âl\âia moara p[r[sit[, locul]i p[rea lui Ghi\[str[in =i pustiicios, =i atunci el pip[ia prin]ntuneric, ca s[vad[dac[Ana, care dormea ca un copil]mb[iat l[ng[d[nsul, nu cumva s-a descoperit prin somn, =i s-o acopere iar.

III

Cât \in luncile, ele sunt pline de turme de porci, iar[unde sunt multe turme, trebuie s[fie =i mul\i p[stori. Dar =i porcarii sunt oameni, ba, \ntre mul\i, sunt oameni de tot felul, =i de rând, =i de mâna a doua, ba chiar =i oameni de frunte.

O turm[nu poate s[fie prea mare, =i a=a, unde sunt mii =i mii de porci, trebuie s[fie sute de turme, =i fiecare turm[are câte un p[stor, =i fiecare p[stor e ajutat de c[tre doi-trei b[ie\i, boitarii, adeseori =i mai mul\i, dac[turma e mare. E dar pe lunci un \ntreg neam de porcari, oameni care s-au trezit \n p[dure la turma de gr[suni, ai c[ror p[rin\i buni =i str[buni tot p[stori au fost, oameni care au obiceiurile lor =i limba lor p[storeasc[, pe care numai ei o \n\eleg. +i fiindc[nu-i negu\torie f[r[de pagub[, iar[p[stori sunt oameni s[raci, trebuie s[fie cineva care s[r[spund[de paguba care se face \n turm[: acest cineva este "s[m[d[ul", porcar =i el, dar om cu stare, care poate s[pl[teasc[gr[sunii pierdu\i ori pe cei fura\i. De aceea s[m[d[ul nu e numai om cu stare, ci mai ales om aspru =i ne\ndurat, care umbl[mereu c[lare de la turm[la turm[, care =tie toate \nfund[turile, cunoa=te pe to\i oamenii buni =i mai ales pe cei r[i, de care tremur[toat[lunca =i care =tie s[afle urechea gr[sunului prip[=it chiar =i din oala cu varz[.

+i dac[lumea zice c[locurile de lîng[Moara cu noroc sunt rele, n-ai fi avut decât s[-l \ntrebi pe vreunul dintre s[m[d[i, =i el \i-ar fi putut spune pentru ce nu sunt bune =i cine le primejduie=te; dar s[m[d[ul e, mai presus de toate, om t[cut, =i dac[\l \ntrebi asemenea lucruri, el r[spunde: "Nu =tiu, n-am v[zut, am atâtea =i atâtea turme \n r[spunderea mea =i nu m[pot strica cu oamenii". El =tie ce =tie, numai pentru nevoile lui.

Veneau câteodată pe la cârciuma lui Ghi\ =i porcari, ni=te oameni \ndeob=te \nal\i =i bine f[cu\i, cu c[ma=a neagr[=i cu p[rul str[lucitor de untura cea mult[=i c[zut \n plete lungi =i r[sucite asupra

grumajilor goi; oameni erau =i ei, chiar oameni cinsti\i, care m[nânc[, beau =i pl[tesc.

Într-o zi de luni au venit trei în=i în c[ru\[, cu osiile de fier, u=uric[=i tras[de doi cai frumo=i, dintre care]ns[unul mai mare =i altul mai mic. În c[ru\[, nu era nici scaun, nici fân, ci unul dintre porcarii unsuro=i mâna caili, stând în picioare, iar[ceilal\i doi =edeau pe leutrela vopsite în verde, ca =i când n-ar fi venind decât de aci din apropiere.

“{=tia nu prea]mi par a oameni buni”,]=i zise Ghi\[, când]i v[zu s[rind din c[ru\[, =i privind]mprejur, ca unii ce au mai fost pe aici =i acum nu g[sesc nici locul, nici oamenii ca odinioar[.

Ei întrebă[dac[n-a fost s[m[d]ul pe acolo, puser[sluga s[deshame caii, s[-i adape =i s[le dea ov[z, apoi intră[, b[ur[fiecare cât trei în=i la un loc =i plecă[cu un “noroc bun”.

— Bine, dar n-au pl[tit, gr[i b[trâna nedumerit[.

— Las[, c[m-am]n\eles eu cu dân=ii, r[spunse Ghi\[, apoi se duse pe ici în colea, ca nimeni s[nu-i vad[fa\=a =i ca nu cumva nevasta s[-l]ntrebe: “Ce ai, Ghi\[?”

Peste pu\in sosi =i s[m[d]ul, vestitul Lic[S[m[d]ul, la Moara cu noroc.

Lic[, un om de treizeci =i =ase de ani,]nalt, usc\iv =i supt la fa\[, cu musta\=a lung[, cu ochii mici =i verzi =i cu sprâncenele dese =i]mpreunate la mijloc. Lic[era porcar,]ns[dintre cei ce poart[c[ma=[sub\ire =i alb[ca floricelele, pieptar cu bumbi de argint =i bici de carmajin, cu codori=tea de os]mpodobit cu flori t[iate =i cu ghintule\=e de aur.

El]=i opri calul]nainte de cârciumii, arunc[o privire la Ana, apoi alta la b[trâna care =edeau pe lai\=a de lîng[masa cea mare din umbră cerdacului, trase cu ochii o rait[primprejur, apoi întreb[unde-i cârciumarul.

— Noi suntem, r[spunse b[trâna ridicându-se.

— +tiu, gr[i Lic[, dar cred c[vor fi =i oameni pe aici. Eu întreb de cârciumarul; cu el vreau s[vorbesc.

Lic[le zise aceste a=a, ca ori=icine s[poat[ ]n\elege c[are grab[=i c[nu vrea s[mai lungeasc[vorba: b[trâna plecă[dar f[r[de

Întârziere s[caute pe Ghi\[, iar Ana r[mase privind ca un copil uimit la c[l[re\ul ce st[tea ca un stâlp de piatr]]nainte ei.

Dac[Lic[ar fi fost alt om, el n-ar fi st[tut a=a cu privirea pierdut[ ]n vânt, ci s-ar fi bucurat de vederea femeii frumoase, care-l privea oarecum pierdut[=i speriat[de b[rb[\\ia]nf[\\i=rii lui.

— Ungurul a murit?]ntreb[el când v[zu pe Ghi\].

— Da!

— +i tu ai venit]n locul lui!

— Da!

— De la St. Gheorghe?

— Da, r[spunse Ghi\[, aruncând o privire furi=at[asupra femeilor, ca s[vad[dac[ele nu cumva se tulbur[.

— E Ghi\[, ginere-meu, gr[i b[trâna, =i, mul\umit[lui Dumnezeu, ne merge bine de când suntem aici.

Lic[ ]=i apuc[, zâmbind, musta'a]ntre buze.

— Aici, zise el, le merge bine la to\\i oamenii cu minte. N-ai decât s[te pui bine cu toat[lumea, s[le zici “noroc bun” celor ce vin =i se duc =i po\\i s[dai mul\umit[lui Dumnezeu. N-au trecut pe aici ni=te oameni?

— De! r[spunse Ghi\[chibzuit, suntem la drum =i trece mult[lume.

— Vorba vine, trei oameni...

— Trei, patru, zece... gr[i Ghi\[cam]n glum[, lumea trece mereu. Eu nu stau aici ca s[ ]n seama despre cei ce vin =i trec, =i a=a nici nu-i prea =tiu. De la o vreme te obicinuie=ti cu oamenii,]ncât nici nu te mai ui\\i la fe\\ele lor. Apoi, cine =tie dac[nu e =i câte unul care s-ar mâhni dac[ai bate drumul cu vorbe despre dânsul. De cârciumar s[nu]ntrebi niciodat[, c[ci el vede =i aude atât de multe,]ncât trebuie s[uite degrab' =i s[nu mai \\ie nimica minte.

— A=a-i, gr[i Lic[.]ntrebam numai ca s[v[d dac[nu cumva mi-ai putea spune, fiindc[sunt oamenii mei. Au plecat s[vad[o p[dure, pe care voiam s[o lu[m de la toamn[pentru turme, =i nu =tiu acum dac[au trecut]nainte mea, ori e s[-i a=tept aici.

— A=a o fi, r[spunse Ghi\ hot[rât, dar eu nu-\i pot spune dac[ ]ntre cei ce au trecut ast[zi pe aci vor fi fost =i ei.

— Cum nu!? strig[b[trâna cu ner[bdare. Cei trei porcari ce au b[ut atât de mult =i n-au pl[tit.

Pe Ghi\ ]l trecu un fior de junghi prin inim[=i, oricât de mult \inea la soacr[-sa, acum el ar fi fost]n stare s[-i pun[degetul pe gur[.

— Muierile v[d mai bine =i se vede c[au mai pu\in[treab[, zise el st[pânindu-se.

— Dac[n-au pl[tit, gr[i Lic[, apucându-=i iar musta\ ]ntre buze, era fiindc[=tiau c[voi veni eu ca s[pl[tesc pentru dân=ii.

Gr[ind aceste, el desc[lec[=i-i f[cu lui Ghi\ semn s[intre cu dân-sul, pentru ca s[fac[socoteala.

“B[trâna e tot mai cuminte decât mine”,]i zise cârciumarul, =i intr[cu voie bun[ ]n urma lui.

— B[trâna ar putea s[-i \ie gura, gr[i Lic[dup[ce se v[zu singur cu Ghi\]. M[cuno=ti?

— Nu! r[spunse Ghi[, r[cit]n tot trupul.

— Atunci m[=tii de nume. Eu sunt Lic[, s[m[d]ul... Multe se zic despre mine, =i dintre multe, multe vor fi adev[rate =i multe scornite. Tu vezi un lucru: c[umblu ziua-n amiaz[mare pe drumul de \ar[=i nimeni nu m[opre=te]n cale, c[m[duc]n ora= =i stau de vorb[cu domnii. Voi fi f[cut ce voi fi f[cut, nu-i vorb[, dar am f[cut a=a, c[ori=icine poate s[cread[ce-i place,]ns[nimeni nu =tie nimic. De aceea am s[dau seama despre dou[zeci =i trei de turme de porci. M-ai]n\eles? Nu doar[c-a= putea pl[ti tot ce se poate pierde]ntr-un an, ci pentru c[de la mine nimeni nu cuteaz[s[fure, ba s[-l fereasc[Dumnezeu pe acela pe care a= crede c[-l pot b[nui. M-ai]n\eles?! Eu voiesc s[=tiu totdeauna cine umbl[pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice =i cine ce face, =i voiesc ca nimeni afar[de mine s[nu =tie. Cred c[ne-am]n\eles!?

Ghi\ ar fi avut multe de zis, dar Lic[se]ntoarse o dat[ ]n c[lcâi =i, pe când cârciumarul]i veni]n fire, drume\ul d[duse pinteni calului.

— Un om prea cumsecade, gr[i b[trâna, privind]n urma lui. Cine a fost [sta?

— Lic[S[m[d[ul! r[spunse Ghi\].

— Lic[S[m[d[ul!? strig[Ana. +i câte rele nu mai zicea lumea despre dânsul!

— A=a e lumea... gr[i Ghi\]. S[nu crezi nimic pân[ce nu vezi cu ochii.

El singur nu =i-ar fi putut da seama dac[a gr[it aceste cuvinte din am[r[ciune ori numai dorind s[ascund[ ]nainte a nevastei gândurile grele ce-l cuprinseser[.

— Nu-i vorb[, adause Ana, e oarecum fioros la fa\[.

— Asta-îi pare \ie, gr[i Ghi\]. Are =i el necazurile lui.

IV

— Oamenii sunt mul\i =i de multe feluri, gr[i cârciumarul]n ziua urm[toare, privind când la nevast[, când la soacr[-sa. }i]nchipuie=te c[unul se duce s[cumpere ceva, bun[oar[ca Lic[S[m[d[ul, care se ducea s[vad[p[durile. Asta e treaba lui, =i cine =tie dac[nu l-a= sup[ra, dac[nu l-a= p[gubi, poate, spun `ndu-le altora c-a trecut pe aici. El se duce s[târguiasc[, =i dac[vine un urma lui altul, care din]ntâmplare voie=te s[cumpere tot acele p[duri, =i eu spun c[Lic[a trecut pe aici, acest al doilea cump[r[tor gr[be=te, sose=te la vreme =i poate s[-i strice târgul. Voi]n\elege\i?

— A=a e, r[spunse b[trâna.

— Ori poate s[vie unul care are =i el p[duri de dat =i umbl[dup[Lic[pentru ca s[se]n\eleag[cu el: dac[-i spun c[Lic[a trecut pe aici,]l folosesc poate pe el =i pe Lic[, dar]l p[gubesc pe acela la care Lic[plecase, iar[eu n-am s[folosesc, nici s[p[gubesc pe nimeni.

— A=a e, zise iar b[trâna. Ai toat[dreptatea, noi nu suntem pu=i aici pentru ca s[le d[im drume\ilor =tire despre cei ce vin =i cei ce trec.

— Noi nu =tim nimic =i ne c[ut[m de treaba noastr[! adause Ghi\[scurt =i hot[rât.

De aici]nainte, cârciumarul, cârcium[rî\ a =i soacra cârciumarului nu-=i mai aduceau aminte de oamenii ce treceau pe drum, iar altfel lucrurile se petreceau tot ca mai înainte.

Dar]nc[ ]n acea zi Ghi\[se duse cu treab[la Arad, cump[r[dou[pistoale =i]i lu[o a doua slug[, pe Mar\i, un ungur]nalt ca un brad. Peste câteva zile se duse apoi la Fundureni =i se]ntoarse cu doi c[\ei floco=i. Mai avea el un câine la cas[, dar acesta era lene=, se deprinsese cu oamenii =i nu l[tra pe nimeni. El puse dar c[\eii de mici]n lan\ =i nu le d[dea drumul decât atunci când nu erau oameni la cârcium[, apoi slobozea =i porcii =i asmu\ea c[\eii asupra lor.]i râdea inima când vedea cum c[\eii prind =i cum scot sânge din urechile gr[sunilor, =i voind s[-i deprind[câinii la asmu\at, se deprinsese =i el atât de mult,]ncât a=tepta cu oarecare ner[bdare zilele]n care nu erau oameni la cârcium[, =i atunci petrecea ceasuri]ntregi cu câinii s[i.

Ana nu-i putea suferi pe ace=ti câini =i se sup[ra cu atât mai mult când b[trâna zicea c[e bun câinele la cas[, fiindc[omul poate s[doarm[mai lini=tit când se =tie p[zit de ni=te câini buni. A=a era;]ns[Ana sim\ea c[de câtva timp b[rbatul ei s-a schimbat =i]i p[rea c[, de când are câini, \ine mai pu\in la nevast[=i la copii.

Ca om harnic =i sârguitor, Ghi\[era mereu a=ezat =i pus pe gânduri, dar el se bucura când o vedea pe dânsa vesel[: acum el se f[cuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru ori=ice lucru de nimic, nu mai zâmbea ca mai înainte, ci râdea cu hohot,]ncât]i venea s[te sperii de el, iar când se mai hârjonea câteodată cu dânsa,]i pierdea lesne cump[tul =i-i l[sa urme vinete pe bra\e. Adeseori Ana ar fi voit s[-l]ntrebe: “Ghi\[! ce-i cu tine?”,]ns[ea nu mai]ndr[znea s[-i vorbeasc[dezghe\at ca mai înainte, c[ci se temea ca nu cumva el s[se mânie =i pe dânsa, ceea ce nu f[cuse]nc[pân[atunci.

A=a sosir[zilele de toamnă[.

}ntr-o zi de joi, când locul de dinaintea cârciumii era plin de oameni, sosi o turm[de gr[suni mari =i frumo=i, tot unu ca unu.

Unul dintre boitari, un b[ietan ca de =aptesprezece ani, intr[ ]n cârcium[=i c[ut[pe Ghi\.

— S[n[tate =i voie bun[de la Lic[S[m[d[ul! zise el]ndr[zne\.
|i-a l[sat vorb[s[ne dai s[mânc[m =i s[bem; au s[vie =i celelalte
turme]n urm[=i ne-a spus ca s[-i l[s[m cinci gr[suni din turm[=i s[
\\i-i alegi dup[plac.

— Bine pl[te=te Lic[! zise unul din drume\i.

— Are de unde! adause altul.

— Mai =tii!?]ntâmpin[al treilea. Are turme multe, =i porcarii beau
=i m[nânc[mult.

Ghi\[-i]ncre\i fruntea. Vorbele boitarului =i apoi vorbele drume\ilor erau parc[s[-l scoat[din s[rite. El sim\ea c[, dac[nu prime=te, se trage]n degete cu Lic[; dar aici, fa\ cu oamenii, nu putea s[primeasc[.

— Bine, zise el, c[lcându=-i pe inim[. L[sa\i, c[m[ ]n\eleg eu cu Lic[. Mânca\i numai =i be\i; grija mea de plat[.

B[ietanul ie=i, iar Ghi\ se]ntoarse spre oameni =i mai adause:

— Ce =tiu eu cât vor fi mâncând oamenii lui? Eu vreau s[am socoteal[curat[.

— A=a-i! ziser[oamenii.

— Bine, Ghi\, de ce n-ai primit gr[sunii?]ntreb[ ]n urm[b[trâna.

— Ce s[fac eu cu gr[sunii lui? r[spunse el cam nec[jit.

— S[-i tai, s[-i vinzi, s[-i]ngra=i. Ghi\, ia gr[sunii, c[r[mâi f[r] bani. Dac-ar avea omul bani gata, n-ar pl[ti]n gr[suni. Trebuie s[prime=ti ce-\i dau oamenii, fiindc[nimeni nu-\i poate da ceea ce nu are. Omul e cinstit =i te pl[te=te cinstit: de ce s[-l superi f[r] nici un folos? Acum]i d[, acum ia, c[ci nu =tii ce are s[fie mâine.

— Las[, c[mai vin =i alte turme... gr[i Ghi\ cam cu jum[tate de gur[. S[m[mai gândesc, s[mai v[d ce cheltuial[fac oamenii.

— Gând bun s[-i dea Dumnezeu!

Nici Ghi\ n-ar fi cerut decât un gând bun de la Dumnezeu, dar]i era greu s[se opreasc[asupra unui gând, fie el bun, fie r[u.

Turmele treceau una câte una pe dinaintea cârciumii; când una se vedea din dep[rtare, cealalt[pornea mai departe, =i locul se de=erta, dar peste pu\in iar se umplea. +i cum turmele plecau una câte una, Ghi\ ]ntreba mereu câte mai sunt, =i pe cât num[rul turmelor r[mase]n urm[sc[dea, pe atât el prindea poft[de a= i opri cei cinci gr[suni.

— A zis Lic[s[-mi opresc cinci gr[suni,]i zise]n cele din urm[unuia dintre porcari.

— Noi nu =tim nimic, r[spunse acesta.

— Apoi, adause altul cam]n glum[, noi pl[tim]nainte, ori nu pl[tim deloc.

Peste pu\in sosi =i Lic[, ceru un pahar de vin,]=i]ntreb[de turme, apoi zise “noroc bun!” =i plec[mai departe f[r] s[fi desc[lecat m[car.

Ghi\ r[mase cuprins de gândurile omului p[guba=.

El era om cu minte =i]n\elega cele ce se petrec.

Aci, la Moara cu noroc, nu putea s[stea nimeni f[r] voia lui Lic[: afar[de arânda= =i afar[de st[pânire mai era =i dânsul care st[pânea drumurile, =i]n zadar te]n\elegi cu arânda=ul,]n zadar te pui bine cu st[pânirea, c[ci, pentru ca s[po\i sta la Moara cu noroc, mai trebuie s[te faci =i om al lui Lic[.

Iar Ghi\ voia cu tot dinadinsul s[r[mâie la Moara cu noroc, pentru c[-i mergea bine.

“Treia ani, numai trei ani s[pot sta aici,]=i zicea el, s[m[pun]n picioare,]ncât s[pot s[lucrez cu zece calfe =i s[le dau altora de cârpit.”

Dar ace=ti trei ani atârnav de Lic[.

Dac[se punea bine cu dânsul, putea s[-i mearg[de minune, c[ci oamenii ca Lic[sunt darnici. E numai vorba ce va fi cerând Lic[pentru ceea ce d[.

Ghi\ ]ntâia oar[ ]n via\a lui ar fi voit s[n-aib[nevast[=i copii, pentru ca s[poat[zice: “Prea pu\in]mi pas[!” Se gândea la câ=tigul pe care l-ar putea face]n tov[r]=ie cu Lic[, vedea banii gr[mad[

Înaintea sa =i se]mp[ienjeneau parc[ochii: de dragul acestui câ=tig ar fi fost gata s[=-i pun[pe un an, doi capul]n primejdie. Avea]ns[nevast[=i copii =i nu putea s[fac[ce-i pl[cea.

“S[vedem!]=i zise el]n cele din urm[, voind s[=-i alunge gândurile rele. Deocamdat[, e mai bine ca el s[-mi fie dator mie.”

A=a zicea el,]ns[de cu sear[, când]=i strânse banii ca s[-i pun[ ]n lad[, el sim\i c[nu are dreptate.

Ghi\ nu era omul care se =tie bucuros dator, dar cu atât mai pu\in omul care d[bucuros de la sine, =i a=a]i venea parc[s[zic[: “Am s[m[pun frumos pe lâng[dânsul, ca s[-mi pl[teasc[“.

Era legat, =i omul când se simte legat e sup[r[cios. Chiar atunci seara Ghi\ ]=i b[tu sluga, pe ungurul, f[r[a=-i da seama pentru ce, iar când Ana]l muștr[, f[r[de voie, pentru aceasta, el]i arunc[vorbele:

— Ei! frate, d[-mi pace! Parc[nu tot pentru voi]mi mistuiesc via\a!?

Ana t[cu, dar ochii i se umplur[de lacrimi, fiindc[vorbele]i p[-reau grele.

— Ei! =i tu te mîhne=ti numaidecât, zise el am[rât.

Ar fi voit s[mearg[la ea, s[-i cear[iertare, =i s[o]mpace, dar nu putea; era]n el ceva ce nu-l l[sa, =i a=a ie=i afar[, ca s[fie singur cu gândurile sale.

=i dac[ar fi =tiut Ana ce gîndea =i ce sim\ea el, când st[tea a=a singur =i posomorât, ea s-ar fi dus la el =i l-ar fi mîngâiat, dar el t[cea, =i a=a ea nu]ndr[znea s[-l supere, ci se]ntreba mereu ce o fi avînd so\ul ei.

Duminic[, dup[ce b[trîna plecase la biseric[, Ghi\=-i r[sufl[veninul asupra lui Laie, apoi se f[cuse mai vesel decît de obicei. El petrecea cu Ana =i cu copiii]n umbra arinilor, luase de zgard[pe Cula, cîinele cel mare =i lene=,]=i pusese b[iatul pe el =i-l]nv[\a s[c[l[reasc[, =i-l]nv[\a mereu, cu toate c[Ana se nec[jea, temîndu-se ca nu cumva copilul s[cad[ori cîinele s[-l mu=te.

Deodat[, ceilal\i cîini, care erau slobozi,]ncepur[s[latre, iar Cula, auzind l[tratul lor, se repezi =i el l[trînd]n partea despre deal,]ncotro]i auzea pe dîn=ii l[trînd.

Ana \ip[ ]nsp[imântat[, deoarece copilul era s[cad[;]ns[Ghi\ nici nu \inu seama de dânsa, ci, strângând zgarda, se \ndrept[=i privi]ngrijat]n toate p[r\ile.

Nu z[ri nimic.

— Se vede c-au dat de c[\elul-p[mântului, ori au sim\it vreo vulpe prin]mprejur, zise el, l[sându-i s[latre mai departe.

— Ghi\! gr[i Ana jeluindu-se. Eu nu =tiu cum te-ai f[cut tu de la o bucat[de vreme: vezi c[-mi vine r[u când v[d copilul pe câine, =i parc[ ]n ciuda mea]l \ii mereu.

— S[racul de mine! r[spunse el cam r[stit. Când e vorba s[-mi fac =i eu o poft[, proast[, bun[, cum ar fi, \op! c[mi se sup[r[nevasta! Haid'! adause apoi, luând copilul]n bra\e =i dând cu piciorul]n câine.

— Nu, Ghi\! Nu vreau! strig[Ana speriat[, apoi fugi dup[câine,]l lu[de zgard[,]l aduse la locul unde fusese =i]ncepu s[-l roage pe Ghi\ cu st[ruin\ ca s[-i pun[iar b[iatul c[lare pe el.

— Uite, era o prostie! gr[i Ghi\ muiat =i se l[s[pe iarb[.

Ana lu[ea]ns[=i copilul,]l puse c[lare pe Cula =i-l purt[fricoas[la dreapta =i la stânga, privind mereu la so\ul s[u, ca s[vad[dac[el nu zâmbe=te.

Ghi\ nu zâmbea.

Privind la copilul ce \ipa r[sf[\at =i privind la so\ia sa,]l apuc[o]nduio=are din ce]n ce mai adânc[:]i era parc[n-a v[zut-o de mult =i parc[era s[se despart[de dânsa.

— Ano, zise el]n cele din urm[alene, ia vino, =ezi lâng[mine!

Dup[ce ea se a=ez[lâng[dânsul, el o privi lung =i]ntristat,]i netezi p[rul de pe frunte, apoi gr[i]ncet:

— Ce zici tu! n-ar fi bine s[plec[m noi la St. Dimitrie de aici?

— Pentru ce?]ntreb[nevasta uimit[.

— Nu \i se ur[=te \ie]n singur[tatea asta?

— Mie? nu!

— Nu \i-e fric[?

— De ce?

— De ce? De toate! Tu auzi cum latr[c[âinii; au dat de vreo urm[, de vreun gândac, de vreun vierme =i latr[, fiindc[n-au alt[treab[: mie]ns[mi se r[ce=te m[duva]n oase când]i aud l[trând. E grozav[via\ a asta, Ano, e grozav[; stai aici]n pustietate, =i te sperii de nimic, =i-\i mistuie=ti via\ a cu n[luciri de=erte.

— Ce ai, Ghi\? strig[nevasta cuprins[de]ngrijare.

— Ce am? r[spunse el cu am[r[ciune. Am o nenorocire; pierd ziua de ast[zi pentru cea de mâine. Eu nu \i-am vorbit niciodat[despre lucruri de aceste, dar trebuie s[fii =i tu om, Ano, =i s[te gânde=ti la via\[, c[ci nu pot s[-\i vie mereu toate de-a gata. Ast[zi stau aici =i nu m[sup[r[nimic, dar]mi fac eu]nsumi gânduri rele despre ziua de mâine, =i aceste gânduri nu-mi las[tihn[s[m[bucur de ziua de ast[zi. +i poate c[gândurile mele sunt de=erte, poate c[ziua de mâine are s[fie tot bun[, dar o voi pierde temându-m[de cea de poimâine. +i cât vom sta aici, nu mai scap de nevoia aceasta.

— Atunci s[plec[m, Ghi\.

— Da, s[plec[m, dar]ntreab[-m[dac[m[pot hot[r] s[plec. Vezi tu, a=a cum sunt,]mi vine greu s[plec.

— Atunci s[r[mânem aici. Tu =tii mai bine cum are s[fie bine.

— Poate c[=tiu, Ano, dar nu pot, zise el cu amr[ciune. Ar trebui s[m[sileasc[cineva, s[m[ ]mping[. Mi-e greu s[-i vorbesc maichii, pentru c[ea ne-a zis s[nu venim aici; mi-e ru=ine; iar[tu e=ti bun[, Ano, =i blând[, dar e=ti u=oar[la minte =i nu]n\elegi nimic: sunt cu tine ca f[r[de tine;]n loc de a-mi alunga gândurile cele rele, m[la-i s[m[mistuiesc cu ele, =i când nu mai =tiu ce s[fac, tu te ui\i la mine cu mil[, =i at[ta tot.

— Ce s[fac, zise ea mâhnit[, dac[a=a m-a l[sat Dumnezeu!?

Ghi\ se l[s[pe coate =i r[mase a=a]ntins pe p[mânt =i cu privirea pierdut[ ]n dep[rtare.

}ntr-un târziu, Ana]=i ridic[capul =i privi]ndr[znea\ la el.

— Fiindc[tu le fierbi toate]n tine =i mie nu-mi spui nimic, zise ea. Apoi tot eu sunt de vin[dac[nu =tiu ce te pune pe gânduri...

V

Pe când acestea se petreceau în umbra arinilor, din sus, despre deal, veneau trei c[l[re\i]n pas, înându-se mereu în albia râule\ului, unde erau acoperi\i de =irul de s[lcii =i de r[chite.

Câinii, care sim\iser[la dep[rtare de câteva]mpu=c[turi, o luar[spre dân=ii, l[trându-i cu neastâmp[r din ce]n ce mai mare.

— S[fie ai dracului de câini! gr[i Lic[, oprindu-=i calul. Pe cât se vede, la cârcium[nu e nimeni =i nici drumul nu umbl[, dar dac[nu-i alint[m câinii, pas s[se mai team[de noi!

El se dete dar jos de pe cal, plec[ ]nainte, =i când cei doi câini se apropiar[=i voir[s[sar[la el, el se l[s[pe iarb[=i]ncepu s[-i cheme cu vorbe alint[toare la sine.

Câinii se oprir[z[p[ci\i]n cale =i, mai ales dup[ce desc[lecar[=i ceilal\i doi oameni,]ncepur[s[-i mai sl[beasc[.]n cele din urm[, ei parc[-=i deter[cu socoteal[c[au a face cu ni=te oameni pacinici, care s-au pus la odihn[aici, departe de curtea p[zit[de dân=ii; ei se]ntoarser[dar[ ]ncet =i oprindu-se din când]n când ca s[mai latre o dat[spre cârciuma de la care veniser[.

Lic[se ridic[iar]n picioare =i]i chem[din nou la sine,]ns[de câte ori el voia s[se apropie de ei,]ncepeau s[latre.

Peste jum[tate de ceas]i petrecu astfel cu cei doi c[vei deprin=i a scoate sânge din urechile porcilor; dar]n cele din urm[ ]i netezi cu mul\umirea omului care a dat o nou[dovad[despre dib[cia sa.

— Buni c[vei! dar tot eu sunt na=ul lor, zise el, =i iar]i netezi =i, a=a pas cu pas, se apropia de cârciuma p[r[sit[.

Ghi\ uitase de mult c[au l[trat o dat[câinii, când Lic[sosi la cârcium[si-l de=tept[cu câteva ghionturi din somn pe Laie, care dormea pe lai\ a de sub cerdac, ca s[-l trimitt[dup[st[pânul lui.

— N-ar fi mai bine s[m[duc eu? gr[i unul din oamenii lui Lic[.

— Las[-l s[vin[el la noi, gr[i Lic[.

Ghi\ s[ri]n picioare când afl[c[Lic[a sosit la cârcium[=i se

schimb[la fa\[, dar nu se gândi mult, ci plec[cu pa=i hot[râ\i =i cu vinele]ncordate spre cârcium[.

Ana r[mase o clip[tulburat[, apoi f[cu iute un pas spre el.

— Ghi\! stai! zise ea. }nainte de toate]l tirimite pe Laie pe vale]n sus de-a lungul r[chitelor. Ea privi lung =i aspru]n ochii lui. Nu m[ ]n\elegi tu, acum, când eu]ncep a te]n\elege pe tine!? zise ea]ncet. A=a a fost vorba]ntre noi, ca s[trimitem pe Laie]nainte, s[ne a=tepte acolo. Du-te, Laie, urm[ea; ia-o pe vale]n sus,]n dosul r[chitelor, pân[la crâng, =i dac[-i]ntâlni pe p[rintele, s[-i spui c[venim mai târziu, fiindc[a venit Lic[S[m[d[ul, cu al\i doi oameni, =i trebuie s[mai st[m cu dân=ii; s[ne mai a=tepte, =i ne a=tep\i =i tu. Ai]n\eles? S[te duci mereu]n dosul r[chitelor, ca s[nu vad[nimeni.

— Da, r[spunse Laie, =i plec[printre arini spre albia râule\ului.

Acum]n\elegea =i Ghi\[gândul nevastei sale,]l]n\elegea =i parc[nu-i venea s[plece, parc[-i venea s[zic[: “Ano! gre=e-ti când crezi c[trebuie s[te temi de Lic[“.

Apoi iar]i venea s[mearg[la dânsa, s[-i mul\umeasc[pentru gândul ei cel bun;]ns[nu putea s[zic[, nici s[fac[nimic; se temea c[o va tulbura, =i a=a plec[cu inima]ndoit[spre cârcium[,][sând-o pe dânsa cu copiii sub arini.

Când se afl[aproape de cârcium[, el privi spre râule\ =i v[zu pe Laie fugind peste drumul de \ar[, ca s[apuce =irul de r[chite.

“Prostul dracului! m[d[de gol”,]=i zise el]ngrijat.

— Se vede c[l-am b[tut ast[zi, adause apoi, privind pe Lic[. L-am trimis s[-mi aduc[plasa cu pe=te =i uite cât e de sprinten. Noroc bun s[dea Dumnezeu!

— Minuna\i c[\ei! r[spunse Lic[, netezind pe unul dintre câini =i privind la Ana, care se vedea venind despre arini cu un copil]n bra\ =i cu altul de mân[. M-au sim\it cale de o jum[tate de ceas =i-am pierdut o mul\ime de vreme ca s[-i momesc.

Ghi\[ ]n\elese unde bate Lic[cu vorbele sale =i ar fi avut poft[s[dea o dat[cu piciorul]n câinele care]ncepu a se lingu=i pe lâng[dânsul.

— I-am auzit l[trând, r[spunse el, dar =tiam c[nu pot s[fie decât oameni de aceia de care a=tept]n toate zilele.

— Trebuie s[=tii un lucru, urm[Lic[. Căinii au pentru oameni un l[trat anume =i trebuie s[ ]n\elegi limba lor, pentru ca s[te folose=ti de ei, fiindc[mai ales atunci când ar trebui s[sar[, ei nici nu latr[decât o dat[, de dou[ori. Altfel, locul e minunat: cale de un ceas nu se poate ivi nimeni f[r[ca s[-l z[re=ti. Dar s[intr[m, adause el alene, fiindc[avem o vorb[ ]mpreun[.

— +i mai multe, r[spunse Ghi\[, intrând cu pas hot[rât]n urma lui.

Câtva timp ei steter[t[cu\i, fa\[ ]n fa\[, hot[râ\i amândoi =i sim\ind fiecare c[=i-a g[sit omul.

— Iac[, gr[i Lic[ ]n cele din urm[, luând de la brâu un teanc de buc[\i de piele]n=irate pe o verig[de sârm[. Aceste sunt semnele turmelor mele. Eu pun semn la urechea din dreapta, jos, pentru fiecare turm[altul, a=a, cum]l vezi t[iat]n aceste buc[\ele, pe care \i le las aici. Dac[trec porcii pe drum, s[te ui\i la semnul lor, s[\ii bine minte pe omul care-i mân[=i taci.

Ghi\[privi lung la el, dar nu r[spunse nimic.

— Cred c[ne-am]n\eles? adause Lic[.

— Eu cred c[nu!

— Cum a=a?

— Apoi vezi, gr[i Ghi\[r[spicat =i aspru, dac[m[uit]n toate p[r\ile, nu v[d pe nimeni =i stau singur aici]n pustietate. Am doi câini minuna\i, cum ziceai, =i tot a\i venit trei in=in f[r[de =tirea nim[nui. Pute\i s[ne omorâ\i pe to\i câ\i suntem aici, =i nimeni n-are s[=tie c[voi ne-a\i omorât; pute\i s[lua\i ce v[place, =i dac[suntem oameni cu minte, n-avem s[ne plângem nim[nui, fiindc[voi sunte\i totdeauna mul\i =i tari, iar noi suntem totdeauna pu\ini =i slabi. }mi ziceai s[fac a=a: e oare cu putin\ s[zic ba?!

— Carevas[zic[, ne-am]n\eles.

— }n\elegerea cu de-a sila nu se poate. Dac[voiai s[te]n\elegi cu mine, trebuia s[vii pe drum, iar[nu pe potec[. Eu pot zice c[fac pe dorin\ a ta =i tot nu fac decât a=a cum }mi vine la socoteal[.

— Asta-i treaba mea! zise Lic[hot[rât. Ori]mi vei face pe plac, ori]mi fac rând de alt om la Moara cu noroc.

— Lic[, gr[i cârciumarul, nu cred c[po\i s[m[\ii de fric[. Dac[e=ti om cu minte, caut[s[te pui la bun[ ]n\elegere cu mine.

— Eu nu cunosc]n\elegere mai bun[decât asta!]n inima omului poate s[fie ori=ice; destul numai s[simt[, c[vai =i amar de el dac[nu-mi face pe plac.

Ghi\ se apropie un pas.

— Dac[ar fi numai atât, Lic[, zise el a=ezat, n-a= zice nimic. Tu ceri, la urma urmelor, un ajutor de la mine =i \i l-a= da bucurosi dac[te-a= =ti cine e=ti =i dac[n-ar trebui s[m[tem c[mâine ai s[ceri mai mut. Apoi, tu nu e=ti singur, ca mine, Lic[, =i dac[-\i fac \ie pe plac, am socoteal[cu al\ii.

— Asta-i treaba ta! strig[Lic[mânios. Adu-mi cheile!

— Ce fel de chei?

— Toate cheile: de la saltarul mesei, de la dulap, de la orice lad[, r[spunse Lic[rece. Cel ce vine aici vine s[-i fac[bani; \i-ai f[cut =i tu de când e=ti aici: am s[m[ ]mprumut de la tine.

Ghi\ r[mase câțva timp]ncremenit =i cu ochii \inti\i la dânsul.

— N-am s[te prad, adause Lic[; am s[iau cu]mprumut =i s[pl[tesc cinstit, cu cam[t], cu cametele cametelor, se]n\elege, când]mi vine la socoteal[.]n scris n-am nevoie s[-\i dau, fiindc[nu poate s[-\i fie de nici un folos: dac[tr[iesc =i-mi merg trebile bine, am s[pl[tesc cu prisos, iar[dac[mor f[r[de vreme ori dac[-mi merge r[u, tot n-ai de unde s[iei.

— S[-\i dau bani num[ra\i.

— Ce s[mai pierdem vremea num[rând!?

— Atunci ia cât iai, dar fii cuminte =i mai las[, ca s[nu simt[nevasta =i soacr[-mea, gr[i Ghi\[, ar[tând saltarul,]n care erau =i banii, =i cheile.

— A=a ne]n\elegem! zise Lic[.

Ghi\ ar fi avut poft[s[sar[la el =i s[-l sfâ=ie]n buc[\i, dar nu putea, pentru c[ceilal\i doi erau]n apropiere =i ar fi trebuit s[mântuie

prea iute cu dânsul. }i era parc[-i seac[sângele din vine când vedea pe Lic[la banii ce=-i adunase para cu para, dar acum era legat =i trebuia s[se st[pâneasc[.

— Da, ne]n\elegem, zise el apropiindu-se, =i dac[vei fi având vreo sup[rare din partea mea, s[nu-mi mai v[d banii cu ochii.

Lic[se]ntoarse =i se rânji la el.

— A=a-i c[te-ai f[cut blând ca un mielu=e!?!? }i zise apoi.

Ghi\[se cutremur[. Toate ca toate, dar b[taia de joc]l scotea din min\i. El f[cu, oarecum f[r[de voie, un pas spre Lic[,]l apuc[de amândou[bra\ele,]l \inu strâns]nainte sa =i gr[i cu glas]n[bu=it:

— Nu te mi=ca, dac[nu vrei s[fie moarte de om!

Sim\ind c[Ghi\[e mai tare, Lic[privi]ngrijat spre u=[=i gr[i iute:

— Ce vrei cu mine?

— Nimic! r[spunse Ghi\[, nimic nu vreau. Tu vezi prea bine c[am nevast[=i copii =i c[nu-\i pot face nimic. }mi iai banii: s[-\i fie de bine! Mi-ai luat lini=tea sufletului =i mi-ai stricat via\!a: s[-\i fie de bine! Dar s[nu crezi c[m[\ii legat, s[nu crezi c[te prinde s[m[iai]n b[taie de joc. Tu po\i s[m[omori, Lic[, tu cu oamenii t[i: eu pot s[te duc pe tine la spânzur[toare. Nu te juca dar cu mine. Gânde=te-te c[tu m-ai f[cut s[nu mai am multe de pierdut =i bag[de seam[s[nu mai pierd =i cele ce am! S[-\i fie fric[de mine!

Lic[se dete un pas]napoi.

—]i-e fric[, urm[Ghi\[, trecându=-i cu amândou[mâinile printre peri]n sus.]i-e fric[=i nu \i-e ru=ine s[-\i chemi oamenii]ntr-ajutor.

— Se]n\elege c[nu, r[spunse Lic[zâmbind. Mi-ar fi ru=ine dac-a=veni f[r[dâ=ii la tine.

Ghi\[ ]=i pierduse bunul cump[t =i tocmai pentru aceea se sim\ea]n strâmtoare fa\[de Lic[, pe care nimic nu putea s[-l scoat[din s[rite.

— Voiesc =i eu s[intre, ca s[vad[c[\i-e fric[, zise el. S[r\i\i, m[i oameni! strig[apoi =i se opri neclintit]n mijlocul casei.

Unul din porcari intr[iute]n cas[, iar cellalt se ivi pe prag, unde r[mase privind]n ochii lui Lic[.

— I-a venit poft[s[se prind[la har\[cu noi, gr[i Lic[.

— Ba s[m[fereasc[Dumnezeu, r[spunse Ghi\]. Sunt om cuminte. Voiesc numai s[v[ar[t c[nu mi-e fric[de voi.

— Dar ni-e fric[nou[de tine, zise Lic[. Tu]nsu\i ziceai s[-mi fie fric[:]i spun c[-mi este =i nu =tiu dac[te voi mai putea apuca vreodată[a=a la strâmtoare cum te \in acum. Tu m[ ]n\elegi. Mie nu mi s-a pus]nc[om]n cale f[r[s[mi-l fi cur[\it din drum.

— Nici nu voiesc s[m[pun]n calea ta.

— Dar ai putea s[te pui, ai putea s[faci ceea ce pân[acu n-ai f[cut, fiindc[nu m[=tiai cine sunt. Du-te,]i zise apoi Lic[lui R[u\, care st[tea]n prag, leag[-l pe slug[, apoi ad[nevasta cu copiii]n cas[.

Ghi\ se repezi]nainte,]l apuc[pe R[u\ de piept =i-l arunc[spre mijlocul casei, apoi]nchise u=a =i gr[i]necat de spaim[:

— Nu b[ga\i nevasta]n trebile noastre; nu v[atinge\i de mine, c[nu e bine. Lic[, tu e-ti om chibzuit: nu-\i b[ga capul]n primejdie, nu te face de ru=ine; fii tâlhar, Lic[, dar nu punga= prost, care se d[de gol:]ntreab[-m[unde e sluga mea =i apoi vorbe-te cu mine.

Lic[privi z[p[cut la tovar[=ii s[i.

— Voi l-a\i v[cut fugind pe vale]n sus; s[=ti\i c[nu se]ntoarce decât dup[ce ve\i fi plecat voi de aici. L-am trimis la popa din Fundureni, ca s[-i spun[c[stau de vorb[cu voi.

— A=a-i, zise R[u\ ca speriat din somn. Nu l-am mai v[zut de atunci.

Lic[sim\i c[=i-a pierdut p[mântul de sub picioare.

— Pentru asta am s[te \in minte cât voi tr[i, zise el privind aspru]n fa\ a lui Ghi\.

— Nu umbla cu vr[ ]m[=ie, r[spunse Ghi\ apropiindu-se de dânsul, ci te gânde-te c[, dac[nu m-ai prins ast[zi, n-ai s[m[prinzi cât vei tr[i pe fa\ a p[mântului. Lic[, tu trebuie s[ ]n\elegi c[oamenii ca mine sunt slugi primejdioase, dar prieteni nepre\ui\i.

— Am zis eu c[vreau s[mi te fac slug[! ?]ntreb[Lic[, schimbându-i deodată[fa\.

— Dac[n-ai zis =i nu vrei s[zici, atunci haid' s[vorbim ca prieteni,]i zise Ghi\ dezghe\at! S[aduc vin =i s[ne cinstim ca ni=te oameni de

bun[ ]n\elegere. Am eu atâta minte ca s[ ]n\eleg c[ ] nu pot sta la Moara cu noroc f[r[de a m[fi pus]n]n\elegere cu tine. Nu vreau s[m[\ii numai de fric[, ci umblu s[intru la]nvoial[cu tine. Sunt gata s[-\i fac pe plac: dar atunci s[fii =i tu om cu minte =i s[ ]n\elegi c[, dac[e s[fiu de folos, lumea trebuie s[m[cread[om cinstit =i stricat cu voi.

— A=a e! gr[i Lic[. Lumea — da,]ns[noi cum trebuie s[te credem?

— Cum m[ve\i fi =tiind; s[vedem, r[spunse cârciumarul,]ntinzându-i mâna. Pe vr[jma=ul pe care nu-l poate birui tot omul cu minte =i-l face tovar[=.

Lic[primi mâna.

— Banii mi-i la=i, urm[Ghi\[, cam cu jum[tate de gur[.

— Adic[ ]i iau cu mine, r[spunse Lic[; ce-i]n mân[nu-i minciun[.

— Dar s[=tii c[ ] nu m[\ii legat cu ei, gr[i Ghi\[, =i plec[s[aduc[vin rece din pivni\].

— Asta a fost prostia mea, gr[i Lic[, dup[ce se v[zu singur cu tovar[=ii s[i. Tot era mai bine s[ascult de tine =i s[\in sluga la cârcium[.

— Las[, poate c[e mai bine a=a! r[spunse R[u\.

— S[vedem! gr[i cellalt. Eu m[tem c[ne \ine cu minciuna.

— Asta e treaba mea! zise Lic[, ridicându-=i capul.

VI

Ca om care]=i petrecea via\a pe drumuri, Lic[venea des pe la Moara cu noroc, câte-o dat[, câte de dou[, ba =i câte de mai multe ori pe s[pt[mân[. El venea, desc[leca, bea câte un pahar de vin, mânca ceva =i iar se ducea.

Numai arareori se]ntâmpla ca el s[stea mai mult;]ns[mai ales duminic[el venea adeseori cu câte doi-trei tovar[=i, =i atunci era]n voie bun[.

Lui Ghi\ Ji p[rea totdeauna bine când Lic[venea f[r[de veste la cârcium[. Ana fusese muncit[de gânduri grele, care o]mb[trâniser[oarecum]ntr-un singur ceas =i care Ji veneau iar de câte ori]l vedea pe Lic[.

Dar plecând Lic[, ea-l]ntrebasese pe Ghi\ despre cele petrecute =i el Ji r[spunsesese c[n-a fost nimic, c[ce putea s[fie!? =i c[Lic[e omul lui. De aceea, Ana t[cuse atunci, =i de atunci t[cea mereu =i privea numai din când]n când furi=at la Lic[, zicând]n sine: “Trebuie s[fie om r[u =i primejdios”.

Zilele treceau]ns[, precum ele treceau, Ana se sim\ea tot mai p[r[sit[. De când se]mprieteneise cu Lic[, Ghi\ parc[fugea de dânsa, parc[-i ascundea ceva =i se ferea s[nu r[mâie singur cu dânsa.

— Ghi\, ce ai tu cu omul [sta?]l]ntreb[ea]ntr-una din zile dup[plecarea lui Lic[.

— Eu!? Ji zise el cam speriat. Ce s[am? Nimic! Ceea ce am cu to\i drume\ii: vine, st[de vorb[, m[nânc[, bea =i pl[te=te.

Ana privi lung]n fa\ a b[rbatului s[u.

— Dar de obicei pl[te=te peste ceea ce se cuvine, Ji zise ea aspru.

— A=a sunt oamenii cu dare de mân[.

— Ghi\! gr[i nevasta a=ezat. Nu vorbi cu mine ca =i când ai avea un copil]nainte de ta. Tu e=ti b[rbat =i trebuie s[=tii ce faci. Te]ntreb numai; nu vreau s[te descos: tu]i d[seama dac[ai ori nu ceva s[-mi spui. F[cum =tii, dar eu]i spun, =i nu m[las[inima s[nu-\i spun, c[Lic[e om r[u =i om primejdios: asta se vede din ochii lui, din rânjetul lui =i mai ales din c[ut[tura ce are, când]=i roade musta\ a cu din\ii. E om p[tima=, Ghi\, =i nu e bine s[te dai prea departe cu el.

— Dar nu m[dau deloc! r[spunsesese b[rbatul.

— Bine! gr[i nevasta. Tu f[cum =tii, dar s[nu zici apoi c[nu \i-am spus.

Ghi\ ar fi voit s[vorbeasc[,]ns[Ji era greu, dup[ce zisese o dat[c[n-are nimic cu Lic[;]=i puse dar numai de gând c[Ji va vorbi alt[dat[.

+i, la drept vorbind, ce ar fi avut el acum s[ ]li spun[?! Toate cele petrecute erau parc[ ]date uit[rii, =i a=a poate c[ ]nici nu era bine ca Ana s[ ]afle despre ele. Ce-i drept, Ghi\ se uita mereu la urechile porcilor, ba a g[sit]n mai multe rânduri =i porci cu semne de ale lui Lic[,]ns[ ]Lic[venea =i se ducea f[r[ ]ca s[-l]ntrebe ceva, =i a=a nu avea decât s[ ]\in[ ]minte =i s[ ]tac[. Lic[ ]nu-l]ntreba nimic, nimic nu-i spunea =i nimic nu cerea de la dânsul.

Cu toate aceste, S[m[d[ul parc[ ]=tia tot ce se petrecea la Moara cu noroc, =i aceasta]l nedumerirea câteodat[ ]pe cârciumar.

+i mai mare i se f[ ]cu nedumerirea, când]ntr-o zi Lic[ ]li trimisese =ase porci, dintre care patru nu erau]nsemna\i cu nici unul dintre semnele]n=irate pe veriga de sârm[. Ghi\ a st[tut mult la lupt[ ]cu sine; dar]n cele din urm[ ]tot i-a primit, pentru ca s[ ]nu se strice cu Lic[, =i tot nu i-a gr[ ]it Anei, fiindc[ ]se temea c[ ]ea va st[rui s[ ]nu-i primeasc[.

De aici]nainte el]n adev[r se ferea de dânsa, iar[ ]ea]=i d[ ]dea silin\ s[ ]nu-l supere.

Astfel sosi timpul când bruma cade =i vântul scutur[ ]frunzele copacilor =i r[ ]re=te p[ ]durile.

De când venise toamna, drumul era mereu umblat, =i nici chiar duminica nu era p[r[sit] cârciuma de la Moara cu noroc. Toamna se \in târgurile cele bune; toamna are omul câte ceva de vândut; toamna fac negu\ ]torii trebile cele bune; =i lui Ghi\ ]li mergea dar acum chiar mai bine decât peste var[, =i abia se]ntâmpla câte un ceas pe s[ ]pt[mân[ ]ca s[ ]fie singur la cârcium[. +i cu cât se apropia ziua de Sfântul Dimitrie, drumul era cu atât mai umblat.

]ntr-o zi de luni erau cinci care la Moara cu noroc =i =apte oameni sub cerdac, când sosi =i Lic[ ]dimpreun[ ]cu Buz[-rupt[,]cu S[i\ ]Boarul =i cu R[u\, omul de care numai arareori se desp[r]ea.

Lic[ ]nu st[ ]tea niciodat[ ]sub cerdac, nici]n cârcium[, ci]n odaia de al[turi,]n care erau o mas[ ]m[ ]ricic[, câteva scaune de paie =i dou[ ]paturi pentru drume\ii mai ale=i, care se]ntâmpla s[ ]mâie peste noapte la Moara cu noroc. Altfel]n aceast[ ]odaie]=i petrecea cârciumarul ziua,

cu nevasta =i cu copiii, fiindc[odaia]n care se culca el era]n alt[parte, cu intrarea prin buc[t]rie =i cu ferestrele la deal, c[ât[vreme aici ferestrele erau spre drum,]nc[ât, =ez[ând la mas[, putea s[vad[cu o privire =i c[ârciuma, =i drumul, =i locul de dinaintea c[ârciumii.

Ast[dat[ ]ns[Lic[nu intr[drept]n odaia aceasta, ci se opri sub cerdac =i prinse vorb[cu oamenii,]ntreb[ând pe fiecare dintre d[ân=ii de unde vine, unde merge =i]n ce treab[umbl[.]ntr-un târziu, el]l trase apoi pe Ghi\ la o parte =i-i zise]ncet:

— Când vine jidovul pentru c[â=tigul de la St. Dimitrie?

— Ar[ânda=ul? r[spunse Ghi\ tot mai]ncet, g[ândeam s[m[duc eu la el.

— Da, ar[ânda=ul. Nu te duce, gr[i Lic[. Las[-l, c[vine el. Am o vorb[cu d[ânsul.

— Bine! S[te vestesc c[ând are s[vie?

— Nu-i nevoie. Aflu eu; grija mea de d[ânsul!

De=i ei vorbiser[ ]ncet =i mai ales Lic[p[rea a voi s[p[streze tain[despre cele ce se vorbea, el rosti cuvintele “jidovul”, “ar[ânda=ul” =i “grija mea de d[ânsul” destul de tare, pentru ca oamenii de sub cerdac s[le poat[auzi, apoi privi cam speriat]mprejurul s[u =i adause:

— Dar s[intr[m]n cas[.

Intr[ând, Lic[ ]=i arunc[biciul pe mas[, un semn c[voia s[pe-treac[ ]n drag[voie. Fusese certat cu Buz[-Rupt[=i cu S[il[Boarul, R[u]]i]mp[case =i acum voia s[se cinsteasc[cu d[ân=ii. Despre ar[ânda= Lic[nu mai vorbi nici un cuv[ânt.

Peste pu\in sosit[trei \igani la c[ârcium[, unul cu vioara, altul cu clarinetul =i al treilea cu \imbala: Lic[ ]i puse pe lai\ a din c[ârcium[=i le porunci s[c[ânte.

=i fiindc[\iganii c[ântau, oamenii se]ngr[m[diser[la u=a c[ârciumii, =i asculta =i Ana cu b[tr[âna =i cu copiii, c[ci numai rar se nimereau trei \igani deodat[pe la Moara cu noroc.

Lui Lic[ ]i veni de la o vreme poft[s[joace =i, apuc[ând pe Buz[-Rupt[, ie=i din c[ârcium[=i]ncepu s[fr[m[ânte p[m[ântul,]nc[ât p[rul r[sucit]n plete lungi]i zbur[ ]n v[ânt.

Dar jocul f[r] de muiere nu are nici un rost.

De când umbla pe la Moara cu noroc, el nu gr[ise] nici zece vorbe cu Ana; acum]ns[el se duse la ea, o apuc[de mâini =i-i zise:

— Haid' s[te joc o dat[, s[zici c[ai fost jucat[!

Ana se dete]n l[turi.

El o cuprinse cu amândou[bra\ele.

— Dar dac[n-am poft[de joc!? gr[i ea cu hot[râre =i se desf[cut]ncet din bra\ele lui.

— Vine pofta!

— +i la mai mult! adause Buz[-Rupt[, tr[gând cu ochiul.

— Ei! nu vreau! gr[i Ana rece =i se dete]napoi.

Lic[se retrase cam nec[jit.

— S[racul de mine! gr[i Ghi\ a=a]n glum[. Dar n[zuroas[mi s-a mai f[cut nevasta! Joac[, muiere; parc[are s[-i ia ceva din frumuse\e...

Ana]=i c[lc[pe inim[=i se dete la joc.

La]nceput se vedea c-a fost prins[de sil[; dar ce avea s[fac[? La urma urmelor, de ce s[nu joace?]ncetul cu]ncetul, ea prinse voie bun[; se cam tulbura când Lic[se apropia de dânsa; sângele]i n[v[lea]n obraji când el o apuca de brâu ca s-o]nvârteasc[; dar a=a era acum =i altfel nu putea s[fie =i ea se dete din ce]n ce dup[p[r.]n cele din urm[, tot se ar[t[copila r[sf[at[de odioar[, =i Ghi\ fierbea]n el când]i vedea fa\str[b[tut[de pl[cerea jocului.

— S[-i fie de bine! gr[i Lic[peste câva timp obosit. Dau m[rturie c[te]ii mai bine decât mine.

El o strânse apoi]n bra\ele, o ridic[de la p[mânt, se]nvârte cu ea o dat[, o s[rut[=i o puse pe lai[.

Ana]=i stâmp[r[obraji cu palmele, privind cam ame[it[ ]mprejur,]n vreme ce Lic[se plimba]n sus =i]n jos, =tergându-=i sudorile cu mâneca de la c[ma=, apoi se opri =i gr[i:

— Ce cârciuma dracului mai e =i asta!? De ce nu-=i]ii o slujnic[?

Oamenii de la u=[zâmbir[pe sub musta[, Ana tres[ri =i se ridic[ro=it[ca bujorul, iar[b[trâna privi la o parte, f[cându-se c[nu]n\elege vorbele lui Lic[.

“De!]=i zise ea, ce s[-i faci, a=a e omul! Oricât de bun ar fi, tot are câte un p[cat. Fie cât de mic, dar tot]l are.”

Ghi\[nu zise nimic, ci-=i puse numai de gând c[are s[o \ie minte -=i asta.

]nspre sear[, S[il[Boarul plec[cu Buz[-Rupt[spre Ineu, R[u\ o lu[, dup[ce schimb[câteva semne tainice cu S[m[d[ul, spre p[durea de la Fundureni, iar[Lic[se opri la drume\i -=i gr[i privind]nspre apus, de unde se ridicau ni=te nori grei spre cer:

— Se schimb[vremea, precum se vede; dar tot mi-e c[am s[r[mân aici peste noapte. Am bani la mine -=i locurile sunt cam rele, mai ales acum toamna.

El r[mase dar peste noapte la Moara cu noroc.

VII

De când drumurile erau mai umblate, se vorbea mereu despre nenorociri]ntâmplăte mai ici, mai colo, prin partea locului; cotitura de la Moara cu noroc, alt[dat[vestit[de rea, era]ns[ ]n anul acesta scutit[, -=i drume\ii scosese[vorba c[, de când Ghi\[a venit la Moara cu noroc, locurile nu mai sunt primejdioase cale de o zi jur]mprejur. Jandarmii de la Ineu se \ineau cu toate acestea mereu pe drumuri -=i abia trecea zi dat[de la Dumnezeu f[r[ca ei s[dea pe la cârciuma lui Ghi\[.

Ghi\[se bucura când veneau jandarmii -=i]=i d[dea toat[silin\ a s[se pun[bine cu dân=ii: le d[dea mâncare -=i b[utur[, f[r[ca s[primeasc[banii când ei voiau s[pl[teasc[,]i \inea de vorb[-=i umbla mereu]n voile lor.

Era]ns[ ]ntre dân=ii unul, Pinte a c[prarul, un om scurt -=i]ndesat, cu ochii mari, cu umerii obrajilor ie=i\i -=i cu f[lcile late, cu musta\ a tuns[-=i cu o t[ietur[ ]n frunte, dar mai presus de toate om a=ezat -=i t[cut la fire, cu care Ghi\[se f[cuse prieten bun. Ce-i drept, el nu vorbise]nc[ ]ntre patru ochi cu Pinte a; dar a=a sunt oamenii: e câte

unul pentru care sim\i din clipa ce l-ai v[zut tragere de inim[, f[r[ca s[-\i dai seama pentru ce. A=a era =i Pinteaa. Când venea pe la Moara cu noroc, se vedea c[se simte bine la cârcium[=i pleca totdeauna cam anevoie; apoi el \inea la Ana, la copii, netezea câinii lui Ghi\ =i-ar fi fost ori=cnd gata s[dea cu ciomagul dac[cineva, chiar la drept vorbind, ar fi]ndr[znit s[-l gr[iasc[de r[u pe Ghi\]. De aceea sim\ea =i Ghi\[c[Pinteaa e oarecum singurul om cu care ar putea s[vorbeasc[mai pe fa[, =i acum, cnd se v[zu peste noapte sub acela=i acoper[mnt cu Lic[, ar fi dorit s[-l aib[=i pe Pinteaa]n apropiere.

Toate gândurile rele se gr[m[diser[deodat[ ]n capul lui =i-l cuprinsese o nelini=te ca niciodat[mai nainte.

Sufletul i se pusese]n tulburare când Lic[ ]i spusese c[are o vorb[cu arnda=ul. Tulburarea]i crescua când Lic[ ]i s[rut[nevasta =i]i arunc[vorba despre slujnic[.]n sfr=it, Ghi\[-l cuno=tea destul de bine pe Lic[, pentru ca s[=tie c[el nu se teme de oamenii r[i =i de locurile rele, =i a=a se]ntreba mereu: “Pentru ce a r[mas el la cârcium[? Pentru ce le-a spus drume\ilor c[are bani la sine? Ce avea de gnd s[fac[? Pentru ce a vorbit, pentru ce a vorbit!”

“Pentru ce?! pentru ce?! ”=i zise el]n cele din urm[dezn[d]jduit. Cine =tie?! Le va fi zis a=a din]ntâmplare, f[r[ca s[fi gndit la ceva, iar[eu m[fierb]n mine pentru ele.”

El uitase]ncetul cu]ncetul]nvoiala f[cut[cu Lic[, =i numai din cnd]n cnd]=i mai aducea aminte de banii pe care]i pierduse atunci. Acum se gndea la toate, =i la]nvoial[, =i la bani, =i la porcii cu semn str[in, pe care]i primise de la Lic[, =i la urm[rile ce puteau s[aib[acestea, =i un glas tinic parc[-i =optea mereu: “A venit vremea s[te r[fuie=ti”.

Nu trecuse nici jum[tate de an de zile de cnd se afla la Moara cu noroc, =i trebile]i mergeau din ce]n ce mai bine: avea porci la]ngr[=are, dou[vaci cu lapte, c[ru\ pe r[zoare, doi cai buni, avea bani]n lad[, nu prea mul\i, dar[destui pentru ca s[poat[tr[i un an, doi dintr-]n=ii. Dar acum, când trebile mergeau mai bine, Lic[voia

s[-i vorbeasc[arânda=ului, f[r[ ]ndoial[pentru ca s[-i fac[rând de vreun alt om la Moara cu noroc.

Dar[Ghi\ nu voia s[plece; nu-l l[sa inima s[p[r[seasc[locul la care]n scurt timp putea s[se fac[om cu stare.

+i iar se gândea la]nvoiala pe care o f[cuse]n strâmtoarea sa, la banii s[i, la primejdiile ce-l]mpresurau, la iarna ce se apropia =i la zilele bune pe care le avusese când nu avea nici porci la]ngr[=are, nici vaci cu lapte, nici c[ru\ pe r[zoare, nici cai sprinteni, nici bani bine num[ra\i]n lad[. +i când se gândea la aceste,]i venea oarecum s[se bucure c[Lic[ ]l scoate f[r[de voie de la Moara cu noroc =i-l scap[a=a zicând de toate nevoile. Dar Ghi\ era om cu minte =i sim\ea c[are s[-i par[toat[via\ a r[u dac[va pleca de la Moara cu noroc. De aceea, de câte ori]=i aducea aminte c[Lic[se afla sub acela=i acoper[mânt cu dânsul,]l cuprîndea o vie]ngrijare. Ar fi voit s[mearg[la el =i s[-l]ntrebe: “Omule, ce vrei s[faci, ce vrei s[ceri de la mine? Vorbe-te-mi verde-n fa[, ca s[ne]n\elegem.” +i iar]i venea s[-i zic[: “Ce-mi pas[!? Eu nu dau nimic; sunt gata s[ ]n piept cu el. +i dac[pier, atâta pagub[!” +i mai ales acesta era gândul care-l st[pânea pe Ghi\ : nimic nu era]n el mai tare decât pornirea de a se pune]mpotriva lui Lic[=i de a nu da nici cât e negru sub unghie]nd[r[t.

Dar pe când se]nt[rea]n această hot[râre, el era singur =i p[r[sit. Ana, pe care o privea cu atâta drag mai nainte,]ncetul cu]ncetul se]nstr[inase de dânsul =i nu mai era vesel[ca mai nainte, când se afla singur[cu dânsul. El]nsu=i se]nstr[inase de dânsa. Din clipa]n care ea =i-a ar[tat b[nuielile pe fa[, se stinsese orice tragere de inim[pentru dânsa din sufletul lui. +i-ar fi dat adesea toat[via\ a pentru ca s[mai poat[sim\i, fie chiar pe o singur[clip[, bucuria pe care o sim\ea odinioar[când privea la dânsa; dar]n zadar: ea nu mai era pentru dânsul ceea ce fusese; chipul ei frumos, trupul ei fraged, firea ei dulce nu mai putea s[str[bat[pân[la inima lui plin[de am[r]-ciune. Din dragoste c[tre dânsa =i c[tre copii venise la Moara cu noroc; din dragoste pentru dânsa =i pentru copii se b[gase]n strâmtoarea]n care se afla; =i acum tocmai ea era cea dintâi din rândul

acelora care nu \in seam[de strâmtoarea lui =i de greu[\ile cu care se lupt[, chiar =i ea] credea r[u, când nu putea s[-i]n\eleag[purtarea.

De aceea acum, când sim\ea trebuin\ă de un suflet]n care s[-i caute sprijinire, Ghi\ nu se gândea la Ana, care dormea lini=tit[lâng[dânsul, ci la Pintea, care-l mângâiasă adeseori cu privirile sale pline de]ncredere. La]nceput ar fi fost]n stare s[-=i pun[caii la c[ru\[-i s[plece acu]n vreme de noapte la Ineu, ca s[-l caute pe Pintea;]ncetul cu]ncetul,]ns[, gândurile s-au l[murit]n sufletul lui, =i]n cele din urm[sim\indu-se mai tare, el]=i zise: “Adic[de ce s[pun eu mai mult[ ]ncredere]ntr-un om str[în decât]n nevasta mea!?”

De abia se]nnoptase, to\i dormeau la cârcium[, =i chiar Ghi\[, mai]mp[cat cu gândurile sale, a\ipise, când câinii]ncepur[s[latre =i o luar[din ce]n ce mai neastâmp[ra\i pe vale]n sus.

Ghi\ tres[ri speriat din somn, s[ri din pat, se apropie de fereastr[=i privi afar[ ]n noaptea]ntunecat[.

El nu z[ri nimic, dar sim\i c[se apropie vreun om cunoscut, deoarece câinii se]ntorceau scheunând]napoi.

Peste vreun sfert de ceas el v[zu,]n sfâr=it, trecând pe sub fereastr[=i]naintând spre u=a cârciumii un om =i o femeie]nalt[=i lat[ ]n umeri.

Asta era adic[! Acum]n\elegea pentru ce a r[mas Lic[la Moara cu noroc, =i-i era ru=ine de gândurile rele ce-=i f[cuse.

“Parc[-i un voinic de codru!” zise el retr[gându-se de la fereastr[.

— Cine-i? strig[ ]n clipa aceea unul dintre slugi, Mar\i, ungurul.

— Oameni buni! r[spunse un glas b[rb[tesc.

Ghi\ se tulbur[din nou. Precum v[zuse prin]ntuneric,]i p[rea c[omul ce venea cu femeia nu era R[u\; acum, când]i auzi glasul, nu mai putea s[se]ndoiască despre aceasta; era un om cu des[vâr=ire necunoscut. Atunci cum de-l cuno=teau câinii? Cum de-l l[sa sluga s[treacă? De ce nu venise R[u\ ]nsu=i?

“De ce? de ce?”]=i zise el nec[jit. E grozav când omul]=i face spaim[din toate nimicurile.

Cu toate aceste,]i veni gândul s[se duc[s[vad[cine a venit.

— Ce-i, Ghi\ [?]ntreb[Ana, care se de=teptase din somn =i se ridi-case din pat.

— Ce s[fie!]i r[spunse b[rbatul. Nimic! R[u\ se]ntoarce. Cine =tie, va fi uitat ceva; va fi având s[-i spun[ceva lui Lic[.

— Nu era glasul lui R[u\, Ghi\[, gr[i nevasta. Te rog, du-te =i vezi. Ce fel de oameni sunt aceia care umbl[-n vreme de noapte?

Acum nici vorb[nu mai putea fi ca el s[se duc[, c[ci o ar fi nelini=tit pe ea =i mai tare.

— Fii pe pace!]i zise el. I-am v[zut eu cu ochii, =i dac[n-ar fi oameni cunoscu\i, nu i-ar fi l[sat Mar\i s[treac[.

— Mar\i!!]ntâmpin[nevasta. Mie nu-mi place Mar\i deloc.

— Ei, apoi tu b[nuie=ti pe toat[lumea, gr[i Ghi\[. Fii cuminte =i te lini=te=te.

Ana se lini=ti, de=i tremura]n tot trupul.

Pe când a\ipise din nou, câinii]ncepur[iar s[bat[.

— Ce-i asta!? strig[cârciumarul. Ca din senin]l cuprinse spaima =i parc[-i venea s[se]ndoiasc[dac[a v[zut bine când a v[zut acea femeie]nalt[=i lat[ ]n umeri ca un voinic de codru. El s[ri dar din nou jos =i iar se duse la fereastr[.

Omul =i femeia se duceau cu pa=i gr[b\i.

]ns[parc[era alt om, parc[era Lic[, el]nsu=i.

Dac-ar fi =tiut c[Ana doarme, Ghi\[ar fi plecat s[se]ncredin\eze.

— Se duc, gr[i el, dar]ncet.

— Bine, Ghi\[, r[spunse Ana. S[dormim.

— S[dormim.

]ns[ea nu putea s[doarm[. Fusese trezit[din somnul cel dintâi, tulburat[de gânduri grele, =i]n cele din urm[o apucar[ni=te fierbin\eli care n-o mai l[sau s[se astâmpere. Ghi\[fu peste pu\in cuprins de un somn adânc; afar[ ]ncepu s[bat[vântul, iar ea era fr[mântat[de muncile nop\ilor petrecute pe nedormite]n culcu=ul]nvr[ ]m[=it.

Târziu dup[miezul nop\ii câinii se mi=car[de a treia oar[.

Ana]=i opri r[suflarea, se dete tiptil din pat =i se apropie de fereastr[.

Lic[se]ntorcea singur despre Fundureni la cârcium[.

Acuma ea le]n\elega toate: el a fost undeva =i a f[cut ceva cu =tirea lui Ghi\[.

— Doamne! zise ea]ngrozit[. Ce-a c[zut pe capul meu!

Dar Ghi\[era b[rbatul ei: ar fi dorit s[-i fi secat lumina ochilor]n clipa când a ajuns la fereastr[, pentru ca s[nu vad[=i s[nu =tie nimic, =i i se r[ci tot sângele când se gândi c[vor fi aflat =i al\ii.

Era târziu, mar\i diminea[, când Lic[ie=i cam nedormit la lumina zilei.

Ploua, =i le spunea oamenilor c[avuse dreptate când zicea c[are s[se schimbe vremea =i c[tot era mai bine dac[pleca ieri, pentru c[nu era silit s[umble pe ploaie.

Ghi\[luase hot[rârea s[nu a=tepte decât plecarea lui Lic[, apoi s[=-i pun[caii la c[ru\[=i s[se duc[la Ineu, ca s[-l caute pe Pintea.]ns[el dormise bine peste noapte, =i mai ales acum, dup[ce-l v[zu pe Lic[,]=i schimb[gândul. La urma urmelor, nici nu prea =tia ce-ar fi având s[vorbeasc[cu Pintea. Gândurile pe care le avuse]n seara trecut[se strecuraser[toate,]ncât parc[le visase numai, =i de când =tia c[=i Lic[are o sl[biciune, el]i p[rea un om mai bun]n felul lui decât cum]l crezuse =i]i era greu de b[nuielile pe care =i le f[cuse]n nedumerirea sa asupra lui.

Iar[Ana]ntâia oar[ ]n via\a ea sim\i tragere de inim[pentru Lic[=i-i zise la plecare, din toat[inima, “noroc bun!”, c[ci soarta so\ului s[u era acum legat[de a lui.

Dup[plecarea lui Lic[, ea]l trase pe Ghi\[la o parte =i-i gr[i:

— Am o vorb[cu tine: nu acum, dar când]\i prinzi vreme.

— Bine, r[spunse el pus pe gânduri. Spune-mi acum.

— Nu acum, Ghi\[,]i zise ea, ci când vom putea vorbi]n tihn[. Caut[-\i de rând cu oamenii; precum vezi, voiesc s[plece.

F[cându=-i socoteala cu drume\ii, Ghi\[se]ntreba mereu ce va fi având nevasta s[-i spun[, =i gr[bea mai mult decât de obicei, dar pe

când drumeții erau gata de plecare, iată c[sosi =i Pintea,]nsoțit de alți doi jandarmi, la cârcium[.

El venea mai iute =i era mai t[cut decât de obicei.

— Ce fel de oameni, a=a, mai]nsemnați, au trecut ieri pe aici?]ntreb[el, dup[ce intr[cu tovar[=ii s[i]n odaia de lâng[cârcium[=i trase u=a dup[sine.

— Nu-i mai]n minte, r[spunse cârciumarul rece.

— Ei, trebuie s[aflui gr[i Pintea scurt =i hot[rât.

Ghi\[privi lung la el, apoi la ceilalți doi =i gr[i dezghe\at:

— Dacă voi ați sta mereu aici, atunci a= putea vorbi cum]mi place mie; dar voi veniți numai din când]n când, =i a=a, trebuie s[fiți oameni cu minte =i s[nu cereți s[-mi bag capul]n primejdii ori s[v[spun minciuni. Eu nu =tiu de ce m[ ]ntrebați, dar pot s[v[spun c[la asemenea]ntreb[ri n-am s[r[spund niciodată. Dacă nu v[este destul atât, luați-m[strâns legat =i duceți-m[cu voi.

— La nevoie a=a o s[facem, r[spunse Pintea, de-î ai =i tu toată dreptatea.

De aci]nainte ei vorbir[despre altele,]n vreme ce Pintea le f[cu tovar[=ilor s[i semn s[ias[.

R[mân`nd singur cu Ghi\[, el privi cîtva timp jos,]nt[ ]nainte sa, apoi gr[i:

— Lui Lic[ ]i spui tot =i mie nu-mi spui nimic!

— Nu i-am spus lui Lic[pîn[acum nimic. Va fi =tiind, r[spunse Ghi\[, dar de la mine nu.

Pintea privi lung =i aspru]n fa\ a cârciumarului, ca =i când ar voi s[afle adev[rul din ochii lui.

— Atunci, zise el]ntr-un târziu, poate c[ai vreo slug[.

Ghi\[dete din umeri.

— Nu-mi vine s[cred; dar va s[fiu cu ochii]n patru.

Deodată el tres[ri ca de-teptat printr-un gând, care-i luminează tot capul.

— Cunoști tu pe Lic[?]ntreb[el iute.

— }l cunosc.

— Bine?

— Bine! n-am fost prin=i]mpreun[?! Nu]mpreun[am stat]nchi=i?!

— Tu ai fost]nchis?]ntreb[Ghi\ tulburat.

— Da! Furaser[m ni=te cai, Lic[=i eu, =i ne-au dat de urm[; au]mpu=cat pe Lic[la picior, c[ci altfel nu ne d[deam prin=i.

— Vas[zic[, tu ai fost prins o dat[? gr[i Ghi\ ]nc[o dat[.

— Ce dracu! strig[Pintea rânând, a= fi oare ceea ce sunt, dac[n-a= fi dovedit c[=tiu toate potecile =i toate apuc[turile tovar[=ilor mei de mai nainte? Dar ce vrei s[-i spun despre Lic[?

Ghi\=-i pierduse rostul =i]ncepu a se teme de omul la care \inuse atât de mult mai nainte.

— Voiam s[te]ntreb, zise el cam cu jum[tate de gur[, dac[Lic[are sl[biciune pentru femei.

— Pentru femei? r[spunse Pintea. Pentru nimic. Nu-i vorb[,]l apuc[din când]n când, dar sl[biciune nu are. El are o sl[biciune, una singur[: s[fac[, s[se laude, s[\ie lumea de fric[=i cu toate aceste s[rân[=i de dracul =i de mum[-sa. S[rân[de noi, Ghi\[, de noi, urm[el mai aprins; dar, Ghi\[, sunt de treizeci =i opt de ani: m[spânzur dac[ ]mplinesc patruzeci f[r] ca s[-i ar[t c[mai sunt =i al\ii mai =i mai decât dânsul! Mi-a f[cut una pe care n-am s[i-o uit toat[via\.

— Atunci]n\eleg! gr[i cârciumarul]nc[ ]lzindu-se din nou. Ieri]mi zicea s[-i aduc o slujnic[la cârcium[, ca s[-i pun adic[om de pând[ ]n casa mea!

+i acum Ghi\[alegea]n el vorbele cu care s[-i fac[lui Pintea]mp[rt[=ire despre cele petrecute]ntre el =i Lic[=i st[tea la lupt[cu sine dac[nu ar fi poate mai bine s[tac[.

— Pentru c[trebuie s[=tii, urm[el cam cu jum[tate de gur[, Lic[a umblat mult dup[mine...

— Stai! strig[Pintea t[indu-i vorba. Ad[-i una. Las[-m] s[\i-o aleg eu, =i grija mea de dânsa!

— Bine, gr[i Ghi\[, dac[socote=ti tu...

— Dar acu nu mai pierdem vremea: cine-a fost ieri pe aici?

VIII

Ana r[mase cu inima]ncle=tat[când Ghi\ ]i spuse c[trebuie s[plece cu Pintea =i cu slugile la Ineu. De=i vedea]ns[din fa\ a lui c[e ceva neobicinuit la mijloc, ea se mai lini=ti când se gândi c[Pintea e omul lui Ghi\[, ba parc[numai acum]n\elegea pentru ce Ghi\ =i-a dat silin\ a s[se pun[bine cu Pintea, =i-i p[rea bine c[pleac[tocmai cu dânsul.

Dar inima, cu toate aceste,]i b[tea mai tare decât de obicei =i temerile ce se de=teptaser[peste noapte]n sufletul ei nu mai sl[beau.

— Maic[!]i zise ea]ntr-un târziu b[trânei. Cum \i se par lucrurile aici la noi la cârcium[?

— Cum mi se par? r[spunse b[trâna. Le vezi =i tu ca mine. Merg bine.

— Da, merg bine aici]n cârcium[, urm[nevasta; dar la noi]n cas[? Nu-l vezi tu pe Ghi\ c[e mereu pe gânduri, c[nu se mai d[ ]n vorb[cu noi? nu vezi tu c[de câțva timp parc[nu mai suntem nevast[=i b[rbat?

— A=a sunt vremile, gr[i b[trâna. Ghi\ e om harnic =i sânguitor =i a=a se gânde=te mereu ca s[adune ceva pentru casa lui. Are =i el, ca tot omul, o sl[biciune:]i râde inima când]i vede sporul. E bun[sl[biciunea asta =i nu trebuie s[te mîhne=ti pentru ea: rabd[, c[de folosul t[u rabzi, =i nici nu ai prea mult de r[bdat.

— Bine, maic[, zise Ana, dar dac[el ar]ncepe s[caute câ=tig nelegiuit? E vorba =i de noi; ar trebui s[ne spun[=i nou[ce face.

B[trâna stete câțva timp pe gânduri, apoi gr[i]ntristat[:

— Nu =tiu, fata mea, =i nici nu caut s[-mi dau seama. E mult[nenorocire]n lume =i oamenii =i-o]mpart]ntre dân=ii: dac[\i-a c[zut o parte mare, =i b[taie de cap, =i sfat, =i bog[\ie, =i m[rirea lumeasc[, toate sunt]n zadar.

Ana st[tea dus[ ]n gânduri, când auzir[zureitul unei tr[suri boiere=ti cu trei cai =i cu fecior pe capr[.

Ghi\ nefiind acas[, Ana =i b[trâna ie=ir[s[primeasc[pe cei veni\i.
Afar[ploua ca din ciur.

Dup[ce feciorul s[ri de pe capr[=i deschise u=a cu geamuri a tr[surii, se ivi o doamn[ca de dou[zeci =i opt de ani, lnalt[, cu obra-jii plini, cu ochii mari alba=tri =i cu p[rul auriu, lmb[cat[de sus pân[jos ln negru =i de mân[cu un copil ca de cinci ani, slab =i boln[vicios.

Ea îi f[cu un semn feciorului, trecu iute sub cerdac, apoi privi la Ana, ca =i când ar voi s-o]ntrebe unde=îi poate g[si un ad[post mai retras.

Ana o duse ln odaia de lâng[cârcium[.

— Dar frumoas[e, bat-o s-o bat[! gr[i b[trâna plecând ln urma lor.
]n clipa când erau s[intre ln odaie, str[b[tu un fulger printre nori =i c[zu un tunet puternic, de care se cutremur[toat[valea.

— Vai de mine! strig[drumea\ a oprindu-se speriat[ ]n prag,]nchide\i ferestrele, c[ne tr[sne=te pe to\i aici ln cârcium[.

— E minunea lui Dumnezeu, acu toamna, gr[i b[trâna f[cându=îi cruce =i gr[bind s[ ]nchid[ferestrele. Dar nu v[teme\i, domni=oar[: Dumnezeu nu-l love=te decât pe acela pe care vrea s[-l pedepseasc[.

— Da, Dumnezeu, gr[i drumea\ a, a=a, pentru dânsa, totdeauna Dumnezeu =i numai el.

— Pofti\i ceva? o]ntreb[Ana, dup[ce ea se a=ez[.

— S[stea ploaia, ca s[pot pleca mai departe, îi r[spunse asta cam peste um[r.

Ana se retrase =i]nchise u=a ln urma sa.

]n vremea aceasta, vizitiul desh[mase caii =i-i dusesese la grajd, iar feciorul se retr[sese sub cerdac, unde st[tea rezemat de un stâlp =i privind din când ln când la jandarmii care =edeau ln cârcium[.

— E foarte trist[, gr[i Ana apropiindu-se de dânsul.

El se]ndrept[=i cur[\i mâneca, pe care se rezemase cu mâna, apoi r[spunse:

— Da, e trist[.

— Unde merge\i?]ntreb[cârcium[ri\ a.

— Nu =tiu, gr[i feciorul privind mai cu dinadins]n fa\ a ei, ca s[vad[dac[-i poate vorbi. La Ineu, pare-mi-se. N-am mai umblat pe aici. Pe aici sunt p[durile cu turme de porci?

— Da,]i r[spunse Ana,]n toate p[r]ile cât vezi cu ochii. Are turme?

— A=a se zice, gr[i feciorul dând din umeri.

— Dar pe cine jele=te?

— Pe b[r]batu-s[u. S-a]mpu=cat acu trei s[pt[mâni.

— S-a]mpu=cat!? strig[Ana speriat[. Pentru ce?

— Nu =tiu, r[spunse feciorul, dând iar din umeri. D-ta]n\elegi, adause apoi peste pu\in dep[rtându-se, c[asta nu e moarte fireasc[=i c[trebuie s[fie o tain[la mijloc.

— S[r]mana femeie! gr[i Ana]nduio=at[.

Pe când Ana]i povestea b[trânei cele ce aflate despre drumea\ a cea frumoas[, se]ntoarse =i vizitiul de la grajd =i se puse pe lai\ a de sub cerdac.

— Le dau dracului toate, =i cai, =i c[ru\[, =i st[pân[, zise el am[rât. }mi vine s-o las aici]n pustietate =i s[m[duc pe ici]ncolo.

— Taci, m[i, c[te aude!]i zise feciorul tr[gâd cu ochiul =i destul de tare pentru ca st[pâna s[-l poat[auzi, cum trebuia s[-l aud[=i pe vizitiu. Fii cuminte, urm[apoi mai]ncet, =i se a=ez[ ]n fa\ cu el. Nu =tii tu c[de câte ori venim pe la Ineu, ne]ntoarcem]nc[r]ca\i ca stupul?

— Ai vorbit cu cârcium[ri\ a?]ntreb[vizitiul.

— A=! |i-ai g[sit omul! r[spunse feciorul. Asta nu-\i]ncarc[so-coteala. Las[, c[am eu omul meu la Ineu, unde st[m cu st[pâna.

— Dac[i-ar da Dumnezeu S[m[d]ului un gâd bun... gr[i vizitiul; s[ne mai amâne pân[duminic[cel pu\in.

Feciorul trase iar cu ochiul, drept semn c[acuma va =ti s[o pun[=i aceasta la cale, apoi ei r[maser[t[cu\i fa\[-n fa\[, privind \int[unul la altul, ca =i când fiecare ar avea s[-i spun[celuilalt ceva, dar st[pe gânduri =i nu afl[vorba potrivit[ori nu cuteaz[s[se dea f[r[=ov[ire pe fa\].

— La ce te gânde=ti tu acum?]ntreb[vizitiul]ntr-un târziu.

— Hm! Ji r[spunse feciorul zâmbind pe sub musta\]. Pare-mi-se c[tot la ceea la ce te gânde=ti =i tu. Dar ce ne pas[nou[!? urm[el, peste pu\in, mai deschis. Nu-i a=a?! Ce-\i pas[\ie?! Ce-mi pas[mie?! Un lucru =tiu: c[de câte ori venim la Ineu, ne \ntoarcem cu bani, cu bani mul\i.

— Dar eu tot a= vrea s[=tiu de unde ia st[pâna noastr[banii, ji \ntâmpin[vizitiul, pentru c[, drept s[-\i spun, eu nu cred s[aib[ea tocmai atâtea turme, pentru câte ia banii.

— Nici eu nu =tiu, gr[i feciorul, privind cam \ngrijat \mprejur.

— Nici eu nu =tiu, ad[ug[apoi mai \ncet =i plecându-se spre mas[, dar de când cu moartea st[pânului parc[b[nuiesc un lucru. Uite! eu numai acum \ncep s[\n\eleg. Tu =tii c[de S[m[d[ul se vorbesc multe. Bine! De câte ori ne \ntoarcem de la Ineu, ea pleac[peste câteva zile \n sus, \n |ara Nem\easc[. Apoi lan\ul de aur, pentru care erau s[-l \nchid[pe st[pânul nostru, dac[nu se \mpu=ca, \l \in minte de când fuser[\m \n rândul trecut la Ineu.

— Adic[tu crezi c[S[m[d[ul fur[=i ea vinde, gr[i vizitiul cu \ndoial[.

— Nu cred; \i spusesei c[parc[mi-ar veni s[b[nuiesc. S[vedem de aci \nainte. Las' pe mine! Zic, las' pe mine, c[ci dac-ar fi s[fie, ne-a v[zut Dumnezeu pe amândoi, =i pe mine, =i pe tine.

— Cum adic[?

— Las' pe mine! r[spunse feciorul s[rind \n picioare ca s[primeasc[poruncile st[pânei, care ie=ise sub cerdac spre a vedea dac[ploaia n-a mai sl[bit, cel pu\in, c[ci de vreme bun[parc[nu mai era n[dejde.

Ner[bd[toare cum era, ea dete porunc[s[prind[caii, c[ci nu voia s[mâie peste noapte la cârcium[, =i s[-i prind[cât mai ne)n-târziat, ca s[n-o apuce noaptea pe drum.

Feciorul =i vizitiul \ncepur[s[fac[gur[c[nu pot pleca pe astfel de vreme, c[omoar[caii, c[e greu pentru dân=ii, c[drumul e r[u; \ns[hot[rârea ei era nestr[mutat[. \n zadar o sf[tui =i Ana s[r[mâie peste noapte la cârcium[=i s[nu se team[, deoarece \n curând are s[soseasc[=i Ghi[, ba sunt chiar =i jandarmi la cârcium[.

— Noi nu =tim cât st[m aci, gr[i unul dintre jandarmi; dar tot e bine s[mâne\i aici; sunt aproape dou[ceasuri =i, cum e drumul, anevoie mai sosi\i cu ziua la Ineu, iar[locurile sunt rele.

— Ce s[v[pl[tesc ca s[veni\i cu mine?]ntreb[ea.

— Nu putem, r[spunse jandarmul. Trebuie s[st[m aici pân[ce nu ne va veni alt[porunc[.

— Pune\i caii! strig[drumea\ a]nd[r[tnicit[. Voi =ti\i c[nu cer nimic degeaba de la voi, adause apoi peste pu\in =i, aruncând o bucat[de hârtie pe mas[, ceru socoteala.

Ana lu[hârtia, privi nedumerit[la ea, apoi]ntreb[cam sfiit[:

— Nu s-ar putea s[-mi da\i alta? Lipse=te un col[, =i eu nu prea m[pricep la bani.

Drumea\ a scoase zâmbind o pung[mare =i plin[de hârtii noi-nou\ e, lu[una dintre ele =i i-o dete, apoi se g[ti de plecare.

Ana privi]nduio=at[ ]n urma ei. Vederea acestei nenorocite]i d[duse lini=tea pierdut[, dimpreun[cu sim\mântul de]ncredere al omului care se simte mai norocos decât al\ii. De când Ghi\[plecase, ea era cuprins[de fel de fel de temeri. Nu =tia nimic despre cele petrecute la casa arânda=ului, c[ci Ghi\[nu avuse timp s[-i vorbeasc[, iar jandarmii nu aveau voie s[se deie pe fa\[, ca unii care st[teau s[p[zeasc[casa: cu toate acestea, dup[cele petrecute peste noapte la cârcium[=i dup[plecarea grabnic[a lui Ghi\[, ea nu se mai]ndoia c[e la mijloc ceva ce poate s[pun[capul lui Ghi\[ ]n primejdie. Din când]n când iar]=i schimba gândurile!]i p[rea peste putin\[ca Ghi\[s[se amestece]n treburi rele. Nu!]=i zicea ea, Ghi\[e om drept =i blând la fire, dar e om cu minte =i nu voie=te nici s[aud[, nici s[vad[, nici s[=tie nimic, nu voie=te s[a\â=e mânia oamenilor r[i. De când aflate despre soarta drume\ei, gândul acesta bun nu o mai p[r[sea =i]l a=tepta cu ner[bdare pe Ghi\[, ca s[-l mângâie prin o vorb[bun[.

Câtva timp dup[plecarea tr[surii ploaia mai]ng[dui =i]ncepu s[bat[vântul, iar]nspre Bihor cea\ a din când]n când se mai r[rea =i cerul parc[era s[se mai lumineze.

— D[, Doamne, s[se mai]nsenineze! gr[i Ana, care st[tea]naintea cârciumii, privind când]n calea so\u-s[u, când]nspre norii care treceau repede pe deasupra v[ii]nspre apus.

Dar timpul trecea =i c[ru\ a lui Ghi\ tot nu se mai ivea]n culmea dealului, pe drumul pustiu, iar[Ana tot mai mult se l[sa]n voia presim\irilor ei.

IX

Plecând cu Pinteaa =i cu slugile la Ineu, Ghi\ avu pe drum destul timp s[se gândeasc[la strâmtor[rile sale.

El nu se mai]ndoia c[oamenii cu fe\ele acoperite, care]l c[lcaser[pe arânda=ul, nu erau al\ii decât Buz[-Rupt[=i S[il[Boarul. Erau doi oameni cu care nu avuse nici o daraver[mai nainte =i pe care nu i-a v[zut niciodat[ ]n via\ a sa;]ns[ei petrecuser[mai multe ceasuri cu dânsul =i plecaser[de-a dreptul de la cârciuma lui ca s[-l calce pe arânda=ul, =i asta putea s[dea loc la b[nuieli. Mai mult[grij[ ]i f[cea lui Ghi\ un alt lucru: se temea ca nu cumva s[se dovedeasc[ceva asupra lui Lic[.]naintea judec[torului, fa\ ]n fa\ cu crucea =i cu lumân[rile aprinse, el nu putea t[g[dui c-a avut daraveri cu Lic[=i trebuia s[spun[toate cele petrecute, =i din dou[una: ori Lic[ajungea s[fie dovedit =i pus la pedeaps[, =i atunci nici el, Ghi[, ca om]nso\it cu un f[c[tor de rele, nu putea s[scape cu obrazul curat, ori Lic[sc[pa, =i atunci Ghi\ trebuia s[se team[de r[z bunarea lui. Cu cât mai mult se apropia dar de Ineu Ghi[, cu atât mai pu\in se gândea la cele petrecute peste noapte. Era vorba de el]nsu=i; f[cuse fie la strâmtoare, fie din sl[biciune, lucruri care puteau s[dea loc la b[nuieli grele; nu se sim\ea cu des[vâr=ire nevinovat =i se temea ca nu cumva s[se dea ast[dat[pe fa\ =i vina lui. Dacă ar fi fost un om mai cu inim[deschis[, el i-ar fi vorbit lui Pinteaa f[r[=ov[ire =i l-ar fi rugat s[potriveasc[lucrurile pe cât era cu putin\ a=a ca s[nu ias[la iveal[daraverile sale cu Lic[; sim\ea]ns[c[s-ar strica cu Pinteaa,

care-l ura din toat[inima pe Lic[, dac[i-ar vorbi acum despre aceas-
ta. Se mustra dar c[nu a f[cut-o pe când erau singuri,]ncât]i putea
vorbi]n tihn[=i i le putea spune toate din fir]n p[r, ca s[nu-l mai
lase]n nedumerire asupra purt[rilor sale fa\[cu Lic[.

Dup[ce intrar[ ]n Ineu, Ghi\[ ]ncepu s[schimbe la fe\e.]i era
greu c[tocmai acum, dup[cele petrecute peste noapte la casa
arânda=ului, oamenii]l vedeau]n c[ru\[cu un jandarm. Dac[s-ar fi
sim\it nevinovat, el s-ar fi mângâiat cu gândul c[, mai curând ori mai
târziu, i se va dovedi nevinov\[ia =i vor r[mânea de ru=ine to\i aceia
care]l cârtesc acum =i se ivesc pe la porti\le, ca s[-l vad[ ]n strâmto-
rarea lui; aceast[mângâiere]ns[el o pierduse de mult.

Ei traser[la cazarma de jandarmi.

Pe când slugile desh[mau caii, oamenii]ncepur[a se aduna]n
partea caz[rmii, ca s[vad[cele ce se petrec, =i precum oamenii se
adunau, Ghi\[sim\ea c[i se]mp[ienjenesc ochii.

— A= vrea s[-\i gr[iesc o vorb[!]i zise el lui Pintea.

Pintea, care de la Moara cu noroc pân[aici abia gr[ise câteva cu-
vinte, privi lung la el.

— Atât ar mai trebui, r[spunse apoi, dup[ce slugile se mai
dep[rtar[; nu mai r[mâne decât s[ne vad[cineva vorbind]n tain[.
Fii om cu inim[=i te las[pe mine!

E greu, e foarte greu când ai voi s[-i gr[ie=ti cuiva o vorb[, care-\i
vine din fundul inimii, =i nu po\i; e]ns[mai greu când sim\i c[nu-
mai aceast[vorb[poate s[alunge gândul r[u pe care =i-l face despre
tine un om la care \ii; greutatea aceasta o sim\i Ghi\[ ]ntreag[când]l
v[zu pe Pintea dep[rtându-se. El se trase, mai mult purtat de o pornire
fireasc[decât dinadins, la o parte, ca s[nu-l mai vad[oamenii aduna\i
la poart[, apoi r[mase sub zidul caz[rmii, o cas[lung[, veche =i cu
acoper[mântul]nalt ce st[tea la dreapta cur\ii]mprejmuite cu zid
netencuit.

“Da,]=i zise el]ntr-un târziu, sunt un om f[r[de suflet: n-a= fi
trebuit eu s[plec =i f[r[de a o fi]ntrebat ce are s[-mi spun[.”

Pe când el st[tea aici, Pinteaa, care se \inu de vorb[,]l lu[ ]nainte de toate pe Laie =i-l duse]nainteaa comisarului, un om]nalt =i usc[iv, cu musta\aa lung[=i r[sucit[, neastâmp[rat =i cam aspru la vorb[.

Laie, biet, nu =tia de ce e vorba;]ns[ ]i fusese destul s[priveasc[o dat[ ]n fa\aa st[pânului s[u, pentru ca s[simt[c[e vreo primejdie la mijloc; v[zându-se dar fa\ ]n fa\ cu comisarul, el]ncepu s[tremure =i s[spun[c[el nu =tie nimic, fiindc[are de lucru la grajd, iar[seara se culc[devreme. Atât era destul pentru ca comisarul s[se simt[ ]nt[rit]n b[nuielile sale =i s[-l ia mai de scurt. Astfel, Laie m[rturisi, cu inima]ncle=tat[, c[ ]ntr-o duminic[Lic[S[m[d[ul, venind cu doi tovar[=i la Moara cu noroc, l-a de=teptat cu ghionturi din somn, c[ ]n urm[st[pânu-s[u l-a trimis la popa din Fundureni, dar el nu s-a dus, ci s-a ascuns]ntr-un crâng; cu toate acestea, câteva zile]n urm[, ducându-se pe vale]n sus, ca s[aduc[vacile de la iarb[, s-a]ntâlnit cu Lic[=i cu R[u\, care l-au luat]ntre bâte =i i-au zis c[-i sfarm[oasele dac[va mai]ndr[zni s[stea de pând[. De atunci s-a ferit de Lic[=i de oamenii lui, care nu l-au]ntrebat niciodat[nimic =i c[rora nu le-a spus nimic.

Auzind aceste m[rturisiri, Pinteaa=i]ncre\i sprâncenele. } cuno=tea destul de bine pe Lic[pentru ca s[=tie c[el nu a venit]n duminica aceea degeaba la Moara cu noroc;]ns[el nu se putea l[sa pe m[rturisirile de=irate ale lui Laie.

Comisarul, ca om mai pripit, era, dimpotriv[,]ncredin\at c[a dat de urma unei fapte ascunse pân[acum; aducându-i-se dar Mar\i,]ncepu s[-l]ntrebe,]nainte de toate, asupra acestei fapte.

Mar\i, care intr[mai nesfiit, nu =tia nimic despre cele petrecute atunci, duminic[,]ns[, din m[rturisirile lui, comisarul afl[c[Ghi\ are o verig[de sârm[, pe care sunt]n=irate semnele turmelor lui Lic[, de la care a primit]n mai multe rânduri porci, =i c[luni, ca ieri, Lic[a stat cu R[u\, cu Buz[-Rupt[, cu S[il[Boarul =i cu Ghi\ la cârcium[, c[au vorbit cam]n tain[despre arânda=ul =i c[ ]n amurgul serii Buz[-Rupt[=i cu S[il[au plecat spre Ineu, R[u\ a luat-o pe vale]n sus la p[dure, iar[Lic[a r[mas pân[diminea\aa la cârcium[. Târziu apoi, cam pe la miezul nop\ii, s-au mi=cat câinii, =i a=a el, Mar\i, a ie=it

afar[, =i, v[zând un om =i o muiere, a]ntrebat cine-i. R[u\ a r[spuns atunci: "Oameni buni!" De cu zori]ns[el iar s-a de=teptat, fiindc[iar se mi=cau câinii: a ie=it =i a v[zut c[R[u\ se duce cu muierea aceea.

Acu Pintea =tia destul. La]nceput el se tulbur[. Carevas[zic[, Ghi\ era oarecum tovar[=ul lui Lic[: el]i p[stra semnele turmelor, primea daruri de la dânsul, era]n\eles cu S[il[=i Buz[-Rupt[, care p[reau a fi venit la Ineu ca s[-l calce pe arânda=. Comisarul ar fi dorit s[fie cineva de fa[, ca s[i se poat[l[uda cum,]n mai pu\in decât dou[zeci =i patru de ceasuri, a dat de urma f[c[torilor de rele. Pintea]ns[, ca om z[ca= ce era,]=i l[sa totdeauna vreme =i cu atât mai pu\in putea s[se pripeasc[acum, când era vorba de ni=te lucruri pe care nu-i venea s[le cread[.]l socotea pe Ghi\ om cinstit =i vr[jma= lui Lic[, =i chiar acum, dup[cele ce aflase, ar fi fost gata s[-i bage mâna]n foc pentru dânsul: nu putea el s[-i schimbe a=a deodat[p[rerea;]i era ru=ine s[-i fac[m[rturisirea c[s-a]n=elat a=a de stra=nic =i,]n cele din urm[, \inea atât de mult la Ghi\[,]ncât]l durea inima s[piard[buna p[rere pe care =i-o f[cuse despre dânsul.]ns[tocmai pentru aceea era mai chibzuit decât totdeauna, c[ci el nu auzise numai singur m[rturisirile lui Mar\i, =i un glas tainic]i =optea mereu: "+i dac[totu=i te-ai]n=ela!? +i dac[totu=i ai r[mânea de ru=ine!?" El nu se pripi dar, ci-l rug[numai pe comisar s[-l \in[prins pe Mar\i.

— Mie nu prea]mi vine s[le cred toate câte ne-a m[rturisit, zise el. Lic[nu se bizuie pe nimeni, nu se d[a=a lesne de gol, nu se las[ ]n daraveri cu ni=te oameni precum]l =tie toat[lumea pe cârciumarul de la Moara cu noroc. Nu-i vorb[, trebuie s[fie ceva la mijloc, dar[las[-l pe mâna mea, c[scot eu adev[rul din el.

Ie=ind apoi ca s[-l cheme pe Ghi\[, care petrecuse tot timpul acestor cuprins de un viu neastâmp[r, el]i zise]ncet:

— Bag[de seam[c[, precum stau lucrurile, nu vei putea s[te mai]ntorci acas[decât pe bun[chez[ie.

Ghi\ r[mase ca tr[snit din senin.

— Adic[tocmai tu mi-o faci mie asta! zise el cu glasul]n[bu=it de n[vala sângelui.

— Fii cuminte!]l]ntâmpin[c[prarul. Tu vezi c[n-am]ncotro.

“N-am]ncotro!” Aceasta e o vorb[pe care de obicei n-o]n\elege decât acela care o gr[ie=te, c[ci numai rar se]ntâmpl[ca un om s[ ]n\eleag[strâmtorarea]n care se afl[al\ii.

— Bine! zise dar Ghi\[, =i=i ridic[capul cu]nd[r[tnicie, ca omul care]=i adun[toate puterile =i se simte destul de tare spre a nu mai c[uta ajutor la al\ii.

— D-ta e=ti prieten cu Lic[S[m[d[ul?]l]ntreb[comisarul cam aspru, dup[ce afl[de la dânsul c[Lic[a petrecut ca ieri, cu S[il[=i cu ceilal\i la cârcium[.

Ghi\ se a=tepta la aceast[ ]ntrebare; cu toate acestea, ea]i lu[parc[p[mântul de sub picioare. Dar trebuia s[r[spund[f[r[de]ntârziere.

— Prieten, zise el, tocmai prieten n-a= putea zice c[-i sunt; cel pu\in el nu]mi este prieten; e]ns[un om ce are multe daraveri pe drumuri, trece des pe la cârcium[, un om cu care nu a= voi s[m[stric.

— A=a! nu ai voi s[te strici! gr[i cam]n b[taie de joc comisarul, care numaidecât sim\i c[aceasta e]ntrebarea cu care se poate s[-l scoat[din s[rite pe Ghi\]. Dar ce folos ai d-ta din aceea dac[nu te strici cu el?

— Foloase nu prea am, r[spunse cârciumarul, dar[ve\i]n\elege c[s-ar putea s[am pagube dac[m-a= strica. Apoi, ad[ug[el mai cu jum[tate de gur[, omul bea, m[nânc[, el =i oamenii lui, iar[eu m-am pus ca cârciumar pentru asemenea oameni, la marginea drumului.

— Se]n\elege, urm[comisarul ap[sând asupra vorbelor, el pl[-te=te bine.

— Da, r[spunse Ghi\[,]ncepând a se tulbura. Dac[nu are bani,]mi d[porci.

— Vas[zic[porci]\i d[? gr[i acum comisarul apropiindu-se de dânsul. D-ta =tii c[Lic[S[m[d[ul e om b[nuit: de unde =tii dac[porcii pe care \i-i d[nu cumva sunt de furat?

Pe Ghi\ ]ncepur[s[-l treac[sudorile reci.]i p[rea un lucru nedrept s[fie silit a se dest[inui fa\ cu un om pe care nu-l mai v[zuse niciodat[ ]n via\a sa, când era de fa\ =i Pintea, prietenul s[u, cu care

se stricase tocmai fiindcă [-l l] sase]n nedumerire asupra daraverii sale cu Lic[. Dar =i ast[dat[trebuia s[r[spund[=i s[spun[adev[rul, c[ci nu =tia ce va r[spunde Lic[la vremea lui.

— Am toate semnele turmelor lui Lic[t[iate]n buc[\\i de piele =i]n=irate pe o verig[de sârm[; mi le-a dat el]nsu=i, gr[i Ghi[\\ mai lini=tit.

— A=a! zise iar comisarul, \\i-a dat semnele turmelor sale. +i nu \\i s-a]ntâmpat niciodat[ca el s[\\i dea porci care nu purtau nici unul din acele semne?

— Da! r[spunse Ghi[\\ hot[rât, ca omul care-=i aprinde casa]n cap, apoi arunc[o privire la Pintea, ca =i când ar voi s[\\i zic[: “Asta \\i-o spun \\ie!”

Comisarul]=i pierdu r[bdarea]n fa[\\ cu lini=tea lui Ghi[\\.

— Nu =tii d-ta,]i zise el aprins, c[numai ho\\ cu ho\\ se]nso\\e=te =i c[legea]l pedepse=te pe acela care prime=te lucruri de furat?

Ghi[\\ privi din nou la Pintea =i, v[zând mânia ce se oglindea]n ochii lui mari =i]n sprâncenele-i]ncrevite,]=i ridic[capul =i]=i po-trivi hainele pe trup,]n vreme ce vinele de la tâmple din ce]n ce i se umflar[.

— Domnule comisar, zise el a=ezat, nu te]ncrunta la mine, c[n-ai pentru ce. A=a este, am primit semnele turmelor lui Lic[pentru ca s[\\i pot spune dac[trec porci fura\\i din turmele lui pe la cârcium[, ba când mi-a dat porci, pe care puteam s[\\i b[nuiesc, n-am venit aici s[v[spun d-voastre. Dar s[nu-mi arunci mie vorba asta, urm[el luându-=i avânt, c[ci, dac[\\i a=a, eu trebuie s[v-o arunc d-voastre! Dac[nu =tivi s[cur[\\i drumurile de oameni r[i, cum]l crede\\i pe Lic[, atunci r[mâne\\i cel pu\\in drep\\i =i nu-i n[p[stui\\i pe aceia pe care tot d-voastre]i l[sa\\i]n strâmtorare!

]i p[rea r[u lui Ghi[\\ c[gr[ie=te aceste cuvinte =i, chiar atunci când le rostea, se muștra pentru ele, c[ci =tia c[\\i vor umplea pe comisar de mânie;]ns[el nu se putea st[pâni, trebuia s[dea odat[pe fa[\\ gândurile pe care le purtase atâta vreme]n inima sa, trebuia mai ales acum, când era de fa[\\ =i Pintea, pe care nu voia s[\\i mai lase]n nedumerire.

Dar Pintea era cu toate acestea nedumerit, c[ci el nu aflase tot ce trebuia s[afle, =i le aflase chiar =i aceste pu\ine numai acum, ca din]ntâmplare, numai pe când Ghi\[era strâmtorat, iar[nu mai nainte, pe când se aflau singuri.

Cât pentru comisar, el se f[cu ro=u ca =i racul =i era o clip[ ]n care ar fi fost]n stare s[ridice mâna =i s[dea]n Ghi\[;]ns[el sim\ea c[de aici]nainte]l \ine strâns pe Ghi\[=i se poate juca cu el, cum pisica se joac[cu =oarecele.

— }n\eleg, zise el dar, st[pânindu-se. Nu te-ai]ntov[r]=it cu Lic[decât de strâmtorare. Mie prea pu\in]mi pas[de ce te-ai]ntov[r]=it: destul c[=tiu c[trebuie s[te pun]n rând cu el. A stat Lic[toat[noaptea singur?

— Nu, r[spunse cârciumarul adunându-și din nou puterile. Pu\in dup[ce s-a]nserat a venit la el un om cu o muiere.

— Pu\in dup[ce s-a]nserat? D[-\i bine seama: nu cumva era mai spre miezul nop\ii?

— Tocmai m[culcasem, r[spunse Ghi\[cam tulburat.

— Tocmai te culcase=i? gr[i comisarul. Eu nu =tiu când ai d-ta obiceiu s[te culci. Dar s[fie a=a. Cine era omul acela?

— Nu =tiu.

— Nu cumva era R[u\, tot R[u\, care plecase de cu sear[?

— Nu! r[spunse Ghi\[hot[rât.

— Ei bine! urm[comisarul ner[bd[tor. Au stat, omul cu muierea, pân[diminea\la la Lic[?

— Nu, r[spunse iar Ghi\[. Au plecat iar peste pu\in.

— Peste pu\in? O \i bine minte aceasta! Nu cumva era]n zori de zi?

— Tocmai a\ipisem! gr[i Ghi\[cam speriat.

Câtva timp ei steter[to\i trei nedumeri\i, ca =i când ar fi auzind undeva ceva =i ar voi s[=-i dea seama ce era ceea ce auziser[, =i unde, =i cum. Ghi\[, care nu =tia nimic despre m[rturisirile lui Mar\i, nu]n\elegea unde bate comisarul cu]ntreb[rile lui, iar Pintea =i comisarul, v[zând m[rturisirile celor doi oameni lua\i la cercetare,]=i d[deau silin\[s[se dumereasc[asupra lor. Comisarul, care din

m[rturisirea lui Mar\i]=i f[cuse gândul c[Buz[-Rupt[ ]=i S[il[au c[lcat de cu sear[pe arânda=ul, iar[spre miaz[-noapte R[u\ a venit s[-l vesteasc[pe Lic[despre cele petrecute]=i s[-i aduc[poate o parte din lucrurile r[pite, credea c[Ghi\ spune dinadins un neadev[r; el f[cu dar câ\iva pa=i]nainte, privi aspru]n ochii lui Ghi\ ]=i]ntreb[:

— Carevas[zic[, omul care a venit cu femeia nu era R[u\; el a venit numaidecât seara, cum am zice, chiar pe timpul când arânda=ul fusese c[lcat,]=i a plecat peste pu\in?

Pintea f[cu un pas]nainte, ca s[-i cad[mai]n fa\ lui Ghi\[,]=i trase cu mâna peste fa\ ]=i]ncre\i sprâncenele. “Dac[-i a=a,]=i zise el, atunci Lic[a plecat, l-a c[lcat pe arânda=ul]=i iar s-a]ntors la cârcium[, iar[Ghi\ e n[p[stuit.” Purtat de acest gând, el privi drept]n fa\a lui Ghi\ ]=i-i f[cu semn s[zic[da.

— Nu pot s[jur, r[spunse Ghi\[, cu toate c[nu-i sc[pase acest semn. St[team la fereastr[ ]=i poate c[n-am auzit]=i n-am v[zut bine. Poate c[era R[u\]. Apoi, a\ipisem mai nainte de a fi plecat ei]=i nu pot s[-mi dau seama de timpul care a trecut la mijloc.

— D-ta ai vorbit cu Lic[ ]=i cu ceilal\i despre arânda=? gr[i comisarul st[ruior.

— Da! r[spunse Ghi\[, cam scos din s[rite prin această trecere nea=teptat[de la un lucru la altul,]ns[numai cu Lic[singur, care m-a]ntrebat când vine arânda=ul, fiindc[ar fi având, precum zicea, o vorb[cu dânsul.

— Numai atât?

— Numai.

— A mai auzit cineva?

— Nu cred, r[spunse Ghi\ strâmtorat. M[luase la o parte.

— Apoi, dac[nu avea\i alt[de vorbit, gr[i comisarul zâmbind, ce nevoie avea\i s[vorbi\i]n tain[?

Ghi\ dete tulburat din umeri.

Pintea nu se mai putu st[pâni. El]n\elegea pentru ce Lic[a vorbit]n tain[ ]=i cu toate aceste destul de tare, pentru ca]=i al\ii s[-l aud[.

— Nu cumva, zise el ap[sând asupra fiec[reia dintre vorbe, S[m[d[ul a vorbit a=a pentru ca s[te pun[la b[nuial[dac[se va fi dovedind c[el a c[lcat pe arânda=ul?

Pe Ghi\[-l trecur[o dat[fiorii.

— Asta nu e cu putin\! zise el]necat de n[vala sângelui. Nu se poate! =opti apoi cu glasul pierit al omului ce=-i ap[r[via\ a. Nu pot s[dovedesc c[atât am vorbit cu Lic[=i numai atât, cât v[spusei; dar pot s[jur pe pâine =i sare, pe cruce =i pe sfânta evanghelie c[n-am vorbit mai mult, pot s[jur, adause dezn[d[jduit, c[Lic[a stat toat[noaptea la cârcium[.

— O vom descurca noi =i asta, ca s[vezi c[=tim s[cur[\im drumurile de oameni r[! gr[i comisarul mul\umit de cap[tul la care a ajuns,]n vreme ce Pinteia]=i mu=ca buzele =i=-i rupea unghiile de la degete, iar[Ghi\[=eeda discordat]n fa\ a lor.

Dup[cum spusea Pinteia de mai înainte, Ghi\[nu putu s[se]ntoarc[acas[decât ca om l[sat pe chezi=ie.

Plecând s[=-i caute oameni de chez[=ie, el sim\i c[ ]i sl[besc deodată toate puterile; privirile oamenilor cu care se-ntâlnea pe drum]l ardeau parc[, =i a=a mergea drept]nainte, f[r[de a mai]ndr[zni s[=-i ridice ochii de la p[mânt ori s[priveasc[ ]n l[turi.

Cel dintâi la care se duse, cumnatu-s[u Andrei, fratele Anei, fiind un om nemaiumblat]n asemenea treburi, se cam codi când afl[de ce e vorba. Aceasta-l f[cu pe Ghi\[=i mai nehot[rât. Mergând la popa, un v[r al s[u, ca s[-l roage =i pe acesta, el se opri mai adeseori]n cale =i, dac[nu ar fi trebuit s[se gândeasc[la Ana =i la gospod[ria sa, el s-ar fi dat chiar de pe acum prins, ca s[nu se mai pun[ ]n sarcina altora. Popa primi bucurosi=-i fie om de chez[=ie, ba]l =i]mb[rb[-t[, spun`ndu-i s[nu se mai team[de nimic, dac[se simte nevinovat;]ns[ ]n acela=i timp]i da sfaturi bune =i-l muștra pentru c[s-a dus la Moara cu noroc.

Popa]i f[cu totodată =i hârtia de chez[=ie, pe care trebuia s[o dea comisarului]nainte de a pleca, =i astfel, cam pe la 4 ceasuri dup[-amiaz[zi, Ghi\[putu s[=-i pun[caii la c[ru\ =i s[plece.

Dar când era s[plece dimpreun[cu Laie,]i veni o femeie]nalt[=i smead[, cu buzele sub]iri =i cu ochii mici, neastâmp[ra\i, =i-l vesti s[mai a=tepte, fiindc[vine =i Pintea c[prarul. Aceast[femeie,]mbr[cat[pe jum[tate \[r[ne=te, era U\, slujnica pe care o c[utase Pintea dup[ ]n\elegerea ce avuseser[de diminea\].

— Bine, gr[i Ghi\, am mare trebuin\ de o slujnic[, dar nu tocmai acum; am s[vin]n zilele aceste s[te iau. Dar, ad[ug[el peste pu\in, mai stai pe aci pâ[n[ce vine c[prarul, ca s[v[d cum v-a\i]n\eles.

Singur nu=i d[dea seama pentru ce, dar era hot[rât s[nu o ia chiar acum cu dânsul;]ns[dup[ce Pintea veni =i zise scurt: “Iac[, \i-am adus =i slujnic[“, el nu mai]ndr[zni s[zic[nimic, ci=i c[lc[pe inim[, de=i parc[sim\ea c[Pintea]i pune aceast[femeie de pâ[nđ]n cas[.

Plecând, Ghi\ mâna caii, Pintea =edea lâng[el, iar[Laie se f[cuse ghem]n fundul c[ru\ei, lâng[U\, care=i adusese]n prip[=i o leg[tur[cu rufe, pe care =i-o pusese pe un snop de coceni, ca s[=ad[bine.

Pintea era t[cut ca de obicei, iar[Ghi\ =edea ca pe spini lâng[dânsul.

— S[nu te miri!]i zise Pintea]ntr-un târziu. Eu am porunc[s[-\i caut casa pentru ca s[v[d dac[nu voi g[si ceva ascuns]n casa ta. +tiu c[n-am s[g[sesc nimic, dar trebuie s[m[supun la porunc[.

Obosit cum era, Ghi\ nu putu s[-i dea numaidecât seama despre]n\elesul acestor cuvinte.

— Adic[=i asta!? zise el cam nep[s]tor. N-au fost destule cele de pâ[n[acum!? Bine, Pinteo, ad[ug[apoi peste pu\in mai viu, spune-mi, tu, pe sufletul t[u: m[crezi tu ori nu m[crezi pe mine vinovat?

— Nu m[ ]ntreba, c[nu pot s[-\i r[spund[gr[i c[prarul ap[sând asupra vorbelor.

Ghi\ tres[ri =i ochii i se umplur[de v[paie.

—]n\eleg, zise el. Aceste sunt cuvinte pe care \i le-am zis eu \ie ast[-diminea\]. Vrei s[mi le aduci aminte. Dar s[=tii un lucru: nu se poate s[-i faci unui om mai mare nedreptate decât s[-l mustri pentru o gre=eal[pentru care=i face el]nsu=i destule mustri. Dac[n-ai des-tul[vreme s[m[cuno=ti, ru=ine s[-\i fie de sl[biciunea ochilor t[i!

— Noi b[nuim pe toat[lumea, gr[i c[prarul; asta ni-e meseria.

— S[-\i fie de bine! r[spunse Ghi\ privindu-l cam peste um[r. Crede-m[c[prea pu\in]mi pas[dac[m[crezi a=a ori altfel: eu tot eu r[mân.

Pintea nu era omul care s[r[spund[de asemenea vorbe; ei]=i urma[r dar calea]n t[cere,]n=irând fiecare gândurile sale. Pintea spusese adev[rul când zisese c[b[nuie=te pe toat[lumea. Oricum se sucea =i]nvârtea, el nu putea p[r[si gândul c[Lic[a fost acela care a c[lcat pe arânda=ul =i-l cuprindea un fel de nebulie când se gândea c[=i ast[dat[ ]i va sc[pa.]l vedea parc[râzând pe sub musta\ =i l[udându-se]ntre pahare... Iar[Ghi\, fie dinadins, fie din nepricepere, ceea ce pentru Pintea era totuna, se f[cuse ap[r[tor al lui Lic[, se pusesse al[turea cu el,]i d[duze mân[de ajutor.

Dar =i Ghi\ vorbise din inim[când spusese c[prea pu\in]i pas[. Acum chiar nici Pintea nu se sfia a-i spune c[-l b[nuie=te, el se sim\ea mai bun decât cum]l credeau al\ii, prea bun pentru oamenii]n mijlocul c[roră se afla, =i dac[mai înainte]l ap[sa gândul c[nu mai poate umbla prin lume decât sub scutul cinstei altora =i c[ ]n curând va trebui, poate, s[cad[la]nchisoare, acum iar]=i ridica fruntea, deoarece sim\ea c[to\i acei care]l osândeau, aflându-se la strâmtorarea]n care se aflase el, s-ar fi dovedit mai slabi, mai nesocoti\i ori mai r[i decât dânsul. “Da,]=i zise el, am primit porci de furat de la Lic[, dar[voi, fiind pu=i]n locul meu, a\i fi mers mai departe decât mine ori v-a\i fi aruncat cu nesocotin\ ]n primejdie”. Era o amarnic[dezam[gire]n aceste cuvinte.]n clipa când le zicea, el se sim\ea mai s[rac decât pâ[n] atunci. Pierduse toate bucuriile, toat[p[rerea de bine pe care omul o simte când vede pe acela pentru care simte tragere de inim[, când]i vorbe=te, când poate s[-i fac[vreo mul\umire, când prime=te o vorb[bun[de la dânsul, când se gânde=te la el, pierduse mângâierea ce se revars[peste sufletul omenesc la vederea podoabelor lumii, c[ci nimic nu d[lumii o mai str[lucit[podoab[decât omul despre care putem s[ne facem gânduri bune!? Despre Pintea, un fost tovar[= al lui Lic[, om ie=it din fundul temni\elor ca s[-i urm[reasc[

prietenii de mai nainte, om care b[nuie=te pe toat[lumea, fiindc[asta]i este meseria; pentru acest om el se dep[rtase de Ana, so\ia sa;]n acest om pusese el mai mult[ ]ncredere decăt]n aceea cu care era legat pe toat[via\a. Dar Ghi\ nu se muștra pentru aceste, ci se bucura numai de un nou gând, care]ncetul cu]ncetul se strecura printre celelalte =i-i umplu]n cele din urm[sufletul de mângâiere. La urma urmelor, toate le f[cuse din dragoste c[tre dânsa, din dorin\a de a o vedea vesel[=i mul\umit[, de a o feri de orice sup[rare, de orice ne-caz, de orice gând r[u. Ce-i pas[lui acum de Pinteaa, de judec[\i, de trebile arânda=ului, ce-i pas[de gândurile ce-=i va fi f[când lumea?... C[ci mare drept avea b[trâna când vorbea de lini=tea colibei; aici =i numai aici e limanul de sc[pare, când, la nevoie, ca totdeauna, lumea te p[r[se=te. Ghi\ ]ncepu s[mîne mai iute, c[ci drumul]i p[rea prea lung. Sim\ea c[ea]l a=teapt[cu nelini=te,]i vedea neastâmp[rul =i]i p[rea o ve=nicie la mijloc pân[ce va putea s[o vad[=i s[-i gr[iasc[un cuvânt, numai un cuvânt, numai cîteva vorbe: “Ano! nu te ne-dumeri, nu te]ntreba la ce m[gîndesc când m[vezi t[cut, c[ci toate le fac numai din dragoste c[tre tine, care ai luminat zilele vie\ii mele; nu-\i face gînduri rele, c[nu vreau s[ ]mpar\i necazurile vie\ii cu mine, ci s[le port eu]nsumi. Ano! te gînde=te c[-mi trece ca un junghi prin inim[când te v[d trist[ori mîhnit[=i ori de ce te-ai]ntrista ori mîhni, eu nu pot s[cred alta decăt c[eu sunt de vin[. Ano! sunt un om b[noit, om l[sat pe chez=ie, am poate s[cad la]nchisoare, dar tu nu te mîhni când vei vedea c[jandarmii se pun s[ne caute]n cas[, ci-\i pune toat[credin\a]n mine, c[ci toate vor trece]n cîteva zile =i cît[vreme dragostea c[tre tine]mi va lumina calea, ferit[vei fi de orice sup[rare. Uite,]n trei zile plec[m de aici =i tr[im mai de-parte cum am tr[it odinioar[. Acum, când simt c[pentru tine e mai bine a=a, nu mai stau la]ndoial[, ci plec cu p[rere de bine.”

— Ce-i asta!? strig[deodat[Pinteaa, ridicându-se iute]n picioare.

Ghi\ tres[ri ca de=teptat din somn =i privi]n toate p[r\ile, ca s[vad[ce-l speriasse pe Pinteaa.

Era aproape de Moara cu noroc. Nu-i mai desp[r]ea decât un deal. Ploaia încetase; norii se r[iser] =i razele soarelui furi=at din dosul norilor atingeau de asfin\it culmile dezvelite ale Bihorului, care de aici nu se vedeau decât ca de câteva palme în dosul dealului, acoperit cu p[ădurea deas], ce se întindea la stânga drumului. Pe drum st[ătea] o tr[ăsură] boierească f[r]ă de cai.

— Mân[ă]! gr[ă]i Pinte. Aici nu e bine.

Ghi\ se ridic[ă] =i el în picioare, apoi dete frâu cailor, gândurile bune îi pierir[ă] ca =i când le-ar fi luat cu mâna =i mintea i se opri pe câțva timp în loc.

Sosind la tr[ăsură], ei nu g[sir] decât trupul unui copil mort de o lovitură pe care o primise, precum se vede, cu patul pu=ții în ceaf[ă]: el era aruncat la câlva pa=i pe iarb[ă], cu hainele lipite de trup, cu ochii ie=i[i] pe jum[tate] din cap =i cu fa\ă plină de sânge încheat.

În cealaltă parte a tr[surii] mai era o mare baltă de sânge încheat, =i capra de asemenea era pe ici, pe colo îns[er]gerat[ă], de=i ploaia sp[lăse] sângele de pe ea. Urmele pe drum erau sp[lăcite], iar pe iarb[ă] nici nu se vedeau deloc, fiindcă le sp[lăse] ploaia; numai la vale se cuno=teau urme de copite, dar =i aceste se pierdeau la dep[ărta]re de vreo sută de pa=i.

Pinte =i dete seama de toate aceste, f[ăcu] un ocol împrejur, apoi se întoarse iar la Ghi\, care st[ătea] dimpreună cu Laie, încremenit, în drum, în vreme ce U\ă r[măse] cuprinsă de fiori în c[rău].

— Ce-a fost aici? zise el tulburat. Îi vine să juri că slugile =i-au omorât st[pânul], =i tot nu-mi vine să cred. Ei! nu în\eleg, urm[ă] apoi peste pu\in. Au plecat la vale, pe cât se vede de pe urme, apoi au legat cârpe cu călvi la copitele cailor =i s-au întors în p[ădure].

Ghi\ dete din umeri.

— Nu cumva e=ti gata să juri că nici asta n-a f[ăcut]-o Lic[ă]! gr[ă]i Pinte, în vreme ce vinele i se umflară =i ochii parcă erau să=i iasă din cap.

— Bine! i-ai ie=it din fire!? zise Ghi\ privind buiguit la el.

— Nu, răspunse căprarul, dar minune că nu-mi ies! Pentru că aici e ceva la mijloc, urm[ă] el aprins. Să nu pierdem vremea; U\ă r[mâne]

aici, iar[noi plec[m to\i trei ca s[c[ut[m urma din p[dure. La locul mai =es, c[ci ho\ul cuminte nu umbl[pe coaste, unde lunec[calul =i las[urme, pe la b[l\i, unde r[m\ne urm[, pe l\ang[buturugi, unde se adun[putregaiul =i p[m\ntul se pr[fuie=te sub copita calului...

— Haide\i!

Ghi\ stete c\atva timp nehot[r\at.

— Eu nu m[duc, zise el apoi. Am plecat diminea\[, a=a zic\nd, f[r[de veste de acas[, =i cine =tie ce s-a]nt\mplat de atunci pe la c\rcium[. M[duc s[v[d cine au fost aici cu tr[sura asta.

— F[r[de mine nu po\i s[te duci!]i zise Pinteaspru.

— Vorb[=i asta! gr[i c\rciumarul cam nep[s]tor. A= vrea eu s[v[d cine m[opre=te s[m[duc la nevast[=i la copii! ca om l[sat pe chez[=ie, ad[ug[el peste pu\in.

— Eu te opresc! Am porunc[s[-\i caut casa =i nu te las s[intri]n ea dec\at deodat[cu mine. Trebuie s[ ]n\elegi de ce.

Ghi\ se]ntoarse]n c[lc\i, s[ri]n tr[sur[=i apuc[ ]n o m\n[fr\nele, iar]n cealalt[biciul.

— D[-te]n l[turi! zise apoi a=ezat, c\nd v[zu c[Pinteasare s[apuce c[p]strul unuia d\in cai.

Pinteanu se mi=c[.

— Pinteo! gr[i Ghi\ z\mbind. Nu m[b[ga]n p[cate. Ce vrei tu!? V[d un copil omor\at]n drum, abia c\teva]mpu=c[turi de la casa mea, =i tu crezi c[am eu inim[ ]n mine s[-mi las copiii mei]nc[un ceas m[car singuri]n pustietatea asta! Dac[vrei, vino =i tu acum, iar[dac[nu vrei, las[-m[, c[n-am vreme s[mai a=tept... D[-te]n l[turi! strig[apoi hot[r\at, c\nd v[zu c[Pintease]nc[p]v\neaz[, d[-te]n l[turi, strig[iar ridic\nd biciul, c[dac[nu, le dau fr\u cailor =i trec cu c[ru\la peste tine. O loaz[ca tine nu m[opre=te pe mine]n cale!

— Cum ai zis? Loaz[!?! gr[i Pinteas, l[s\nd cam ame\it c[p]strul din m\n[. Acu du-te, dac[vrei!

Ghi\ dete cu biciul]ntre cai =i plec[, p[r[sind pe Laie]n mijlocul drumului.

Era]n amurgul serii c\nd Ana v[zu c[ru\la lui Ghi\ ]n culmea dea-

lului despre Ineu, venind la vale =i venind,]ncât era s[crezi c[are s[se sf[râme]n buc[\i.

Ana=î opri r[suflarea =i inima]ncepu s[i se bat[ ]n piept. Deodat[ea tres[ri =i tot sângele]i n[v[li]n obraji.

Ghi\ era singur cu o femeie, f[r[ ]ndoial[slujnica pe care =i-o poftise Lic[.

Nevasta]=i uit[deodat[toate nedumeririle, tot neastâmp[rul cu care=î a=teptase b[rbatul =i nu mai sim\i]n ea decât o singur[pornire p[timă=, s[mearg[la femeia aceea =i s[-i trag[cu ghearele pielea de pe obraji. Era ame\it[, tremura]n tot trupul =i nu se putea mi=ca din loc, când Ghi\ se dete jos din c[ru\ =i se apropie de dânsa.

— Ce-i? zise el privind]n fa\ a ei alb[ca varul.

— Ce s[fie! Nimic! r[spunse ea st[pânindu=î mânia.

El o lu[de mân[=i-o duse]n cas[.

— Ce s-a]ntâmpat?]i zise apoi. Cine a trecut ast[zi pe aici?

— Oamenii, fel de fel... zise ea]necat[.

— Ano! gr[i b[rbatul]nduio=at. Nu vorbi a=a cu mine, acum, tocmai acum nu vorbi a=a. Ai dreptate s[fii mâhnit[: m-am dus f[r[de veste, a=a zicând, =i nu \i-am spus, precum ar fi trebuit, cum stau lucrurile. Afl[acum c[ast[-noapte l-au c[lcat pe arânda=ul, l-au b[tut de moarte =i-au luat de la el bani, aur =i argint[rie, tot ce-au g[sit =i putut duce. Afl[c[m-au luat =i pe mine la b[nuial[, =i c[nu m-am]ntors acas[decât pe chez[=ie. Acum,]ntorcându-m[de la Ineu, am g[sit]n drum o tr[sur[boiereasc[=i lâng[ea un copil ucis =i aruncat la marginea drumului. Cine-a mai fost]n tr[sura aceea? spune-mi, ca s[-l vestesc pe Pinteau.

Ana st[tea ca un stâlp de piatr[ ]nainte de el =i asculta cu]ncoradat[luare-aminte,]ns[cuvintele lui parc[ ]i sunau a sec]n urechi =i nu puteau s[str[bat[pân[la inima ei, tulburat[de alte gânduri.

— O femeie a fost, zise ea, o domni=oar[, o v[duv[tân[r[! Mai =tiu eu cine!? Vor fi dus-o cu dâni, c[ci era tân[r[=i frumoas[, urm[ea cu patim[, plin[la fa\ =i la trup, iar[voi, b[rba\ii, nu v[gândi\i decât la d-alde astea.

Ghi\ r[mase nemi=cat]naintea ei.

— Ce-i, Ano? Ce ai tu!? zise el]ngrijat, =i se apropie ca s[o cuprind[cu bra\ul =i s[-i priveasc[mai dinadins]n fa\.

— Las[-m[!]i =opti ea]necat[, =i-l dete cu cotul la o parte. Las[-m[, c[-mi vine r[u când m[atingi.

— Nu te las! strig[el dezn[d]duit, =i o cuprinse cu amândou[bra\ele. Trebuie s[=tiu ce ai! A=a nu te-am mai v[zut. Aveai s[-mi spui ceva ast[-diminea\]; gr[ie=te. Tu nu e=ti bine! E primejdie, sfinte Doamne, e primejdie la casa mea... |i-a dat cineva ceva! Te-a vr[jit? Ce-i?!

Ana]ncepu s[r[sufle din greu, s[se]nece de plâns =i s[-=i strâng[pumnii ridica\i]n sus.

— Ce caut[muierea asta aici?! zise ea râzând]ncât i se vedeau din\ii. Ghi\, ce caut[? Muierea ce caut[? Ce vrei tu s[faci din casa mea!?

El o l[s[din bra\e =i r[mase privind tulburat la dânsa, tulburat, dar rece ca sloiul de ghea\.

— E oare cu putin\!? zise el]ncet. Mintea mi se opre=te]n loc. E vorba de oameni mor\i, omorâ\i]n drum, de o femeie care a fost r[pit[de lîng[copilul ei mort, e vorba de cele mai grozave lucruri, =i tu nu ai alt necaz pe lumea asta decât pe acela c[eu am adus o slujnic[ ]n cas[.

— Ce-mi pas[mie de al\ii! r[spunse ea. Mai mult amar n-a fost]n via\a lor]ntreag[decât este acum]n sufletul meu: e mai grozav s[tr[ie=ti cum tr[iesc eu decât a fi ucis]n drum. Tu nu m[omori, Ghi\; m[seci de via\, m[chinuie=i,]mi sco\i r[suflare cu r[suflare via\a din mine, m[la=i s[m[omor eu din mine.

— Las[-m[dracului, nu m[mai hâr=i =i tu, gr[i so\ul mutând un scaun din loc, c[destule am eu pe capul meu...

— Dac[le ai, tu \i le faci singur, r[spunse ea]nr[ut[it. Hei! Ghi\, s[nu te bat[pe tine suspinele mele! Prea m[crezi tu pe mine proast[;]ns[nu sunt proast[, ci am sl[biciune de tine. Ast[-noapte m[gândeam s[-mi iau copiii =i s[plec de aici, l[sându-te singur cu p[catele tale; =tiu c[a=a ar trebui s[fac, dar nu pot, iac[, nu pot, nu m[las[

inima, n-am putere =i simt c[, orice ai face, eu tot \in la tine, cât vreme nu trebuie s[cred c[-\i cad ca o sarcin[pe cap. Nu te mai ascunde de mine... Zici c[l-au c[lcat pe arânda=ul? Crezi tu c[eu nu v-am auzit ieri vorbind de dânsul? Crezi tu c[eu n-am \n\eles cele ce s-au petrecut ast[-noapte? Crezi tu c[nu l-am v[zut pe Lic[\ntorcându-se \n zori de zi de la Ineu?!

Ghi\l adunase peste zi mult venin =i mult[mânie \n sufletul s[u, =i acum tot acest venin, toat[această[mânie se aduna la un loc: el r[sufl[o dat[din greu, se dete un pas \napoi =i gr[i \ncet:

— Ce vrei tu s[zici, Ano?

— +tii tu prea bine ce voiesc s[zic! r[spunse ea râzându-i \n fa\l. Tu cu Lic[, voi, \n \nelegere, l-a\i c[lcat pe arânda=ul, dar nu te teme, c[ci eu sunt prea tic\loas[ca s[te pot da de gol.

— Adic[=i tu! gr[i Ghi\l \necat de mânie, apoi se apropie de dânsa, pas cu pas, precum p[ianjenul se apropie de musca prins[\n mreaja m[iastr[, o m[sur[cu ochii, \i ridic[amândou[mâinile asupra =i r[mase câțva timp nemi=cat =i gata de a se arunca la ea.

— Da, zise ea râzându-i \nc[o dat[\n fa\l, omoar[-m[, c[e=ti mai tare decât mine! Ai \nceput odat[, urmeaz[mai departe, mergi pân[la sfâr=it!

El \i \ncle=t[ghearele \n umerii ei fragezi, o \inu strâns[\naintea sa, apoi \ntreb[:

— Tu zici c[eu m-am \n\eles cu Lic[pentru ca s[-l calce pe arânda=ul?

— Da! r[spunse ea hot[rât[.

— Tu zici c[ast[-noapte eu l-am v[zut pe Lic[plecând, iar[tu l-ai v[zut \ntorcându-se?

— Da! r[spunse iar Ana.

El \i scuipe[o dat[\n fa\l, apoi \i lu[mâinile de pe ea.

— Mi-e scârb[când m[gândesc c[am o nevast[care poate s[mai tr[iasc[cu un om precum tu m[socote=ti pe mine, zise el, =i ie= din cas[cu amândou[mâinile \n cap.

Iar[Ana se l[s[pe patul de al[turi =i \ncepu s[plâng[un plâns u=or =i alin[tor.

X

Pintea nu se f[cuse degeaba jandarm: de câte ori era vorba s[se pun[pe urma f[c[torilor de rele, el]=i schimba toat[firea =i-l vedeai c[se face neastâmp[rat ca =i copoiul când simte mirosul ierbii de foc; cu atâta mai ner[bd[tor era ast[dat[, când cele petrecute]l priveau foarte de aproape.]i era ca =i când ar fi pus prin]ntuneric mâna pe f[c[torii de rele =i s-ar fi temând c[-i scap[mai nainte de a se face lumin[, ca s[-i poat[vedea.

Mai ales dep[rtarea cu totul grabnic[a lui Ghi\ ]l scoase cu des[vâr=ire din s[rite. Dac-ar fi g[sit la Moara cu noroc, fie chiar]n lada lui Ghi\[, ceva din lucrurile furate de la arânda=ul, el tot n-ar mai fi stat la]ndoial[=i ar fi zis c[Ghi\ poate s[fie n[p[stuit; acum]ns[, când]l v[zu dep[rtându-se, inima i se umplu de mânie, =i mânia]l orbe=te pe om. Nici acum]ns[mânia lui nu era pornit[asupra lui Ghi\[, ci asupra lui Lic[, deoarece numai Lic[era de vin[pentru cele petrecute.

Orbit, precum era, de mânie, Pintea nu putea s[vad[copilul omorât f[r[ca s[-i zic[: “Am s[dovedesc c[tu l-ai omorât, chiar =i dac[n-ar fi adev[rat”. El nu-=i mai pierdu dar timpul, ci, l[sând pe Laie la tr[sura din drum,]=i dete seama dac[pu=ca]i este bine]nc[rcat[=i plec[singur cu vinele]ncordate spre p[dure.

Norii se r[iser[=i luna plin[, ie=ind pe ici, pe colo]n câmpul senin al cerului, arunca umbrele]mpleticite ale copacilor desfrunzi=i, ca o mreaj[nesfâr=it[, peste fa\ a p[mântului; ba chiar =i atunci luna se ascundea]n dosul norilor, noaptea era destul de luminat[pentru ca un om ca Pintea s[poat[vedea la dep[rtare de vreo sut[de pa=i]mprejurul s[u.]i era cu toate aceste greu s[afle urma, deoarece p[mântul era acoperit cu frunzele c[zute]n curând, care fo=neau]n lini=tea nop\ii sub picioarele lui. Timp]ndelungat el umbl[dar mereu dup[b[lvile ce-i sc[p[rau de departe sub razele lunii, dup[licurirea putregaiului pe la locurile mai umbroase =i aruncând din când]n când,

dup[obiceiul s[u, câte o]njur[tur[. Aflând apoi urma unuia dintre cai, el]ncord[coco=ul pu=tii, intr[mai adânc]n p[dure, urc[pân[la culme =i]ncepu s[coboare spre valea cealalt[.

Era]nspre miezul nop[ii când el dete peste trupul]n\epenit al unei femei tinere,]mbr[cate]n negru. Ea nu era]njunghiat[, nu gâtuit[, nu]mpu=cat[: se]n[bu=ise cu cârpa pe care i-o legaser[peste fa\[, ca s[-i astupe gura.

Pintea era om o\[rât; e]ns[ceva tainic]n trupul mort, =i]n clipa când se l[s[ ]n genunchi pentru ca s[-l priveasc[mai de aproape,]l trecu un sim\[mânt de]nduio=are. Mult nu putea s[-l \in[acest sim\[mânt; trebuia s[se piard[ ]n fa\ a p[rerii de bine pe care o simte tot omul când, dup[mult[c[ut[tur[, afl[,]n sfâr=it, ceva. El pip[i dar trupul =i c[ut[cu tot dinadinsul ca s[vad[dac[nu cumva uciga=ii au uitat ceva la fa\ a locului; apoi]=i potrive chiv[ra]n cap, lu[pu=ca, de curea, peste um[r =i ridic[iute trupul de la p[mânt, ca =i când ar trebui s[se team[, ca nu cumva s[-l piard[dac[va mai z[bovi.

Dar, voind s[fac[un pas]nainte, el se sim\i oprit]n loc, se mai opinti o dat[,]n vreme ce sim\i c[-l furnic[de-a lungul spin[rii =i c[perii i se ridic[ ]n cap, apoi puterile]l p[r[sir[, sc[p[trupul din bra\ e =i c[zu cât era de lung peste el.

C[lcase pe cap[tul biciului cu care ho[ii legaser[mâinile femeii la spate =i pe care-l uitaser[ ]n z[p[ceala lor.

Singur]n miez de noapte =i aruncat ca din senin peste un trup mort, Pintea nu putu s[cread[decât c[e Necuratul la mijloc =i nimic nu era mai aproape de mintea lui decât gândul s[se ridice =i s[o ia fuga]ncotro]l duc picioarele. Dar ridicându-se pe jum[tate =i privind]ngrozit]mprejurul s[u, el sim\i c[nu poate s[lase trupul aici,]l cu-prinse iar]n bra\ e =i se dep[rt[cu pa=i grabnici, ca =i când s-ar =ti urm[rit de cineva. +i]n adev[r, el era urm[rit.

Laie, pe care-l l[sase singur, nu era omul pe care-l po[i pune s[stea peste noapte de straj[la un mort. Pu\in dup[plecarea lui Pintea,]l apucase urâtul. O tr[sur[p[r[sit[la marginea drumului, b[l\i de

sânge, un copil mort cu totul aproape, aceste nu erau lucruri cu care oameni ca Laie se pot vine de urât. Acum îi vedea parcă pe oamenii cu fețele acoperite ivindu-se pe la marginea pădurii, iar peste puțin copilul parcă începea să se miște. Și cu cât noaptea înainta, cu atât mai furioasă îi părea fața copilului, pe care, ce-i drept, nu o vedea, dar, după loc și împrejurări, și-o închipuia cu atât mai viu. În cele din urmă, el plecă spre Moara cu noroc, iuindu-se din ce în ce pasul. La depărtare de câteva sute de pași, el începu să fugă. Vedea oarecum în dosul său cum copilul se ridică, se lungește, și întinde brațele ca să-l apuce și pornește cu pași mari după el; și cu cât fugea mai tare copilul, fărâșea și schimba pasul, cu atât mai mult se apropia.

Când sosi fărâșea de răsuflare la cârciumă, află pe cei doi jandarmi stând la chibzuiri dacă e să-i meargă lui Pinteauă întru-ajutor ori trebuie să rămână la cârciumă.

— Ce-i? Ce s-a întâmplat? întrebă unul dintre dânșii, când îl văzu pe Laie venind în fuga mare.

Ghiță, care stătea rezemat de unul din stâlpii cerdacului, se întoarse spre Laie.

— Nu-i bine! răspunse acesta, lăsându-se amețit pe lași. Că prarul s-a dus în pădure ca să caute urma și m-a lăsat pe mine singur, singur cu mortul.

— Și de ce n-ai stat acolo? întrebă Ghiță.

Laie simți că are să mănânce bătăie dacă va spune adevărul.

— Ba bine că voi sta, răspunse el cam tulburat, să mă omoare oamenii cu fețele acoperite! Au venit, adause cu îndrăzneală, amândoi au voit să mă omoare.

Jandarmii nu mai aveau timp să se gândească dacă Laie spune ori nu adevărul; era destul că trăsura cu copilul mort a rămas singură în drum, pentru ca ei să se hotărască a pleca. Luă deci fiecare câte un cal de la Ghiță și plecă în săltate, lăsându-l pe Ghiță rezemat de stâlpul cerdacului, cum îl găsisese Laie.

Pe când Pinteauă înainta cu urma găsită mai adânc în pădure, ei se

aflau la tr[sur[, iar[pe când el atinsese culmea, unul dintre dân=ii, Han\l, un neam\ cât un munte, l[c[uta pe la marginea p[durii.

În acela= timp din valea cealalt[urcau la deal al\i doi oameni, care]=i duceau caii]n=eua\i de c[p[stru,]naintând cu b[gare de seam[=i f[r[de zgomot pe o urm[ce le p[rea cunoscut[.

Când Pintea]=i desc[rc[ ]n c[dere pu=ca, atât cei doi oameni, cât =i jandarmii r[maser[pe o clip[nemi=ca\i, apoi oamenii se aruncar[ ]n =ei,]=i traser[câte o cârp[vâ[n[t[peste fa\l[=i pornir[cu hot[râre la deal; jandarmul r[mas la tr[sur[plec[spre p[dure, iar Han\l o lu[la fug[spre partea p[durii la care se desc[rcase pu=ca.

Pintea trecuse culmea =i se afla la vreo mie de pa=i de la locul unde g[sise trupul femeii, când deodată auzi mai]ntâi dou[ ]mpu=c[turi, apoi o a treia =i peste pu\in, despre drum, o a patra, desc[rcat[de c[tre jandarmul r[mas la tr[sur[=i plecat acum la deal.

— Unde sunte\i, m[i Pinteo, m[i! strig[el acum tare,]ncât r[sun[toat[p[durea.

— Hoa-hop! A\ine\i-v[-ncoaa! r[spunse Pintea =i, l[sând trupul mort la p[mânt, plec[spre partea la care se desc[rcaser[cele trei focuri,]n vreme ce el]=i]nc[rc[pu=ca =i striga mereu ca ie=it din fire: “Hoa-hop! hoa-hop! dup[mine, m[i!”

Ie=ind iar la culme, el auzi copitele cailor b[tându-se de r[d[cini =i sc[p[rând pe pietre,]ns[departe-n vale, pân[unde nu putea s[=i bat[pu=ca,]ncât de urm[rire nici nu mai putea s[fie vorba, deoarece, ajungând pârâul, c[l[re\ii d[deau prin ap[=i li se pierdea urma.

Peste pu\in el g[si pe Han\l]ntins la p[mânt =i plin de sânge,]ns[nu mort. Plumbul intrase]n preajma um[rului drept; afar[de aceasta,]i era]nfipt un cu\it prin gât,]nspre inim[.

Pintea avea sl[biciune de tovar[=ii s[i;]ns[cea dintâi pornire a lui fu s[puie mâna pe cu\itul pe care ho\ii, fie dinadins, fie din z[p[ceal[,]l l[saser[, =i]=i sfâ=ia c[ma=a, ca s[=tearg[=i s[lege r[nile lui.

R[nitul, sl[bit de dureri =i de pierdere de sânge, nu putu rosti decât cuvintele: “C[uta\i biciul, l-au uitat aici”, apoi]=i ridic[mâna]n care

linea cârpa vân[t] pe care o smucise de pe fa\ a celui ce-l]njunghiasc, =i-i pierdu sim\irile.

Toate aceste se petrecur[atât de iute =i]ntr-un =ir atât de ne]n-g[duit,]ncât lui Pinteia nici nu-i r[mânea timp s[se mai gândeasc[la cele ce f[cea, =i când se v[zu, târziu dup[miezul nop\ii, iar]n drum,]i era parc[s-ar trezi din somn =i nici nu mai c[uta s[=-i dea bine seama de starea lucrurilor. Sim\ea numai c[l-a prins,]n cele din urm[, l-a prins =i-l vine strâns pe Lic[. Biciul, un bici cu codiri=tea de os]mpodobit[cu verigi de argint =i cu ghintule\e de aur, era al lui,]l v[zuse chiar el]n mai multe rânduri la dânsul... Apoi cu\itul, apoi Han\l nu era mort =i putea s[spuie pe cine a v[zut când a rupt cârpa.

Dar, sosind]nspre amurgul zilei la Ineu, Pinteia]ncepu a se dezmetici. Han\l era mort =i nu mai putea s[spuie nimic, iar[jandarmii ce umblaser[s[-i prind[pe S[il[=i pe Buz[-Rupt[nu i-au g[sit pe ace-tia nic[ieri, dar au aflat la casa lui Buz[-Rupt[o parte din argint[ria arânda=ului, ascuns[sub strea=in[, ba unii din cei de fa\ erau gata s[jure c-au v[zut un cu\it ca cel de la Pinteia]n mâinile lui S[il[. Nimeni nu se mai]ndoia dar c[oamenii care l-au r[nit pe Han\l nu erau decât oamenii cu fe\ele acoperite care]l c[lcaser[pe arânda=ul, adic[Buz[-Rupt[=i S[il[, ca unii ce plecaser[atunci seara la Ineu. Iar[cât pentru bici, mai ales comisarul era de p[rere c[Lic[nu e dintre oamenii care]i uit[biciul, =i un bici ca al lui poate s[aib[=i al\ii.

Pinteia=i puse mâinile]n cap. Era de felul lui om care nu suferea nici un fel de]mpotrivire, =i mai ales acum, dup[zoala prin care trecuse,]i venea s[ridice patul pu=tii =i s[dea orbi=]n toate p[r\ile, ca s[nu mai r[mâie viu nimeni dintre cei ce-l ap[rau pe Lic[.

— Cârciumarul de la Moara cu noroc a fugit,]i zise el comisarului; acu degeaba ne-am mai duce s[facem cercetare la casa lui.

Comisarul puse numaidecât doi jandarmi pe drum, ca s[-l aduc[pe Ghi\ legat la Ineu, =i numai apoi ascult[pe c[prarul mai departe.

Pe când acesta]i spunea cum a scos lucrurile la cap[t, sosir[=i jandarmii, care umblaser[s[-l prind[pe Lic[, =i aduser[=tirea c[el

trebuie s[fie chiar]n Ineu, unde venise, precum se zicea,]nc[mar\i diminea\, ca s[a=tepte pe o doamn[de la Arad, c[reia avea s[-i dea pre\ul unei turme vândute la târgul de la Z[rand, unde-i]ntâlnise pe S[il[=i pe Buz[-Rupt].

Obosit =i]nfierbântat, cum era, de-abia se mai \inea pe picioare. Pinteaa=i lu[iar pu=ca =i plec[s[-l caute =i s[nu-i mai lase timp de r[suflare; =i,]n adev[r, peste vreun ceas dete de el tocmai la marginea Ineului, la casa prietenului s[u Acri=or,]l lu[din pat, unde z[cea prins de friguri, =i se]ntoarse cu el la cazarm[.

Lic[fusese de multe ori prins =i avea obiceiurile sale]n asemenea]mprejur[ri: el se d[dea prins, f[r[ca s[mai]ntrebe pentru ce;]ns[era =tiut c[nu d[r[spuns la nici un fel de]ntrebare decât]naintea judec[torului.

Pentru ast[dat[el se ab[tu de la obiceiul s[u.

La]nceput era galben ca ceara =i abia]ngâna cuvintele;]ns[pe când se]ntorceau la cazarm[era ziu[, oamenii umblau pe uli\[, =i fa\ cu oamenii Lic[pâ[n[chiar =i-n patul de moarte ar fi stat drept =i]ndr[zne\.]n cele din urm[, el]ncepu s[=-i road[musta\,a cu din\ii =i s[zâmbeasc[ ]n el.

Pintea, care mergea cu pu=ca pe um[r]n urma lui,]l urma cu privirea =i, cu cât]l vedea mai nep[s[tor, cu atât mai mult se]ndârjea.

— Am auzit c-a\i g[sit o tr[sur[=i-un copil mort la marginea drumului, gr[i Lic[ ]ntr-un târziu; nu cumva crezi c-o po\i pune =i asta]n socoteala mea?!

— Nu =tiu! r[spunse Pintea st[pânindu-se.

Dep[rtare de vreo cincizeci de pa=i]naintea lor st[teau trei oameni de vorb[la porti\. Lic[arunc[ochii la dân=ii, apoi gr[i cam]ncet:

— Când mi-oi vedea eu ceafa cu ochii, atunci s[=tii c[ ]ncep a crede]n h[rnicia voastr[=i a m[teme de voi! Eu s[fiu, m[i,]n locul t[u, te dovedesc =i chiar dac[n-ai fi vinovat.

Pintea se opri]n cale, r[sufl[o dat[din greu, privi mânios la el, dar nu gr[i nimic.

— +tiu eu ce vrei tu, zise apoi dup[ce trecur[de oameni, s[m[sco\i din r[bdare, ca s[m[dau de gol]nainte a oamenilor; dar nu sunt eu omul pe care tu s[-l po\i purta dup[placul t[u].

— Apoi, dac[vreau,]i r[spunse Lic[, o =i fac, am =i f[cut-o. S[te vezi tu pe tine]nsu\i, te-ai speria de ceea ce vezi. Parc[e s[m[m[nânci de viu.

Era Lic[S[m[d[ul care gr[ia aceste cuvinte, vestitul s[m[d[u, care acum trecea urm[rit de un jandarm de-a lungul uli\ei din Ineu, unde se f[cuse]n noaptea trecut[o c[lcare =i unde lumea era cuprins[de spaim[: Lic[=tia dar c[e privit din toate p[r\ile =i orice mi-care a lui e v[zut[de o mul\ime de ochi.

— Adic[ce-i!? zise el oprindu-se]n cale =i tare, ca oamenii r[ma=i]n urma lor s[-l poat[auzi. Dac[voi fi vinovat, voi merge la spânzu-r[toare, dar acu m[las[ ]n pace =i nu m[cârâi; tu vezi c[m[duc f[r[nici o]mpotrivire.

Pintea puse oarecum f[r[de voie mâna pe pu=c[=i iar o lu[, dar mi-care a lui nu sc[p[oamenilor ce st[teau pe la porti\e, =i peste pu\in ei]ncepur[s[se adune din toate p[r\ile spre dâ=ii.

— Vezi c[e f[cut[? gr[i Lic[iar]ncet: acum râde =i tu, cum râd eu. +i s[=tii c[azi, nu mai departe, am s[m[plimb cu \igara]n gur[printre oamenii [=tia =i s[râd de prostia voastr[.

— M[i Lic[, bag[de seam[c[pu=ca-i]nc[rcat[=i, dac[-mi pierd r[bdarea, o pierd de tot!]i zise Pintea.

Cu toat[cump[tarea lui Pintea, câ\iva oameni se luar[dup[dâ=ii, iar[unde se adun[ ]n asemenea]mprejur[ri doi-trei in=i, peste pu\in lumea se]ngr[m[de=te. Pe când ei sosir[la cazarm[, tot Ineul =tia c[Pintea, c[prarul, l-a prins pe Lic[S[m[d[ul =i c[era s[-l]mpu=te pe drum,]n mijlocul uli\ei, =i vreo cincizeci de oameni doritori de a afla ceva despre cele petrecute veneau]n urma lor. Pintea mergea drept]nainte =i se f[cea c[nu vede =i nici nu aude nimic.

— Ce c[uta\i aici? le zise oamenilor unul dintre jandarmii ce st[teau la poarta caz[rmii. Haid! acas[!

— Apoi de! nu te mira, gr[i Lic[, oamenii vor =i ei s[vad[mânia lui Pinteaa; era s[m[ ]mpu=te pe drum; zice c[are el s[m[dovedeasc[pe mine =i chiar dac[n-a= fi vinovat...

— Asta n-am zis-o, gr[i Pinteaa, dar zic acuma c[, dac[n-ajungi tu acum]n furci, nu mai e dreptate]n lume.

— A=a o fi! zise Lic[, apoi se]ntoarse spre oamenii ce iar se]ngr[m[diser[spre dâ=ii. M[i, ad[ug[apoi, s[mearg[cineva dintre voi la domnul Verme=y, la curte, =i s[-i spuie c[ieri noapte i-au pierit vreo 70 de porci din turm[=i c[eu am fost prins =i nu pot umbla s[-i caut.

Lic[-i cuno=tea bine pe oameni; nu unul, ci zece plecar[deodat[, f[r[ca s[-i dea seama despre ceea ce fac, numai pentru ca s[poat[zice c[=i ei au f[cut ceva]n ni=te]mprejur[ri ca aceste.

— Uite cum se duc! zise el dar mul\umit =i intr[pe poart[.

]nainte de comisarului, Lic[spuse c[a v[zut cu\itul la S[il[Boarul, =i când]i ar[tar[biciul, el zise dezghe\at:

— E al meu. Se vede c[l-a\i g[sit la Moara cu noroc, de unde cred c[a\i luat =i cu\itul.

Mai departe el nu voi s[spuie nimic, ci ceru s[i se dea voie s[plece, fiindc[are treab[=i nu putea s[-i piard[vremea pe nimicuri. +i era destul s[ ]n=ire numele st[pânilor s[i, pentru ca comisarul s[simt[c[nu va putea s[-l \in[ ]nchis, c[ci Lic[=tia s[-i alege st[pânii =i putea s[=i-i aleag[dup[plac, deoarece nimeni nu =tia s[p[zeasc[o turm[=i s[o vând[atât de bine ca dânsul. Alegea dar tot oameni cu trecere, precum era Verme=y, care, la nevoie, puteau s[-i fac[=i ei câte o treab[.

Domnul Verme=y Arpad avea trei turme =i nu se mai]ndoia c[ ]n timp de câteva zile le pierde pe toate trei dac[se r[spânde=te =tirea c[Lic[a fost prins. Nu mai lipsea decât s[afle c[i-au =i pierit cei =aptezeci de gr[suni din turm[=i s[intre la comisar cu vorbele: “Pe r[spunderea mea s[-i dai drumul, ca s[-mi caute porcii!”

Iar[r[spunderea lui Verme=y mergea foarte departe, c[ci el era prieten cu judec[torii, din care unul avea =i el o turm[sub paza lui

Lic[, =i avea mare trecere la dl fi=pan, care putea s[-l sufle pe comisar, ca s[se trezeasc[tocmai cale de trei po=te. Dac[Lic[e vinovat ori nu, de asta nu prea era vorba: la urma urmelor, parc[to\i uciga=ii se pedepsesc!? Mai ales c\nd oameni prea cumsecade au trebuin\[de d\=ii...

Pe c\nd dar jandarmii se \ntorceau cu Gh\[la Ineu, Lic[ie=ea cu dl Verme=y pe poarta caz[rmii, \n fa\=a lumii adunate aici.

— Nu-\i face g\nduri grele, \i zise el lui Ghi\[\n treac[t. Las[-te numai pe mine.

Ghi\[nu-i r[spunse nimic, ci privi numai la el, ca omul pe care nu-l mai atinge nimic. Plecase de acas[f[r[de a fi gr[it vreun cuv\nt cu Ana ori cu b[tr\=na, f[r[de a-\i fi pus gospod[ria la cale =i f[r[de a fi aruncat m[car o privire la copiii s[i; nu-i mai p[sa de nimic, dar nimic nu mai voia s[=tie.

Iar[Pintea era obosit =i se duse s[se culce, l[s\=nd s[mai caute =i al\ii urma f[c[torilor de rele.

XI

Vineri dup[Sf\ntul Dumitru se \inu judecata.

R[u\ =i Acri=or fuseser[prin=i chiar \n ziua c\nd \l aduseser[pe Ghi\[la Ineu, Acri=or acas[la el, iar[R[u\ \n p[durea de la +icula, unde se aflau turmele. Tot \n acea zi jandarmii au mai prins \nc[vreo =ase al\i oameni b[nui\i =i au g[sit cei trei cai l[sa\i de pripas \n hotarul Fundurenilor; \ns[urma celor dou[slugi, feciorul =i vizitiul, era pierdut[, \nc\=t nu se =tia dac[au fugit ori au fost uci=i =i \ngropa\i la loc bine ascuns, ceea ce, dup[s\=ngele aflat pe capra tr[surii =i dup[b[\ile de s\=nge de l\=ng[tr[sur[, p[rea mai de crezut. Pe Buz[-Rupt[=i pe S[il[Boarul nu-i putur[prinde dec\=t treizeci =i =ase de ceasuri \n urm[, la Salonta, cale de vreo dou[po=te \nspre Oradea-Mare, =i nici nu se mai \ntoarser[cu ei la Ineu, ci-i duser[drept la Oradea-

Mare, unde aveau s[fie judeca\i =i unde se aflau =i ceilal\i, afar[de Lic[, pe care judec[torul]l ascultase mai nainte decăt pe to\i ceilal\i =i-l l[sase iar s[=i caute de trebile st[pănilor.

]nc[pe când se urmau cercet[rile, Ana veni la Oradea-Mare, cu popa, v[rul lui Ghi\[, aducând, dup[sfaturile b[trânei, =i bani cu dănsa, c[ci banul, zicea b[trâna, drege toate lurcrurile; dar nu i se d[du voie s[=i vad[so\ul. Plecând acu de a doua oar[, pentru ziua de judecat[, la Oradea-Mare, ea era cu atât mai pierit[cu cât o mai muștra =i gândul c[n-a f[cut nimic spre a u=ura soarta so\ului s[u, pe care, dup[cele aflate]n urm[,]ncepuse a-l crede nevinovat.

— Nu te tulbura f[r[de vreme, fata mea,]i zise b[trâna, lini=tit[ca totdeauna. A=teapt[s[vezi, pentru c[nu =tii dac[ ]n ziua când se va]ntâmpla — Doamne fere=te! — lucrul de care te temi, el]i va p[rea atât de grozav cum]l vezi acum]n]nchipuirea ta: a=teapt[s[vezi, =i dac[durerea-]i va fi adev[rat[, plângi trei zile de-a rândul, apoi zi: “Tu, Doamne, ai voit a=a!”; te =terge la ochi, caut[-]i un alt izvor de mângâiere =i mergi cu el mai departe, c[ci via\a e scurt[=i n-ai timp s[te opre=ti mai mult]n cale.

A=a vorbea b[trâna, fiindc[era b[trân[; Ana]ns[era tân[r[=i nu]ndr[znea s[priveasc[ ]n viitorul]ndoios =i parc[nesfâr=it de lung, iar[când ochii o furau, ei i se umpleau de lacrimi.

Dar Ana nu era dintre oamenii]n mintea c[roră gândurile grele se pot]ncuiba.]ncetul cu]ncetul, ea se mângâia cu gândul c[Ghi\[nu se poate s[fie vinovat, =i numai când se v[zu]n mijlocul lumii ce se adunase la judecat[sim\i iar greutatea pe inima ei.

Cel dintâi adus]nainte judec[torilor fu =i ast[dat[tot Lic[, omul]nalt =i usc[\iv, care totdeauna =tia s[trag[asupra=]i privirile altora.

Ana se f[cu alb[ca varul când]l v[zu intrând, =i ochii ei mari r[maser[, ca odinioar[, a\inti\i la fa\ă lui aspr[=i nemi=cat[. De la acest om atârna soarta lui Ghi\[, c[ci dac[el sc[pa, nici Ghi\[nu putea s[fie osândit: ea urma deci cu]ncordat[luare-aminte, =i inima i se]nc[lzea la fiecare cuvânt rostit de dânsul.

Lic[se știa sprijint de st[p nii s[i, dintre care unii erau p[trun=i de nevinov[ ia lui, iar[al ii, ca oameni cu mult[trecere, puteau s[-l apere pe sub m n[, de=i poate c[-l b[nuiau; cu toate acestea, el  tia de ce e vorba, aflase c[mai mul i dintre judec[tori]l b[nuiesc =i a=a]=i dete r[spunsurile scurt =i deslu=it, neab[t ndu-se]ntru nimic de la m[rturisirile ce f[cuse pe c nd fusese luat pentru]ntâia oar[la cercetare. Se bizuia Lic[pe c t se bizuia pe ajutorul st[p nilor s[i, dar mai mult se bizuia pe chiar a sa cumin enie.

]nainte de toate el spusese c[nu  ine minte s[fi vorbit la Moara cu noroc despre ar nda= =i despre slujnic[, ori c[S[il[s[fi plecat cu Buz[-Rupt[drept la Ineu, iar[c nd i se citir[m[rturisirile celorlal i, el r[spunse scurt:

  Se poate, dar eu nu-mi aduc aminte  .

]n urm[el t[g[dui c[R[u  ar fi venit]n noaptea aceea cu o muiere la el, zicând c[n-a venit dec t s[-i spun[c-a pierit o parte din turma ce se afla]n p[durea de la Fundureni =i c[birta=ul =i sluga lui trebuie s[se fi]n=elat când au v[zut =i o femeie.

Ana]ncepu s[r[sufle mai u=or. Adic[, atunci noaptea, s-a dus Lic[s[-i caute de turm[.

Judec[torii erau]ns[de alt[p[rere. Era dovedit cu destule m[rturii ceea ce Lic[t[g[duia; ei socoteau dar c[el dinadins nu=i aducea aminte de nimic din cele ce pot s[ ]nt[reasc[b[nuiala c[zut[asupra lui Buz[-Rupt[=i a lui S[il[, pentru c[era]n eles cu d n=ii. Iar[c t pentru muiere, el t[g[duia, pentru ca s[nu fie silit a o numi, lucru pentru care mul i dintre cei de fa [ ]l l[udau, a=a,]n tain[.

Judec[torii fur[ ]nt[ri i]n aceast[p[rere a lor.

]ntrebat dac[nu b[nuie=te c[birta=ul de la Moara cu noroc era]n eles cu S[il[=i cu Buz[-Rupt[, Lic[r[spunse c[nu crede ca ace=tia s[fi fost oamenii cu fe ele acoperite ce l-au c[lcat pe ar nda= =i au s[v r=it]n ziua urm[toare faptele din drumul de \ar[, ci c[argint[ria ar nda=ului a fost ascuns[de cineva la casa lui Buz[-Rupt[, poate de vreun om al lui Pinte, care le este vr[jma=.

Când Ji ar[tar[, Jn sfâr=it, cu\itul =i biciul, Lic[dete din um[r, ca =i când nu s-ar sim\i deloc atins, =i zise c[la aceste nu poate s[r[spund[nimic, ci a=teapt[ca lucrul s[se deslu=easc[din m[rturisirile celorlal\i b[nui\i.

R[u\, Acri=or =i al\i martori =i b[nui\i, care fuseser[lua\i la cercetare Jn urma lui Lic[, Jnt[rir[prin m[rturisirile lor parte cele spuse de Lic[, parte cele m[rturisite de Mar\i Jnaintea comisarului, astfel c[, pe când Pinteia veni la rând, atât Jn mintea judec[torilor, cât =i a oamenilor ce se aflau de fa\ , Buz[-Rupt[=i S[il[p[reau ca doved\i de a fi s[vâr=it faptele rele, iar[Lic[=i Ghi\ tare b[nui\i de a fi st[tut Jn Jnelegere cu dân=ii.

Când Pinteia intr[, ap[r[torul lui Lic[se ridic[=i spuse c[nu poate primi această m[rturie, ar[tând Jn pu\ine cuvinte cele petrecute pe când Pinteia Jl ducea pe Lic[la cazarm[=i cerând s[fie asculta\i martorii pe care Ji adusese Jn această privin\.

— Eu Jl primesc! gr[i Lic[dezghe\at.

Pinteia=îi potrivise de mult =i de multe ori vorbele, dar cele spuse de ap[r[torii lui Lic[, sângele rece al lui Lic[=i fevele neJncrez[toare ale câtorva dintre judec[tori Jl scosese[din s[rite =i acum nu mai =tia ce s[zic[. Spre marea mirare a celor de fa\ , el spunea din cuvânt Jn cuvânt ceea ce spusese =i Lic[, anume, c[nu-i crede pe Buz[-Rupt[=i pe S[il[vinova\i, c[argint[ria arânda=ului a fost ascuns[de al\ii la casa lui Buz[-Rupt[, c[cu\itul lui S[il[a fost l[sat dinadins Jn trupul lui Han\ , c[R[u\ nu a venit atunci noaptea cu o muiere la Moara cu noroc, ci singur ori cu vreun tovar[= al s[u, iar[Lic[Ji râdea Jn fa\ , =i cum Jl vedea pe Lic[râzând, J=îi pierdea tot mai mult cump[tul =i vorbea tot mai aprins, Jncât se f[cu Jn cele din urm[de râsul lumii adunate la judecat[. Atunci t[cu =i Jncepu s[-=i =tearg[sudorile reci de pe frunte.

Cu toate aceste, lumea r[mase cam nedumerit[=i cei mai chib-zui\i dintre judec[tori puseser[oarecare temei pe cuvintele lui.

Acu intr[Jns[Buz[-Rupt[=i, pu\in Jn urma lui, S[il[Boarul, =i ace=tia deter[cercet[rilor cu totul alt[fa\.

Amândoi erau oameni =tiu\i ca f[c]tori de rele, b[nui\i =i chiar pedepsi\i]n mai multe rânduri, iar[ast[dat[le venea cu atât mai greu s[se apere cu cât nu]=i puteau sprijini spusele prin nici o m[rturisire =i erau prizoni\i de c[tre aceia care-=i d[deau silin\ a s[-l scape pe Lic[.

Buz[-Rupt[, un om]nalt, gr[suliu =i slut, de-\i era sil[s[te ui\i la el, t[g[dui c[a plecat atunci seara la Ineu =i spuse c[pân[mar\i la amiaz[zi a petrecut cu R[u\ =i cu S[il[pe la turme, iar[mai departe cu S[il[, cu care dimpreun[s-a dus la Salonta.

— V-a mai v[zut cineva]n tot timpul acesta?]ntreb[unul dintre judec[tori.

— Nimeni, r[spunse b[nuitul.

— Cum a\i umblat a=a de nimeni nu v-a v[zut? De ce v[ascundea\i?

— Nu ne-am ascuns, dar, din]ntâmplare, nu ne-am]ntâlnit cu nimeni.

— Bine! urm[judec[torul. Eu]ns[nu prea]n\eleg un lucru. R[u\ a plecat spre Fundureni, iar nu spre Ineu.

— Luasem]n\elegere s[ne]ntâlnim dincolo de deal =i s[mergem mai departe]mpreun[.

— De ce asta?

Buz[-Rupt[stete un timp nehot[rât.

— Ca s[nu =tie Lic[S[m[d[ul c[ne ducem]mpreun[, fiindc[Lic[ne este vr[jma= =i s-ar fi mâniat pe R[u\ dac-ar fi aflat c[umbl[cu noi.

R[u\ dovedea]ns[cu patru m[rturii c[a fost luni noaptea la Moara cu noroc, iar[mar\i pe la prânz la +icula, dovedea c[Buz[-Rupt[spuse un neadevr[=i c[vrea s[-l n[p[stuiasc[.

S[il[, intrând, v[zu pe Buz[-Rupt[frânt, sim\i c[treaba le st[r[u =i-=i schimb[ ]n buiguiala sa m[rturisirea ce f[cuse mai nainte.

El spuse,]n deosebire de tovar[=ul s[u, c[s-au]n\eles cu R[u\ ca s[fure o parte din turma ce se afla]n p[durea de la Fundureni =i c[ ]n urm[s-au dus prin ascuns la Salonta, ca s[afle un cump[r]tor. Aceast[m[rturisire]ns[, care mai nainte ar fi putut s[schimbe p[rerea judec[torilor, acum]i f[cea pe cei mai mul\i s[râd[.

Astfel, din m[r turisirile lui Buz[-Rupt[=i din ale lui S[il[nu ie=ea decât un lucru: c[ei sunt vr[jma=i ai lui Lic[,]ntocmai ca Pinteaa, =i c[nu puteau s[fi s[vâr=it fapta]n]n\elegere cu dânsul, lucru pe care ap[r[torul lui Lic[ ]l puse cu vorbe bine potrivite]n vederea judec[torilor, ar[tând cum Lic[li s-a f[cut ap[r[tor numai pentru ca s[nu par[a= i r[zbuna de dâ=ii, acum când se aflau]n strâmtoare, de=i putea s[=tie c[numai ei au putut s[-i lase biciul la trupul iubitei sale st[pâne.

=i]n adev[r, din dou[una: ori biciul lui Lic[, ori cu\itul lui S[il[trebuia s[fie urma l[sat[dinadins la fa\a locului, pentru ca s[-i duc[pe urm[ritori pe o cale gre=it[, fiindc[despre o]n\elegere]ntre Buz[-Rupt[, S[il[=i Lic[acum nu mai putea s[fie vorba. Lic[ ]ns[, de=i ar fi putut s[vâr=i faptele petrecute]n drumul de \ar[=i]n p[dure, nu putea s[fie unul dintre oamenii cu fe\e acoperite care]l c[lcaser[pe arânda=ul, fiindc[ ]n timpul când s-a petrecut această fapt[, el, dup[m[r turisirea mai multora, se afla la Moara cu noroc. Ce-i drept, Pinteaa b[nuia c[el n-a stat toat[noaptea la Moara cu noroc =i m[r tuririile erau cam]ndoioase, tot oameni care puteau s[fie b[nui\i de tov[r[=ie cu Lic[; singurul reazem de b[nuial[asupra lui Lic[erau m[r turisirile, cu totul]ndoioase, pe care le f[cuse cârciumarul asupra timpului la care sosise =i plecase acel om ce venise cu muierea la Lic[: de aceea]l puser[pe Ghi\[la urm[=i acum a=teptau cu to\ii hot[rârea de la m[r turisirile lui.

]nalt, lat]n umeri, cu ochiul limpede =i cu fa\a nemi=cat[, Ghi\[se opri]n mijlocul lumii.

]naintea lui erau doi oameni nevinova\i, care aveau s[suferi osânda grea; era p[truns de nevinov[ia lor, dar acum nu mai putea s[o dovedeasc[, de=i era gata s-o apere chiar cu primejdia de a trece drept p[rta= la vina lor: ochii lui se oprir[asupra lor ca =i când ar voi s[le zic[: “Nu v[teme\i, c[ci =tiu eu un lucru prin care pot s[v[scap cel pu\in deocamdat[“.

Ana suspin[o dat[din greu, apoi r[mase]ncremenit[. Nu mai era el, omul puternic =i plin de via\[:]n câteva zile se f[cuse numai

umbra din ceea ce fusese odinioară; în câteva zile pielea obrazilor i se încreșe =i perii capului îi dăduseră în cărunțea.

Cuprins de o durere sfâșietoare, el se întoarse oarecum fărâșit de veste spre partea la care auzise suspinul =i, aflând cu ochii pe Ana, =i ridică mâna, o trase încet peste fruntea sa uscată =i se întoarse drept spre Lică, omul care nu =i pierdea niciodată liniștea.

Într-o clipă el =i simți toată firea prefăcută. Nu o văzuse de mult, =i acum când o vedea așa de pierit, cum era, se adună deodată în suflul lui toată dragostea pe care o simțise din clipa când o văzuse pentru întâia dată, toată dorința de a o vedea mereu ferit de rele, toată alipirea către viața a omului purtând iubire, =i tot ce plănuise în cugetarea lungilor zile petrecute în închisoare se zădărnici în clipa când făcea Anei se ivi în ochii lui.

El nu putea să se pună în primejdie de dragul altora, căci avea nevastă =i copii, iar pe Lică îl poartă speria cu o vorbă, dar nu-l poartă stârpi, fiindcă el nu e om singur, ci un întreg rând de oameni, din care unii se răzbuță pe alții.

Din cuvânt în cuvânt, Ghiță mărțurisă dar tot ceea ce mărțurisise înainte comisarului, cu deosebirea numai că el stăruie să rămână scris că nu-i crede vinovăți pe Buză-Ruptă =i pe Săilă. Iar când i se puse întrebarea hotărâtă, dacă poate jura că Lică a stat atunci toată noaptea la Moara cu noroc, el răspunse:

“Nu pot să jur că n-a plecat în noaptea aceea, fiindcă n-am stat mereu lângă dânsul; jur însă că l-am ținut toată noaptea la cârciumă”.

Cercetarea era încheiată =i peste câțva timp judecătorii roșiră judecata: Lică se află nevinovat; Ghiță, ale cărui purtări dăduseră loc la bătălii, scăpă în lipsă de destule dovezi, iar Buză-Ruptă =i Săilă Boarul fură osândiți pe viață.

Unul câte unul — judecători, osândiți, bătălii, martorii =i oamenii adunați — toți se depărtau; numai Ghiță stătea mereu cu ochii întinși la plământ, în luptă cu el însuși, cu dorința de a-i grăi Anei un cuvânt =i cu durerea de a o vedea așa de pierdută cum era. Apoi,

când lumea se r[ri, el se]ntoarse spre dânsa, ochii i se]mp[ienjenir[
=i fa\ a i se umplu de lacrimi.

— Iart[-m[, Ano!]i zise el. Iart[-m[cel pu\in tu, c[ci eu n-am s[
m[iert cât voi tr[i pe fa\ a p[mântului. Ai avut tat[om de frunte; ai
neamuri oameni de treab[=i ai ajuns s[-\i vezi b[rbatul]nainte
judec[torilor. +i n-am p[c[tuit nimic, Ano, dar cerul m-a lovit cu or-
bie =i n-am voit s[cred =i s[ ]n\eleg când mi-ai ar[tat calea cea bun[.

— Las[, Ghi\[, c[trece =i asta... gr[i nevasta,]mp[cat[cu ea]ns[=i.

XII

— Nu te mâhni, dragul meu, gr[i b[trâna adânc mi=cat[. M[uit
la fa\ a ta, m[uit la p[rul t[u, =i nu mai]ntreb ce s-a]ntâmpat: v[d
eu c-a fost mare nenorocirea prin care ai trecut. Nu-mi spune nimic:
m[tem ca nu cumva nenorocirea ta s[-mi par[prea mic[=i s[-\i fac o
nedreptate, c[ci ea este a=a de mare cum o sim\i tu. Dar zic s[nu te
mâhne=ti: e norocul omului care a trecut prin o mare nenorocire, c[ci
a sc[pat de multe necazuri mici, care mistuie mai r[u decât durerea.

Ghi\[lu[pe unul dintre copii =i-l s[rut[.

— S[rmanilor mei copii, zise el, voi nu mai ave\i, cum avuseser[
p[rin\ii vo=tri, un tat[om cinstit.

— Las[, Ghi\[, gr[i Ana; noi =i to\i oamenii buni care te cunosc te
=tim cine e=ti =i ne muștr[m pentru gândurile rele ce ne vom fi f[cut
despre tine.

— Nu asta e cinstea,]ntâmpin[so\ul. Cinstit nu e decât omul care
a astupat gurile rele, pe care nimeni nu-l poate gr[i de r[u f[r[de a
se da de ru=ine; cinstea e sila pe care le-o faci oamenilor r[i de a te
socoti om]ntre oameni. Eu nu mai pot sili pe nimeni s[nu le zic[
copiilor]stora: “Tat[l vostru e un tic[los!”

— A=a e, r[spunse b[trâna; multe trebuie s[faci de dragul lumii,
fiindc[e mare nenorocirea când te strici cu ea. Dar ce s[-i faci? e a=a

dat[, =i nu altfel. Dac[te-ai stricat cu lumea, nu te mai g[ti de s[rb[-toare, ci stai acas[=i te pune s[-i torci din fuiorul t[u o c[ma=[curat[.

— Da, dac[e=ti muiere!

— Muiere sau b[rbat: om cu minte s[fii!

— Om cu minte? Hei! mult venin am adunat eu, =i m[credeam om cu minte, dar tot numai]n mine l-am de=ertat.

— Da, mul\umit[lui Dumnezeu c[l-ai de=ertat, gr[i b[trâna.

+i b[trâna avea dreptate: Ghi\[trecuse]n adev[r printr-un fel de prefacere.

Nenorocirea]l f[cuse mai]ng[duitor =i mai mul\umit cu lumea]n mijlocul c[reia se afla. Odinioar[el credea c[omul poate s[fac[=i s[desfac[; acum sim\ea c[toate vin cu]ntâmplarea =i se mul\umea cu pu\inul bine de care avuse parte. Astfel,]i p[rea bine când o vedea vesel[pe Ana, care se bucura de cap[tul la care au ajuns lucrurile, fiindc[ele puteau s[ajung[la un cap[t =i mai r[u.

Apoi omul]=i caut[, la am[r[ciune, el]nsu=î mângâierea. }ncetul cu }ncetul, Ghi\[ ]=i puse tare =i tot mai tare de gând c[mai st[pân' la prim[var[la Moara cu noroc, apoi]=i adun[toat[averea,]=i ia nevasta =i copiii =i se duce departe, unde nu-l cunoa=te nimeni,]n fundul Banatului, ori chiar]n]ar[. “+i,]=i zicea el, nu este cu putin\[c[purt[rile bune s[nu str[bat[cu vremea.” Astfel,]=i d[dea silin\ a s[uite cele petrecute, s[le treac[cu vederea, ca =i când nu ar fi fost, =i s[se piard[ ]ntr-un viitor mai bun, pe care =i-l]nchipuia adeseori ca-n aievea.

]n pu\inele zile petrecute]n]nchisoare]i venise de sute de ori gândul s[ucid[pe omul care-l pierduse =i nu o dat[sim\ea]n el c[e prea slab spre a se st[pâni s[nu-l ucid[, ci s[-l omoare }ncetul cu }ncetul =i s[-l duc[, precum ar fi dorit, de jum[tate sfâr=it, la spânzur[tori; acum parc[-i venea s[-i zic[: “Dar ce-mi pas[!? cele f[cute tot nu se mai pot desface”.

“Las[-l, s[racul, cu p[catele lui”, zise el când]l v[zu iar pe Lic[S[m[d[ul, care veni câteva zile]n urm[la Moara cu noroc. Iar[Ana

]] primi cu inima deschis[pe omul care vorbise atât de frumos]n fa\ a judec[torilor =i prin a c[rui cumîn\ie sc[pase so\ u-s[u de primejdia]n care se afla.

Dup[ce stete vreun ceas de vorb[, Lic[ ]=i desf[cu =erparul de la brâu, plin de bani, =i-l de=ert[pe mas[.

Ghi\[, cuprins de o pornire p[tima=[, privi aspru]n fa\ a lui.

— De care sunt [=tia?]ntreb[el ap[sând asupra vorbelor. De ai ovreului ori de ai domni=oarei?

El credea c[Lic[se va cutremura]n auzul acestor cuvinte; r[mase ru=inat când acesta]i râse]n fa\[=i r[spunse:

— +i de unii, =i de al\ii; ca ho\ m-am]mprumutat =i tot ca ho\ trebuie s[=i pl[tesc.

— +i dac[m[prinde cineva cu ei?

— Cine s[te prind[? banii sunt bani =i tu e=ti cârciumar: vin la tine fel de fel de oameni =i tu iei ce-\i d[fiecare.

— +i dac[te-a= da eu de gol?

— De asta nu m[tem, r[spunse Lic[.

Ghi\[se ridic[, scoase saltarul mesei, trase banii]n el =i iar]l]nchise.

— Vezi, acum e=ti om cu minte, gr[i Lic[. De ce folos \i-ar fi fost dac[-i spuneai judec[torului ceea ce poate c[nici el nu dorea s[-i spui. Peste mintea mea tot nu trece nici unul cu mintea lui, nici tu, nici altul. Las[-i, =ad[la r[coare, dac[sunt pro=ti. Credeau, pro=tii, c[eu]mi pun credin\ a]n ni=te oameni pe care nu-i \in destul de strâns lega\i =i c[m[vor p[gubi pe mine, dac[se vor duce cu R[u\, ca s[ia vreo sut[de porci din turma mea: acum n-or s[mai ia nici unul.

Ghi\[suspin[o dat[. Era uimit de acest om atât de ager]n r[utatea sa =i se sim\ea u=urat când afl[c[ ]n nedreptatea legilor e o aspr[ceart[dumnezeiasc[.

— Dar cu femeia aceea ce-ai avut?]ntreb[el.

— Ceea ce am cu tine, r[spunse Lic[rece. Am prins-o c[are sl[biciune de aur =i de pietre scumpe =i am pus-o s[vând[, ceea ce

putea s[fac[f[r[de a c[dea la b[nuial[. Dar muierea tot muiere r[mâne: era s[m[dea de gol, c[ci n-a avut inim[s[vând[un lan[, care-i pl[cea, precum se vede, afar[din seam[n.

— +i pentru asta tu ai stins patru suflete, gr[i Ghi\ ]ngrozit. Tu nu e=ti om, Lic[, ci diavol!

— O sim\i acum?! gr[i s[m[d[ul mul\umit. Ar fi trebuit s[o sim\i mai de mult =i s[ ]n\elegi c[eu atât de mult m[tem de cearta legilor,]ncât frica]mi deschide min\ile =i-mi lumineaz[calea pe care umblu. E nebun acela care-mi zice, ca tine, c[are s[m[duc[la furci, pentru c[m[face s[bag mai bine de seam[.]n\elegi tu acum c[acela care \ine cu mine nu are s[se team[de nimic, iar[acela care vrea s[m[doboare trebuie s[stea mereu cuprins de]ngrijire, pentru c[, de ar fi mai nevinovat decât copilul de trei zile, tot]i frâng]n cele din urm[gâtul. Tu e=ti om cinstit, Ghi\[, =i am f[cut din tine om vinovat; acum pot s[merg lesne =i mai departe =i s[te duc eu la furcile cu care m[sperii tu pe mine.

— Pentru ce, Lic[!? pentru ce? strig[cârciumarul, cuprins de spaim[.

— Nu zic c[te duc, r[spunse Lic[domol: acu nu-mi vine la socoteal[; am trebuin\ de un om ca tine. Zic numai c[te pot duce dac[-mi stai]n cale.

— Plec mâine de aici, =i-mi d[pace.

— Acu nu te las s[pleci; ai stat pân[acum din]nc[p\ânare; trebuie s[stai de aici]nainte de fric[. N-am muncit eu degeaba: acum tremuri]nainte mea ca frunza de mestec[n; acu vreau s[stai aici!

— Ce vrei cu mine?!

— Ce vreau? gr[i Lic[râzând. Ghi\[! mul\i oameni au pierit la cârciuma asta =i li s-a g[sit urma cale de dou[po=te de aici. De când e=ti tu aici, n-a murit]nc[nici unul. M[ ]n\elegi?

Ghi\[se ridic[=i-l privi cu dispre\.

— +i cât[vreme stau eu aici, n-are s[moar[nici unul, afar[poate de mine! zise el hot[rât.

Lic[iar se rânji la el.

— Vorbe=ti ca fetele mari mai nainte de a fi gustat dulcea\ a p[catului, zise apoi a=ezat. Poate c[=i eu am vorbit odat[a=a, nu \in minte. +tiu numai c[m[aflam \n strâmtorare când am ucis pe cel dintâi om: \mi pieriser[ni=te porci din turm[=i-mi era ru=ine s[spui c-au pierit =i n-aveam bani s[cump[r al\ii \n locul lor. Apoi am ucis pe al doilea, ca s[m[mângâi de must[r]ile ce-mi f[ceam pentru cel dintâi. Acum sângele cald e un fel de boal[, care m[apuc[din când \n când, pentru c[tu nu =tii \nc[, urm[el mai cu avânt, cum \i fierbe =i clocote=te tot sângele când te hot[r]=ti odat[s[pui un lucru la cale, =i ce grozav[e pl[cerea de a-l lovi pe omul care te sup[r[, de a-l lovi tare, ca s[-l sf[râmi, când te-a atins c-o vorb[ori cu o privire, de a r[spl[ti \nsutit =i \nmiit. Aduni mereu venin =i ur[=i mânie oarb[, =i când ai adunat destul[, atunci ver=i cu prisos, =i nu prea mult \i pas[asupra cui, numai om s[fie. Tu e=ti om, Ghi\[, om cu mult[ur[\n sufletul t[u, =i e=ti om cu minte: dac[te-a= avea tovar[= pe tine, a=râde =i de dracul =i de mum[-sa. M[simt chiar eu mai vrednic când m[=tiu al[tura cu un om ca tine.

— \i sunt tovar[!=l gr[i Ghi\ hot[rât =i rece.

— Nu te primesc! r[spunse Lic[tot atât de hot[rât =i de rece. Pe om nu-l st[pâne=ti decât cu p[catele lui, =i tot omul are p[cate, nu-mai c[unul le ascunde mai bine. Ca s[le dea mai lesne pe fa\[, caut[-i sl[biciunea, f[-l s[=i-o deie de gol =i faci cu el ce vrei, c[ci unul se mânie, altul se ru=ineaz[, al treilea se z[p[ce=te, dar nu e nici unul care nu=i pierde bunul cump[t =i mintea \ntreag[. E \ns[o sl[biciune de care m[tem, fiindc[nu =tii niciodat[cum s-o apuci; e azi mai mare, mâine mai mic[, =i când ai crede c-ai nimerit-o, dai gre=: de oamenii care au asemenea sl[biciune m[feresc, c[ci ei te dau de gol când lumea \i-e mai drag[. Am p[\it-o odat[cu Pintea: n-o mai pat =i cu tine.

— Ce fel de sl[biciune? \ntreb[Ghi\ cam cu jum[tate de gur[.

— De femei, ba chiar mai rea decât aceasta, de o singur[femeie.

Ghi\ nu-i r[spunse nimic, dar dup[ce Lic[se dep[rt[, el]=i ridic[amândou[mâinile asupra lui =i gr[i p[truns de un singur gând: “Te crezi tu mai r[u decât mine!? S[vedem! Te duc la spânzur[toare chiar dac-ar trebui s[merg =i eu de h[\ cu tine”.

XIII

Banii primi\i de la Lic[erau pe mas[, =i Ghi\ st[tea singur =i cu u=a]nchis[ ]naintea lor, cercetând cu]ncordat[luare aminte fiecare bucat[, ca s[vad[dac[nu afl[vreun semn pe vreuna din ele.

Era hârtie, argint =i aram[,]ns[hârțiile, afar[de dou[buc[\i mai mari =i de una mic[, erau nou[-nou\,e, cam mototolite, dar]nc[ne]mp[turate. Pe una din hârțiile mari era o pat[mare de cerneal[, iar[dintr-una mai mic[lipsea o bucat[; dar acestea nu puteau s[fie semne.

Ghi\ privi câțva timp dezam[git la bani; cu toate acestea,]i p[rea bine, c[ci la urma urmelor el avea drept la o parte din ace=ti bani, muncise pentru ei,]i câ=tigase para cu para =i i-ar fi p[rut r[u dac-ar fi trebuit s[-i dea judec[torului, ceea ce era hot[rât s[fac[cu banii ce-ar fi având vreun semn.

Dup[ce trase iar banii]n saltarul mesei, el se plimb[câțva timp prin cas[.]i era ca =i când ar fi furând oarecum acei bani =i se]ntreba mereu cuprins de]ngrijare dac[nu cumva]=i pune el]nsu=i o curs[,]nându-i la dânsul. Ar fi voit s[-i ia =i s[-i arunce pe fereastr[;]ns[el nu putea, se gândea cât trebuie s[munceasc[un om ca dânsul pentru ca s[adune atâta la un loc, =i nu-l l[sa inima s[-i dea din mân[.

A treia zi era sâmb[t[, ziua]n care se num[rau banii =i când trebuiau s[fie to\i de fa[, un obicei bun, r[mas]nc[din vremile bune, =i mai ales obiceiul de care Ghi\ nu s-ar fi putut lep[da niciodat[.

]nc[de la]nceput Ana era nedumerit[.]i p[rea c[sunt prea mul\i bani de ast[dat[=i nu putea s[dep[rteze de la sine gândul c[hârțiile nou[-nou\,e au venit de la unul =i acela=i om.

Iar[b[trâna se bucura c[s[pt[mâna aceasta a fost a=a de bun[.

— E bun[aceasta?]ntreb[ea când v[zu hârtia din care lipsea o buc[\\ic[.

— S[-mi dea Dumnezeu tot de aceste! gr[i Ghi\\[num[rând mai departe.

Ana privi la hârtie cu tot dinadinsul =i sângele]i pieri din obraji; dar ea nu gr[i nimic, deoarece era =i b[trâna de fa\\[.

]n urm[voi s[-i gr[iasc[lui Ghi\\[, dar nu putea.]l b[nuise o dat[=i se temea s[-l mai b[nuiasc[. A=a e! dar gândul r[u,]ncuibat odat[ ]n mintea ei, nu o mai l[sa s[-i vie]n fire, se temea, ea singur[nu =tie de ce, =i mai ales seara, dup[ce Ghi\\[=i b[trâna adormir[, capul]ncepu a i se]nfierbânta.

“Trebuie s[afl[u adev[rul, de dragul copiilor mei, dac[nu de alta!” zise ea hot[rât[, apoi se dete jos din pat, c[ut[cheile, deschise tiptil, ca o hoa\\[, lada =i scoase teancul de hârtii. Apoi se duse]n odaia de lâng[birt, f[cu limin[,]ncuie u=a, desf[cu cu mâna tremur[toare teancul =i]ncepu s[cerceteze hârtiile.

— Asta e! gr[i punând la o parte hârtia din care lipsea o buc[\\ic[. Jur pe sfânta cruce c[am v[zut-o]n mâinile ei!

Ea cercet[apoi hârtiile noi pe care le b[nuise din]nceput.

Una dintre ele parc[era]mpuns[cu acul tocmai la mijloc =i, cercetând mai departe, ea afl[cincizeci =i trei de buc[\\i care erau astfel]mpunse, ca =i când ar fi fost trase pe o sârma[sub\\ire.

Ea puse hârtiile una peste alta, apoi se]ntoarse cu capul ridicat la so\\u-s[u =i-l de=tept[din somn.

— Ce-i?! Ce s-a]ntâmplat?!]ntreb[el speriat.

— Vino cu mine!]i zise ea.

El se ridic[cu gr[bire =i plec[buiguit]n urma ei.

— De unde ai tu banii [=tia?]ntreb[ea, ar[tând la hârtiile de pe mas[.

Ghi\\[tres[ri, cuprins de spaima uciga=ului prins asupra faptei.

— Mai =tiu =i eu?! r[spunse el. De la drume\\i.

— Ghi\!]i zise ea. Nu te juca cu dracul! Banii [=tia, câ\i sunt aici, to\i i-ai primit de la un singur om. Hârtia asta, din care lipse=te o bucat[, a fost o dat[ ]n mîna mea: i-am dat-o femeii pe care o =tii =i tu,]n ziua cînd a fost ucis[, iar[aceste cincizeci =i trei de buc[\i sunt]nsemnate cu acela=i semn, =i tot a=a trebuie s[vie de la unul =i acela=i om, =i anume, de la ea, c[ci la ea am v[zut bani noi ca =i ace=tia. Din dou[una: ori tu e=ti amestecat]n trebile aceste, =i atunci nu e bine, ori nu e=ti amestecat =i nu =tii s[te fere=ti de oamenii r[i, =i atunci iar nu e bine. Dac[-i a=a, apoi pune chiar acum caii la tr[sur[, c[ci vreau s[plec de aici cu copiii mei.

Ea r[mase cam z[p[ci] cînd v[zu c[el,]n loc de a se tulbura, o prive=te cu dragoste =i bucurie.

— Copiii aceia sunt =i ai mei, zise el, las[-i numai, c[e grija mea de dîn=ii. Carevas[zic[, sunt]nsemnate hîrțile? +i eu am c[utat semne pe ele, dar n-am g[sit nici unul. Ce fel de semn e acela?

— Iat[, r[spunse Ana mai domoal[, pun`nd hîrțile]n fa\ a lumini; vezi]mpuns[tura aceasta?

— O v[d acum! o v[d prea bine =i-l \in minte pe omul de la care le-am primit. E un om, urm[el peste pu\in cam]n sil[, pe care nu-l cuno=ti, dar ai s[-l cuno=ti]ntr-o zi.

Gr[ind aceste, el se apropie de dînsa,]i lu[capul]ntre mâini =i o s[rut[mai de multe ori pe frunte.

— S[nu-\i faci gînduri rele, zise el iar, =i s[nu te miri dac[m[vei vedea cîteodat[cam schimbat din fire; eu trebuie s[scot la cap[t un lucru greu. Acum m[duc, chiar acum, ca s[fiu mâine diminea\ aici, a=a ca nimeni s[nu =tie c-am fost dus peste noapte. M-ai]n\eles? Du-te =i te culc[=i f[ca =i cînd n-ai =ti nimic.

— Dar unde te duci?]l]ntreb[ea]ngrijat[.

— Am s[-\i spui, r[spunse el, apoi strîns hîrțile =i plec[.

Peste pu\in el c[l[rea]n treap[t mare de-a lungul drumului de \ar[spre Ineu, iar[pe la miezul nop\ii]l a=tepta]ntr-una din od[ile mai retrase ale caz[rmii pe Pîntea, care se dusesese cu banii la arînda=ul.

— Pu\in[treab[, gr[i Pinte, dar tot e ceva. Ar trebui s[ai m[rturii c[ai primit banii de la el;]ns[Lic[e om viclean =i n-are s[-\i dea decât]ntre patru ochi.

— Atunci ce s[facem?]ntreb[Ghi\].

— Multe ar fi de f[cut, gr[i Pinte, numai dac-ai fi tu om mai viclean, dac[n-ai fi atât de prost, ca s[-l aperi când vrei s[-l surpi. +tii tu c[sluga ta, Mar\i, e omul lui Lic[?

— Mar\i?! strig[Ghi\].

— Nu te aprinde,]l]ntâmpin[c[prarul. Acum trebuie s[-l \ii, c[ci altfel ni se stric[toat[treaba. I-am g[sit eu noima =i lui Mar\i. }i spun numai atât, c[am aflat multe, dar]nc[nu destule, c[ci de Lic[cu una, cu dou[nu te po\i apropia. Dac[m-ajut[Dumnezeu,]n câteva zile am s[dau =i de cei doi mor\i: le sunt pe urm[. Nu s-a sfâr=it]nc[judecata: mai va — fie chiar pâ[n[la]mp[ratul! Iaca ce-\i spun eu \ie: banii]mpun=i cu acul sunt de la banc[, unde hârâtiile se \in]n teancuri de câte o sut[de buc[\i, trase pe o sârm[sub\ire, ca nimeni s[nu poat[fura din teanc f[r[de a rupe sârma ori pecetea de la cap[tul ei, =i e =tiut c[domni=oara aceea a luat banii de la banc[ ]nainte de a fi plecat de la Ineu; argintul e de la arânda=ul,]ns[el a avut mai ales hârâti mari,]nsemnate la un col\ cu o slov[rotund[=i o cruce lîng[ea, =i aur, tot galbeni]mp[r[te=ti, la care tot al treilea zim\ e pilit. Te-ai sim\i tu destoinic s[mi-l dai pe Lic[prins, când are galbeni ori hârâti astfel]nsemnate]n =erpar la el?

— |i-l dau! r[spunse Ghi\ hot[rât.

— Mai domol, gr[i Pinte; [sta-i lucru greu... M[tem c[ai s[ne strici toat[treaba. S[=tii un lucru. Lic[are acum trebuin\ de bani ca s[-i poarte judecata mai departe, =i, precum se vede, are de gând s[te pun[pe tine s[-i preschimbi =i poate chiar s[-i vinzi aur =i argint[rie. Tu prime=te ori=ice, vino la mine, =i eu \i schimb, adic[ ]l pun pe arânda=ul s[schimbe, f[r[ca el s[=tie c[e=ti tu la mijloc. Se]n\elege, tu de duci totdeauna la Arad ori la Oradea =i faci ca =i când ai fi schimbat acolo.

— +i dac-a= intra]n vreo]ncurc[tur[!

— Grija mea de asta! Tu caut[numai s[te pui bine cu Lic[!

]n zori de zi Ghi\ dormea iar]n patul s[u =i visa c[-l d[pe Lic[prins =i vede cum Pintea scoate galbenii cu zim\ii pili\i din =erparul lui. Iar[Ana]=i st[pânea r[suflarea ca s[nu-l de=tepte din somnul s[u dulce.

XIV

Ziua urm[toare, de=teptându-se din somn, Ghi\ era nelini=tit.]=i aducea aminte cele petrecute peste noapte, dar =i le gândea ca =i când le-ar fi visat, =i parc[nu-i venea s[le cread[, iar când]=i d[dea seama c[ele]n adev[r s-au petrecut,]i era ru=ine de cele ce f[cuse =i se temea c[, mai curând ori mai târziu, se va da de gol, =i nu numai va strica toat[treaba, dar]=i va b[ga totodat[=i capul]n primejdie.

“Nu!]=i zise el, eu nu pot s[o fac aceasta; n-am]n mine inima, n-am, precum Pintea, dib[cia pe care ar trebui s-o am, pentru ca s[o pot face.”

De aceea, când Ana]l]ntreb[despre cele puse la cale peste noapte, el r[spunse c[e bine =i c[toate s-au f[cut =i, dând acest r[spuns, el nu spunea decât adev[rul pe care]l sim\ea atunci]n sufletul s[u.

Ana]ns[era adânc jignit[; ea ar fi dorit s[afle mai multe, se sim\ea]n drept de a cere s[=tie tot =i nu putea s[-l ierte pe Ghi\ pentru lipsa lui de]ncredere.

— Vorbe=ti cu mine,]i zise ea, cum ai vorbi cu un str[in, cu un copil, cum ai vorbi cu o slug[, pe care o \ii cu simbrie, fiindc[ai trebuin\ de ea.

+i Ana avea dreptate.

A doua zi, când Lic[se]ntoarase iar pe la cârcium[, Ghi\ sim\i c[nu =tie ce are s[fac[.]ntâia oar[ ]n via\a lui]i era ru=ine de Lic[, se sim\ea oarecum mai netrebnic decât dânsul =i se temea]nzecit de r[zbunarea lui.

Iar[Lic[era vesel, era precum nu fusese mai nainte, om cu inima deschis[.

Bunul Dumnezeu a rânduitor ca copilul s[se ia]ntru toate dup[oamenii mari, =i Petri=or, b[iatul lui Ghi\[, voia =i el s[aib[cu orice pre\ un bici ca nenea Lic[, dac[nu poate s[aib[deocamdat[chiar =i unul ca dânsul; Ana luase dar un caier =i se pusese s[-i]mpleteasc[unul.

— Ce are s[ias[de aici?]ntreb[Lic[. Un bici pentru Petri=or voinicul. Ei! dac[-i a=a, las' pe mine: ce-a da târgul =i norocul!]ine cap[tul, s[-i]mpletesc eu un bici cum]l =tiu eu]mpleti.

Ana r[mase pe lai\[,]n`nd cap[tul pletei, iar[Lic[st[tea]nainte ei =i,]mp[r]ind fuitorul]n opt =uvi\,]ncepu s[ ]mpleteasc[ ]n opt coarde, cum ea nu mai v[zuse mai nainte. +i cum el]mpletea, ea privea la degetele lui, care strâneau pleata, r[suceau coarda =i-o]mpleteau cu m[iestrie]ntre celelalte, privea la mâna lui, care nu atinseese niciodat[sapa, nici coarnele plugului, ci numai biciul u=urel =i fr`ul calului, la mâna alb[=i la degetele lui sub\iri =i lungi, privea la c[ma=a lui alb[ca floricelele, la fa\ a lui ras[neted, la musta\ a lui lung[, la ochii lui verzui, care acum se mi=cau cu atâta vioiciune, privea =i asculta vorbele vesele, care curgeau]ntruna peste buzele lui, privea =i asculta =i=i aducea aminte de omul rece =i aspru la fa\[, pe care-l privise cu uimire copil[reasc[atunci,]n ziua aceea, când el sosise pentru]ntâia oar[la Moara cu noroc, pe omul t[cut, pe care-l crezuse odinioar[a=a de r[u =i de primejdios =i care acum]=i petrecea timpul cu dânsa =i se bucura când vedea c[Petri=or salt[de bucurie.

+i pe când Ana privea, asculta =i gândea, oarecum f[r[de voie, la cele ce au fost =i la cele ce sunt, pleata scoas[ ]n patru dungi se lungea mereu.

— Frumos are s[ias[!]i zise ea.

— S-ar putea oare s[ias[altfel, r[spunse el cam cu jum[tate de gur[, când o nevast[a=a de frumoas[ ]i]ine cap[tul? Mie nu mi-ar p[sa, ad[ug[apoi peste pu\in, dac-ar ie=i =i lung cât postul Pa=tilor.

Ana se tulbur[=i-ar fi voit s[dea cap[tul s[-l mai \ie =i U\,a, care st[tea câliva pa=i]n dosul ei; dar ea se f[cu c[nu]n\elege =i]ncepu s[vorbeasc[cu copilul.

De aici]nainte Lic[ ]=i r[ri vorbele,]ncepu s[sub\ieze coardele, s[ ]mpleteasc[mai iute =i]ncetul cu]ncetul iar se f[cu omul cu fa\ rece =i aspr[.

— Nu mai am mult, zise el]n cele din urm[; sfâr=esc numaidecât; codiri=tea o fac eu apoi singur.

Pe Ana o mânăneau aceste cuvinte. Pornit[spre veselie, precum era, ar fi dorit s[vad[tot fe\ve vesele, =i se sim\ea cu atât mai jignit[când =tia c[ea]ns[=i a stricat voia bun[a cuiva: umbla dar dinadins s[-l aduc[iar la voie bun[pe Lic[, s[-l lase precum l-a g[sit, =i-i venea oarecum s[plâng[când vedea c[nu izbute=te. Ea]i zâmbea]n ochi,]i ar[ta]n toate chipurile c[se bucur[de vorbele lui, iar[când el se duse s[caute o nuia, din care s[taie codiri=tea,]i lu[copilul de mână]=i-i zise vesel[: “Hai =i noi s[-i ajut[m lui nenea Lic[“.

Ghi\ umbla]n vremea aceasta dup[trebile sale,]ns[când el se]ntoarce iar la cârcium[, Lic[=edea la masa de sub cerdac =i t[ia cu vârful cu\itului creșturi pe codiri=tea f[cut[gata, iar Ana st[tea]n dosul lui =i privea peste um[rul lui cum lucreaz[, =i cum st[tea a=a, ea se rezema cu dreapta de mas[, iar[stânga o \inea pe cellalt um[r al lui.

Ghi\ r[mase o clip[ame\it, apoi se dep[rt[iute, ca s[nu mai vad[.

“Nu!]=i zise el, de asta nu m-am temut niciodat[=i nu m[tem nici acum.”

+i]n adev[r el nu se temea, dar[fierbea cu toate aceste]n el.]=i aducea aminte vorbele lui Lic[despre sl[biciune pentru muiere,]n\elegea gândul lui =i se tulbura când se gândea c[Lic[crede c-ar fi cu putin\ =i c[Ana, chiar ea,]n nesocotin\,a ei copil[reasc[,]l]nt[re=te]n această credin\]. Dar tocmai de aceea el]nsu=i nu voia s[ ]n\eleag[nimic, =i peste o jum[tate de ceas, când se v[zu iar singur cu Lic[, el se ar[t[mai deschis la inim[decât de obicei.

Pintea avuse o bun[presim\ire. Lic[-i aduse ast[dat[lui Ghi\[patru hârtii mari =i, pun`ndu-le pe mas[,]i gr[i:

— }n jum[tate: cât \ie, atât mie, dar la aceste s[bagi mai bine de seam[, fiindc[au semne.

Ghi\[privi câțva timp la hârtii =i la semnele ce acum]i erau cunoscut.

— Te]n\eleg, zise el apoi; nu ceri decât cincizeci la sut[; ceilal\i cincizeci s[fie ai mei, ca bani de cheltuial[. Eu te sf[tuiesc]ns[s[-\i alegi vreun alt om pentru treaba asta: nu te temi tu c[iau banii [=tia =i m[duc cu ei la judec[torie, ca s[spun c[-i am de la tine? Ai face bine s[te temi =i s[-mi dai pace.

— Dac-ai avea de gând s-o faci, nu mi-ai fi spus-o, r[spunse Lic[. Poate c[tu crezi c-ai putea s-o faci; te =tiu]ns[un om destul de cu minte pentru ca s[sim\i ce-ar urma de acolo pentru tine, =i te =tiu om care \ine la bani.

Ghi\[se =tia =i el]nsu=i om care \ine la bani, dar tocmai de aceea nu voia s-o afle de la al\ii. El lu[banii =i]i puse]n lad[, apoi scoase un teanc de hârtii mai mici =i dete lui Lic[jum[tatea ce i se cuvenea, zicându-i mereu, pe când num[ra:

“Am s[-\i ar[t eu \ie c[tot nu \in la bani atât de mult cum crezi tu.”

+i]n adev[r, el nu a=tepta decât noaptea, pentru ca s[plece la Ineu.

Seara]ns[Lic[iar se]ntoarse la Moara cu noroc =i-i aduse zece buc[\i de hârtie, ca s[nu-i dea timp de r[suflare.

— Dac[n-ai destul m[runt la casa ta,]i zise el, pleac[mâine la Arad, ca s[schimbi.

— A=a]mi pare c[am,]i r[spunse Ghi\[, =i-i dete aproape to\i banii m[run] pe care]i avea la dânsul.

+i numai când se]ntorcea de la Ineu, Ghi\[sim\ea c[Lic[are dreptate. El]i d[use lui Pintea cele patru sprezece buc[\i de hârtie, dar nu-i spusese un lucru: c[jum[tate din bani sunt ai s[i, ci, dimpotriv[, st[ruise ca jandarmul s[-i schimbe banii deplin, pentru ca Lic[s[nu simt[nimic.]i fusese]n mai multe rânduri vorba pe buze,]ns[

totdeauna]=i zicea: “Adic[de ce folos ar fi dac-ar mai afla-o =i asta!?” Iar acum, când se]ntorcea la Moara cu noroc,]=i punea de gând c[i-o va spune]ntr-alt rând.

—]ntr-alt rând? Da!]ns[ ]n curând el se]ncredin\[c[nu poate s[i-o spun[, =i cu cât se]ncredin\ a despre aceasta, cu atât mai dinadins se ferea de Pinte a.

+i omul foarte lesne se]mp[c[cu p[catele sale.

“Ei! ce s[-mi fac!?]=i zise Ghi\[ ]n cele din urm[. A=a m-a l[sat Dumnezeu! Ce s[-mi fac dac[e]n mine ceva mai tare decât voin\ a mea!? Nici coco=atul nu e]nsu=i vinovat c[are coco a=[ ]n spinare: nimeni mai mult decât dânsul n-ar dori s[n-o aib[.”

+i fiindc[avea un p[cat pe care nu-l putea st[pâni, el nici nu-=i mai d[dea silin\[s[-l st[pâneasc[=i se l[sa cu totul]n voia]ntâmpl[rilor. Apoi el nici nu mai era om cinstit; lumea tot]l credea r[u. Câteodat[, când]l apuca frica de pedeaps[ori de r[zbunarea lui Lic[, el]=i pune a de gând c[are s[plece =i s[se duc[,]ncât s[i se piard[urma,]ns[el iar se dumerea =i a=tepta ca Lic[s[vin[iar cu banii.

Astfel, trecu toamna =i veni iarna, trecu =i iarna =i sosi prim[vara. Pinte a se f[cea din ce]n ce mai ner[bd[tor, c[ci aflase]n cele din urm[=i pe oamenii]ngropa\i; arânda=ul avea fierbin\eli de câte ori trebuia s[dea bani m[run\i pentru banii pe care]i agonisise cu mult[osteneal[; Ghi\[ ]ns[nu avea alt[vorb[decât: “]i-l dau legat, dar trebuie s[bag de seam[, ca s[nu stric toat[treaba”. Iar[mai de parte el râdea]n pumni ori tremura de fric[.

C[ci adunase mul\i bani Ghi\[, atât de mul\i,]ncât]n fiecare zi]=i zicea: “Mult a strâns arânda=ul!”, dar precum aduna banii, el sc[p[ta mereu]n gândul s[u.

]n vremea aceasta Lic[tr[ia zile albe. El venea des pe la Moara cu noroc, =i de câte ori venea era vesel =i bun =i om cu dare de mân[. +i fiindc[era vesel =i bun =i darnic,]iganii de la Ineu prinseser[sl[biciune de dânsul =i treceau foarte des pe la cârcium[ca s[ ]ntrebe dac[n-a venit cumva ori dac[nu are s[vin[ ]n curând, ca s[-=i petreac[cu tovar[=ii.

Iar[când ei]l g[seau, se puneau s[-i cânte, =i atunci venea rândul la U\,a, femeie]nalt[, smead[=i sprinten[la vorb[.

Lic[nu juca decât foarte arareori, =i atunci mai ales cu Ana, cu copilul ori, pentru ca gluma s[fie de tot bun[, cu b[trâna.]i pl[cea s[stea, s[priveasc[=i s[asculte, fiindc[era destul de privit =i destul de auzit, fiindc[U\,a juca cum se joac[la cârcium[=i vorbea cum se vorbe=te la birt, f[r[multe marafeturi, f[r[mult]nconjur. Iar[când U\,a mergea prea departe cu veselie, Lic[ ]i zicea: “Mai astâmp[r-te, f[! prea te obr[znice=ti”. Dar ea atunci, parc[tocmai]n ciuda lui, se f[cea cu atât mai dezm[at[.

B[trâna d[dea miloas[din umeri =i zicea a=a]n ea: “Ei! ce s[-i faci! A=a a l[sat-o Dumnezeu! P[catul ei!”

Ana la]nceput se tulbura,]n urm[se]nscârbea =i dezm[at[rile U\,ei]i p[reau sarbede, =i numai târziu se deprinse cu ele, ba, când U\,a zicea câte una necl[tit[, st[pâna ei sim\ea un fel de mânc[rime =i prindea pofta s[zic[una =i mai bun[. Atunci Lic[râdea din toat[inima =i nu lipsea niciodat[a zice: “Bat[-te s[te bat[, dar de mult n-am râs a=a de cu poft[“.

Iar Ghi\ nu râdea; se f[cea c[nu pricepe gluma, =i când vedea pe Lic[ ]nvârtindu-se pe lâng[Ana ori pe Ana tr[gându-se la Lic[, el se ducea pe ici]ncolo, ca s[nu vad[nimic, fiindc[-i era greu s[vad[=i-l durea inima când sim\ea cum Ana scap[t[din ce]n ce]n gândul s[u. Dar câteodată]i p[rea c[ea]=i d[silin\ s[-l]in[pe Lic[departe de la sine, =i atunci el]=i f[cea muștr[ri =i sim\ea]nzecit tic[lo=ia la care c[zuse el]nsu=i; de aceea parc[-i venea s[se bucure când iar o vedea c[utându-l cu ochii pe Lic[ori leg`ndu-se de el, c[ci acum erau deopotriv[.

La]nceputul S[pt[mânii Luminate, Pinteau trecu pe la Moara cu noroc =i-l lu[iar pe Ghi\ de scurt.

— Ce s[-i faci! r[spunse Ghi\. E om viclean =i nu-l pot prinde. Dac-a= =ti când are banii la el, te-a= vesti ori l-a= prinde fa\ cu câ\iva drume\i. M[tem]ns[s[nu m[dau de gol: =i tu =tii c[-mi pun chiar

capul]n primejdie, f[r[ca s[-l stric pe el.]\i spun drept:]mi vine s[-mi iau boscâr\ele =i s[fug de aici.

— Bine, bine! gr[i Pinte. Dar Dumnezeu s[te fereasc[pe tine s[nu te pun[p[catul s[m[ ]n=eli pe mine!

Ghi\ nu r[spunse nimic.

B[trâna]nc[de mult umbla cu gândul de a potrivi lucrurile astfel, ca s[-i petreac[Pa=tile cu to\ii]mpreun[la una dintre fetele ei din Ineu =i totdeauna se]ntrista când Ghi\ zicea: “Dac[se poate”. Numaidecât dup[plecarea lui Pinte, Ghi\ se duse dar la ea =i-i spuse c[se poate =i s[-i vesteasc[prin vreun drume\ pe cei din Ineu despre aceasta, ca s[fac[din vreme toate preg[tirile.

— Bine, ginere drag[! gr[i b[trâna, cuprins[de vie bucurie. Dumnezeu s[te binecuvânteze pentru aceast[hot[râre a ta, c[ci, precum tu prea bine vezi, eu sunt b[trân[, =i cine =tie dac[ne va mai fi dat s[petrecem o zi de s[rb[toare]mpreun[...

Era]n adev[r mi=cat[b[trâna; nu=î aducea aminte s[fi petrecut vreodat[ ]n via\a ei sfintele s[rb[tori altfel decât]mpreun[cu cei mai de aproape ai s[i, afar[de anul trecut, când Pa=tile c[zuser[tocmai]n timpul mut[rîi lor la Moara cu noroc =i parc[nu erau Pa=ti, parc[-i lipsea darul pentru tot anul dac[mai petrecea =i acum ca]n anul trecut.

Mare era =i bucuria Anei, care de mult nu=î v[zuse rudele =i prietenele cu care fetise, mare bucuria copiilor, care totdeauna aveau dor de Ineu, unde c[p[tau daruri de la m[tu=ile lor =i g[seau al\i copii ca dâ=ii.

Ana =i b[trâna se puser[la sfat, deoarece cu mâna goal[nu puteau s[mearg[, =i mai ales Ana sim\ea]n ea o puternic[pornire de a se ar[ta c[nu mai e s[rac[, precum fusese odinioar[, =i parc[i-ar fi venit pofta s[risipeasc[acum deodat[tot ce câ=tigase]n timp de un an.

Pe când ele st[teau de sfat, Ghi\ se afla singur]n odaia de lâng[birt =i=i num[ra banii,]i num[ra singur, f[r[zgomot, =i ascu\indu=i

mereu urechea, pentru ca s[-i ascund[ ]ndat[ce ar sim\i c[se apropie cineva.

]n clipa când v[zuse mânia lui Pintea, el luase hot[rârea de a=î trimite nevasta =î copiii de s[rb[tori la Ineu =î de a se duce astfel, ne=tiut de nimeni, s[caute undeva un loc ascuns, unde s[-i cheme]n urm[la sine =î s[-i petreac[zilele vie\ii pierdut]n lume =î nesup[rat de nimeni, deoarece Lic[nu putea s[-l vând[, iar Pintea nu =tia nimic.]ns[chiar la cel dintâi pas f[cut pentru punerea]n lucrare a hot[rârii sale el]ncepu s[=ov[iasc[.]l durea bucuria b[trânei =î parc[nu se sim\ea destul de tare ca s[o curme]n ziua hot[rât[pentru plecare,]l durea cu atât mai mult cu cât vedea]n ea totodată durerea zguduitoare pe care o vor sim\i cu to\ii]n ziua când nu-l vor mai g[si. Apoi, dac[fugea de frica lui Pintea, nu mai pu\in se temea c[, fugind, Lic[ ]i va g[si urma. Acum,]n sfâr=it, când]=i v[zu banii aduna\i atât de mul\i la un loc,]l cuprinse cu o putere necovâr=it[gândul, venit ca din senin, c[Lic[, =tiindu-l c[are bani mul\i, va veni]ntr-o zi s[-i ia de la dânsul, =î dup[ce=î puse iar banii]n lad[=î stinse lumina, el se opri]ngrozit]n mijlocul od[ii]ntunecate: vedea parc[, departe, dincolo de dealul despre Ineu,]n valea t[cut[=î pustiicioas[, tr[sura p[r[sit[la marginea drumului =î copilul omorât =î aruncat pe iarba stropit[cu sânge.

Nu, nu era destul c[se duce; trebuia s[se duc[a=a, ca nimeni, =î mai ales Lic[, s[nu-i poat[da de urm[.

Iar Ana nu sim\ea nimic; capul ei era plin de colaci, de ou[ro=ii, de pl[cinte, gândul ei era dus]n lumea c[reia dorea s[i se arate. Mar\i seara trecu pe la cârcium[=î Lic[S[m[d[ul, c[ruia Ghi\ ]i trimise vorb[c-ar fi având s[-i spun[ceva, dar ea nu =tia nici când el a venit, nici când a plecat.

Lic[nu st[tuse mult. Ghi\ dorise numai s[-l]ntrebe]n tain[dac[nu are cumva bani de schimbat, fiindc[are de gând s[mearg[peste s[rb[tori, ne=tiut de nimeni, la Pesta, ca s[schimbe ce are la dânsul, mai ales galbenii, pe care nu]ndr[znea s[-i dea aici prin apropiere.

A=a credea el c[va putea s[alunge orice prepus din mintea lui Lic[, pentru ca numai]ntr-un târziu s[-i vin[gândul de a =tirici]ncotro a plecat.

— Am, r[spunse Lic[. Nevasta când]i pleac[?

— Sâmb[t[de cu sear[.

— Atunci tu m[a=teapt[, c[viu neap[rat, fie sâmb[t[seara, fie duminic[diminea\ a, =i-]i aduc,]i aduc fel de fel.

Ghi\[ ]ncepu s[tremure. Acum nu mai era vorba numai s[fug[, ci s[-l =i fure totodat[pe Lic[.

“Dac-o fac, s[o fac barem deplin[!”]i zise el ame\it de acest nou gând =i num[rând cu neastâmp[r ceasurile ce-i mai r[mâneau.

Sâmb[t[pe la amiaz[zi,]n sfâr=it, când toate erau puse la cale, toate g[tite pentru ziua de s[rb[toare, el spuse c[nu poate s[plece, cel pu\in nu chiar acum, deodat[cu ceila\i, fiindc[are s[-l a=tepte pe Lic[, de la care a primit vorb[.

— Atunci nici eu nu m[duc, gr[i Ana, pentru care aceast[nou[hot[râre a lui Ghi\[venea ca un tr[snet c[zut din senin.

— Ai]nnebunit? zise el. Le-a\i trimis vorb[c[veni\i, a\i f[cut din partea voastr[toate preg[tirile =i acum nu merge\i? Duce\i-v[voi =i v[petrece\i s[rb[torile, ca =i când eu nici nu a= fi; cu atât mai bine are s[v[par[dac[voi veni mai târziu.

— Eu nu pot s[-mi petrec Pa=tile f[r[tine, gr[i nevasta. Te gânde=te ce ar zice lumea când te-a= l[sa singur aici.

— Ei! vorbe degeaba! Vreau s[te duci!

— De ce te r[ste=ti la mine? zise Ana mâhnit[. Ghi\[! spune-mi, ce ai tu? De ce nu-mi vorbe=ti pe fa\[?

Ghi\[se plimb[câțva timp prin cas[, apoi se opri la fereastr[=i privi afar[.

—]mi stai]n cale, zise el]n cele din urm[.

Ana sim\i]n ea pornirea de a pleca f[r[de]ntârziere, pentru ca s[nu se mai]ntoarc[niciodat[;]i p[rea c[nu mai poate tr[i cu omul care i-a gr[it o dat[aceste cuvinte; era]ns[ ]n sufletul ei =i ceva mai tare decât aceast[pornire.

— Tocmai de aceea voiesc s[r[mân, r[spunse ea, =i am s[r[mân, pentru c[nu m[las[inima s[plec. Grozav te-ai schimbat tu de cât[va vreme: abia mai \în minte de când nu m-ai atins cu mâna =i nu mi-ai zis o vorb[bun[; dar s[nu crezi c[a=a m[vei alunga de la tine. |în la tine, Ghi\[, strig[ea]nd[r[tnicit[, \în cu toat[inima, =i cu cât te vei face mai aspru, cu atât mai dinadins am s[\în, =i \i-o spun aceasta tocmai fiindc[te v[d c[nu vrei s-o auzi.

+i]n adev[r Ghi\[, nu se temea de nimic mai mult decât de ni=te cuvinte ca aceste, =i acum, când le auzi, el se sim\i ca =i când ar fi cuprins de un p[ienjenii= pe care nu se]ndura s[-l rup[.

— Grozav \i-e de mine! zise el. Spune drept; vorbe=te-mi]n fa\[: vrei s[r[mâi, pentru c[=tii c[are s[fie =i Lic[aici.

— E=ti un netrebnic =i grozav trebuie s[te fi tic[lo=it tu]n tine pentru ca s[-mi spui ceea ce nu crezi nici tu]nsu\i, zise ea =i se dep[rt[f[r[zgomot. Apoi, din prag, ea]i mai arunc[vorbele: Tu e=ti acela care se pleac[ ]anintea lui ca o slug[, iar nu eu, Ghi\! S[ne fereasc[pe noi Dumnezeu s[nu ai tu cumva ceva pe sufletul t[u, c[atunci toat[via\a noastr[e mai rea decât o robie!

Ghi\ o l[s] s[se duc[, ba chiar se bucura c[ea se duce, fiindc[nu-i mai venea s[cread[c[acum ea va r[mânea =i niciodat[hot[rârea lui de a pleca nu fusese mai tare ca acum.]n adev[r, via\ a ei nu era decât o robie, o robie de care nu mai putea sc[pa decât a=a, dac[se duceau]n lume. Ea putea]nc[s[fie fericit[; el]nsu=i, niciodat[.

Dar Ghi\ se]n=ela.

B[trâna plec[de cu sear[singur[cu copiii, singur[=i mîhnit[pîn[ ]n adîncul inimii. Ea]=i s[rut[la desp[r\ire copila, o s[rut[o dat[, de dou[, o s[rut[de mai multe ori, ca =i când s-ar desp[r\i pe veci de dînsa, ca =i când acum o ar m[rita =i numai acum ar sim\i c[ea trebuie s[ ]mpart[bucurii =i amaruri cu so\ul ei.

Dar inima]i era grea =i trebuia s[=i-o u=ureze.

— Eu vorbesc arareori, zise ea, de=i totdeauna spun cam multe. A=a-mi este firea. N-am]ns[obiceiul de a m[amestca]n trebile altora.

Voi sunte\i copiii mei; n-am st[r]uit]ns[niciodat[s[face\i altfel decât a=a cum v[trage inima. Acum]ns[m[doare inima când v[d c[pentru Lic[voi p[r]si\i neamurile voastre de sfintele s[rb[tori =i nu v[mira\i dac[doresc s[asculta\i o dat[=i de mine; nu v[l[sa\i prea departe cu oameni ca Lic[. E bine s[-i crezi pe oameni buni, fiindc[a=a te bucuri mai mult de dân=ii; Lic[e]ns[om r[u din fire. Nu v-am spus-o pâ[n] acum, fiindc[n-aveam pentru ce; acum v[zic s[-l \ine\i mai departe de voi.

B[trâna gr[i =i se duse, iar Ghi\ =i Ana r[maser[cu Mar\i =i cu U\ a la Moara cu noroc, care, ca niciodat[mai nainte, parc[st[tea pustie =i]ntunecat[ ]n urma b[trânei.

— Ei! ce s[-mi faci!? gr[i Ghi\, când]=i v[zu z[d[rnicit astfel planul. Se vede c[acesta e norocul meu, =i dac-ar fi nenorocirea mea; cine poate s[scape de soarta ce-i este scris[!? Poate c[e mai bine a=a.

Atât se sim\ea de tic[lo=it =i de slab]n el]nsu=,]ncât nu mai putea s[-i dea seama ce poate =i ce nu poate s[fac[, =i a=a,]ncetul cu]ncetul, se l[sa]n voia]ntâmpl[rii =i a=tepta cu o lene=[nep[sare sosirea lui Lic[.

Sosind duminic[,]n ziua de Pa=ti, pe la prânzul cel mic, dimpreun[cu R[u\ =i cu P[un, un alt tovar[= al lor, to\i trei c[l[ri, la Moara cu noroc, Lic[se sim\i cam scos din s[rite când nu-l g[si pe Ghi\ singur, precum fusese vorba. El]ns[nu gr[i nimic, =i arunc[numai o traist[cu scule, pe care o adusese cu sine,]ntr-un col\ al casei.

— N-am putut s[m[desfac de dânsa! gr[i Ghi\.

— N-ai putut!? Trebuie s[te desfaci,]i r[spunse Lic[aspru. Vas[zic[, eu umblu a=a dup[pofta inimii tale. Am adus bani, aur =i argint[rie, =i nu pot s[le port cu mine. F[-i rând s[plece.

— Cum s[-i fac?

— Ce-mi pas[mie!? F[-i rând =i atât! Cum? asta-i treaba ta.

Ghi\ vedea parc[iar tr[sura p[r[sit[la marginea drumului, cu copilul mort lâng[dânsa.

— S[te fereasc[Dumnezeu de oamenii care au sl[biciune de vreo muier! urm[Lic[aprins.

— Sl[biciune nu am, gr[i cârciumarul.

— Nu ai! zise iar s[m[d[ul. Bine! }n\elegi tu c[lucrul [sta trebuie s[ajung[odat[la un cap[t. Las[, c[-i pun eu cap[tul! Bine c-a r[mas aici. Am ast[zi o grozav[mânc[rime }n mine, adause apoi a=a pentru dânsul, =i }mpinse cu piciorul traista }n dosul unei l[zi ce se afla }n apropiere.

Dup[aceste el ie=i prin birt, pi=c[de pulp[pe U\a, care st[tea rezezat[de u=chior, }ncât ea \ip[, =i se duse mai departe la Ana, care st[tea }nainte cerdacului, pus[pe gânduri asupra celor ce se vor fi petrecând }n cas[.

— Fac r[m[=ag, zise el, c[peste jum[tate de ceas sunt aici =i \iganii. Au un miros mai bun decât copoiul. Apoi s[ne facem o zi cum n-a mai fost nici una din cele de pân[acum. Am azi un chef din cele mari, =i trebuie s[=tii c[eu sunt nes[\ios când m[apuc[cheful.

— +i eu sunt la chef, r[spunse Ana cam }n sil[.

Lic[se apropie mai tare de dânsa =i-i zise la ureche, a=a ca din glum[:

— }i fac eu rând lui Ghi\ s[plece =i s[ne lase singuri.

Ana=î opri r[suflarea. Era o glum[aceasta; }ns[, chiar ca glum[, era prea }ndr[znea\ =i-o atingea tocmai acolo unde era mai sim\toare.

— Numai dac[-l po\i, }i zise ea, dar cu capul ridicat =i privindu-l peste um[r, ca =i când ar voi s[mai adauge: “Tare te-n=eli dac[crezi c[b[rbatul meu \ine atât de pu\in la mine”.

— Uite cum se sup[r[, zise el acum zâmbind. A=a-i c[te-am atins la inim[! ? Ei, apoi dac[n-a= =ti eu cât de mult }=i \ine la nevast[, de mult i-a= fi furat-o.

+i asta era o glum[, }ns[una care }i mai pl[cea Anei.

Lic[avuse dreptate. Nu trecu mult, =i \iganii sosir[=i pe când la Ineu oamenii intrau }n biseric[, la Moara cu noroc se }ncepu veselia destr[b[lat[=i f[r[frâu.

Ana nu voia s[joace tocmai pe timpul sfintei liturghii =i era jig-nit[v[zând pe U\a acum chiar mai neru=inat[decât totdeauna; dar Lic[, neastâmp[rat afar[din seam[n, o strânse }n bra\e =i o lu[cu

sila la joc. Ea]=i a\inti ochii la Ghi\; acesta]ns[,]n loc de a se ar[ta sup[rat, scoase pe U\ a din mâinile lui R[u\ =i]ncepu s[-i petreac[=i el, dac[s[-i petreac[, precum petrece omul, când se pune]n ciuda altuia. Apoi desfrâu are =i el farmecele lui, =i Ana]ncetul cu]ncetul se obicinuise =i prinsese o tainic[poft[de el.

Pentru ca petrecerea s[fie mai cu haz, Lic[scoase peste câțva timp din =erparul s[u plin cu bani patru hârtii, scuip[pe ele =i lipi de fruntea fiec[ruia dintre \igani câte una.

— Acum cânta\i pân[ce nu se rup toate coardele! strig[el apoi, =i iar o apuc[pe Ana, care dinadins se l[sa]n voia lui =i se f[cea cu atât mai neastâmp[rat] cu cât Ghi\ se ar[ta mai nep[s]tor.

Iar Ghi\ fierbea]n el =i nu se st[pânea decât cu gândul c[e vai =i amar de b[rbatul care trebuie s[-i p[zeasc[nevasta, =i era vesel, ca s[arate c[el nu e asemenea b[rbat.

Era dar o veselie,]ncât casa parc[era s[zboare cu dân=ii]n aer, Lic[o juca pe Ana de abia]i mai atingeau picioarele p[mântul; Ghi\ =i R[u\ luaser[pe U\ a la mijloc; P[un =i Mar\i b[teau]n palme =i chiuau]n ruptul capului; \iganii tr[geau din toate puterile cu arcu=ul, zâmbind cu mul\umire =i privind din când]n când cu ochii gale=i la hârțiile ce le erau lipite de frunte, iar câinii lui Ghi\ z[ceau cu capul pe labe]n pragul birtului =i priveau buigui\i la cele ce se petreceau.

Obosit,]n sfâr=it, de joc, Lic[se l[s[pe lai[, o lu[pe Ana pe genunchi =i]ncepu, a=a]n glum[, s[o s[rute =i s[o strâng[la piept.

Ghi\ nu se mai putu st[pâni =i, f[cându-se c[nu vede nimic, ie=i s[se mai r[coreasc[sub cerdac.

— Acu las[-m[, gr[i Ana]necat[, c[ ]ncepe Ghi\ s[se supere.

— Apoi nu vezi tu c[nici eu nu vreau alta? r[spunse Lic[. S[-i nec[jim ni\el. M[i Ghi\! strig[apoi, a=a e c[mi-o la=i mie acu o dat[, de ziua de Pa=ti?

— F[cu ea ce vrei! r[spunse Ghi\ ]n glum[; dar]n dosul glumei se sim\ea mânia lui oarb[=i nes[\ioas[.

Ana se desf[cu din bra\ele lui Lic[, =i câțva timp veselia pieri din mijlocul lor, de=i îndeosebi Ana numai acu era]n voie bun[=i ar fi voit s[-=i petreac[din toat[inima.

Iar Ghi\ pl[nuia]n el cum s[plece acum la Ineu, f[r[ca s[dea loc la presupuneri, cum s[plece, cum s[-l afle pe Pinteaa =i cum s[se]ntoarc[pe nesim\ite cu el ca s[i-l dea prins pe Lic[. Era pe la un ceas dup[-amiaz[zi când Lic[ ]l apuc[la o parte =i]i zise:

— Noi ne-am]n\eles: tu pleci pe ici]ncolo =i m[la=i pe mine aici cu dânsa. N-ai nevoie s[-i spui nimic: te duci ca s[se pomeneasc[deodat[singur[cu mine =i atât. Am s[le zic celorlal\i c[te-ai pus s[dormi]n podul grajdului, pentru ca nimeni afar[de noi s[nu mai simt[nimic.

Ghi\ se a=teptase la aceasta; acum]ns[, când nu mai era timp de a se chibzui, el r[mase]ncrămenit.

— Are s[-\i fie greu acu o dat[, urm[Lic[; de aici]nainte e=ti lecut pe vecie. Tu vezi c[ea mi se d[mie de bun[voie: a=a sunt muierile.

Ochii lui Ghi\ se]mp[ienjenir[.]n dou[ceasuri putea s[mearg[c[lare =i pe c[i ascunse la Ineu =i]n alte dou[ceasuri, pe când se]ntunec[, s[se]ntoarc[dimpreun[cu Pinteaa la Moara cu noroc.

“A=a vrea Dumnezeu!]=i zise el; a=a mi-a fost rânduie.”

+i când =i le zicea aceste, se sim\ea a=a de tare,]ncât cu toate cele ce v[zuse, nu credea c[e cu puțin\ ca Ana, Ana lui, s[se dea vie]n mâinile unui om ca Lic[. “+i dac[se d[, atunci e mai bine a=a, ad[ug[el: s[se hot[rasc[odat[; s[=tiu cum stau, c[ci via\aa mea tot e pierdut[dac[nu reu=esc acum.”

— Bine,]i zise dar lui Lic[. +i când s[m[ ]ntorc?

— Mâine diminea\.

— Dar un lucru, adause Ghi\ , f[ce faci,]ns[nu m[face de ru=inea lumii: caut[ca ceilal\i s[nu simt[nimic.

— Asta de sine se]n\elege; altfel nici ea nu m-ar l[sa s[m[apropii de dânsa, gr[i Lic[, =i se dep[rt[.

Ghi\ r[mase câțva timp privind]n urma lui, apoi se]ntoarse spre grajd, cu avântul omului care, purtat =i orbit de un singur gând,]=i pune via\ a]n joc ca s[arate c[nu se teme c[o va pierde.

Pe când el]=i g[tea calul]n grajd, Lic[-l punea la cale pe R[u\.

— Carevas[zic[, gr[i R[u\,]n cele din urm[, când se]nsereaz[, noi]i l[s[m pe dâ=ii acolo, ne]ntoarcem, st[m ascun= i =i nu ie=im decât la semnul dat de tine.

— Huhurez! r[spunse Lic[, =i iar se puse pe veselie.

Peste pu\in, R[u\ ]ntreb[cine voie=te s[vie cu dânsul la +icula.

— Punem caii la c[ru\ a lui Ghi\, zise el,]nc[rc[m \iganii =i mergem la nunt[. U\! hait'! =i tu cu noi! O dat[sunt Pa=ti pe an!]l lu[m =i pe Mar\i.

— M-a= duce =i eu, gr[i Lic[, dar nu m[las[inima; apoi ar trebui s[fiu de mult la Fundureni =i nu pot s[mai pierd vremea pe aici ori pe la +icula.

— Mar\i! zise U\ a zâmbind prin ascuns. El cine =tie pe unde o fi acum. O fi s[rind gardurile prin Fundureni, pe la dr[gu\ a lui de pereche: dar eu m[duc, dac[m[lua\i. Atât dorea =i Ana: s[r[mân[singur[cu Ghi\.

]ntr-un târziu,]ns[, ea b[g[de seam[c[Ghi\, care nu fusese de fa\ la plecarea celorlal\i, nu se mai]ntoarce =i]ncepu a se nedumeri.

— Ghi\ doarme prea mult, zise ea ridicându-se.

— S-a dus =i el, gr[i Lic[a=ezat.

— Cine?

— Ghi\ . N-am zis c[-i fac rând s[plece?

Ana se]ntoarse cu obrajii aprin=i de la el =i ie=i afar[ca s[-l caute pe Ghi\; dar ea]l v[zu departe pe vale]n sus c[l[rind spre Fundureni, r[mase câțva timp r[cit[ ]n tot trupul, apoi se]ntoarse.

— A=a-i, zise ea zâmbind, s-a dus. Cu atât mai bine!

Lic[se ridic[=i f[cu ca =i când ar fi voind s[plece =i el.

— Ce vrei?]ntreb[ea.

— Nu spuneam c[trebuie s[plec?

— S[nu umbl[m cu vorbe de=erte,]i zise ea. Acu r[mâi. Tu e=ti om, Lic[, iar[Ghi\ nu e decât o muiere]mbr[cat[ ]n haine b[rb[te=ti, ba chiar mai r[u decât a=a.

Gr[ind aceste, ea=î astâmp[r[obrajii cu palmele,]=i ridic[cu vârful degetelor p[rul de pe frunte, apoi gr[i, privind ca ie=it[din fire]mprejur:

— R[u ai f[cut c[i-ai trimis pe ceilal\i de aici. A= vrea s[v[d oameni]mprejurul meu, oameni mul\i, s[-mi petrec,]ncât s[\i se ridice perii]n vârful capului, pân[ce nu cad istovit[la p[mânt. Dar acum e bine a=a: tu trebuie s[-mi f[g[duie=ti]ns[un lucru.

Lic[privea cu mul\umire la obrajii ei aprin=i, la ochii ei plini de v[paie s[lbatic[, la buzele ei desf[cute ca =i caisa r[scoapt[=i la trupul ei]nalt, ml[dios =i fraged. Se sim\ea st[pânit de dânsa =i parc[voia dinadins s[se lase]n st[pânirea ei.

— Oricare ar fi acela, \i-l fac, zise el,]ntinzând mâna, ca s-o apuce.

XV

Era]n amurgul serii.

Peste zi fusese cald ca]n zilele de var[, =i acum, pe la asfin\itul soarelui, se sim\ea un fel de greutate]n aer; deodat[se f[cu rece =i]ncepu s[bat[vântul =i s[aduc[ni=te nouru de la r[s[rit, s[-i]ntind[la dreapta =i la stânga =i s[-i mâne mereu]nainte spre apus.

De departe, ca din fundul p[mântului, se auzea din când]n când câte un tunet molcom =i iar se pierdea-n t[cerea amurgului.

Lic[=edea la mas[, cu paharul]nainte sa, de vorb[cu Ana, dar neastâmp[rat =i tr[gând mereu cu urechea la câinii ce l[trau]n dep[rtare ca =i când s-ar apropia cineva, om necunoscut, cu care câinii nu sunt deprin=i.

+erparul plin de galbeni, pe care]l deschisese câtva timp dup[plecarea lui Ghi[, era aruncat jos la picioarele patului.

— A=a crezi tu acum, gr[i Ana, care =edea]n cealalt[parte a mesei, fa\ ]n fa\ cu el.

— Asemenea lucruri nu se cred, r[spunse el cam nec[jit; ele se simt. Ziceam c[dac-a= voi s[plec, mi-ar fi greu s[m[despart de tine. Mai mult[dovad[nu-î trebuie decât c[\i-o spun, fiindc[oameni de felul meu, mai ales la anii mei, nu prea spun asemenea lucruri. Dar, adause el, lumea m[socote=te om r[u la fire pentru c[=tiu s[m[st[pânesc]n toate]mprejur[rile; nici acu n-o s[-mi pierd eu s[rita.

Gr[înd aceste, el privi cu ciud[la dânsa, apoi se ridic[.

Ana se ridic[=i ea.

— Ce-î?]ntreb[ea speriat[. Ce ai de gând?

— Eu m[duc, r[spunse el, =i scoase traista cu scule din dosul l[zii.

— Nu po[î s[te duci =i s[m[la=i pe mine singur[=i a=a cum sunt.

— Trebuie s[m[duc =i nu vreau s[r[mân, zise el punându-î p[l[ria]n cap.

Ana]=i opri r[suflarea;]i era ca =i când nu el ar pleca, ci ea]ns[=i ar fi dat[cu ru=ine afar[din cas[,]n mijlocul drumului, unde to[î trec[torii]=i]ntorc fa\ a de la dânsa.

Când]l v[zu dar c[pleac[, ea]=i]nfipse amândou[mâinile]n bra\ul lui =i-i zise cu lini=tea]ncord[rîi:

— Dac[te duci =i te duci, ia-m[=i pe mine: nu vreau s[-l mai v[d; nu pot s[mai dau fa\ cu el!

— Ei! ce s[fac eu cu tine!?]i r[spunse el, =i-o dete, a=a cam cu sil[, cu cotul la o parte.

Ana se retrase =i r[mase cu ochii la p[mânt =i neclintit[ ]n mijlocul casei, apoi,]ntr-un târziu,]i ridic[ochii la el, ca =i când ar voi s[-i zic[: ce mai stai? ziceai c[te duci!?

]nalt, cu musta\ a lung[, alb[ca varul la fa\ a neted ras[, cu traista plin[de scule pre\ioase]n mân[=i cu p[l[ria rotund[peste pletele r[sucite, Lic[st[tea]nfîpt]n p[mânt]nainte a ei.

— +i parc[v[d cu ochii cum ai s[te]mpaci cu el =i s[-î ver=

toat[mânia adunat[ ]n sufletul t[u asupra mea, zise el, apoi se]ntoarse]n c[lcâi =i se dep[rt[cu pas iute =i m[runt.

Peste pu[în el trecea c[lare pe murgul s[u fug[re\ la deal spre Fundeni, mânându-î calul s[u]ntins ca =i când s-ar =ti gonit de moarte.

Ploaia]ncepu s[cad[ ]n stropi mari, tunetele]ncepur[s[r[sune de-a lungul v[îi cu ni=te zguduiri puternice =i tot mai puternice; fulgerele sfâ=iau mai]n lung, pe-ntrecute =i tot mai pe-ntrecute noaptea c[zut[ ]n prip[; iar Lic[gonea cu frâu slobod =i plecat spre gâtul calului,]ncât trecea ca blestemul p[mântului printre =iroaie]ndesate, printre tunete =i fulgere.

Pe când sosi]n preajma satului, ud pân[la piele =i obosit =i ame[it de b[utur[, de petrecerea f[r[de frâu =i de neastâmp[rul sufletului s[u, el tremura]n tot trupul =i abia se mai îinea]n sc[ri.

=i totu=i, parc[-i venea s[-i schimbe calea =i s[se]ntoarc[iar la Moara cu noroc.

“De femeie m-am ferit totdeauna, =i acum, la b[trâne\, tot n-am sc[pat de ea!” zise el, apoi o lu[la dreapta, pe lâng[sat, ca s[ias[la p[dure =i s[-i caute un ad[post; dar, sosind]n dreptul bisericii ce st[tea singur[=i p[r[sit[la câteva]mpu=c[turi deasupra satului, el]=i opri calul =i privi cu veselia gândului bun la u=a cea mare.

F[r[de a se mai gândi, s[ri din sc[ri, apuc[u=a bisericii cu amândou[mâinile =i se izbi]n ea, ca s[-i rup[z[vorul, s[o scoat[din \â\âni,]n sfâr=it, s[o sparg[.

U=a se zgâlâi,]ncât r[sun[toat[biserica goal[, dar ea nu]ng[-dui cu una, cu dou[, =i trecu timp la mijloc pân[ce s[m[d[ul izbuti s[între.

Acum era la ad[post.

Ploaia se v[rsa =iroaie =i se b[tea de acoper[mântul bisericii; ferestrele mari zâng[neau mereu sub zguduitura tr[snetelor; fulgerele luminau]ntruna chipurile sfin\ilor, ce priveau \int[cu ochii lor nemi=ca\i la omul ab[tut din cale, care venise s[tulbure lini=tea sfântului loca=.

Lic[nu vedea =i nici nu auzea nimic.

El trecu, ducându-și calul de c[p[st[ru, spre altar,]=i leg[calul de strana de la dreapta, apoi intr[s[-i caute]n altar ceva, o hain[preo\easc[, vreun stihar,]n sfâr=it, o acoperitoare, pe care s-o ia peste sine, =i alta, pe care s-o arunce pe cal, c[ci bietul dobitoc tremura de frig.

El a=tepta un fulger, ca s[poat[vedea cele de primprejurul s[u.

Erau ni-te \oale pe un cuier la dreapta, era acoperitoarea de pe altar =i erau perdelele mari de la u=a din mijloc a altarului.

El trase,]nainte de toate, acoperitoarea de pe altar =i se duse de o arunc[asupra calului plin de spume.

Acum se sim\ea mai tihnit =i,]ntorcându-se iar spre altar, ca s[rup[perdeaua de la u=[, el]ncepu s[simt[mirosul t[mâiei =i al f[cliilor de cear[ce arseser[peste zi =i parc[-i venea greu de ceea ce voia s[fac[. Gândurile, care]l p[r[siser[din clipa intr[rii sale]n biserice[, iar se ivir[unul câte unul]n mintea lui. Vedea pe Ana, pe Ghi[=i pe Pinte, pe oamenii din sat, vedea, oarecum a=a, cum vezi mai înainte de a dormi, una peste alta, o lume]ntreag[, =i de câte ori calul]=i b[tea copitele]n pardoseala de piatr[,]l trecea un tremur de]ngrijare, c[ci multe f[cuse]n via\ a sa, dar cele sfinte]nc[nu le atinsese.

El apuc[perdeaua de un col\ =i o smuci cu o opintire]nd[r[tnic[, ca s-o trag[la sine.

Perdeaua era]ns[groas[=i c[ptu=it[cu m[tase =i nu]ng[dui.

El o smuci cu]ndoit[putere.

Perdeaua]ncepu a se destr[ma cu un fo=net ascu\it =i p[trunz[tor, =i acest sunet era a=a de tare, de aspru =i de sfâ=ietor,]ncât]l r[zb[tea ca un junghi prin creieri pân[ ]n m[duva oaselor =i-l f[cu s[scape din mân[perdeaua pe jum[tate rupt[=i s[r[mâie cuprins de fiori =i]mpietrit la u=a altarului.

]nsp[imântat, el singur nu =tia de ce, f[cu un pas]napoi =i privi tr[gându-și capul]ntre umeri,]mprejurul s[u.

Nu era nimeni aici, nici o suflare omeneasc[, nici un ochi s[-l vad[, nici un glas care s[-l dea pe fa\[, nici o minte care s[treac[peste a

lui, nimeni =i nimic decât t[cerea, mirosul de t[mâie =i de f[clii, sfin\ii de pe pere\i =i b[taia din când]n când a copitelor de cal]n piatra de pardoseal[. Era]ns[un gând care aici trebuia s[-i vin[oric[rui om: c[este o putere tainic[ce lucreaz[prin oameni =i le lumineaz[min\ile, c[toate vin de la aceast[putere, pe care nimic nu o covâr=e=te, pentru c[ea pune =irul]ntâmpl[rilor prin care trece omul. Dumnezeu era acela care-l sc[pase de atâtea primejdii, Dumnezeu]i lumina min-tea =i]ntuneca pe a celorlal\i; cu Dumnezeu n-ar fi voit s[se strice.

Dar nu! el voia s[aib[perdeaua; voia s[o taie cu cu\itul, ca s[nu]i mai fo=neasc[ ]n urechi.]ns[cu\itul r[m[sese]n =erpar.

— +erparul meu! \ip[el tare =i sfâ=ietor,]ncât calul s[ri sperios la o parte. +erparul meu! strig[iar, =i]ncepu s[se pip[ie mereu la trup, ca =i când i-ar fi arzând c[ma=a pe el, s[se dea pas cu pas]napoi pân[ce nu ie=i din altar spre mijlocul bisericii.

]i era fric[,]ncât]i venea s[se arunce pe cal =i s[mearg[=i s[fug[mereu pân[ce nu va sc[pa de el;]ns[Dumnezeu e pretutindenea, fiindc[pretutindenea,]n tot locul =i]n toate timpurile soarta omului atâr[n de]ntâmpl[ri a c[ror tainic[leg[tur[el cu mintea lui m[rginit[nu poate s[o cuprind[. Afar[tuna, =i el se cutremura la fiecare tr[snet; afar[fulgera, =i fiecare fulger]i trecea ca un fior prin inim[; icoanele sfin\ilor]l priveau, =i el st[tea]mpietrit sub ele, c[ci oriunde s-ar fi dus, el tot acolo r[mânea; el]-i puse mâinile]n cap,]-i rupse]n urm[b[ierile c[m[=ii;]i venea s[-i scoat[inima din piept,]i venea s[se repead[cu capul]n zid, ca s[r[mâie sf[râmat la treptele altarului.

Dar el nu putea s[moar[; de nimic nu-i era mai fric[decât de moarte; ar fi voit s[tr[iasc[mult =i lung, cât \inea lumea, ca s[scape de via\a cealalt[, =i o hot[râre aspr[ ]i cuprinse mintea.

— Unul câte unul, strig[el ridicându=-i mâna dreapt[ ]n sus, unul dup[altul, om cu om, to\i trebuie s[moar[, to\i care m[pot vinde, via\ cu via\ trebuie s[se sting[, c[ci dac[nu-i omor eu pe ei, m[duc ei pe mine la moarte!

Gr[înd aceste, el se repezi pe cal, ie=i c[îlare pe u=a cea spart[, se]ntoarse spre p[dure, dete un ocol, intr[din alt[parte]n sat, trecu de-a lungul uli\ei pîn[la casa preotului =i b[tu la porti\].

Era cam pe la nou[ceasuri, =i popa =edea]nc[la mas[, cînd auzi b[taia]n porti\ =i ie=i.

— S[m[ier\i, p[rînte,]i zise el, dar viu cu grab[. Ast[zi, chiar]n ziua de Pa-ti, mi-a pierit o parte dintr-o turm[.

— Mul\i oameni r[i sunt pe fa\ a p[mîntului... r[spunse preotul cuprins de mîhnire sufleteasc[.

— +i te rog, urm[Lic[f[r[s[mai \in[seama de vorbele preotului; n-ai v[zut cumva pe R[u\ trecînd pe aici?

— Nu!

— Atunci m[nînc ceva, apoi mai dau o rait[prin p[dure, =i]nc[mîne de cu zori sunt la Ineu, unde cred c[va fi plecat =i el. Iar[dac[s-ar]ntîmpla s[m[ ]n=el =i s[mai vin[pe aici, s[-i spui ca s[m[caute la Ineu. Noroc bun! =i s[m[ier\i, p[rînte.

Gr[înd aceste, el plec[, dete o rait[spre p[dure, apoi ie=i]n drum =i slobozi calul la vale, spre Moara cu noroc.

XVI

Mai nainte de a pleca, Ghi\ ]l c[utase pe Mar\i, ca s[-i dea de lucru,]ns[nu l-a putut g[si]n prip[=i nu avea destul[r[bdare ca s[-l caute mai cu dinadins. El se dep[rt[dar]n grab[, ca omul care nu are timp de pierdut.

]n urm[, cîtva timp dup[ce plecase, privind]n urma sa, el v[zu c[ru\ a]n drumul de \ar[, dar nu putea s[-i treac[prin gînd c[ ]n acea c[ru\ sunt oamenii pe care]i l[sase la cîrcium[, fiindc[ace=tia veniser[c[îlare.

Cu toate aceste, el]ncepu a se nedumeri.

Sosind,]n sfâr=it, aproape de Ineu, el]l g[si pe Mar\i]n drum.

Ungurul plecase s[-l vesteasc[pe Pîntea despre cele ce se petrec la Moara cu noroc.

Ghi\ r[mase câțva timp buiguit, ca lipsit de sim\iri.

“Dar ce s[fac,]=i zise el]n cele din urm[, dac[Dumnezeu nu mi-a dat gândul cel bun]n ceasul potrivit? Dac[e r[u ce fac, nu puteam s[fac altfel.”

+i de aici]nainte el sim\ea c[Ana e pierdut[=i nu se mai gândea decât la r[zburarea lui.

]ns[niciodat[n[dejdea nu piere cu des[vâr=ire din sufletul omului, =i a=a, el tot]=i mai zicea: “+i dac[totu=i s-ar]ntâmpla s[m[ ]ntorc la timp...” De aceea el gr[bi.

El sosise]nc[din vreme cu Mar\i, cu Pinte =i cu al\i doi jandarmi]n preajma Morii cu noroc, dar temându-se ca nu cumva Lic[s[ ]i z[reasc[=i s[fug[de la cârcium[, ei desc[lecar[ ]n culmea dealului =i se hot[râr[s[a=tepte]ntunecimea, ca s[se poat[apropia pe nesim\ite.

Ghi\, galben la fa\[, ca =i când i-ar fi secat tot sângele din vine, st[tea]ntins pe p[mânt, culcat pe brânci, privind \int[=i cu ochii]nseta\i]n vale.

— Tare om e=ti tu, Ghi\[, gr[i Pinte pe gânduri. +i eu]l ur[sc pe Lic[; dar n-a= fi putut s[-mi arunc o nevast[ca a ta drept momeal[ ]n cursa cu care vreau s[-l prind.

— Nevasta, r[spunse Ghi\[, mi-am pierdut-o eu de mult. N-ar fi trebuit s[iau eu pe U\ a la casa mea, c[ci numai U\ a stricat-o, adause apoi]ntr-un târziu, a=a pentru dânsul, =i iar t[cu =i a=tepta cu]ncordare c[derea]ntunecimii apropiate.

Deodat[el s[ri ca ie=it din fire]n picioare.

— Ne-au z[psit! strig[el. Iat[-l c[lare. Pleac[! A fost singur, singur cu dânsa! S[ri\i pe cai! Dup[el! Sfinte Doamne, câinii pe care i-am pus la casa mea ca s[m[ap[r de el, câinii mei m[vând =i-l scap[din mâna mea!

Când rosti cele din urm[cuvinte, ei se aflau to\i patru c[lare, porni\i de-a curmezi=ul peste coaste drept]n urma lui Lic[. Dar ei]naintau mai anevoie la vale decât Lic[la deal, caii lor nu se puteau

m[sura cu murgul lui Lic[, =i a=a dep[rtarea cre=tea mereu]ntre urm[rit =i urm[ritori.

Ajun=i]n preajma satului, ei]l pierdur[din vedere =i se oprir[z[p[c]i.

— Da\i voi la dreapta, gr[i Pinteaa, c[noi d[m la stânga; ocolim satul =i apoi ne]ntoarcem ca s[vedem dac[nu cumva s-a oprit aici, fiindc[pe vremea asta unde dracu s[se duc[!...

— Ei! ce mai vorb[! L-am sc[pat, =i socoteal[curat[, r[spunse Ghi\ râzând. Voi merge\i mai departe; eu m[ ]ntorc acas[s[-mi]nchei socoteala cu dânsa.

Gr[înd aceste, el smuci frâul calului =i se]ntoarse la vale, drept spre Moara cu noroc.

Ana, care petrecuse tot timpul acesta plângând, se ridic[=i]=terse lacrimile din fa\ când auzi copitele calului b[tându-se de pietri=ul de dinaintea cârciumii, apoi inima]ncepu s[-i bat[tare.

Dar mai trecu mult timp la mijloc pân[ce el intr[.

Desc[lecând, el socoti c[trebuie s[-i dea calului fân, apoi c[trebuie s[-l =tearg[de sudori =i s[-l acopere cu o cerg[, iar dup[ce le f[cu toate aceste, el r[mase câțva timp]n u=a grajdului,]=i dete seama despre cele ce voia s[fac[, apoi]=i lu[p[l[ria din cap,]=i f[cu de trei ori cruce =i plec[spre cârcium[.

Intrând, el]nchise u=a]n urma sa, o]ncuie =i arunc[cheia]ntr-un col\.

Ana se cutremur[ ]n tot trupul, apoi se]ndrept[, se dete un pas]napoi =i gr[i]necat[:

— Nu vreau s[mor, Ghi\! Nu vreau s[mor! urm[ea tare, =i se arunc[ ]n genunchi la picioarele lui. F[ce vrei cu mine, dar nu m[omor].

Ghi\ ]=i dete trupul]napoi, se plec[,]i apuc[cu amândou[mâinile capul =i privi dus]n fa\ a ei.

— Nu-\i fie fric[,]i zise el]nduio=at; tu =tii c[-mi e=ti drag[ca lumina ochilor! N-am s[te chinuiesc: am s[te omor cum mi-a= omor]

copilul meu când ar trebui s[-l scap de chinurile c[l[ului, ca s[-\i dai sufletul pe nesim\ite.

— Dar de ce s[m[omori? zise ea ag[\ându-se de bra\ele lui. Ce-am p[c[tuit eu?

— Nu =tiu! r[spunse el. Simt numai c[mi s-a pus ceva de-a curmezi=a]n cap =i c[nu mai pot tr[i, iar[pe tine nu pot s[te las vie]n urma mea. Acu, urm[el peste pu\in, acu v[d c-am f[cut r[u, =i dac[n-a= vedea din fa\ta c[eu te-am aruncat ca un tic[los]n bra\ele lui pentru ca s[-mi astâmp[r setea de r[zbunare. Dac[mai adineoar[l-a= fi g[sit aici, poate c[nu te-a= fi ucis.

Ana se ridic[=i privi ca trezit[din somn la el.

— Unde ai plecat tu?]ntreb[ea.

— M-am dus ca s[-l aduc pe Pinteaa, pentru ca s[-l prindem aici pe Lic[cu =erparul plin de galbenii lua\i de la arânda=ul. El e omul de la care am primit hârtiile pe care g[sise=i tu atunci noaptea semnele.

— Ghi\! Ghi\! de ce nu mi-ai spus-o tu mie asta la vreme!? zise ea]n[bu=it[de plâns, =i-l cuprinse cu amândou[bra\ele.

Afar[se auzi \ip[tul unui huhurez, apoi iar se f[cu lini=te.

Ghi\ ]ncepu =i el s[plâng[, o strânse la sân =i]i s[rut[fruntea.

— Pentru c[Dumnezeu nu mi-a dat gândul bun la vreme potri-vit[, zise el, =i deodat[se]ntoarse spre u=[.

Afar[se auzeau pa=i, =i peste pu\in cineva]ncerc[s[deschid[u=a.

— Pinteaa cu jandarmii! =opti b[rbatul sco\ându=i cu\itul din tureac. Ano! f[-\i cruce! f[-\i cruce, c[nu mai avem vreme.

— S[r\i, c[m[omoar[! s[r\i, m[i oameni! strig[nevasta luptându-se cu el, s[r\i, s[r\i!

Când u=a c[zu sf[râmat[din \â\âni =i R[u\ se ivi cu Lic[ ]n ea, Ana era]ntins[la p[mânt =i cu pieptul plin de sânge cald, iar[Ghi\ o \inea sub genunchi =i ap[sa cu\itul tot mai adânc spre inima ei.

— D[foc! zise Lic[, =i R[u\ ]i desc[rc[pistolul]n ceafa lui Ghi\[, care c[zu]napoi f[r[s[mai poat[afla cine l-a]mpu=cat.

Nemaisim\ind greutatea genunchilor lui, Ana se opinti s[se ridice.

— Tu e=ti, Lic[, tu? gemu ea cu ochii \inti\i la el. Vino =i m[ridic[.

Când Lic[se plec[asupra ei, ea \ip[dezmiertat[, \i mu=c[mîna \i \i nfipse ghearele \n obrajii lui, apoi c[zu moart[lîng[so\ul ei.

Lic[se ridic[iute \i \ncepu s[-i =tearg[sîngele de pe obrajii zgîria\i, s[-l =tearg[f[r[de astîmp[r, ca \i când mîna ei ar fi otr[vit[, apoi \i lu[=erparul de la piciorul patului \i \l \ncinse.

— Voi c[uta\i c[trebuie s[g[siv[bani mul\i \n cas[, le zise dup[aceste, \i când socoti\i c[eu m[apropii de Fundureni da\i foc pentru ca s[pot privi cîrciuma arzînd, de la Fundureni, dimpreun[cu s[tenii. Tu, R[u\, vii pe cealalt[cale la Ineu, iar tu, P[une, te \ntorci la +icula.

Toate aceste el le zise iute, ca \i când i-ar fi fost groaz[s[mai stea sub acest acoper[mînt \i =tergîndu-\i mereu cu mîneca la fa\[, iar dup[ce \i dete astfel poruncile, se dep[rt[spre =irul de r[chite, unde-\i l[sase calul.

Murgul f[cuse prin ploaie calea pîn[la Fundureni \i iar o dat[\napoi; era obosit \i se culcase.

Asta era un semn r[u pentru Lic[, fiindc[el \nc[\n noaptea asta trebuia s[mai fac[tot pe acest cal obosit drumul pîn[la Ineu, cu \nconjur \i pe drumuri rele, pe la Fundureni.

Iar[zgîrietura din fa\ \l ustura \i-l f[cea mereu s[se \ntrebe: “Ce vor zice oamenii dac[m[vor vedea zgîriat la fa\ \i mu=cat la mîn[?”

Murgul nu voia s[se ridice, apoi nu voia s[plece, ci st[tea zgribulit \n loc, apoi nu voia s[o ia la treap[t, iar deodat[el \i adun[toate puterile, o rupse la fug[\ncordat[\i o \inu a=a cale de cîteva \mpu=c[turi, apoi c[zu frînt la p[mînt, \ncît \i arunc[st[pînul cît colo \ntre cioate.

“Acu m-a ajuns mînia lui Dumnezeu! gr[i Lic[dup[ce se ridic[anevoie de la p[mînt. Ce s[fac eu acum!? Calul meu!? Mîine \mi g[sesc oamenii calul aici, \i eu cu fa\ a zgîriat[, \i cîrciuma arde.”

\nc[pe când plecase de la Moara cu noroc, \l apucaser[fierbin-\elile; acum \ncepu s[-l treac[sudorile \i tremura \ncît abia mai st[tea pe picioare.

El se gânde s[-i ia calul =i s[-l târasc[pân[la râule\ul umflat, c[doar[o s[-l duc[valurile departe la vale: dar nu avea destul[putere. Lu[dar =aua de pe el,]i lu[frâu din cap =i plec[spre râule\, ca s[o ia pe jos pân[la Ineu. Râule\ul era]ns[umflat. “Nu-mi pas[!”]=i zise el hot[rât =i, aruncând =aua =i frâu[ ]n valuri, intr[ ]n ap[. Dar abia f[cu un pas, doi]nainte, =i valurile repezi]l apucar[=i]l f[cur[s[se retrag[ ]nsp[imântat spre mal. El c[ut[un alt loc de trec[toare mai la deal, apoi un al treilea, apoi un al patrulea, =i a=a umbla mereu pe mal, privind ne]ncetat]mprejurul s[u spre focul de la Moara cu noroc =i =tergându-=i din când]n când sângele de pe obraji.

Deodat[el se opri]nveselit]n loc.

Ghi\[plecase c[lare la Ineu, =i calul lui trebuia s[fie la Moara cu noroc, un cal odihnit =i luat din grajd, cu care, pe lâng[tot]nconjurul, putea sosi la vreme]n Ineu.

El se]ntoarce iar la vale, de=i era secăt de puteri =i parc[nu se mai sim\ea destul de tare a-=i târ] trupul pân[la cârciuma cuprins[de fl[c]ri.

]n vremea aceasta R[u\ se dep[rtase spre Ineu, Pârvu o luase spre +icula, iar[Pinteaa, v[zând focul la Moara cu noroc,]i l[s[pe s[teni s[cread[c[a tr[snit din cer, =i aducându-=i aminte de vorbele lui Ghi\[, se]ntoarce drept pe zarea de lumin[ca s[soseasc[, dac[mai era cu putin\[, la vreme.

Când ajunse la murgul lui Lic[, calul]i s[ri speriat]n l[turi.

— Un cal?! Murgul lui Lic[! strig[el s[rind din sc[ri. Sfinte Doamne,]ncotro s-a dus?]mi scap[, iar]mi scap[! La deal n-a putut s[mearg[, fiindc[l-a= fi v[zut.

El a=tept[un fulger, ca s[poat[privi]mprejur.

Fulgerul nu-i fu trimis din cer, dar Lic[se v[zu trecând prin zarea focului pe care]l pusese la Moara cu noroc, pentru ca s[arunce vina p[catului s[u asupra lui Dumnezeu, f[când lumea s[cread[c[a tr[snit.

— St[i! strig[Pinteaa tare,]ncât r[sun[toat[valea. “Uf! S[racul de mine!]=i zise apoi! L-am sc[pat! Acu fuge.”

A=a-i! dar ast[dat[Lic[nu mai putea s[fug[=i, dac[fugea, tot prins era, prins de mâna lui Pinteia, prins cu toate dovezile.

El se]ndrept[ ]ncât p[rea]ndoit a=a de nalt ca mai nainte, privi]mprejurul s[u,]-i \inti ochii la un stejar uscat ce st[tea la dep[rtare de vreo cincizeci de pa=i, scrâ=ni din din\i, apoi]=i]ncord[toate puterile =i se repezi]nainte.

Pinteia]l g[si cu capul sf[râmat la tulpina stejarului =i r[mase neclintit =i cuprins de fior]n loc.

“A sc[pat! zise el]ntr-un târziu. Dar asta nu are s-o afle nimeni]n lume.”

Gr[înd aceste, el]l apuc[pe mort de un picior =i]l trase dup[sine pân[la un râule\, apoi]mpinse trupul cu piciorul]n valuri.

XVII

Luni pe la prânz focul era stins cu des[vâr=ire =i zidurile afumate st[teau p[r[site, privind cu triste\e la ziua senin[=i]nveselitoare.

Din toate celelalte nu se alesese decât praful =i cenu=a: grinzi, acoper[mânt, du=umele, butoaie din pivni\[, toate erau cenu=[, =i numai pe ici, pe colo se mai vedea câte un c[rbune stins, iar[ ]n fundul gropii, care fusese odinioar[pivni\[, nu se mai vedeau decât oa-sele albe ie=ind pe ici, pe colo din cenu=a groas[.

B[trâna =edea cu copiii pe-o piatr[de lâng[cele cinci cruci =i plân-gea cu lacrimi alin[toare.

—Se vede c-au l[sat ferestrele deschise! zise ea]ntr-un târziu. Sim\eam eu c[nu are s[ias[bine; dar a=a le-a fost dat!...

Apoi ea lu[copiii =i plec[mai departe.

POVE+TI

DOI FE | I CU STEA }N FRUNTE

A fost ce-a fost; dac[n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti. A fost odat[un]mp[rat.]mp[ratul acesta st[pânea o lume]ntreag[, =i]n lumea asta era un p[curar¹ b[trân =i o p[cur[ri\[, care aveau trei fete: Ana, Stana =i L[pti\

Ana, cea mai]n vârst[dintre surori, era frumoas[,]ncât oile]nce-tau a pa=te când o z[reau]n mijlocul lor; Stana, cea mijlocie, era frumoas[,]ncât lupii p[zeau turma când o vedeau pe dânsa st[pân[; iar[L[pti\

a, cea mai tân[r[sor[, alb[ca spuma laptelui =i cu p[rmoale ca lâna mielu=eilor, era frumoas[— mai frumoas[decât su-ro-rile sale]mpreun[— frumoas[cum numai dânsa era.

]ntr-o zi de var[, când razele soarelui erau mai stâmp[rate, cele trei surori se duser[ca s[culeag[c[p=une]n marginea codrilor. Pe când ele culegeau c[p=unele,]ndat[se aude un =ir de tropote, ca =i când ar veni =i s-ar apropia o ceat[de c[l[re\i. Era cine era: era tocmai feciorul]mp[ratului, venind ca s[mearg[cu prietenii =i cu curtenii s[i la vânat.

Tot voinici frumo=i, crescui]n =eile cailor, dar cel mai frumos =i pe cel mai]nfocat arm[sar era... cine altul putea s[fie?... F[t-Voinic, feciorul de]mp[rat. Focul cailor se stâmp[r[ ]n z[rirea celor trei surori =i c[l[re\ii deter[ ]n pas mai]nceti=or, pân[ce, veni\i =i sosi\i, se sim-]ir[du=i.

— Auzi tu, sor[, gr[i Ana c[tre sora mijlocie, dac[m-ar lua pe mine, i-a= fr[mânta o pâine din care mâncând s-ar sim\i =-ar fi tot june =i voinic, mai voinic decât to\i voinicii din lume.

¹ P[curar, la rom`nii de peste Carpa\i,]nsemneaz[p[stor (n.a.).

— Eu, zise Stana, dac[pe mine m-ar lua, i-a= toarce, \ese =i coase o c[ma=[pe care,]mbr[când-o, s-ar putea lupta cu zmeii, trecând prin ap[f[r[ca s[se ude, trecând prin foc f[r[ca s[se ard[.

— Iar[eu, gr[i L[pti\ a, cea mai tân[r] sor[, dac[i-a= fi so\ie, i-a= face doi fe\i-frumo=i, gemeni cu p[rul de aur =i cu stea]n frunte, stea ca luceaf[rul din zori.

Când trec pe lâng[fete, voinicii, chiar =i cei]mp[r[te=ti, v[d cu ochii =i ascult[cu urechile. Ascultând, ei auzir[, auzind,]n\eleser[, iar]n\elegând, ei sucir[frânele =i s[rir[la fete.

— Sfânt[-\i fie vorba =i a mea s[fii, so\ie de]mp[rat! gr[i feciorul de]mp[rat ridicând la sine]n =a pe L[pti\ a cu c[p=une cu tot.

— +i tu a mea! gr[i cel dintâi voinic c[tre Stana, f[când =i el precum a v[zut pe st[pânul s[u.

— +i tu a mea! gr[i al doilea]n voinicie c[tre Ana, ridicând-o =i pe ea]n =a.

F[când a=a, voinicii pornir[spre curtea]mp[r[teasc[.

]n ziua urm[toare se f[cur[nun\ile =i apoi trei zile =i trei nop\i]ntreaga]mp[r\ie r[suna de veselie oaspe\ilor...

Peste alte trei zile =i trei nop\i merse vestea]n \ar[c[Ana =i-a f[cut pâinea: a cules bobi, a m[cinat, cernut, fr[mântat =i a copt pâinea precum a fost zis la culesul de c[p=une.

]nc[de trei ori câte trei zile =i de trei ori câte trei nop\i trecur[=i o nou[veste merse]n \ar[, c[Stana =i-a f[cut c[ma=a: a cules fire de in, le-a copt =i meli\at, a periat fuiorul, a tors firele, a \esut pâanza =i a cusut c[ma=a pe trupul so\ului ei, precum a fost zis la culesul de c[p=une.

Numai a L[pti\ei vorb[nu s-a]mpilinit]nc[. Dar toate se fac numai cu vremea.

Când se]mplini de-a =aptea oar[a =aptea zi, num[rat[de la cea de]ntâi zi de cununie, feciorul de]mp[rat se ar[t]]nainte voinicilor =i celorlal\i curteni ai s[i cu fa\ a vesel[=i cu vorba pe de sute =i mii de ori mai blând[=i mai]ndur[toare decât pân[acuma, dând de =tire c[de aici]nainte mult[vreme n-are s[mai ias[din curte, fiindc[-l

poart[inima s[stea zi =i noapte lîng[so\ia sa. Era adic[s[se]ntâmple — din]ndurarea lui Dumnezeu — precum a gr[it L[pti\la la cules de c[p=une... +i lumea, =i \ara, =i]ntreaga]mp[r\ie se bucurau a=teptînd s[se vad[ce nu s-a mai v[zut]nc[.

Hei! dar multe se petrec]n lume, =i dintre multe, multe bune =i rele multe!

S-a]ntîmplat adic[, ca feciorul de]mp[rat s[aib[=i o mam[vi-treg[, iar[asta, o fat[mare]n p[r, pe care a fost adus-o cu sine, avînd-o de la cel dintîi b[rbat. +i apoi, vai =i amar de acela ce cade]n asemenea cuscii!

Dup[gîndul vitregei era s[fie ca fiica sa s-ajung[so\ie de]mp[rat =i st[pîn peste]mp[r\ie, iar[nu L[pti\la, fata cea de p[curar.

+i acuma s[rmana L[pti\la avea s[suferi pentru c[n-a fost pe gîndul vitregei, ci dup[voin\la lui Dumnezeu. Vezi! a=a e lumea: chiar =i acolo e rea unde o poart[gîndul cel bun.

Era acuma]n gîndul vitregei ca]ntîmplîndu-se dup[cum a fost zis L[pti\la, s[fac[pe lume s[cread[=i s[cread[feciorul de]mp[rat c[nu e precum este =i precum s-a zis.

Nu putea]ns[face nimic, fiindc[feciorul de]mp[rat st[tea de-a pururea, zi =i noapte, lîng[so\ia lui.]=i puse dar de gînd ca, cu una, cu dou[, cu vorbe =i iscusin\e, s[-l urneasc[pe acesta, iar[dup[aceea, r[mînînd L[pti\la]n grija ei, a ei s[fie grija. +tia c[nu-i va fi greu s[afle cale =i chip.

Cu una, cu dou[, feciorul de]mp[rat nu se urnea]ns[din loc. Vorbele zburar[ ]n vînt =i iscusin\ele r[maser[lucru f[r[treab[. Vre-mea trecea, ziua se apropia, era mîine-poimîne, =i feciorul de]mp[rat nu se dep[rta de lîng[so\ia sa.

Cînd vitrega v[zu c[acuma nu e]ncotro,]=i puse piatr[pe inim[=i trimise carte, =tire =i veste la frate-s[u, a c[rui]mp[r\ie era ve-cin[, spuse cum =i ce, =i gr[i dou[-trei vorbe, ca s[vin[cu oaste =i voinici =i s[cheme pe feciorul de]mp[rat la r[zboi.

Asta era una, bun[=i cea din urm[. Nici nu r[mase]n zadar.

Feciorul de]mp[rat s[ri cuc de mânie când]i veni vestea c[acum nu e bine, c[iaca cum =i ce, =i cum c[o=tile vr[jma=ilor sunt pe cale s[vin[, s[intre =i s[fie precum de mult n-a mai fost... B[taie adic[, b[taie grozav[, b[taie]ntre doi]mp[ra\i!

V[zu =i el c[acuma nu e]ncotro, c[n-are decât s[fac[ce e de f[cut.

A=a sunt feciorii de]mp[rat! Oricât de]n drag =i-ar p[zi nevestele =i oricât de-a dor ar a=tepta s[=-i vad[fe\i, când aud de b[taie, li se zvârcole=te inima]n trup, li se fr[mânt[creierii]n cap, li se]mp[-ienjenesc ochii... las[nevast[=i fe\i]n grija Domnului =i pornesc ca vântul la r[zboi.

Feciorul de]mp[rat a pornit ca primejdia, s-a dus ca pedeapsa lui Dumnezeu, s-a b[tut cum se bate, cum numai el se bate =i, când]n a treia zi au cr[pat zorile, iar[=i a fost la curtea]mp[r[teasc[, sosind cu inima stâmp[rat[prin lupt[=i cu ea plin[de dor neastâmp[rat s[=tie ce =i cum, de când s-a dus!

Hei! dar ce-auzi? ce v[zu?]mi vine nici s[nu mai povestesc când v[d atâta r[utate, atâta suflet f[r[mil[, =i urât[, =i sup[r[cioas[, =i grozav[treab[,]ncât nici nu se poate spune f[r[ca s[r[sufli o dat[cu greu!

Adic[a fost a=a:]n clipita când stelele se strâng pe cer, când feciorul de]mp[rat era numai trei pa=i de la poarta cur\ii, s-a]ntâmplat]ntocmai precum a fost zis L[pti\i: doi fe\i-frumo=i, feciori de]mp[rat, unul ca altul, cu p[r de aur =i cu luceferi]n frunte.

Dar era ca lumea s[nu-i vad[.

Vitrega, rea precum era]n gândul ei,]n prip[puse doi c[\ei]n locul copiilor, fe\i-frumo=i, iar pe copiii cu p[rul de aur =i cu steaua]n frunte]i]ngrop[ ]n col\ul casei, tocmai la fereastra]mp[ratului.

Când feciorul de]mp[rat intr[ ]n cas[=i cerc[s-aud[=i s[vad[, n-auzi nimic, ci v[zu numai pe cei doi c[\elu=i, pe care vitrega i-a fost pus]n patul L[pti\ei.

Mult[vorb[nu se mai f[cu. Feciorul de]mp[rat v[zu cu ochii, =i

asta era destul. L[pti\ a nu =i-a \inut vorba, =i acuma nu r[mase decât s[-i ajung[pedeapsa.

Feciorul de]mp[rat n-avu]ncotro,]=i c[lc[pe inim[=i porunci s[o]ngroape]n p[mânt pân[la sâni=ori, r[mân`nd a=a]n ochii lumii, pentru ca s[se =tie ce e aceea când cineva cuteaz[s[ ]n=ele pe un fecior de]mp[rat.

}ntr-alt[zi, apoi, se f[cu pe gândul vitregei. Feciorul de]mp[rat se cunun[a doua oar[=i iar[=i r[sunar[veselile de nunt[trei zile =i trei nop\i.

Hei! dar nu e darul lui Dumnezeu pe fapt[nedreapt[!

Cei doi fe\i-frumo=i nu aflau odihn[ ]n p[mânt.

]n locul]n care erau]ngropa\i cresc[ur doi paltini frumo=i. Când vitrega]i v[zu crescând, porunci ca s[-i stârpeasc[din r[d[cin[.

— L[sa\i-i s[creasc[! porunci]mp[ratul. }mi plac aici la fereastr[! A=a paltini n-am v[zut]nc[.

+i apoi cresc[ur paltinii, cresc[ur[cum al\i paltini nu cresc:]n fiecare zi un an,]n fiecare noapte alt an, iar[ ]n crepetul zorilor, când se strâng stelele pe cer, trei ani]ntr-o clipit[. Când se]mplinir[trei zile =i trei nop\i, cei doi paltini erau mândri =i nal\i, ridicându-se cu crengile lor pân[la fereastra]mp[ratului. +i apoi, când adia vântul =i se mi=cau frunzele,]mp[ratul asculta, asculta zile]ntregi la =optirea lor.]i p[rea c[aude un suspin ne]ncetat, ca o plângere pus[ ]n vorbe ne]nelese, pe care numai sufletul lui o sim\ea ca o sim\ire ascuns[=i nepriceput[, care ziua nu-i l[sa odihn[=i care noaptea]l \inea treaz.]l cuprindeau fiorii]n auzul acestei =optiri =i totu=i]i p[rea c[n-ar putea s[fie f[r[de ea.

Vitrega sim\i,]ns[, ce e =i cum. }=i puse de gând ca, cu orice pre\, s[stârpeasc[paltinii. Era greu, dar min\ile muier=ti storc din piatr[z[r. Vicle=ugul muierilor dezbrac[voinicii: ce puterea nu poate, poate dulcea\ a vorbelor, =i ce nici asta nu poate, pot lacrimile mincinoase.

}ntr-o diminea\ ]mp[r[teasa se puse pe de marginea patului so\ului ei =i]ncepu s[-l ademeneasc[cu dezmiert[ri =i vorbe de dra-

goste. Mult a \inut pân[la ruptul firului, dar]n sfâr=it... =i]mp[ra\ii sunt tot oameni.

— Bine! gr[i feciorul de]mp[rat cam cu jum[tate de gur[. S[fie pe voia ta; s[stârpim paltinii; dar din unul s[facem un pat pentru mine, din altul un pat pentru tine.

]mp[r[teasa se mul\umi cu atâta.

Paltinii fur[t[ia\i, =i nici nu se]nnopt[bine pân[ce paturile erau f[cute =i puse]n casa]mp[ratului.

Când feciorul de]mp[rat se culc[ ]n patul nou,]i p[rea c[se simte de o sut[de ori mai greu decât pân[acuma =i totu=i afl[odihn[cum n-a mai aflat; iar[ ]mp[r[teasa i se p[rea c[zace culcat[pe spini =i m[r[cini,]ncât toat[noaptea nu putu dormi.

Dup[ce]mp[ratul adormi, paturile]ncepur[s[scâr\âie. +i de aceste scâr\âituri]mp[r[teasa scotea un]n\eles cunoscut; i se p[rea c[aude vorbe pe care nimeni nu le pricepea decât numai dânsa.

— |-e greu, fr[\ioare?]ntreb[unul dintre paturi.

— Ba! mie nu mi-e greu, r[spunse patul pe care dormea]mp[ratul, mi-e bine, c[ci pe mine zace iubitul meu tat[!

— Mie mi-e greu, zise cellalt pat, c[ci pe mine zace un suflet r[u!

+i tot a=a vorbir[paturile]n auzul]mp[r[tesei pân[la crepetul zorilor.

Când se f[cu ziu[,]mp[r[teasa]=i puse de gând s[pr[p]deasc[paturile. Porunci dar s[fac[alte dou[paturi tocmai ca =i acelea =i, când]mp[ratul merse la vânat, le puse pe aceste pe ne=tiute]n cas[, iar[paturile de paltini le arunc[ ]n foc pân[la cea mai mic[scândur[.

Focul ardea, iar[ ]n pocniturile focului]mp[r[teasa p[rea c[aude tot acele vorbe de]n\eles nepriceput.

Dup[ce paturile arser[,]ncât nu r[mase nici m[car o buc[\ic[de c[rbune,]mp[r[teasa adun[cenu=a =i o arunc[ ]n vânt, pentru ca s[fie dus[peste nou[\[ri =i peste nou[m[ri, ca parte cu parte]n veci s[nu se mai afle.

Ea n-a v[zut]ns[c[tocmai atunci când focul ardea mai frumos se ridicaser[ ]n sus dou[scântei =i, ie=ind la lumin[, c[zur[tocmai unde

au fost crescu\i cei doi paltini, iar[c[zute aici, cele dou[scânteii se pref[ur[ ]n doi mielu=eii gemeni, din care unul era tocmai atât de frumos ca =i cellalt, tocmai atât de blând, cu lâna tocmai atât de str[lucit[. Doi miei, fiecare pre\ de-o]mp[r\ie!

Când]mp[r[teasa v[zu mielu=eii p[scând pe sub ferestrele]mp[ratului, s[ri plin[de bucurie la dân=ii,]i lu[ ]n bra\ele pe amândoi =i-i duse la so\ul s[u.

Din clipita asta, feciorul de]mp[rat zi =i noapte nu se gândea decât la mielu=eii:]i p[rea c[ ]n fiecare mi=care a mielu=eilor,]n fiecare zbieret ie=it din gura lor,]n fiecare privire afl[ceva, care]i c[dea greu =i totu=ii]i ustura inima.

V[zând c[so\ul s[u a]ndr[git mielu=eii,]mp[r[teasa iar[=i prinse gând r[u =i nu se]mp[c[pân[ce, când cu bine, când cu r[u, când cu vorbe dulci =i când cu plâns, nu f[cu pe feciorul de]mp[rat ca s[se]nvoiasc[cu pierzarea mielu=eilor.

Mielu=eii fur[t[ia\i. Ce nu se putu mânca,]mp[r[teasa puse s[se arunce]n foc...]n foc =i piele, =i lân[, =i oase, =i tot ce a mai fost.

Nu mai r[mase nimic.

Nimeni n-a b[gat de seam[c[tocmai pe fundul vasului]n care s-a sp[lat carnea,]ntre cr[p]tura doagelor, au r[mas dou[buc[\ele din creierii mielu=eilor. Când apoi slujnica]mp[ratului s-a dus la vale dup[ap[, buc[\elele de creieri s-au sp[lat =i au mers cu pâ râul pân[ ]n apa cea mare, care curgea prin mijlocul]mp[r\iei. Aici din cele dou[buc[\ele s-au f[cut doi pe=ti=ori cu solzii de aur, unul tocmai ca =i cellalt, deopotriv[, ca s[se =tie c[sunt fra\i gemeni.

]ntr-o zi pescarii]mp[r[te=ti se scular[dis-de-diminea\ =i=ii aruncar[mrejele]n ap[. Tocmai]n clipa când cele din urm[dou[stele se stinser[pe cer, unul dintre pescari ridic[mreaja =i v[zu ce n-a mai v[zut: doi pe=ti=ori cu solzii de aur.

Pescarii s-adunar[s[vad[minunea, iar dup[ce v[zur[=i se minunar[, hot[râr[ca, a=a vii precum sunt, s[duc[pe=ti=orii la]mp[rat =i s[-i fac[cinste.

— Nu ne duce acolo, c[de acolo venim, de-acolo suntem =i acolo e pieirea noastr[, gr[i unul dintre pe=ti=ori.

— Ce s[fac dar cu voi?]ntreb[pescarul.

— Pune-te =i adun[rou[de pe frunze, las[-ne s[ ]not[m]n rou[, pune-ne la soare =i apoi nu veni pân[ce razele soarelui nu vor fi sorbit roua de pe noi, gr[i al doilea pe=ti=or.

Pescarul f[cu precum i s-a zis: adun[rou[de pe frunze, l[s[pe=ti=orii s[ ]noate]n rou[,]i puse la soare =i nu veni pân[ce razele soarelui nu sorbir[roua de pe ei.

Ce-a aflat? Ce-a v[zut? Doi copila=i, fe\i-frumo=i cu p[rul de aur =i cu stea]n frunte, unul ca cellalt,]ncât cine]i vedea trebuia s[=tie c[sunt gemeni.

Copiii cresc[repede...]n fiecare zi un an,]n fiecare noapte alt an, iar]n crepetul zorilor, când stelele se stingeau pe cer, trei ani]ntr-o clipit[. +i apoi cre=teau precum al\ii nu cresc: de trei ori]n vârst[, de trei ori]n putere =i tot de trei ori]n]n\elepciunea min\ii. Când se]mplinir[trei zile =i trei nop\i, copiii erau de doisprezece ani]n vârst[, de dou[zeci =i patru]n putere =i treizeci =i =ase]n]n\elepciunea min\ii.

— Acuma las[-ne s[mergem la tat[l nostru, gr[i unul dintre copii c[tre pescar.

Pescarul]i]mbr[c[frumos pe amândoi, le f[cu câte o c[ciul[de miel, pe care o traser[pe cap ca nimeni s[nu vad[p[rul de aur =i steaua]n frunte, apoi fe\ii pornir[c[tre curtea]mp[ratului.

Era ziua mare când ajunser[la curte.

— Vrem s[vorbim cu]mp[ratul! gr[i unul dintre fe\i c[tre str[jerul ce sta]nc[rcat de arme la poarta cur\ii.

— Nu se poate, fiindc[tocmai acuma =ade la mas[,]i r[spunse str[jerul.

— Tocmai pentru c[=ade la mas[! vorbi al doilea f[t intrând]nd[r]tnic pe poart[.

Str[jerii se adunar[, voind s[scoat[pe fe\i din curte, dar ace=tia trecur[printre dîn=ii precum trece argintul-viu printre degete. Cu

trei pa=i]nainte =i al\i trei]n sus se pomenir[tocmai]naintea casei celei mari, unde]mp[ratul osp[ta cu curtenii s[i.

— Vrem s[intr[m! gr[i unul dintre fe\i aspru c[tre slujitorii ce stau la u=[.

— Nu se poate, r[spunse un slujitor.

— Ei! vom vedea noi dac[se poate ori nu se poate! strig[cellalt f[t, cotind]nd[r[tnic pe slujitori]n dreapta =i]n stânga.

Dar mul\i erau slujitorii =i fe\ii numai doi. Se f[cu o]mbulzeal[=i o larm[ ]naintea u=ii,]ncât r[suna curtea.

— Ce e acolo, afar[?]ntreb[ ]mp[ratul mânios.

Fe\ii se deter[pa=nici când auzir[vorbele tat[lui lor.

— Doi b[ie\i voiesc s[intre cu puterea! zise un slujitor intrând la]mp[ratul.

— Cu puterea? Cine s[intre cu puterea]n curte la mine? Cine sunt b[ie\ii aceia? strig[ ]mp[ratul]ntr-o r[sufulare.

— Nu =tiu,]n[late]mp[rate, r[spunse slujitorul, dar curat nu-i lucru, c[ci b[ie\ii sunt tari ca puii de leu,]ncât au str[b[tut prin str[juirea de la poart[, =i acuma ne dau nou[de lucru! +-apoi, de]nd[r[tnici ce sunt, nici c[ciulile nu =i le iau din cap.

]mp[ratul se ro=i de mânie.

— Scoate\i-i afar[, strig[el,]nh[\a\i-i cu câinii!

— Las[, c[mergem noi =i a=a, gr[ir[fe\ii plângând de asprimea vorbelor ce auzir[, =i pornir[ ]n jos pe trepte.

Când erau s[ias[pe poart[,]i opri un slujitor ce venea]n ruptul sufletului.

— A zis]mp[ratul s[veni\i, c[ ]mp[r]teasa vrea s[v[vad[!

B[ie\ii se gândir[pu\in, apoi se]ntoarser[, suir[treptele =i intrar[la]mp[ratul cu c[ciulile]n cap.

Era o mas[plin[, lung[=i lat[, iar pe lâng[mas[to\i oaspe\ii]mp[r]te=ti,]n capul mesei]mp[ratul =i lâng[dânsul]mp[r]teasa, =ezând pe dou[sprezece perini de m[tase.

Când b[ie\ii intrar[, c[zu una dintre perinele pe care =edea]mp[r]teasa. Ea r[mase pe unsprezece perini.

— Lua\i c[ciulile din cap! strig[un curtean c[tre b[ie\i.

— Acoper[mântul capului este cinstea omului. Noi avem porunc[s[fim precum suntem.

— Ei bine! gr[i]mp[ratul]mblânzit de auzul vorbelor ce ie=ir[din gura b[iatului. R[mâne\i precum sunte\i! Dar cine sunte\i? de unde veni\i? =i ce voi\i?

— Suntem doi fe\i gemeni, doi l[stari dintr-o tulpin[rupt[ ]n dou[, jum[tate]n p[mânt =i jum[tate]n cap de mas[; venim de unde-am pornit =i suntem sosi\i de unde venim; fost-am cale]ndelungat[=i am gr[it cu suflarea vânturilor =i am vorbit]n limba fiarelor =i am cântat cu valurile de ap[, iar acuma,]n grai de om, voim s[-\i cânt[m un cântec pe care-l cuno=ti f[r[ca s[=tii!

De sub]mp[r[teas[a s[rit a doua perin[.

— Las[-i s[mearg[cu prostiile lor! gr[i ea c[tre so\ul s[u.

— Ba nu, las[-i s[cânte! r[spunse]mp[ratul. Tu ai dorit s[-i vezi, iar eu doresc s[-i ascult. Cânta\i, b[ie\i!

]mp[r[teasa t[cu, iar fe\ii]ncepur[s[cânte povestea vie\ii lor.

“A fost un]mp[rat...”]ncepur[fe\ii; de sub]mp[r[teas[c[zu a treia perin[.

Când fe\ii povestir[despre pornirea feciorului de]mp[rat la b[taie, de sub]mp[r[teas[c[zur[trei perini deodat[.

Când fe\ii sfâr=ir[cântecul, sub]mp[r[teas[nu mai era nici o perin[, iar când ei luar[c[ciulile din cap =i=i ar[tar[p[rul de aur =i stelele]n frunte, oaspe\ii, curtenii =i]mp[ratul]=i acoperir[ochii, ca nu cumva s[piard[lumina de atâta str[lucire.

+i s-a f[cut apoi precum de la]nceput a fost s[fie. L[pti\va fu pus[ ]n cap de mas[lâng[so\ul ei; fata vitregei r[mase cea mai rea slujnic[la curtea L[pti\ei, iar pe vitrega cea cu gând r[u o legar[de coada unei iepe nebune =i]nconjurat[\ara de =apte ori cu ea,]ncât lumea s[=tie =i s[nu mai uite c[cine]ncepe cu r[u, cu r[u sfâr=e=te.

P { CAL { } N SATUL LUI

I se urâse =i lui P[cal[s[tot umble r[zle\ prin lume, a=a f[r[de nici o treab[, numai ca s[ ]ncurce trebile altora =i s[rîd[de prostia oamenilor. Se hot[r] dar s[se fac[=i el om a=ezat, ca to\i oamenii de treab[, s[-=i]ntemeieze casa lui, s[-=i agoniseasc[o mo=ioar[, — vorb[scurt[, — s[se astîmpere odat[.

+i fiindc[românul zice c[nu e nic[ieri mai bine ca]n satul lui, P[cal[se]ntoarse =i el]n satul lui =i]ncepu cum]ncep to\i oamenii care n-au nimic, adic[f[cu ce f[cu de=agonisi o vi\elu= =i o trimise la p[=une]n izlazul satului.

C[ci a=a se facea averea.

P[scînd, vi\elu=a se face vi\ea, vi\eaua se face junc[, junca se face vac[, vaca fat[, iar vaca cu vi\elul o vinzi ca din pre\ul ei s[cumperi =apte vi\elu=e =i s[le trimi\i =i pe ele la p[=une]n izlazul satului.

De ce e oare izlazul izlaz, dac[nu pentru ca s[-l pasc[vi\elu=e oamenii?

P[=tea dar vi\elu=a lui P[cal[, p[=tea, =i cu cît mai mult p[=tea, cu atîta mai vîrtos cre=tea,]ncît nu era]n tot satul vi\ea care s-o]ntreac[, iar cînd ajunsese =i ea vi\ea, nici juncile nu se puteau po-trivi cu ea.

— M[i! ziceau vecinele lui P[cal[, ce lucru s[mai fie =i]sta? vi\eaua asta le]ntrece pe toate! Ce-i va fi dînd oare s[m[nînce? Ce soi o fi de cre=te a=a de frumos?

Nu era nici soiul vreun soi deosebit, nici hrana mai de-a c[tarea; vi\eaua era]ns[vi\eaua lui P[cal[, iar P[cal[ ]=i c[uta de treab[, n-avea vreme s-o mai p[zeasc[=i s[nu rup[cîteodat[=i din hol-dele oamenilor.

Ajungând juninc[, vițeaua lui P[cal[se f[cu st[pân[pe]ntregul hotar. Umbla =i ea cum umblase =i st[pânul ei mai nainte de a se fi astâmp[rat, =i unde n-o c[utai, acolo d[deai de ea, mai prin lanul de grâu, mai prin porumbi=te, mai =tie bunul Dumnezeu pe unde.

Iar[P[cal[li se plângea oamenilor c[prea i s-a f[cut r[zlea\ juninca =i c[are treab[=i nu poate umbla dup[ea.

Nu-i vorb[, oamenii s-ar fi plâns =i ei, dar nu mai aveau cui s[i se plâng[când P[cal[li lua pe dinainte =i li se plângea de te prindea mila de el.

Când v[zur[dar c[juninca lui P[cal[ ]n curând are s[fie vac[, oamenii se puser[pe gânduri. +tiau ei cum au s[urmeze lucrurile mai departe. Vedeau parc[cele =apte vițelu=e cum se fac vițele, juninci, cum ajung]n cele din urm[vaci =i ele, =i cum le vinde P[cal[=i pe ele =i se]ntoarce de la târg cu o spuz[de vițelu=e, toate fl[mânde, toate pornite din fire s[se fac[vițele, juninci =i vaci]n cele din urm[.

— M[i! strigar[ei, [sta ne m[nânc[=i urechile din cap cu vițelu=a lui, ne seac[, ne face]ntregul hotar b[t[tur[.

Dar ce puteau s[-i fac[lui P[cal[? El nu era de vin[=i avea treab[, nu putea s[-i piard[vara umblând dup[coada juninței.

Se sf[țuir[dar]ntre dân=ii =i iar se sf[țuir[, se tot sf[țuir[, pân[ce n-ajunser[a se dumeri c[toat[carnea pe care a pus-o vițelu=a ca s[se fac[vițea =i din vițea juninc[e carne adunat[din nutre\ul de pe hotarul lor, adic[dup[toat[dreptatea carne din care ar fi fost s[fie a lor =i numai pielea e a lui P[cal[, fiindc[pielea avuse juninca =i când venise ca vițelu=[ ]n sat.

Dumeri\i odat[astfel, t[iar[juninca, li luar[carnea =i o mânca[r[, iar[pielea o aruncar[peste gard]n curtea lui P[cal[.

Nu-i vorb[, a fost cam scurt[socoteala aceasta, dar]n satul lui P[cal[multe se]ntâmpl[.

P[cal[, de! ce s[fac[!...

Dac[ar fi voit, ar fi g[sit el ac pentru jocul s[tenilor; el]ns[nu voia. Avea tragere de inim[penru oamenii din satul lui. Nu! pe

oamenii din satul lui nu putea el s[-i] ncurce, cum ar fi]ncurcat a bun[oar[pe oamenii din satul lui Tândal[.

]ntinse dar pielea s[se usuce, iar dup[ce se usc[, o lu[ ]n vâr[de b[\ ]i plec[cu ea la târg, ca s-o vând[.

A=a ajunse P[cal[iar pe drumuri.

Se duse =i tot se duse mereu, de diminea\] pân[la prânz =i de la prânz pân[seara. Când era pe]nserate, el se opri]ntr-un sat de la marginea drumului =i se uit[ ]mprejurul s[u, ca s[-i] g[seasc[vreo cas[la care s[mâie, vreo v[duv[ori vreo femeie al c[rei b[rbat nu-i acas[.

Nu poate, c[— Doamne fere-te! — ce, dar P[cal[, ca om umblat prin lume, =tia c[sunt fricoase femeile, li se ur[=te a=a singure, =i sunt bucuroase de oaspe\i, numai ca s[=tie c[e peste noapte picior de om la casa lor.

=i g[si P[cal[chiar mai la marginea satului o femeie, al c[reia b[rbat se dusesese la p[dure s[aduc[lemne. Nu-i vorb[, muiera]i spunea mereu c[teac[, c[pung[, c[nu-i este b[rbatul acas[, c[ce va zice lumea; P[cal[\inea =i el s[r[mân[a=a]ntr-un unghi al casei,]ntr-un =opron,]n pridvor, unde o fi, numai ca s[nu fie casa pustie. N-avea biata muier]ncotro, trebuia s[-l primeasc[, dar]i =i spuse s[se culce =i s[doarm[, c-o fi ostenit de drum, s[rmanul de el!

“Ce-o s[mai fie =i asta?!” gr[i P[cal[.

El =tia c[muierile sunt =i vorb[re\,e, =i doritoare de a le =ti toate câte sunt]n cer =i pe p[mânt, iar muiera aceasta nici nu-i povestea nimic, nici nu-l]ntreba de unde vine, cum a umblat, ce-a mai f[cut, ce mai =tie... Aici trebuia dar s[fie ceva la mijloc, =i P[cal[,]n loc de a adormi, tr[gea când cu ochiul drept, când cu cel stâng, ca s[vad[cele ce se petrec]n cas[=i]mprejurul casei.

Nici nu se]nser[bine, =i muiera]ncepu s[fiarb[, s[frig[, s[coac[, s[g[teasc[fel de fel de mânc[ri, =i pl[cinte, =i un purcel fript, =i o coast[op[rit[cu varz[c[lit[. =i apoi rachiuri, =i apoi vinuri. Osp[\, nu alta!

N-ar fi fost P[cal[om p[\it dac[n-ar fi =tiut c[toate aceste nu pentru b[rbatul ei le f[cea muiera cea harnic[, fiindc[mai era =i ea g[tit[ca de nunt[.

Nici nu le f[cea pentru b[rbatul ei, ci pentru vornicul satului, pe care-l a=tepta nevasta cum]=i a=teapt[fetele mari pe\itorii, ie=ind mereu]n u=[ ]=i]n porti\[, ca s[vad[dac[vine, dac[nu mai vine, dac[ ]ntârzie, dac[sose=te.

Nu care cumva s[cread[cineva c[Doamne fere=te ce!... Nu! ci fiindc[vornicul era cel mai de frunte om din sat]=i nu putea s[-l pri-measc[la casa ei ca pe ori=icine, iar peste zi vornicul, om cu multe treburi, nu putuse s[vie, ci le f[cea cîntea acum, mai pe sear[.

Alt nimic nu era la mijloc, Doamne fere=te!

Era gata nevasta cu toate: purcelul era frumos]=i rumen de-\i poc-ne-a =oricul]n din\i, costi\ele erau op[rite, varza era c[lit[, pl[cintele abureau, rachiul era a=ezat pe mas[, vinul st[tea]n ap[rece, nu mai lipsea decât dumnealui vornicul. Numai vornicul lipsea, când deo-dat[— s[te miri, nu alta! — se]ntoarse b[rbatul. I se frînsese, s[rmanul de el, o osie]n drum,]=i nu-i r[m[sese decât s[se]ntoarc[, s[pun[alt[osie la car]=i s[plece mâine din nou la p[dure.

Muierea bun[ ]=i credincioas[ ]=i cunoa=te b[rbatul dup[mers, din tu=ite]=i str[nuturi, ba chiar]=i din pocnetul biciului, iar nevasta la care]=i luase P[cal[conac era]=i ea muiere bun[ ]=i credincioas[. Ea]=i cunoscuse b[rbatul din scâr\âitul roatelor de la car, iar scâr\âitul roatelor se auzea de departe, destul de departe pentru ca o muiere harnic[precum era dînsa s[-i rînduiasc[treburile.

Ea lu[purcelul cel frumos]=i rumen]=i-l ascunse iute dup[cuptor, lu[pl[cinta]=i o puse iute-iute pe cuptor, lu[costi\ele cu varz[c[lit[ ]=i le vâr]]n cuptor, mai vâr] tot iute-iute]=i rachiul sub perina de la c[p[tâiul patului, iar vinul sub pat,]=i pe când carul cu boii intrar[ ]n curte, toate erau]n cea mai bun[rînduial[.

Nu poate c[Doamne fere=te ce!... dar de! tot era mai bine s[nu afle b[rbatul.

V[zîndu-se acas[, b[rbatul, ca tot omul p[guba=,]ncepu s[se plîng[, nevasta, ca toat[muierea bun[ ]=i credincioas[,]l mîngâia cu vorbe bune, iar P[cal[, ca tot omul cumsecade, ie=]=i el din unghiul

lui, ca s[-i spun[st[pânului de cas[c[e =i el aici, s[-i cear[iertare c[a]ndr[znit =i s[-l mai roage =i pe el de conac.

— F[muiere, gr[i b[rbatul dup[ce se mai]nc[lzi]n cuibul lui, mie mi-e foame; n-ai tu ceva de mâncare?

De! ce s[-i faci? omul fl[mânze=te la drum. Nu-i vorb[, mai era]n traist[merindea pe care o luase la drum; dar acas[la el omul nu m[nânc[bucuros merindea cu care se]ntoarce din drum.

— Vai, s[raca de mine! r[spunse nevasta, dar de unde s[am? Eram s[te a=tept mâine. O s[-i fac]ns[o m[m[ligu\ bun[, ca s-o m[nânci cu o z[mu\ de usturoi.

— M[m[ligu\ s[fie! gr[i b[rbatul.

Când e fl[mând, omul se bucur[=i de m[m[ligu\.

Om umblat prin lume, P[cal[=tia c[o s[-l poftesc[=i pe el la cin[, ca s[mai steie de vorb[, =i nici c[-i p[rea r[u lui P[cal[, fiindc[tot drume\ era =i el, tot fl[mând — ca ori=ice om sosit din drum.

+i cum st[teau de vorb[ ]n vreme ce nevasta g[tea m[m[ligu\, P[cal[, care nu era cap sec, se gândea mereu cum s[fac[el ca s[nu m[nânce m[m[lig[, ci purcel fript, frumos =i rumen de-î pocne=te =oricul]n din\i, costîe cu varz[c[lit[=i pl[cinte de cele bune; cum ar face ca s[bea o gur[de rachiu =i s[guste m[car o dat[din vinul cel vechi.

El se]ncrunt[o dat[=i trase cam pe furî cu b[\ul]n piele.

+i las[pe P[cal[, c[nu e nici el de ieri, de alalt[ieri! Sim\ise o dat[mirosul, =i grija lui mai departe...

Ca om drume[,]i]inea b[\ul la]ndemân[, iar pielea cea de ju-ninc[, marfa lui, toat[averea lui,]i era la picioare.

B[rbatul se cam mira c[ce va fi având cu pielea, dar nu zise nimic. Al lui era b[\ul, a lui era pielea; treaba lui era ce f[cea cu ele.

Peste câțva timp P[cal[iar trase una cu b[\ul, ba mai se =i r[sti la piele:

—]ine-î gura, sluto!

B[rbatul iar t[cu.

P[cal[dete de a treia oar[, =i acum se r[sti =i mai r[u.

— Ce ai cu pielea aceea?]ntreb[omul nostru.

P[cal[mai dete din um[r, mai se codi, mai se rug[de iertare c[nu poate s[spun[.

— Apoi, gr[i el cam cu anevoie]n cele din urm[, piele-ar fi de piele, dar, a=a cum o vezi, nu e piele, ci proroc, care =tie toate cele ne=tiute =i vrea mereu s[spun[lucruri de nespus.

— +i ce vrea s[spun[?]ntreb[mirat b[rbatul.

— Uite! gr[i P[cal[, =i puse urechea la piele. Mare minune! Zice s[cau\i la c[p[tâul patului, c-o s[g[se=ti rachiu.

B[rbatul c[ut[=i g[si.

— Mare minune! Cine l-o fi pus oare?

— E tain[!... r[spunse P[cal[, asta nu se poate =ti.

— +i ce mai zice prorocul?

— S[cau\i dup[cuptor, c[vei g[si un purcel fript, zise P[cal[, dup[ce puse iar urechea la piele.

— Auzi dumneata lucru ciudat! Ce mai zice prorocul?

— Caut[sub pat, c[g[se=ti vinul.

Astfel]nainte — pân[ce nu ie=ir[la iveal[costi\ele =i pl[cintele,]ncât numai de-un drag s[te ui\i la masa]nc[rcat[=i s[te a=ezi la ea.

Se mira b[rbatul, se mira mai vârtos nevasta, s-ar fi mirat satul]ntreg, dac[ar fi fost de fa\[, numai P[cal[nu se mira, fiindc[el]=i cuno=tea marfa =i =tia de ce e bun[.

— Apoi de! zicea el mereu, [sta-i proroc, nu fleac, =i=î scoate =i cârti\ă din fundul p[mântului!

Va fi fost ori nu a=a, destul c[P[cal[s-a s[turat ca un pa=[turcesc,]ncât abia-l mai \ineau curelele.

— Bun[treab[prorocul [sta! gr[i b[rbatul nevastei dup[ce se s[tur[=i el. Nu cumva \i-e de vânzare?

— Doamne fere=te!]i r[spunse P[cal[. Cum a= putea eu s[vând un lucru ca acesta? Se poate?!

— Dar dac[\i-a= da un pre\ bun?

— Auzi vorb[! pre\ bun? Un proroc ca [sta e lucru nepre\uit.

Doritor cum era de a se hr[ni bine =i de a =ti totdeauna cele ce se petrec]n casa lui, omul nostru]l apuc[pe P[cal[la târg.]i dete la]nceput o pung[de galbeni, apoi dou[, apoi trei, =i a=a mereu]nainte, pân[la =apte pungi, bani frumo=i chiar =i pentru un om mai bogat decât P[cal[.

— Fiindc[v[d =i v[d c[\ii cu orice pre\ s[cumperi prorocul, gr[i P[cal[muiat, o s[-\i fac dup[dorin[, dar nu pentru bani, ci fiindc[m-ai primit la cas[, m-ai poftit la mas[=i mi-ai zis o vorb[bun[. Noroc s[ai de ea!

A=a gr[i P[cal[, =i-i dete pielea cea de juninc[, pentru ca s[ieie cele =apte pungi de galbeni — mul\i bani chiar =i pentru un om mai bogat decât P[cal[.

+i nu era pe lumea aceasta om mai fericit decât b[rbatul nevastei, fiindc[putea de aici]nainte s[=tie toate cele ce se petrec]n casa lui =i s[se mai =i hr[neasc[bine.

Iar P[cal[, dup[ce=-i vându pielea =i puse bine banii, se culc[s[doarm[, c[avea drum lung pân[acas[ ]n satul lui.

Ziua urm[toare]i lu[P[cal[r[mas bun =i plec[iar acas[.

+i cum mergea pe drum =i cum se sim\ea a=a]nc[rcat de bani, cum nu mai fusese niciodat[ ]n via\a lui,]i puse tare =i cu adev[rat de gând c[de aici]nainte nu mai vâ=c[nici la dreapta, nici la stânga, ci merge drept]nainte, nu mai umbl[cu minciuna, nu mai caut[s[trag[folos din partea altora — nu! nu! nu! —, ci se face om ca to\i oamenii care vor s[aib[obrazul curat, se astâmp[r[, se pune]n rând cu fruntea satului.

Numai dac[n-ar fi fost la mijloc muierea cea harnic[!

Ea, s[rmana, nu mai avea astâmp[r, =i parc[i se surpa casa]n cap când se gândea c[prorocul a r[mas]n paza ei. Nu poate c[Doamne fere-te ce! dar muierile sunt fricoase =i nu prea se simt bine când se afl[aproape de ni-te lucruri cum era pielea lui P[cal[.

Ea f[cu dar ce f[cu, =i=i trimise b[rbatul iar la p[dure, apoi, dup[ce r[mase ea singur[, puse, ca muiere harnic[ce era, furca]n brâu =i porni]n urma lui P[cal[=i gr[bi =i alerg[ca s[-l ajung[=i s[-l]ntrebe

ce are s[fac[=i cum s[dreag[, ca s[fac[din piele piele ca toate pieile =i s[-i ieie darul prorociei?

P[cal[, de! ce s[fac[=i el?! De pagub[se fere=te omul, dar de câ=tig niciodat[; mai lu[=i de la femeie =apte pungi =i ji spuse c[n-are decât s[op[reasc[pielea cu ap[de izvor strecurat[prin o sit[deas[, =i-i urm[calea ca =i când nimic nu i s-ar fi întâmplat.

— Acum z[u c[m[fac om a=ezat, încât o s[ajung chiar vornic]n satul meu! gr[i el dup[ce sosi acas[.

Se =i f[cu.

] =i zidi, Doamne, o cas[frumoas[de nu mai era]n tot satul cas[ca a lui, — colea, cu pridvor a=ezat pe stâlpi =i cu cerdac mare, —] =i cump[r] p[mânturi, car cu patru boi, cal de c[l]rit, vac[cu lapte, oi de pr[sil];]n sfâr=it, toate câte se cuvin la casa unui om cu dare de mân[, toate erau la casa lui P[cal[.

+i nu era]n sat om mai a=ezat decât P[cal[.

Numai oamenii din satul lui dac[n-ar fi fost tocmai a=a de pro=ti cum erau!

V[zând cum zide=te P[cal[, cum cump[r], iar cump[r] =i tot cump[r], cum d[mereu f[r] s[ieie, vecinele]ncepur[s[=opteasc[ ]ntre dânselle =i s[tenii deter[cu socoteal[c[va fi având mul[i bani P[cal[=i c[banii ace=tia ji va fi g[sit undeva, ji va fi c[p]tat ori ji va fi luat de la cineva. Destul c[voiau s[=tie de unde are P[cal[banii.

— M[i P[cal[,]l]ntreb[dar unul dintre oameni, dar tu de unde ai atâta spurc[ciune de ban, de tot dai =i nu mai sfâr=e=ti?

P[cal[=eedea]n cerdacul casei cu pipa]n gur[=i privea la carul cel cu patru boi care intra]n curtea cea larg[=i plin[.

— De unde am atâta ban? r[spunse el. De unde, p[catele mele, a= putea s[am dac[nu din pre[ul mo=iei pe care am vândut-o?

— Ce mo=ie, m[i P[cal[, c[tu n-ai avut mo=ie?!

— Apoi vorb[?! Dar pielea jinincei a cui a fost, m[i?! N-a fost a mea? Asta mi-a fost toat[averea: am vândut-o =i am luat bani ca s[-mi fac alt[avere]n locul ei.

— Atâ[ia bani pentru o piele de juninc[?

— M[i, dar greu mai e=ti la cap! gr[i acum P[cal[, care \inea s[nu mai umble cu minciuna. Nu]n\elegi tu c[juninca aceea era juninc[de pr[sil[? Dac[o mai \ineam, f[ta, =i vi\elul cre=tea, =i el se f[cea vac[, =i aveam dou[vaci, =i dou[vaci f[tau doi vi\ei, =i se f[cea patru vaci, iar din patru vaci se fac opt, din opt =asesprezece =i cu timpul o]ntreag[ciread[de vite. A=a se face socoteala c\nd mergi la t\rg =i =tii cum s[-\i vinzi marfa. O avere]ntreag[nu se vinde numai iac-a=a!

Omul dete din cap =i deter[din cap =i se puser[pe g\nduri to\i oamenii din satul lui P[cal[.

Aveau =i ei vi\ele de pr[sil[. De ce adic[numai P[cal[s[-=i v\nd[pielea cu pre\? de ce s[fie ei mai pro=ti dec\at d\nsul? de ce s[deie ei o avere]ntreag[pentru un pre\ de nimic?

Se puser[dar degrab',]=i t[iar[cu to\ii junincile de pr[sil[, m\ncar[c\at putur[din carnea lor, iar pieile le duser[la t\rg, s[le v\nd[=i ei cum a v\ndut P[cal[pe a lui.

Numai c[nu se nimere=te totdeauna =i nu =tiu to\i oamenii s[-=i v\nd[marfa ca P[cal[.

Degeaba spuneau ei c[pielea e piele de juninc[de pr[sil[, c[ci nimeni nu voia s[le deie pre\ul la care r\vneau, =i s-au]ntors ca vai de ei acas[.

Vai de ei! dar vai =i de P[cal[!

C\nd se v[zur[=i cu pagub[, =i cu batjocur[, oamenii se adunar[iar[=i, se sf[tuir[=i tot se sf[tuir[ ]ntre d\n=ii, c[ce s[fac[=i ce s[dreag[ca s[scape de P[cal[, fiindc[nu mai r[m\nea nici o]ndoial[c[-i va pr[p]di pe to\i dac[va mai r[m\nea cu zile.

— O s[-=i deie foc la cas[, ca s[ne d[m =i noi la ale noastre, gr[i unul dintre cei mai prev[z]tori.

— O s[-=i fr\ng[vreun picior, ca s[ne fr\ngem =i noi pe ale noastre, gr[i altul.

— O s[sar[ ]n f\nt\an[, ca s[s[rim cu to\ii dup[el! strigar[cu to\ii.

Nu mai r[m\nea nici o]ndoial[c[trebuiau s[scape de el, dac[nu voiau s[piar[cu to\ii ca vai de ei.

Dar cum s[scape? Asta era vorba.

S[-i taie boii, =i vaca, =i oile, =i calul de c[l[rit, s[-i deie foc la cas[=i s[-l goneasc[din sat. Asta s-at fi putut. Dar cine putea s[=tie dac[nu se va mai]ntoarce?

Trebuia s[-i sting[lumina vie\ii: numai a=a erau sc[pa\i, cu adev[rat sc[pa\i de el.

Luar[dar hot[rârea s[-l omoare pe P[cal[; fiind,]ns[, c[nu voiau s[fac[nici v[rsare de sânge, nici moarte de om chiar cu mâna lor, se sf[tuir[din nou]ntre dân=ii =i dup[mult sfat au chibzuit s[-l arunce]n Dun[re, unde va fi apa mai adânc[, pentru ca nici neam de neam-lui s[nu mai poat[ie=i la lumina zilei.

+i dac[tot ar sc[pa P[cal[chiar =i din fundul Dun[rii?

Asta era! +i dac[tot ar sc[pa?! Ce era atunci?!

Nu mai r[mânea nici o]ndoial[c[trebuia s[fac[ce vor face ca P[cal[s[nu poat[sc[pa, dar deloc s[nu poat[sc[pa.

Se puser[dar din nou =i se sf[tuir[, =i dup[mult[sf[tuire mai chibzuir[s[-l bage pe P[cal[ ]ntr-un sac, s[strâng[bine gura sacului =i s[lege sacul cu P[cal[cu tot de o piatr[de moar[, pentru ca piatra de moar[, rotund[cum este, s[mearg[de-a dura pâ[n[la fundul Dun[rii =i s[duc[=i sacul cu P[cal[.

]n\elegându-se astfel ei, to\i oamenii din satul lui P[cal[, cu mic, cu mare, cum erau, luar[sacul, luar[sfoara pentru gura sacului, luar[funia, ca s[lege sacul de piatr[, luar[cea mai mare din pietrele de moar[pe care le putur[g[si cale de trei zile de jur-]mprejur =i pornir[cu mic, cu mare, cum erau, asupra casei lui P[cal[, ca s[-l ia, s[-l ridice, s[-l duc[=i s[nu se opreasc[cu el decât]n fundul Dun[rii.

P[cal[=eeda cu pipa]n gur[ ]n cerdacul casei =i se uita la carul cel cu patru boi, care intra]n curtea lui cea larg[=i plin[, — =eeda P[cal[cu pipa]n gur[=i se uita, — când se pomeni cu satul]ntreg, mic =i mare, de nu-i mai]nc[pea curtea cea larg[a lui.

Ce s[fac[, s[rmanul de el, ce s[fac[?!

Nu-i r[mânea decât s[se dea prins =i legat, dac[n-a putut s[r[mân[pe unde fusese mai]nainte, ci l-a pus p[catul s[se]ntoarc[

În satul lui, s[se fac[om a=ezat =i s[nu mai umble cu minciuna. Dar o via[are omul =i o moarte.

— Mi-a fost, se vede, rându[it, gr[i P[cal[, s[mor în satul meu ca om de treab[.

C[ci mai de treab[de cum era nu se putea face P[cal[; asta o sim[ea.

Îi p[rea cu toate aceste cam r[u c[trebuia s[moar[tocmai acum, când avea =i el casa lui, masa lui, carul lui cu patru boi, curtea lui larg[, =i ar fi voit P[cal[s[scape dac[se poate f[r[minciun[, c[ci era hot[rât odat[s[nu umble cu minciuni, dar nu se putea, fiindc[oamenii erau neîndura[i =i vicleni.

Se l[sa dar P[cal[, se l[sa, fiindc[n-avea încotro, s[-l vâre ca pe un motan în sac, s[-l ia pe sus =i s[-l duc[la pierzare.

El în frunte, piatra de moar[dup[el, fruntea satului în urm[=i satul întreg, cu mic, cu mare, mai în coad[, ie=ir[din curtea cea larg[, trecur[prin sat =i o luar[peste câmpul nisipos drept spre Dun[rea cea mare =i adânc[.

— Sta[i, m[i, strig[cel mai cu socoteal[dintre oamenii din satul lui P[cal[.

Se oprir[în loc cu to[i, cu mic, cu mare, cum erau.

— Am uitat un lucru, gr[i omul cel cu socoteal[.

— Ce-am uitat? Întrebar[ceilal[i.

— Pr[jina, ca s[c[ut[m fundul Dun[rii.

— A=a-i, ziser[oamenii din satul lui P[cal[, am uitat pr[jina, ca s[c[ut[m fundul Dun[rii.

Îl aveau acum pe P[cal[: cum puteau ei s[-l arunce f[r[ca s[=tie unde-l arunc[?

Se întoarser[dar iar în sat, c[utar[cea mai lung[dintre toate pr[jinile =i numai apoi îl duser[pe P[cal[la Dun[re, — pr[jina în frunte, sacul cu P[cal[, piatra de moar[, fruntea satului =i apoi satul întreg, cu mic, cu mare, cum erau.

— Sta[i, m[i! strig[iar omul cel cu socoteal[.

Iar se oprir[cu to[i.

— S[-l leg[m de piatra de moar[, ca s[nu fug[,]n vreme ce noi c[ut[m cu pr[jina fundul Dun[rii!

— S[-l leg[m, strigar[cu to\ii, ca s[nu fug[!

]l legar[dar pe P[cal[de piatra cea mare, apoi plecar[ca s[caute cu pr[jina, unde e mai afund[Dun[rea, ca acolo s[-l arunce.

Cel mai cu socoteal[dintre oamenii din satul lui P[cal[lu[el]nsu=i pr[jina, dete o dat[cu ea]n valuri, o izbi cât nu mai putu]n jos, dar nu atinse cu ea fundul.

— Aici, zise el, Dun[rea nu are fund, trebuie s[c[ut[m alt loc.

— A=a e, strigar[cu to\ii, trebuie s[c[ut[m alt loc, unde are Dun[rea fund.

Nici c[se putea altfel. Vorba era ca piatra de moar[s[mearg[de-a dura =i s[se opreasc[tocmai]n fundul Dun[rii: unde se oprea piatra dac[Dun[rea nu avea fund?

Pornir[dar cu to\ii ca s[caute fundul Dun[rii, pentru ca nu cumva s[-l arunce la loc nepotrivit =i s[-l scape acum, dup[ce]l aveau prins =i legat.

Ei trebuiau s[=tie unde are s[se opreasc[piatra cu sacul =i cu P[cal[cel din sac.

Iar P[cal[, vai de capul lui, r[mase]n sac, legat de piatra cea de moar[, cea mai mare pe care oamenii din satul lui o putuser[g[si cale de trei zile de jur-]mprejur.

— Sta\i! strig[omul cel cu socoteal[.

Iar se oprir[cu to\ii.

Ce era la mijloc?

Ca oameni chibzui\i, trebuiau s[fie cu mare b[gare de seam[=i s[cerceteze bine mai nainte de a-l arunca pe P[cal[ ]n Dun[re.

Unde s[-l arunce? Mai la deal, de unde vine apa, ori mai la vale, unde se duce?

Unii d[deau cu socoteal[c[mai la deal e mai mult[ap[, fiindc[de acolo vine apa =i n-ar veni dac[n-ar fi destul[.

Al\ii]ns[erau de p[rere c[la vale e mai mult[, fiindc[acolo se strânge apa, care vine de la deal, =i dac[l-ar arunca la deal, cum vine

apa =i tot vine, se scurge =i tot se scurge, s-ar pomeni c[P[cal[r[mâne pe uscat, iese din sac =i vai de capul lor!

Se adunar[dar cu to\ii de se sf[tuir[ca nu cumva s[fac[vreo prostie, =i dup[mult[sf[tuire se]n\eleser[s[caute locul cât mai deval, pentru ca toat[apa s[se strâng[ ]n capul lui P[cal[.

Pe când oamenii din satul lui P[cal[umblau s[caute fundul Dun[rîi cu pr[jina cea lung[, iat[c[vine un jelepar de vite, care ducea o ciread[de o mie de boi la târg, =i cum mergea jeleparul de-a lungul malului, d[de sacul cu P[cal[=i se mir[, cum s-ar mira tot omul când ar vedea]n calea lui asemenea lucru.

— Dar tu, m[i,]ntreb[jeleparul, cum ai intrat]n sac =i ce cau\i]n el?

— N-am intrat, r[spunse P[cal[, ci m-au vârât al\ii]n el.

— +i de ce te-au vârât?

— Ca s[m[arunce]n Dun[re.

— +i de ce s[te arunce?

— Iac[— p[catele mele! — r[spunse P[cal[, fiindc[vor s[m[fac[vornic =i eu nu vreau s[primesc...

— +i de ce nu vrei, m[i?

— Apoi de! zise P[cal[. Fiindc[nu e satul de a-i fi vornic.

— +i de ce nu e?

— Fiindc[are neveste multe, =i b[rba\ii pleac[cu to\ii la lucru, de nu se mai]ntorc cu s[pt[mânile, =i vornicul r[mâne el singur cu nevestele.

— +i de ce nu vrei s[r[mâi cu nevestele?

— Fiindc[sunt multe =i toate tinere =i sprintene ca furnicile =i nu pot s[le st[pânesc.

Când auzi asemenea vorbe, jeleparul se mir[prea mult, fiindc[el bucuros ar fi fost vornic]ntr-un sat ca satul lui P[cal[.

— M[i, dar prost mai e-ti tu, m[i! gr[i el. Un om mai cu minte ar primi cu amândou[mâinile.

— Un om mai cu minte e mai cuminte =i poate când nu poate prostul,]i r[spunse P[cal[. Haid'! dac[te sim\i destoinic, intr[ ]n sac

=i, când vei vedea c[voiesc s[te arunce]n Dun[re, spune-le c[prime=ti s[le fii vornic.

— +i ei m[vor primi oare pe mine?

— Mai ales!]i r[spunse P[cal[. Cu amândou[mâinile!

Atât]i trebui jeleparului, care nu se temea de nevestele din satul lui P[cal[.

El dezleg[dar sacul, ca s[ias[P[cal[, apoi se vâr[el]nsu=i]n sac.

P[cal[r[sufl[o dat[u=or de tot, strânse gura sacului, o leg[bine, apoi p-aci]i fu drumul, nici c[se mai opri decât la cireada cea de boi, pe care o mân[acas[la el,]n curtea cea larg[, care putea s[-i]ncap[pe to[i.

Iar[jeleparul din sac râdea]n el când se gândea cum are s[-i]n=ele pe pro=tii din satul lui P[cal[, care nu =tiau, bie\ii de ei, c[nu mai e tot un prost ca dân=ii]n sac.

Râdea]ns[mai ales când sim\ea c[ei]l ridic[pe sus, ca s[-l duc[s[-l arunce]n Dun[re la locul pe care-l g[siser[mai bine]nfundat. Numai atunci când sim\i c[-i dau avânt ca s[-l arunce, abia atunci el strig[tare cât putu:

— Sta\i, m[!]

To\i se oprir[, cuprin=i de spaim[=i de mirare, fiindc[ ]n\legeau =i ei c[glasul care r[suna din sac nu era glasul lui P[cal[.

— L[sa\i-m[, gr[i jeleparul, c[primesc s[v[fiu vornic.

— Auzi vorb[! strig[cel mai cu socoteal[dintre oamenii din satul lui P[cal[, care era chiar el vornic]n sat,]-i preface glasul ca s[nu-l mai cunoa=tem, voie=te s[ne mai fie =i vornic, ba te pomene=ti c-o s[ne spun[c[el nu mai e P[cal[!

— Apoi c[nici nu sunt! r[spunse jeleparul.

Când auzir[vorba aceasta, oamenii se sup[rar[, mare minune cum se sup[rar[, fiindc[ ]l v[zuser[ei]n=i=i cu ochii lor când]l vârâser[ ]n sac =i ei]n=i=i cu mâinile lor legaser[gura sacului =i, sup[ra\i cum erau, n[v[lir[cu to\ii asupra lui,]l ridicar[cu piatr[cu tot =i — una! dou[! trei! bâldâbâc! —]l aruncar[ ]n Dun[re, ca nici neam din neamul lui s[nu mai poat[ie=i la lumin[.

+i, Doamne! cât se sim\eau de u=ura\i când v[zur[c[merge drept spre fundul Dun[rii, c[nu mai iese la iveal[=i c[apa curge mereu de la deal la vale =i se]ngr[m[de=te asupra lui.

Iar[P[cal[=edea]n cerdacul casei =i se uita la carul cel cu patru boi, care intra]n curtea lui cea larg[=i plin[de vite frumoase.

— Sta\i, m[i! strig[omul cel cu socoteal[. Sta\i! strig[ ]nc[o dat[.

— Ho, sta\i! strigar[to\i oamenii din satul lui P[cal[când le v[zur[ochii ceea ce mintea nu putea s[le]n\eleag[, =i se oprir[cu to\ii =i r[maser[ ]ncremeni\i]n loc.

— Dar tu, m[i, cum ai ajuns aici?]ntreb[vornicul satului.

— A=a-i, ziser[cu to\ii, cum ai ajuns tu aici?

— Mare lucru?! r[spunse P[cal[. Cum s[fi ajuns, dac[nu tot cum a\i ajuns =i voi, venind de acolo pân[aici?!...

— Dar tu e=ti mort, m[i? te-am aruncat]n Dun[re!

— A=! gr[i P[cal[. Apa Dun[rii e rece =i te face mai sprinten de cum ai fost.

— Mare minune! strigar[oamenii. Cu [sta nu e chip s-o sco\i la cap[t!]]l arunci legat de o piatr[de moar[ ]n Dun[re, =i se]ntoarce mai degrab[decât tine acas[!...

— Dar vitele cele multe =i frumoase de unde le ai?]ntrebar[ei.

— De unde s[le am, r[spunse P[cal[, dac[nu de acolo unde m-a\i l[sat voi?

— Dar cine \i le-a dat?

— Cine s[mi le dea? Le-am luat eu; ia omul cât poate =i ce nu poate lua mai las[=i pentru al\ii.

Atât le trebui oamenilor din satul lui P[cal[! A=a cum erau aduna\i la casa lui P[cal[, plecar[cu to\ii]napoi la Dun[re =i nu mai steter[la sfat, ci se aruncar[ca broa=tele — bâldâbâc! bâldâbâc! — care mai de care mai iute]n valuri, ca s[ia fiecare cât poate, iar nevestele lor r[maser[pe \[rmure, a=teptându=fi fiecare b[rbatul cu turma de vite.

Era, se]n\elege, =i popa]ntre dân=ii, =i fiindc[popii sunt mai la-comi decât al\i oameni, el se repezi mai tare decât ceilal\i =i s[ri unde era mai afund[apa, dar potcapul tot]i r[mase pe deasupra.

Preoteasa, care st[tea pe \[rmure, lacom[=i ea, v[z[nd potcapul, credea c[n-are popa destul[v[rtute ca s[se cufunde, =i c[vor lua al[ii toate vitele mai]nainte de a fi ajuns =i el la fund.

— Mai la fund, p[rinte! striga dar, mai la fund! c[acolo sunt cele coarne=e!

A =i intrat popa c[at de afund, dar nici nu s-a mai]ntors nici el, cum nu s-au mai]ntors nici ceilal[i.

A=a a r[mas P[cal[cel mai harnic, cel mai de treab[, cel mai vrednic om]n satul lui, fiindc[, de! era numai el singur cu nevestele.

Cine o =tie mai departe, mai departe are s-o spun[.

SPAIMA ZMEILOR

A fost odat[ce-au fost; a fost un om =i-o femeie, b[rbat =i muiere, oameni de treab[, el bun =i ea cuminte,]ncât li se dusesese vestea c[tr[iesc bine =i to[i se bucurau când treceau pe la casa lor. Niciodat[el nu zicea ba când ea zicea da, dar nici ea nu ie=ea din voile lui, =i de aceea era lini=te la casa lor =i toate le ie=eau bine =i cu spor.

Aveau]ns[=i oamenii ace=tia o mare =i nesecat[mâhnire-n sufletele lor: nu le f[cuse Dumnezeu parte de copii, =i f[r[de copii via\a, mai ales cea bun[, n-are nici un rost. S[fi avut fie m[car numai unul, ca s[aib[de cine s[poarte grij[=i cu ce-=i bate capul, c[ci a=a numai ei amândoi]=i n[deau zilele]n sec =i nu se alegeau cu nimic din ele.

D[deau dar slujbe pe la toate bisericile, miluiau to[i s[racii =i toate v[duvele =i se rugau]n toate zilele lui Dumnezeu: "D[-ne, Doamne, =i nou[un copil, unul singur, cât de mic, numai copil s[fie!"]

Dumnezeu]ns[nu se opre=te la vorbele omului, ci-i vede =i gândurile ascunse.

— M[i Petre,]i zise dar]ntr-una din zile lui Sf. Petre. Oamenii ace=tia sunt adev[rat[pacoste pe capul meu. Mi s-a]n[crit cu ei!

— De ce, sfinte Doamne?]ntreb[portarul raiului.

— Nu vezi, r[spunse Tat[l Ceresc, c[sunt nes[\io=i?! Tot le-am dat, =i nu se mai mul\umesc. S[n[tate au, rânduial[, pace =i bun[ ]n\elegere la casa lor au, cu toat[lumea se n[r]vesc, iar acum le mai trebuie =i copii.

— D[-le, Doamne, ca s[scapi de ei, gr[i Sf. Petre, care pune totdeauna câte o vorb[bun[pentru muritorii ce vin cu vreo rug[ciune la tronul ceresc, c[ci, de! tot muritor a fost =i el odat[=i =tia ce sunt nevoile omene=ti.

— P[cat c[stai de-atât timp la poarta raiului!]ntâmpin[Dumnezeu. Tocmai dac[le dau nu mai scap, c[ci gândul lor cu unul se]ncepe, iar dup[el urmeaz[ceilal\i. Când are apoi omul copii, pu\ine mai cere pentru sine, dar nu mai sfâr=e-te cerând câte de toate pentru ei.

— Miluie-te-i, Doamne, st[rui iar Petrea, c[din plin dai, =i ori-icât vei fi dând, nu \i se istovesc comorile.

A=a vorb[i-a pl[cut lui Dumnezeu.

S-a rev[rsat dar]ndurarea Domnului asupra celor doi oameni =i a-nceput muierea s[aib[copii, — curat ca-n poveste, — pasul =i copilul,]ncât li s-a umplut deodată casa de copii.

+i to\i erau m[run\i, care de care mai mic decât cellalt, mai sfredelu=, mai guraliv, mai dr[cos =i — asta s[nu uit[m — mai mânc[cios =i mai hapsân.

— Ao! zise femeia, care se b[l[b[nea cu ei. {=tia-mi scot sufletul =i-mi m[nânc[=i urechile. Cine m-a pus s[m[tot milogesc?! Se vede c[Dumnezeu m-a]n\eles anapoda =i mi-a dat pentru fiecare milogeală câte unul.

Omul]ns[st[tea =i nu se mai s[tura s[se uite la ei, c-a=a-i pl[ceau lui, neastâmp[ra\i, hârjone\i =i mânc[cio=i — adev[ra\i prichindei.

— Sari, omule,]i zise-n cele din urm[femeia. Nu sta gur[c[scat[! Nu vezi c[azi-mâine n-o s[-\i mai r[mâie nici cenu=[-n vatr[?!

— Las[, c[d[Dumnezeu! r[spunse el. C[doar[nu ai t[i sunt, ci ai lui, c[f[ptur[omeneasc[sunt, =i dac[-\i d[dreg[toria de p[rinte, te =i ajut[s-o por\i.

—]i-o fi dând, dac[mi=ti =i tu! r[spunse ea, =i de aici]nainte nu mai era pace-n casa lor. El una, ea alta, el da, ea ba, mereu se ciond[neau ca ni=te de=uchea\i, pân[ce el, nemaiputând s[rabde gura nevastei, =i-a luat lumea-n cap =i-a plecat s[strâng[cumva, de unde, ceva pentru spuza lui de copii.

A tot umblat el a=a din om]n om f[r[de nici o c[rare, dar degeaba vorbea despre copiii lui.

“Mare lucru! zicea unul. Parc[copii nu mai au =i al\ii?!”

“De ce \i i-ai f[cut, dac[nu e=ti volnic s[-i \ii?” zicea altul.

Degeaba spunea c[nu el i-a f[cut, ci Dumnezeu i-a rânduie, c[oamenii a=a ceva nu vor s[ ]n\leag[.

“]n lumea asta n-o s[fac eu nici o treab[, zise dar,]i trecu pe cellalt t[râm.

Aici a intrat]ntr-un codru des]i tot s-a dus — a=a ducându-se — pân[ce a dat de o cas[cu multe marafeturi.

Aici era cuibul zmeilor.

N-a g[sit acas[decât pe Mama Zmeilor.

Cine n-o =tie cum e?

Ru=ine-ar fi s[zici c[n-ai umblat prin lumea aceea]i n-o cuno=ti.

— Bun[ziua, mam[,]i zise el.

Ea dete ursuz[din cap.

— Dar tu cine e=ti]i ce cau[i p-aici?]l]ntreb[zgrip\uroaica.

— Eu? r[spunse el ca un om cu socoteal[. Eu sunt tata lor]i caut vreo slujb[.

— Tata lor?!]=i zise Mama Zmeilor.

+tia, biata de ea, c[e-n lume Mama P[durii, e Mama Ielelor, sunt fel de fel de mame, dar tat[nu mai pomenise,]i se sim[i r[u smerit[când se v[zu, a=a deodat[,]n fa\ta tat[lui lor — cine or fi ei, aceia.

Mai de voie bun[, mai de fric[,]l lu[dar pe om slug[pe un an, anul, cum se =tie, de trei zile, iar simbria — ziua]i g[leata cu galbeni, dac-o fi s[-i poat[ ]mplini anul.

Om s[fii,]ns[, ca s[ ]mpline=ti un an]n slujba zmeilor.

— Uite,]i zise zmeoaica cea b[trân[celui mai de dai-Doamne dintre feciorii ei, s[v[strânge[i toate puterile, c[ne-a venit tata lor,]i mare urgie o s[ne-ajung[dac[n-o scoatem la cap[t cu unu ca el.

— Las' pe mine, mam[, r[spunse zmeul, c[-i vin eu de hac. Nu degeaba m-ai f[cut zmeu!

Iar[el? Ce nu face omul de dragul copiilor s[i?!

Ziua]ntâi zmeoaica l-a trimis s[aduc[ap[ ]ntr-un burduf de bivol, dar bivol, colea, cum sunt cei din lumea zmeilor.

El, biet, abia putea s[duc[burduful gol]n spinare: de unde ar fi fost]n stare s[-l aduc[plin?!

“De!]=i zise. V[d eu c[nici]n lumea asta nu po\i s-o duci cu adev[rul. Ia s-o mai pornim =i spre minciun[.]”

Sosit la pu\ul care era departe-n vale, el]=i scoase costorul de la brâu =i]ncepu s[r[ac[ie cu el]mprejurul pu\ului, =i-a r[ac[it mereu =i-a-ndelete p[an[ce i s-a f[cut zgrip\uroaicei lehamite de at[ta a=teptare =i a trimis pe cel mai cu forfoi dintre feciorii ei ca s[vad[ce face sluga de nu mai vine cu apa.

— Dar tu, m[i, ce faci aici?]ntreb[zmeul.

— Uite, r[spunse omul r[ac[[nd]nainte. Ce s[mai pierd vremea sco\[nd ap[din pu[, ca s-o bag]n burduf =i apoi iar s-o scot dup[ce voi fi sosit cu ea acas[? Am s[iau pu\ul a=a cum e]n spinare =i-l duc]n deal.

— Ba s[nu te pun[p[catele s[faci a=a, r[spunse zmeul speriat, c[pu\ul [sta e f[cut de bunicul bunicului, =i-aici e rostul lui s[fie.

— Ferit-a Sf[ntul! gr[i omul. Am s[-l iau =i s[-l duc =i s[-l urc]n podul casei. C[nd ai nevoie de ap[,]i tragi o gaur[la fund, =i curge de te saturei.

— Vai de mine! strig[zmeul, dar ne-neac[pe to\i!

— Nu, st[rui omul, a=a se face la noi! Cu flecule\le de aceste cum e burduful vostru noi nu ne-ncurc[m.

Ba c[da, c[nu,]n cele din urm[s-au]nvoit ca zmeul s[mai dea o g[leat[de galbeni pe deasupra =i s[aib[voia de a sc[pa pu\ul duc[nd el burduful plin]n spinare.

— Auzi, mam[,]i zise apoi zgrip\uroaicei, seara, dup[ce omul adormise, era s[ne ia pu\ul =i s[-l aduc[-n podul casei!

Pe zfrip\uroaic[o trecur[fiorii.

Ziua a doua l-au trimis la p[dure ca s[aduc[lemne, a=a, copaci]ntregi, smul=i din r[d[cin[=i du=i]n spinare cu craci cu tot — cum se face-n lumea zmeilor.

Ie=i]n p[dure, omul]ncepu s[se scarpine-n cre=tetul capului.

Neam din neamul lui nu mai scosese copaci din r[d[cin[.

El]ncepu s-adune curp[n de prin p[dure =i s[lege cu el copacii unul de altul.

— Dar tu ce ai de gând s[faci?]ntreb[zmeul, care dup[cele petrecute]n ziua trecut[numai la bine nu se mai a=tepta!

— S[vezi,]i r[spunse omul, m-am gândit s[nu-mi mai pierd timpul smulgând copacii unul câte unul, c[nu sunt buruieni ori d-alde cânep[:]i leg unui de al\ii =i iau p[durea]ntreag[=i-o duc acas[.

Zmeul se sperie acum =i mai r[u, =i iar unul una, altul alta, pân[ce se]nvoir[ca s[mai dea zmeul o g[leat[de galbeni, iar]n schimb s[poat[duce el copacii]n spinare =i p[durea s[r[mâie la locul ei, cum o l[saser[tatul =i bunicul lui.

Seara o trecur[pe zgrip\uroaic[=i mai reci fiori.

A sosit,]n sfâr=it, =i ziua a treia, care e totdeauna cea mai grea, =i-acum omul nostru]nc[prin crepetul zorilor a-nceput s[se scarpine]n cre=tetul capului =i s[mai suspine din când]n când.

— Acum, gr[i cel mai \an\o= dintre zmei, s[ne m[sur[m puterile]n buzdugane.

— S[le m[sur[m, r[spunse omul cu o]ndr[zneal[de-ai fi crezut c[via\a lui toat[=i-a petrecut-o aruncând buzdugane.

Erau afar[pe prisp[dou[sprezece buzdugane, care de care mai mare =i mai greu.

El le lu[pe rând, de la cel mai mic, pe care numai gâfâind putea s[-l ridice, pân[la cel mai mare.

— Juc[rele de copii, zise el. Mai mare n-ave\i?

— Nu! r[spunse zmeul pus r[u de tot pe gânduri. {sta a r[mas de la un str[mo= al meu, =i numai pu\ini dintre noi pot s[arunce cu el.

— Ei, dac[n-ave\i altul, haid' =i cu [sta! gr[i omul. Ia-l =i s[ie=im]n câmp.

Dup[ce ie=ir[la câmp, zmeul arunc[buzduganul de se duse pân[-n al treilea cer =i a=teptar[peste jum[tate de ceas pân[ce c[zu =i intr[ ]n p[mânt de-un stat de om.

— Carevas[zic[, atâta e treaba pe care e=ti]n stare s-o faci?]i zise omul. Ad[buzduganul! ad[ug[apoi scuipând]n palme =i suflecându-se.

El n-arunc[ ]ns[buzduganul, ba nici nu-l ridic[m[car de la p[mânt, ci r[mase cu picioarele]n\epenite-n p[mânt =i cu ochii]int[la cer.

— Ce stai?]l]ntreb[zmeul. Arunc[!

— Stai, bre, s[-mi treac[luna din cale,]i r[spunse omul. Vrei s-o pat cu buzduganul str[mo=ului t[u cum am p[ ]it cu barda bunicului, pe care am aruncat-o]n lun[=acolo a =i r[mas?... Uit[-te bine, c-o vezi, dar n-o s[mai pui mâna pe ea!

Zmeul se uit[ ]n lun[=i, v[zând]n adev[r ceva ce seam[n[a bard[,]ncepu s[tremure ca frunza de plop.

— Nu cumva s[-mi pr[p[de=ti buzduganul, c[atâta mo=tenire mai avem =i noi din vremile cele bune, gr[i dânsul.

— S[n-ai team[,]l molcomi omul, c[bag de seam[. De ce adic[zic eu c[nu-l arunc pân[ce nu-mi trece luna din cale?! De! s-ar putea, ce-i drept, s[cad[-n lun[când se]ntoarce. De asta nu r[spund!

— +tii ce? Haid' s[ne-n\elegem, se milogi zmeul. Nu mai arunca =i-]i mai dau o g[leat[de galbeni.

— Ce p[cate?! se r[sti omul. Pu\ul nu m-ai l[sat s[-l duc; p[durea a r[mas la locul ei; vrei acuma ca nici buzduganul s[nu-l mai arunc pe plac?! Nu se poate! Haid'! d[-te la o parte! ad[ug[, =i se plec[spre buzdugan, ca s[-l ridice.

— }i dau dou[g[le]i! strig[zmeul, =i s[ri la el ca s[-l opreasc[.

— Ei! de mila m[-tii, care e femeie de treab[, o s[te iert!]i zise omul =i nu mai st[rui.

Putea el s[se mul\umeasc[=i cu =apte g[le]i de galbeni, care tot erau ceva pentru un pârlit ca dânsul.

Zmeoaica cea b[trân[, aflând c[el =i-a aruncat barda-n lun[=i era s[arunce =i buzduganul, s-a ascuns]n fundul pivni]ei =i-a stat acolo bocindu-se ca vai de ea. Acum vedea dânsa ce stârpituri a n[scut =i ce pocitanii a crescut la sânul ei.

Iar leaota de zmei s-a adunat =i s-a sf[tuit, ca s[vad[ce-i de f[cut ca s[scape pe mama lor de spaima]n care a b[ ]gat-o tata lor.

Mai erau apoi =i cele =apte g[le]i de galbeni, pe care erau lega]i s[

le dea, =i zmeii nu sunt doar oameni, ca s[nu se \in[de vorb[=i s[ling[unde au scuiptat, ci trebuiau s[le dea.

Ori=cât b[net vor fi având]ns[zmeii]n vistieria lor, =apte g[le\i de galbeni nu sunt nici pentru ei numai iac-a=a, o pi=c[tur[, ca s[zici c[nu-\i pas[.

Dup[mult[cioroboreal[s-au]n\eles dar]ntre dân=ii ca peste noapte, când doarme, s[mearg[unul dintre dân=ii =i s[-i toace cu buzduganul]n cap ca nici "hâc!" s[nu mai zic[.

Omul]ns[, trecut acum prin multe, a tras cu urechea, =i cuminte, cum se f[cuse, a luat troaca de la porci =i-a pus-o]n locul lui]n pat, iar[el s-a pitit frumu=el sub pat =i-a-nceput s[sfor[ie din greu.

Când zmeii au auzit sfor[itura, s-a dus cel mai cu n[dejde dintre dân=ii =i-a dat o dat[cu buzduganul, iar omul a gemut, a mai dat zmeul o dat[, =i omul a suspinat din greu. Iar când zmeul a dat de a treia oar[, omul a t[cut chitic, ca mor\ii.

Mare le-a fost dar spaima diminea\ a viitoare, când l-au v[zut]ntreg =i s[ ]n[tos.

— Dar tu?]i ziser[ei. Cum ai dormit ast[-noapte?

— Bine, r[spunse el. A=a-ntr-o vreme mi-e parc-am visat c[m-a pi=cat un purice-n frunte!

— Auzi, mam[! strigar[zmeii. L-a lovit cu buzduganul str[mo=ului, =i el zice c[-i ca =i când ar fi visat numai c[l-a pi=cat un purice.

S[nu dai =apte g[le\i ca s[scapi? Ba s[dai =i mai mult.

El a-nceput]ns[s[fac[nazuri, mai c[se simte bine aici, mai c[-i este ru=ine s[se-ntoarc[acas[cu numai =apte g[le\i, =i-o s[râd[=i copiii de el, mai c[vrea s[mai slujeasc[un an =i]nc[unul, ca s[se fac[trei.

— Pl[tii-l pe neslujite! strig[zmeoaica cea b[trân[, ca s[se coto-roseasc[de el.

— De, zise el, o s[v[fac dar pe plac,]ns[mie nu prea-mi =ade bine s[umblu cu sacii]n spinare. O s[plec dac[mi-i aduce\i voi.

I-au mai f[cut-o zmeii =i asta.

Mergea dar omul nostru cu pa=i m[run\ei]nainte, cu c[ciula pe-o ureche =i jucându-i be\iga=ul]ntre degete, iar zmeii duceau sacii de galbeni gâfâind]n urma lui.

Toate ca toate]ns[, dar treaba s-a-ngro=at când au ajuns acas[.

Copiii aceia, a=a cum i-a l[sat Dumnezeu, v[zându-se f[r[de tat[, numai cu biata lor de mam[,]=i f[ceau de cap: unul se târa pe jos, altul se d[dea peste cap, iar altul se cobora-n pu\ ca s[caute cuiburi de vrabie, se urca-n copaci ori pe vârful casei, ca s[adune miere de prin trestii. Diavolii de ei se hârjoneau prin garduri cu câinii vecinilor, tr[geau pisicile de coad[, ca s[le miorl[ie, furau ou[le de prin cuibarele g[înilor, sfâ=iau c[m[=i =i cear=afuri, ca s[=-i fac[coad[de zmeu, câte =i câte nu mai f[ceau,]ncât b[gaser[spaima-n sat, — s[le vie bie\ilor de oameni s[-i ia lumea-n cap, =i nu alta!

Iar[Dumnezeu =edeana scaunul lui =i râdea de-i tremura barba, c[-i plac =i lui r[ut\ile nevinovate.

— Ei, ce zici acum, Petre?]i zise portarului s[u. }i place? Vezi]n ce-ncurc[tur[m-ai b[gat cu st[ruin\ele tale?!

— O s[te descurci, Doamne, r[spunse Sf. Petre, c[e-ti mare =i]n\elept.

Nu =tia sfântul c[vine tata copiilor cu ce vine, c[ci numai Dumnezeu el singur le =tie toate.

Când a sim\it spuza de copii c[se apropie tata lor, au dat iuru= prin sat, au adunat toate cu\itele =i toate furculi\ele =i, luându-i fiecare câte un cu\it =i câte o furculi\[, le-au ie=it]n cale =i, frecând cu\itul =i furculi\, au]nceput s[strige:

— A= mânca carne de zmeu! a= mânca carne de zmeu!... Zmeii, când au v[zut a=a ceva, au aruncat sacii =i-au tulit-o la fug[, de nici cu ogarii nu i-ai fi putut prinde.

De aceea nu mai sunt azi zmei pe lume, ba li s-a pierdut =i urma,]ncât numai prin pove=ti mai d[m de ei.

RODUL TAINIC

A fost odat[un]mp[rat, =i-n curtea acelu] mp[rat se afla un pom atât de]nalt,]ncât nimeni nu era]n stare s[-i vad[vârful. Pomul acesta]nflore] =i d[dea rod]n fiecare an, dar nici]mp[ratul, nici curtenii lui, nici vreun alt om p[mântean n-a apucat s[vad[poam[din rodul acela. Era, se vede, pe acolo, prin]n[lîmile nestr[b[tute de ochiul omenesc, cineva care nu l[sa s[cad[nici o poam[pe p[mânt, ci le culegea toate la timpul potrivit.]mp[ratul]inea doar s[afle cum sunt poamele rodite de pomul acela, =i a dat de =tire]n toat[ ]mp[r[ia lui c[aceluia care se va fi urcat]n pomul acela =i va putea spune cum anume]i sunt poamele]i va da]n c[s]torie pe aceea dintre fetele sale pe care el]nsu=i =i-o va alege.

Au venit dar boieri de toate spi\ele, feciori de]mp[rat, pân[chiar =i fe\i-frumo=i, dar nici unul n-a fost]n stare s[se urce]n pom.

Era]ns[la curtea]mp[r[teasc[un fl[c[u]an\o=, =i acesta s-a l[udat mumei sale c[el are s[se urce, =i-a rugat-o pe aceasta s[se duc[la]mp[rat s[-i spun[c[el se urc[.

]mp[ratul nu credea a=a ceva =i l-a chemat pe Danciu la sine.

— N-o s[fii nici tu]n stare s[te urci, i-a zis, =i s[=tii c[, dac[nu te vei putea urca, dau porunc[s[-i taie capul.

Danciu s-a]nvait s[-i taie capul, dac[nu va fi]n stare s[se urce, =i a rugat pe]mp[ratul s[-i dea r[gaz de trei zile ca s[se gândeasc[, iar]n timpul acestor trei zile a pus pe un me=ter faur s[-i fac[c[\r[toare de fier, apoi s-a pus pe urcate.

S-a urcat omul =i iar s-a urcat timp de trei zile =i trei nop\i, =i deo-dat[a dat]n scoar\]a copacului de o gaur[prin care a intrat]n o colib[ ]n care a g[sit o bab[b[trân[, de tot b[trân[. El]i dete bine\ele cuvenite.

— Bun[seara, bunic[drag[!]i zise apoi.

— Bine c[mi-ai zis bunic[,]i r[spunse baba, c[ci altfel te-a= fi omorât]ntr-o clip[. Dar ce te aduce pe la noi, pui=orul mamei?

— Bunic[drag[, r[spunse el, n-ai putea s[-mi spui ce fel de rod are pomul acesta?

— Mai a=teapt[pu'intel pân[ce se va fi]ntors fiul meu, r[spunse ea, el va fi =tiut-o =i aceasta, c[ci sufl[=i]n cele mai mici g[uri.

Iar[dânsa era Mama Vânturilor.

Seara, dup[ce s-a]ntors, fiul ei a sim'it miros de om p[mântean.

— Simt boare de om, zise el mumei sale. Cine a venit =i]n ce treburi umbl[?

Ea]i spuse ce =i cum, toate din fir a p[r, precum le aflase de la Danciu.

— De, zise fiul ei, Vântul cel f[r[de astâmp[r, eu suflu, ce-i drept,]n toate g[urile, dar pân[acum tot n-am ajuns s[aflu ce fel de rod are pomul acesta.

A r[mas cu buzele umflate =i-a plecat mai departe.

Urcându-se pân[acolo, el a tocit o pereche de c[\r[toare. El lu[acuma alt[pereche.

Dup[ce s-a urcat]nc[trei zile, a dat de o alt[colib[=i-a intrat =i-n aceasta dând cuvenitele bine'e.

— Bun[seara, bunic[drag[!

+i baba aceasta]i dete acela=i r[spuns ca cea de mai nainte, apoi]l]ntreb[:

— De unde =i pân[unde?

El]i spuse c[umbl[s[afle care e rodul pomului.

— De!]i r[spunse ea. }mi pare r[u c[nu te pot dumeri. Mai a=teapt[ ]ns[s[vie fiul meu; el o s[\i-o poat[spune.

Baba i-a dat apoi s[m[nânce, c[ci era lihnit de foame, =i dup[aceea i-a f[cut culcu= s[doarm[.

Viind acas[fiul ei, care e Omul-din-lun[, a f[cut =i el]ntreb[rile pe care le f[cuse vântul. Ea]i spuse c[e om bun =i umbl[s[afle ce fel e rodul pomului.

— }mi pare foarte r[u, r[spunse el. Eu m[uit, ce-i drept, prin toate cr[p[turile, dar n-am ajuns s[aflu ce fel de rod are pomul acesta.

Diminea\, dup[ce Danciu se de=tept[din somn, baba i-a spus-o aceasta. Nu-i r[mâne dar lui Danciu decât s[-i ieie a treia pereche de c[\r[toare =i s[arunce jos pe cele tocite.

G[sindu-le pe acestea prin curte, slugile i le duser[ ]mp[ratului, care prin aceasta se]ncredin\ c[a ajuns tot departe.

“Te pomene=ti c[acela g[se=te]n cele din urm[rodul pomului, zise el]n gândul lui, eu]ns[tot n-am s[-i dau fata mea.”

Iar[Danciu se urc[tot mai departe, o zi, dou[zile =i dup[a treia zi iar dete de o colib[. G[si =i]n coliba aceasta o bab[ ]nc[mai b[trân[, Mama Soarelui; o p[\i]ns[=i cu aceasta tot ca =i cu celelalte dou[=i plec[mai departe.

A urcat acum, a urcat =i iar a urcat timp de trei zile — da,]nc[trei — f[r[ca s[i se fi tocit c[\r[toarele, =i tocmai]n seara zilei a =apteia s-a pomenit la poarta raiului.

Nu mai era acum tot ca mai nainte: la poarta aceea n-a g[sit adic[o bab[, ci un mo=neag b[trân, de tot b[trân.

— Ai obosit, nu-i a=a?]l]ntreb[mo=neagul.

— De! am cam obosit!]i r[spunse.

— Ei bine! gr[i mo=neagul, dac[e=ti obosit, sari ici]n locul meu =i mai odihne=te pân[ce m[voi fi]ntors eu.

Danciu se a=az[=i a=teapt[un ceas, dou[ceasuri, mult a a=teptat, dar mo=neagul nu s-a mai]ntors. El a]ncercat s[se ridice, dar n-a fost]n stare;]i era parc[-l b[tuser[cu cuie]n scaun.

Deodat[se pomeni fa\[-n fa\ cu o fat[de tot frumoas[, care, nici una, nici alta,]l]ntreb[dac[nu vrea s[intre vizitiu la Lia, Zâna Zânelor.

— Voi fi vrând eu,]i r[spunse Danciu, dar nu pot s[m[scol de aici.

— A=!]ntâmpin[fata cea frumoas[. Am s[te scol eu numaidecât. O s[-l aduc]napoi pe mo=neagul care a fost aici.

Ea s-a dus apoi fuga la Lia =i i-a spus c[mo=neagul nu mai e la slujba lui =i a l[sat]n locul s[u pe unul care ar fi gata s[intre vizitiu la ea, dar nu poate s[se ridice de acolo.

Lia se încruntă și-i porunci olacului să se ducă iute și să-l aducă pe moșneag la locul lui.

Olacul se puse pe drum și alergă o zi întreagă, de dimineață până seara, dar nu ajunsese la el. Mai alergă însă încă o zi, și pe înserate îl ajunsese, puse mâna pe el, îi trase o trântă bună, apoi îl luă în spinare și-l duse la Danciu, care se și sculă îndată ce ei sosir acolo.

Olacul îi mai trase moșneagului o trântă bună, îl așeză la locul lui, iar pe igan îl duse la zâna Lia, ca să-i fie vizitiu.

Lia avea doi cai de călărie, amândoi cu părul de aur.

— Dacă vrei să intri în slujba mea, îi zise lui Danciu, scaldă-te în putina aceasta.

Iganul nu mai stete pe gânduri, ci se dezbracă și sări în putină.

El s-a sculat timp de jumătate de ceas, apoi Lia i-a poruncit să iasă din putină. După ce a ieșit, ce să-l vadă ochii? Să stai și să te miri! El era frumos de nu-i mai puteai găsi pe fața părul mântului pereche.

Să vezi dar rușine ce era să pară ească împăratul acela care și-a pus de gând să nu-și dea iganului fata!

După ce el s-a îmbrăcat, iar a venit fata cea frumoasă și l-a dus la grajdul celor doi cai cu părul de aur.

— Iată, îi zise ea, aici în cămară de alături e o vază de aur; dă-le din el cailor în fiecare zi o dată câte o bană.

Iar s-a făcut apoi nevăzută, și prin cele cu desăvârșire minunate abia de aici înainte trece Danciu.

După ce și-a făcut slujba trei zile de-a rândul, a venit din nou fata cea frumoasă și i-a spus că Lia, Zâna Zânelor din împărăția Sorilor, are să-l aleagă bărbat pe acela care e în stare să o îngâne cându-le toate întocmai ca dânsa.

— Du-mă la ea! strigă Danciu stănd de bucurie. Am să o îngân ca și când aș fi întru toate ea însăși.

El a fost dus la stăpâna lui.

Pe înserate, Lia a poruncit să fie pus în iatacul ei un al doilea pat la o potrivă departare de al ei. Ea a început apoi să se dezbrace, și, dezbrăcându-se, ea avea așesprezece rochii, pe când Danciu n-avea

decât o pereche de î\ari. El =i-a sfâ=iat]ns[î\arii]n =asesprezece fâ=i
=i, când Lia punea pe scaunul ei o rochie, punea =i el pe al s[u o fâ=ie.
Dup[aceea a pus fâ=ie lâng[fâ=ie, ca s[le coase la loc, dar s[vede\i
minune! fâ=iile se \ineau una de alta,]ncât Lia, Zâna Zânelor, st[tea
cuprins[de uimire când l-a v[zut diminea\ a]mbr[cându-se tot ca ea.

Lia s-a dus apoi s[se pieptene.]iganul, de asemenea. Li se pu-
ser[dou[oglinzi, fiecare cu toate cele de nevoie pentru piept[nat, =i
au]nceput amândoi s[se pieptene. Când Lia]=i tr[gea o dat[cu piep-
tenul prin p[r, Danciu tr[gea =i el prin al s[u. Ea a tras de =asesprezece
ori, el de asemenea.]iganul avea =i el p[r lung, =i dup[ce s-au
piept[nat, alt[minune: fa\ a lui era tot atât de frumoas[ca a Liei.

Când se uit[deci la el, Lia nu mai =tia ce s[fac[de bucurie, l-a
chemat la ea =i l-a s[rutat — cum mireasa]=i s[rut[mirele.

S-a f[cut apoi o nunt[mare, =i dup[nunt[Lia l-a trimis la
vân[toare pe Danciu, care nu mai era acum \igan ca to\i \iganii, ci
f[t-frumos deopotriv[cu ori=icare fecior de]mp[rat.

Mai nainte de plecare ea]i dete o oglind[=i-i zise:

— Când vrei s[=tii ce fac, uit[-te]n oglinda aceasta, c[m[vezi
]n ea.

Luându-=i apoi “ziua bun[“ unul de la altul, el plec[la vân[toare.

N-a f[cut]ns[decât vreo câteva sute de pa=i, =i s-a pomenit cu
olacul care alerga spre el ca s[-i spun[c[Lia]i trimite vorb[s[cru\ e
vânatul =i s[nu]mpu=te decât doi iepuri.

Mergând mai departe, =i tot mai departe, a z[rît o p[dure cu co-
paci de aur, iar]n p[dure alergau o turm[de animale cu p[r de aur
]n care nu era]ns[nici un iepure. Dup[ce a mai trecut prin p[durea
aceea, i-a trecut prin fa\ alt[turm[, dar nici]n aceasta nu era nici
un iepure. Iar a mers apoi, pân[ce a dat de a treia turm[;]n aceasta
era]ns[un singur iepure. +i-a]ncordat]ntâi arcul =i una, dou[, trei!
l-a =i culcat la p[mânt.

El]ns[doi iepuri avea s[-i duc[Liei. A mers dar]nainte, ca s[mai
culce la p[mânt]nc[unul.

Mergând a=a, la]nceput de drum, apoi pe potec[=i]n cele din urm[pe potecu\e, el s-a r[t[cit de nu mai =tia]ncotro s[apuce.

El scoase deci oglinda =i se uit[ ]n ea. A =i v[zut pe Lia, care]i f[cu semn s[apuce la dreapta.

S-a dus dar, =i mereu s-a dus — un ceas, dou[, trei ceasuri, timp de patru ceasuri s-a tot dus f[r[ca s[poposeasc[, =i iat[c[a z[rit o]ntreag[turm[de iepuri.

El r[mase nedumerit.

Un iepure mai avea s[culce la p[mânt, unul singur. Iepurii erau]ns[gr[mad[, tot unul lâng[altul, =i el, nefiind vân[tor bun, se temea c[, tr[gând]n el, va omor] deodat[mai mul\i.

A a=teptat dar =i iar a a=teptat, pân[ce =i-a pierdut r[bdarea, =i a tras,]ncât a culcat la p[mânt trei iepuri.

]i p[rea r[u c[n-a putut s[se \in[de vorba scumpei sale so\ii, dar nu i-a r[mas decât s[se]ntoarc[acas[. Peste pu\in i se ivi]n cale o matahal[de om, un adev[rat uria=.

— Nu \i-e ru=ine obrazului c[ai]mpu=cat doi dintre iepurii mei?!]i zise omul acela, care era st[pânul mo=iei pe care r[t[cise Danciu.

Nu era adic[al Liei decât unul dintre cei trei iepuri.

— Haid' s[ne m[sur[m puterile! urm[dar st[pânul celorlal\i doi, care mai era nec[jit =i pentru c[ar fi voit ca Lia pe el s[=i-l aleag[de so\.

Danciu]ncepu s[tremure de fric[. De! nu se sim\ea el destul om pentru ca s[se-ncumete a= i m[sura puterile cu asemenea matahal[. El puse deci mâna pe arc =i-l]ncord[. Cellalt fu =i el gata s[trag[, dar era prea târziu, c[ci Danciu]l =i culc[la p[mânt.

El se]ntoarse apoi acas[.

Lia r[mase cuprins[de spaim[când]l v[zu aducând patru iepuri.

— Vai de mine! strig[dânsa. De ce ai omorât =i pe ceilal\i doi iepuri?! Dac[afl[st[pânul lor, te omoar[-ntr-o clip[.

— Grija aceasta s[n-o mai ai! r[spunse \iganul, treaba aceasta am regulat-o eu cu dânsul. A= avea]ns[s[te-ntreb ceva, dac[vrei s[-mi dai r[spuns.

— S-ar putea oare s[nu-î dau? gr[i dânsa. Nu avem, a=a credem, noi doi nici o tain[unul pentru altul.

— Spune-mi, te rog, ce fel de rod are pomul acesta, îi zise dar Danciu.

— Atâta e tot ceea ce vrei s[m[-ntrebi? r[spunse Lia. De ce oare n-a= fi având s[îi-o spun aceasta?! Am s[-î dau, dac[e vorba, chiar s[m[nânci din poamele acelea câte pofte=ti.

Ea chem[apoi degrab[pe una din slugile ei =i-i porunci s[aduc[zece poame de ale acelui pom.

Sluga s-a urcat]n pom. Pomul]ns[avea trei feluri de poame: mere de aur, pere de aur =i prune de aur. Servitorul nu =tia din care s[ieie patru, c[ci luând din fiecare câte trei, erau numai nou[. El chibzui]n cele din urm[s[ieie patru prune, c[ci prunele erau mai mici decât merele. A=a a =i f[cut, =i le-a adus Liei, care i le-a dat so\ului s[u.

— Am o mic[daraver[pe p[mânt, gr[i acesta.

— Dac[e a=a, r[spunse Lia, po\i s[te cobori numaidecât.

Ea porunci apoi s[i se fac[iute un leag[n care se las[pân[la p[mânt, =i-l a=ez[pe so\ul s[u]n leag[nul acela. Cât gânde=ti cu gândul, Danciu =i ajuns la p[mânt cu poamele pe care le avea]n buzunar =i i le duse]mp[ratului.

Nu voise]mp[ratul s[-i deie fata sa, dar i-o dete acum, când]l v[zu atât de frumos. Nu voia]ns[fata de]mp[rat s[=i-l ieie de b[rbat, c[ci se temea ca nu cumva el iar s[se fac[cum fusese mai nainte.

Danciu o-n=f[c[ ]ns[, o lu[pe sus =i-o duse la muma sa, pe care o pofti apoi s[vie cu el =i-o duse la pomul cel]nalt.

Sosit aici, el strig[“una”, =i fu jos leag[nul]n care se a=ezar[to\i trei: el, mama sa =i fata de]mp[rat. Iar num[r[apoi “una” =i el fu sus.

— N-ai vrut s[m[iube=ti, nu te iubesc nici eu!]i zise acum fetei de]mp[rat, =i-i dete brânci ca s[cad[pe p[mânt.

Ea a tot c[zut trei zile =i trei nop\i de-a rândul, iar dup[ce a ajuns la p[mânt, s-a f[cut mi=-f[r[mi=, de n-a mai r[mas de ea]ntreg decât capul, pe care una dintre slugi l-a dus la]mp[ratul.

— Doamne sfinte! se tângui]mp[ratul, cine m-a pus s[nu i-o dau de bun[voie pe fata mea?

Când]mp[ratul se tânguia]n felul acesta, se ivi deodat[-n fa\ a lui \iganul, care se c[ia =i el de fapta ce s[vâr=ise]ntr-o clip[de sup[rare.

— Ai fi acum gata s[mi-o dai de bun[voie pe fiic[-ta?

— Nu numai c[\i-a= da-o de bun[voie, r[spunse]mp[ratul, dar \i-a= mai da pe deasupra =i jum[tate din]mp[r\ia mea dac[ar fi]n via\ fiic[-mea.

Danciu se duse la mum[-sa =i-i spuse ce-a zis]mp[ratul.

— S[vezi un lucru, gr[i aceasta, eu am s[-\i dau o cutioar[ ]n care e un praf fermecat. Dac[vei pres[ra praful acela pe fa\ a moartei, aceasta va]nvia =i trupul se va]ntrema chiar mai =i mai de cum a fost.

Danciu a alergat fuga la]mp[rat, a cerut capul moartei =i a pres[rat pe el praful, cum zisese mum[-sa. Cât dai]n palme, trupul fetei s-a]ntremat, crescând bucat[lâng[bucat[, =i ea]ncepu s[vorbeasc[.]mp[ratul i-ar fi dat-o acum bucuroș, dar acesta nu voia s-o primeasc[.

— S[tr[ie=ti]n bun[fericire cu fiic[-ta,]i zise el]mp[ratului, c[ci eu am g[sit alt[so\ie.

El chem[apoi pe mum[-sa, cu care se duse la pom, se urc[-n leag[n =i se-n[\ar[ ]ntr-o clip[la Lia, Zâna Zânelor din |ara Sorilor, care i-a primit cu mult[bucurie. El a zidit apoi pentru mum[-sa un palat frumos =i i-a zis:

— Dac[\i se va fi f[cut dor de mine, trimite-mi vorb[prin o slug[, =i-ntr-o clip[vom fi eu =i so\ia mea la tine.

El s-a dus apoi acas[, unde s-a f[cut nunt[mare. Lia voia s[-l poftesc[=i pe]mp[ratul, dar \iganul nu s-a]nvoit s[stea la mas[cu cel ce umblase cu gândul de a-l]n=ela. Au poftit deci la nunt[=oarecele, care s-a-ndopat.

Am fost =i eu la osp[\ =i-am pus mâna pe un ciolan, apoi am plecat l[sându-i]n fericire, care n-a mai]ncetat nici pâ[n[ast[zi, dac[nu vor fi murit cumva.

APRECIERI CRITICE

E înainte de toate un autor pe deplin s[n]tos în concep[ie; problemele psihologice pe care le pune sunt desemnate cu toată fine[ea unui cunosc[tor al naturii omene[ti; fiecare din chipurile care tr[iesc și se mi[c] în novelele sale e nu numai copiat de pe uli[ele împodobite cu arbori ale satului, nu seam[n] în exterior cu \[ranul român, în port și în vorb[, ci au fondul suflete[sc al poporului, gândesc și simt ca el...

Alecsandri numai e în genera[ia veche acela care și-au înscris din capul locului talentul s[u] individual cu geniul poporului românesc și de aceea el, împreună cu Negruzzi, Donici ș.a. e întemeietorul unei literaturi, nu copiate sau imitate după lord Byron și Lamartine, ci în adev[r] na[ionale. Tot această cale, care rezum[poporul nostru pentru a-l reda ca-ntr-o oglind[și însuși, o urmează și Slavici.

Mihai EMINESCU, “*Novele din popor*” de Ioan Slavici, în “*Timpu*l” an. VII, 28 martie 1882, nr. 69, p. 1—2.

Cine ar crede îns[, c[numai lucruri blânde, lini[ite, se întâlnesc în nuvelele dlui Slavici s-ar în[ela: din dragoste pentru îngrozitor, din dorin[ă de a fi exact — fie via[ă pe care o zugi[ve[te cât de crud[și nesimțatic[— ori de admira[ie pentru operele de asemenea natur[din literatura german[, autorul a scris și lucruri înfior[toare — *O via[ă pierdută*, *Moara cu noroc* — și lucruri cuprinz[toare de multe dureri: *Vecinii*. Ce poate fi mai teribil decât s[m]d[ul Lic[, asasinul f[r] patim[, iste[, cump[ăt[și prudent. Ce împrejur[ri mai însp[imânt[toare decât acele pe care le descrie nuvela, cu atâtea omoruri, cu dragostea-i sângerat[, cu sinuciderea fantastic de barbar[a eroului, cu toată atmosfera de groază[, în care se petrece ac[țiunea? Un altul s-ar fi m[rginit la momentele mari care explic[pe celelalte și le-ar fi prezentat pe acestea din urmă în povestire. Autorul nu lucrează a=a. Spaima lui Lic[în biseric[, unde și-a c[utat ad[post de vreme rea și de urmărire, neînchipuitele chinuri ale lui Ghi[, care se vede sosit *prea* târziu, când iremediabilul s-a întâmplat, sunt analizate cu tot atâtea aten[ie, tot atât de aproape ca și cele mai puțin însemnate din mi[c]rile suflete[ti ale eroilor. <...> Lic[e cel mai viu din toate figurile nuvelei, cel mai bine prezentat și cel mai inteligibil, cu oarecare nedumeriri la început, datorite poate obiceiurilor cu totul

speciale, pe care le descrie autorul, nu suntem nic[ieri opri\i]n loc, pentru a-i]n\elege caracterul. Aceasta poate fiindc[el apare mai rar =i se schimb[mai pu\in. Cu totul altfel stau celelalte personaje de c[petenie: Ana =i Ghi\]. Dup[ce s-a m\ntuit povestea, atunci =i numai atunci, chipul celui din urm[se desface]nainte de noastr[: e omul slab din fire =i sentimental, legat de dragostea pentru bani =i dragostea pentru femeie. Lic[a pus m\na pe el de la]nceput =i, oric\at l-ar ur], pentru sclavia]n care-l]ne,]nt\i, pentru necinstea, pe care i-o d[, apoi, pentru r[pirea femeii, la urm[, Ghi\] nu va putea]nvinge pe omul calculat, st[p\an pe sine, f[r] inim[.]n noul]ns[nic[ieri autorul nu insist[asupra unei situa\ii decisive, care s[fixeze existen\a sentimentelor sale sau s[arate schimbarea lor, pe c\nd ne d[cu prisosin\] momente ne]nsemn[toare. Purtarea cu Ana r[m\ne]nnegurat[de la un cap[t la altul, ca =i purtarea Anei fa\ cu d\nsul. Aceasta l-a p[r]sit pentru Lic[, fiindc[acela e om tare, fiindc[Ghi\]]i pare amestecat]n t\lh[rii, fiindc[U\l a o face s[-l team[, dar niciodat[nu p[trundem pe deplin]n sentimentele sale, care se desfac necomplete =i fragmentar, din situa\ii r[u alese.

Nicolae IORGA, *Schi\le din literatura rom\ne*], vol. II, Ia=i, Editura Libr[riei Fra\ii +araga, 1894, p. 123.

Adev[ratul Slavici se g[se=te numai]n cele dou[volume de *Nuvel* cu care a debutat. Acolo e *Popa Tanda*, acolo e *Budulea Taichii*, acolo sunt *Scormon*, *O via\] pierdut* =i *Moara cu noroc*. Cine nu cunoa=te mai cu seam[aceast[din urm[nuvel[nu cunoa=te pe Slavici =i nu cunoa=te una din cele mai puternice crea\iuni ale literaturii rom\ne]n acest gen.

Ne-a delectat]n copil[rie cu *Budulea Taichii* =i cu *Popa Tanda* =i le-am recitat mai t\rziu, cu acea indulgen\] =i lips[de rezerve mintale cu care r[sfoim c[r]ile]mbibate de farmecul unor amintiri personale, deci cu aceea=i pl[cere. Dar aceste dou[nuvele, de care pomenesc predilect to\i criticii lui Slavici, nu mi se par totu=i cele mai izbutite crea\iuni ale lui. Genul]n care a excelat talentul lui Slavici este, f[r]]ndoial[, nuvela tragic[*Moara cu noroc*, care nu poate s[plac[at\ta]n copil[rie, recitat[de c\teva ori mai t\rziu, la intervale, cu toat[blazarea necru\]toare a unui spirit saturat de literaturism, las[aceea=i impresie puternic[. E povestirea unor fapte dramatice pe care autorul le plaseaz[cu vreo cincizeci de ani]n urm[,]n preajma unui or[=el din Ardeal,]ntr-un col\ de lume evocat cu o mare putere de sugestie. Caractere tari, de oameni primitivi, se ciocnesc violent]ntr-o atmosfer[tragic[impresionant[, zuger[vite viguros =i nuan\at]n acela=i timp, cu o p[trundere psihologic[surprinz[toare. Intriga e condus[cu aceea=i m[iestrie. Toate sunt fericit[ ]mbinate, — p\an[=i tonul sf]tos =i stilul cam greoi al scriitorului ardelean pare potrivit anume ca s[contribuie la impresia aceea de tragic, de trecut, de fapte]nt\mplante aieuea, de “via\l adev[rat[“ intens[.

Locurile =i personagiile \i r[mân pentru totdeauna \n minte. Drumul care urc[dealul dinspre Ineu, hanul acela izolat, frecventat de drume\i pitore=ti la anumite epoci ale anului =i la anume ceasuri ale zilei. Ghi\ hangiu\ =i so\ia lui Ana, Pintea c[prarul de jandarmi, fost tâlhar, S[il[boarul =i Buz[-Rupt[, =i mai cu seam[acel neuitat, cinic =i inteligent Lic[s[m[d[ul, personagiu unic \n literatura noastră, exemplar de om straniu, care te urm[re=te ca enigmaticul Svidrigailof din *Crim[=i pedeaps[*. *Moara cu noroc* nu-i numai o nuvel[bogat[, e \n acela=i timp un mic roman de moravuri, tot atât de interesant, — prin fondul de via\ local[pe care e proiectat[ac\iunea principal[, prin tipurile de al doilea plan sau abia \ntrez[rite, prin pitorescul lui special, — ca =i *Bordeenii* dlui Sadoveanu.

Slavici are meritul c[a inaugurat \n literatura noastră[nuvela realist[.

Gheorghe TOPÂRCEANU, *Ioan Slavici*, \n “Via\ româneasc[“, a. XVII, septembrie 1925, nr. 9, p. 446—447.

De-i Slavici este un scriitor clasat =i intrat \n literatur[, totu=i, sau mai bine totmai pentru aceasta, e bine s[ne aducem aminte de dânsul, ca =i de al\i \nainta=i ai genera\iunii de ast[zi, pentru ca, studiindu-l \n ceea ce are mai bun, s[avem curajul =i dreptul de a reduce unele din preten\iile prea timpurii ale triumf[torilor de ast[zi. +i, mai \ntâi, \n ce prive=te fundamentul sufletesc al expresiunii, egalitatea de intui\ie, sufletul scriitorului \ntrucât r[sfrânge personagiile =i ac\iunile lor — care dintre nuveli=tii ce se ridic[, fie acela Br[tescu-Voine=ti sau Sadoveanu, pot zice c[au un umor mai limpede, mai consistent, mai natural, mai cald =i p[trunz[tor decât Slavici \n *Popa Tanda* =i mai cu seam[\n *Budulea Taichii*? Iar \n ce prive=te puterea de pl[smuire, originalitatea plastic[, prin care un scriitor, dintr-un material cunoscut, creeaz[personaje noi, \n carne =i oase, — care dintre aceia=i scriitori au putut pl[smui o figur[atât de adânc[, puternic[=i de \ntreag[, ca aceea a lui Lic[S[m[d[ul din *Moara cu noroc*? sau un personagiu atât de complicat =i atât de profund omenesc ca acela al cârciumarului, sau un personagiu cu o \ves[tur[atât de delicat[=i complet[, \n desf[urarea ei, ca a cârcium[resei din aceea=i nuvel[. +i al doilea, care dintre ei a putut \nnoda o intrig[dramatic[mai \n stare s[pun[\n relief st[rile fundamentale suflete=ti ale personajilor a=a cum \ntâlnim \n aceea=i nuvel[?

M. DRAGOMIRESCU, “*Nuvela*” de *I. Slavici*, \n “Convorbiri critice”, an. II, 15 martie 1903, nr. 6, p. 250—251.

Moara cu noroc e o nuvel[solid[, cu subiect de roman. Marile cresc[torii de porci \n pusta ar[dan[=i moravurile s[lbaticie ale porcarilor au ceva din grandoarea istoriilor americane cu imense prerii =i cete de bisoni. <...>

Ca]n toate mediile pastorale, ordinea social[se separ[de civiliza\ia de stat =i se bazeaz[pe pacte proprii. S[m[d[ul Lic[este un ho\ =i un uciga=, acoperit de persoane tari, interesate s[aib[un om cu experien\]. Cârciumarul Ghi\ se aeaz[ ]n drumul porcarilor, unde se câ-tig[bani mul\i, =i se pune la mijloc]ntre ordinea juridic[a statului =i legisla\ia mutual[a ho\ilor. Drama lui complex[e analizat[magistral. Ghi\ vrea s[strâng[bani =i]n\elege s[nu se mai pun[r[u cu S[m[d[ul care-i cere complicitatea pân[la un punct =i-l amenin\ cu izgonirea din moara-cârcium[.]n acela=i timp ar voi s[r[mân[om cinstit =i se pune]n leg[tur[, f[r[complet[sinceritate, cu jandarmul Pintea. Moment tipic de duplicitate este acela al tr[d[rîi ho\ului. Cârciumarul schimbând mereu bancnotele de furat ale lui Lic[, le duce lui Pintea s[i le arate =i s[le prefac[ ]n m[run\i-, procurând autorit[\ilor dovada crimei, f[r[a m[rturisi c[jum[tate din suma schimbat[la jandarm o opre=te el drept plat[pentru oficiul de petrecere a bu-nurilor furate. Excesul de =iretenie pierde pe cârciumar.

George C[LINESCU, *Istoria literaturii române de la origini pân[ ]n prezent*, Bucure=ti, Funda\ia regal[pentru literatur[=i art[, 1941, p. 449—450.

Ioan Slavici introduce oralitatea popular[ ]n scrierile sale]nainte de Creang[.]n *Popa Tanda*, care apare]n 1874, prin urmare cu un an mai]nainte de *Soacra cu trei nurori*, prima povestire a lui Creang[, =i cu =apte ani mai devreme decât *Amintirile* aceluia=i,]ntâmpin[m formele orale =i zicerile tipice care alc[tuiesc pecetea stilistic[a povestitorului moldovean.

Ceea ce apare nou =i f[r[asem[nare]n epoca]nceputurilor lui este analiza psihologic[pe care Slavici o practic[ ]ntr-un limbaj abstract.

Rareori se ridic[Slavici peste cenu=iul acestui limbaj: “a da ajutor sufletesc celor r[t[cîi... tainicul]n\eles al chem[rîi... momentele grele” =i atâtea alte expresii din aceea=i categorie uzat[, câte se pot spicui]n paginile sale. Dar chiar cu aceste mijloace s[face izbute=te Slavici s[dea personagiilor lui o via\ interior[, surprins[ ]ntr-o adâncime care nu-l ispitise niciodat[pe Creang[. Povestitorul vede oamenii lui dinl[untru,]n sentimentele sau]n crizele lor morale, ba chiar]n procesele lor intelectuale.

Când]ns[moralistul =i logicianul prive=te la spectacolul lumii externe, pana sa devine mai pu\in ingenioas[. Descrieri ca acelea care a=tern nota\ii, precum: “nu e negur[; cerul e senin; vântul se mi=c[lene=]n r[coarea dimine\ii”, nu sunt ale unei imagina\ii]nzestrate. Scriitorul reintr[, a=adar,]n sine =i mi=carea aceasta este atribuit[personagiilor lui, pentru c[scriitorul o tr[ise adeseori el]nsu=i.

Imagina\ia lingvistic[a lui Slavici este deopotriv[cu fantazia lui vizual[. Pu\ine cuvinte]i stau la dispozi\ie, cu toate]mprumuturile pe care se]ntâmpl[a le face zicerilor populare.]n genere el evit[ ]ns[cuvântul particular. Nici provizia

de termeni ai regiunii în care copil[ri]se =i din care p[st]ra atâtea amintiri, nici în delectările oamenilor de pe-acolo nu în bog[esc] vocabularul lui. Claritatea fiind în[ta] pe care o urm[re]te mai adese, Slavici va în[trebu]n[ă] de preferin[ă] cuvântul general repetându-l ori de câte ori va fi nevoie, chiar în[un]trul acelora=i fraze, f[r] s[ ] se lase stânjenit de ucig[toarea] monotonie care rezult[ ].

Tudor VIANU, *Arta prozatorilor români*, Bucure=ti, Editura Contemporan[, 1941, p. 119—123.

Moara cu noroc e... prima nuvel[memorabil[construit[la noi cu elemente ale psihologiei abisale. Iar reu=ita ei paradoxal[decurge poate din faptul c[autorul — con=tiin[etic[pân[la rigiditate — a fost de ast[dat[el] nsu=i dominat de un inconformist demon al libert[=ii din adâncuri, eliberându-se prin scrierea nuvelei de propriile obsesii =i refu[ri din substructura lui sufleteasc[, proiectându-le în afar[sub forma sublimat[a artei. În sfâr=it, nuvela aceea arat[c[psihanaliza, bine în[eleas[, nu duce la o interpretare amoral[a faptului artistic — cum mai pot crede unii —, ci la eviden=ierea unei lec=ii =i terapeutici morale mai profunde decât aceea pe care o poate avea în vedere uneori autorul, oricât de bine inten=ionat ar fi. Catastrofele din *Moara cu noroc* demonstrează c[, ex-ceptându-l pe Pintea, protagoni=tii se pierd pentru c[nu ajung s[dea o în[trebuin=are fecund[tendin=elor de refulare, nu ajung s[=i pun[în acord sinele cu supraeul, cum se zice în termeni psihanalitici. =i nu ajung la aceasta pentru c[se cunosc precar pe sine. De =i-ar fi cunoscut mai temeinic “demonul” din adâncuri, nici n-ar fi trebuit s[recurg[la lunecoasele tehnici ale refu[rrii. (Aminti=ii-v[, în[tre altele, de fondul sufletesc profund supersti=ios al lui Lic[S[m[d[ul.) Lec=ia nuvelei se concentrează astfel, pân[la urm[, printr-un îndemn care nu e decât vechiul adagiu socratic “cunoa=te-te pe tine însu=i”, la care se asociaz[firesc un precept difuz al epocii Luminilor, potrivit c[ruia nimic nu e mai imoral decât ignoran=ă.

George MUNTEANU, *Slavici necunoscutul*, în “Gazeta literar[“, an. XV, 30 mai =i 6 iunie 1963, nr. 22—23.

Moara cu noroc cre=te firesc din complexul de credin=ă populare despre comori =i despre blestemele cu care au fost îngropate, aducând nenorocirea celor care nu aveau drept asupra lor. =i nu e o în[tâmplare faptul c[, în *Novelele* adunate în dou[volume, în anii 1892 =i 1896, *Moara cu noroc* e urmat[de lunga nuvel[*Comoara*, unde tema e aceea=i, numai c[str[mutarea ac=uiunii în Bucure=ti implic[o alt[mi=care psihic[eroului ei...

Ceea ce d[nuvelilor lui Slavici o pu=în obi=nuit[plin[tate] =i for=ă de via[este profunda cunoa=tere a sufletului omenesc în complexitatea lui =i în mi=c[rile lui contradictorii. Aceast[cunoa=tere func=ionează în modul cel mai firesc, dând

impresia c[Slavici]=i creeaz[personajele v[zându-le din l[untrul lor. Comportamentul lor nu e]ntotdeauna logic — adesea chiar dimpotriv[, mai ales]n ceea ce prive=te analiza sufletului feminin,]n care Slavici r[mâne un maestru, — dar aproape niciodat[,]n marile lui reu=ite artistice, nu d[impresia c[ar putea s[fie altul. Slavici se identific[cu personajele sale, fiind legat cu l[untrul lor, cu felul lor de a gândi =i de a sim\i, prin intime fire simpatetice. Iar acest fel de a gândi =i de a sim\i e rezultatul unei observa\ii =i medita\ii multiseculare asupra naturii umane. Slavici]nf[\i=eaz[cu mijloacele artistice ale scriitorului citadin, analitic, ceea ce poporul exprim[aforistic prin zic[torile =i proverbele sale...

Complexitatea sufleteasc[a lui Slavici, finul s[u instinct de detectare a zonelor obscure ale psihicului uman, l-au f[cut s[fie pe m[sura acestei dificile]ntreprinderi, de a]mbr[\i=a]n aceea=i viziune a lumii =i tragicul =i luminosul din lumea lui contemporan[. Iar]nalta =i niciodat[uitata lui con=tiin\] etic[a dat destinului eroilor s[ ]i acea aur[f[r] de care oamenii nu ar fi decât bie\i viermi striv\i sau ocoli\i de pasul unei fiin\e uria=e =i nev[zute pentru ei. S-a afirmat de multe ori c[e=ecurile lui Slavici — care sunt =i ele numeroase]n epica lui — s-ar datora imixtiunii eticului, voin\ei lui de a=i demonstra convingerile morale. Dar marile lui reu=ite — *Moara cu noroc*, *Popa Tanda*, *P[duleanca*, *Budulea Taichii* — stau toate sub acela=i semn neclintit al medita\iei asupra atitudinii etice a omului]n lume.

Ovidiu PAPADIMA,]n *Istoria literaturii române*, vol. III, Bucure=ti, Editura Academiei Române, 1973, p. 412, 414.

]n *Moara cu noroc* se pot separa cu u=urin\] trei straturi tematice. Cel dintâi, care trebuie considerat =i o “supratem[”, deschide f[r] echivoc nuvela, prin cuvintele b[trâne: “Omul s[fie mul\umit cu s[r]cia sa, c[ci dac[e vorba, nu bog[\ia, ci lini=tea colibei tale te face fericit.” Monologul liminar poate fi interpretat =i ca o paratax[a naratorului, drama fiind proiectat[ ]n spa\iul unei dezbateri morale general-umane,]n deplin spirit slavician.]n final]ns[, b[trâna mediteaz[din nou pe marginea celor petrecute la han, subliniind amar-ironic ideea unei fatalit[\i oarbe: “Sim\eam eu c[nu are s[ias[bine; dar a=a le-a fost data.” Concluzia distinge aparen\ a-inten\ie moralizatoare, c[ci autorul sugereaz[subtextual incapacitatea psihologiei comune de a]n\elege mobilurile reale ale catastrofei. Al doilea strat, sociologic, vizeaz[procesul dezumaniz[rii prin “chivernisire” malonest[, idee din care s-a b[tut moned[curent[ ]n toate interpret[rile secvente celei c[linesciene. Observa\ia realistului Slavici urm[re=te ne]ndoios =i un atare mecanism economico-social, f[r] ca acesta s[fie dominant. El r[mâne mai degrab[pretextul anecdotei tragice. Con\inutul ei trebuie c[utat]n alt[parte:]n fascina\ia ideii de for\[,]n simbolul puterii, pe care-l reprezint[Lic[S[m[d]ul. Personajul este polul de referin\] al problematicei autentice a operei: Lic[reprezint[for\ a

În stare să sfideze legile divine și umane, sigur în toate acțiunile ce întreprinde, acoperit de tutela complice a unui sistem social determinat istoricește, eliberat de orice cenzură interioară și de teama oricărui precept moral, de ideea “sancțiunii” sau a pedepsei instituționalizate. Virulent și dezlănțuit, ascultând numai de impulsuri elementare, vitalitatea sa agresivă vrea să întârzie cât mai mult pragul stingerii, singurul de care simte o spaimă obscură, animalică și pentru evitarea căruia nici o crimă nu-i pare zadarnică... Legea forței e dominarea prin forță, strivirea personalității celui alt, declanșarea terorii, stăpânirea prin frică...

Viziunea slaviciană ar fi putut să ia drept epigraf cuvintele marchizului de Cusine: “Frica e molipsitoare, ca tristețea”, întregind imaginea unei societăți care ia colegii de generație ai prozatorului ardelean și detectaseră numai geografia ultimului termen: tristețea numită de ei “decepcionism” sau “pesimism”.

Astfel, *Moara cu noroc* nu este o simplă investigație sociologică a unui mediu “pastoral”, nici o povestire tenebroasă spusă cu intenții moralizatoare. Semnificația ei ascunsă descoperită o morală istorică extraordinară leagă: forța elementară, violența molipsitoare, agresivă și aparent victorioasă, distrugătoare și nimicind totul în calea ei, se autodevoră.

Mircea ZACIU, *Prefață*, în Ioan Slavici: “*Moara cu noroc*”, Editura Facla, Timișoara, 1974, p. 14—16.

Dacă se ignoră unele pastee literare ale westernului american ca și exemplele tradiționale de literatură haiducească, se poate vine seama de prezența unei literaturi western autentice, a cărei origine poate fi căutată în realități sociale și istorice românești.

Un prim model de narativă culesciană western îl oferă Slavici prin *Moara cu noroc*. Observația culesciană este în această privință remarcabilă... Nuvela lui Slavici, căruia Călinescu îi întuiește genul, prezintă încă în 1881 toate caracteristicile narativii western moderne. Mai întâi, o regiune pustie, la marginea unei lumi; marginea de lume este echivalentă cu marginea de lege. Nu s-ar putea spune că legea nu există; dar e sigur că ea coexistă cu forța de lege; practic, ea este teoretizată, dar începe să funcționeze abia odată cu victoria ei, și nu înainte de aceasta. Este semnificativ, de altfel, că Legea și Forța de legea descind din aceeași materie umană, simetric pozițional: Lică Simăndul și Pinteja jandarmul au fost împreună la închisoare, ca hoști de cai, până ce unul va ajunge omul legii, iar celălalt tâlharul.

Lumea acestui western straniu, fixat chiar în vestul țării, este exact cea cunoscută din narativile americane. În acest spațiu sălbatic, în care singurele posibilități de existență sunt creșterea animalelor și mboșgăvirea prin aceasta sau

prin tâlh[ria organizat[asupra celor care-i cresc (un porcar e ucis de Lic[S[m[d[ul chiar]n cursul nuvelei), oamenii sunt ei]n=i croi\ pe m[sura locului. Fizic se remarc[soliditatea =i energia: b[rba\ii sunt puternici; Ana remarc[urâ\enia fizionomic[a lui Lic[, dar cade sub for\la personalit[\ii lui definit[prin locul respectiv. Conflictele]ntre termenii acestei masculinit[\i, la fel ca]n westernuri, dep[=esc un caracter eroic, care constituie aici numai o implica\ie secundar[: Ana este pierdut[cu u=urin\ de Ghi\ =i abandonat[cu destul[lips[de pudoare de Lic[. Femeile nuvelei interesante din punct de vedere erotic sunt Ana =i U\la: Ana e misterul =i instabilitatea feminin[, U\la — degradarea femininului prin univocitate. A=adar, dou[roluri — al matroanei degradat[prin locul existen\ei =i al tipicei hetaire, ca form[simultan[de existen\ a aceluia=i loc. Personajele secundare, bandi\i =i porcari, prezint[o brutalitate de comportament specific[westernului, chiar]n situa\iile cele mai banale; Slavici noteaz[meticolos gesturile =i vorbele tovar[=ilor lui Lic[veni\i s[m[nânce la hanul lui Ghi\].

Un asemenea conflict presupune un punct de centralizare a personajelor: unui spa\iu enorm, nepopulat, misterios]i corespunde ca o compensa\ie locul de adunare,]n acest caz cârciuma lui Ghi\[, forma local[a unui *saloon*. Dincolo de acest focar uman, existen\ele sunt anonime, t[inuie, necunoscute sau ignorate: ca =i]n western nu exist[o realitate a cre=terii porcilor, ci numai a valorific[rii lor necinstite, spectaculoase. Prin intermediul acestui punct de convergen\ a personajelor se declan=eaz[conflictul,]n nuvela dat[chiar prin existen\la amintitului *saloon*.

O caracteristic[a westernului este dezvoltarea unui conflict prin schema *cineva care vine*.]ntr-o realitate infernal[trebuie s[apar[cineva din exterior care s[arate realitatea ca atare:]n acest caz vine Ghi\[, care consumându-=i destinul revel[toate caracteristicile realit[\ii date.]n finalul unui asemenea conflict, trebuie s[fie *cineva care pleac[*, cineva care se retrage, cineva care a consumat drama sau a participat la ea, cineva care a suportat consecin\ele trebuie s[plece dintr-un asemenea spa\iu =i pentru c[el a fost golit de realitatea uman[anterioar[, pentru un timp sau definitiv, odat[cu instaurarea Legii.]n *Moara cu noroc* pleac[soacra lui Ghi\[cu copiii, singurii neparticipan\i la dezvoltarea conflictului, dar autenticele sale victime. Nici unul dintre protagoni=ti nu poate pleca, pentru c[aceast[plecare ar fi un sacrilegiu: nuvela lui Slavici impune un conflict care evinden\iaz[finalmente o Lege, dar nu =i un om al legii, un pozitiv, un erou, ca]n majoritatea westernurilor tradi\ionale. Finalul nuvelei este tipic westernului: b[trâna cu copiii contempl[ruinele stinse ale hanului, nu]n\elege cauza dezastrului, se d[o explica\ie exterioar[, eronat[, dar ultima fraz[este urm[toarea: “Apoi ea lu[copiii =i plec[mai departe”. Fraza constituie o magistral[ ]nchidere prin deschidere: o]nchidere a conflictului Ghi\—Lic[, dar o suspendare a istoriei, =i nu o suprima-

re a ei: sensul propriu =i cel figurat al frazei, indecizia în alegerea unuia sau a celui alt reprezent[unul din lucrurile cele mai bune ale nuvelei.

Marian POPA, *Westernul ca realitate românească*, în vol. *Forma ca deformare*, Editura Eminescu, 1975, p. 158—160.

Cine este S[m[d[ul? El reprezintă încarnarea unui principiu, singura personalitate direct[=i expres[din literatura lui Slavici, a “voinei de putere”. Autorul are îns[tactul de a nu lucra cu o schem[simplificat[=i demonstrativ[. Întâmplare sub care se manifest[necesitatea r[ului, S[m[d[ul nu e instrument orb al unei pasiuni mortale =i mortificante, ci în primul rând o inteligen[lucid[, st[pân[pe impulsurile firii, pe actele sale =i pe consecin[ele lor. Farmecul straniu care înconjoară acest personaj tare =i hot[rât negativ e seduc[ia inteligen[iei, misterul puterii suflete=ti. Întotdeauna luciditatea =i atotputerea, chiar direc[ionate spre negativ, creează atrac[ie, o atmosfer[de securitate =i protec[ie. Insondabil, pentru c[mult[vreme el nu las[s[se vad[decât o aparen[ă a sa, efectele gândirii, dar niciodată gândirea îns[=i, misterios, seduc[tor ca prezen[ă b[rb[tească tare, decis[, cu instinctul autorit[ăii =i conduc[torului, S[m[d[ul e superior faptelor sale...

Pintea îl intuie=te =i îi d[defini[ia exact[: “El are o sl[ăbiciune, una singur[: s[face, s[se laude, s[=ie lumea de fric[=i cu toate aceste s[râd[=i de dracul =i de mum[-sa. S[râd[de noi, Ghi[, de noi...”

Orgoliul lui e unul de st[pân care nu doar =i subordonează oamenii, dar se substituie destinului lor, înănd locul unui Dumnezeu p[timă, batjocoritor, sadic. <...>

Moara cu noroc este drama unui ins care nu îndr[ăzne=te s[fac[supremul gest al umilin[iei: s[se recunoască a=a cum e în fa[ă altuia, predându-se de fapt aceluia. Ghi[e indecis =i labil, dar vrea s[p[streze pentru Ana aparen[ă b[rbatului tare =i sigur de el; Ghi[îl ur[ă=te =i îl vinde pe Lic[, dar joacă fa[ă de el comedia complicit[ăii subordonate; Ghi[colaborează cu jandarmul Pintea, oferindu-i toate probele vinov[ății lui Lic[, dar p[strează jum[tate din banii furai pe care i-i încredin[ează S[m[d[ul. Personajul e astfel nu doar interior dublu, dar el =i creează pentru ceilal[ă aparen[ă duble =i neconvergente. În această multitudine de m[ă=ti, el nu se poate acorda definitiv nici unui rol.

Dram[ă a dedublării, *Moara cu noroc* este în acela=și timp o dram[ă a confuziei, a incapacit[ății de a în[elege exact natura omonimului t[u. Nu numai Ghi[suportă acest subtil proces de dezagregare, ci =i toate personajele din jurul lui, care, supuse unei lente discredit[ri, nu mai par demne de încredere =i asociere.

Magdalena POPESCU, *Slavici*, Editura Cartea românească, Bucure=ti, 1977, p. 170—171, 173.

CUPRINS

<i>Not[asupra edi\iei</i>	2
<i>Tabel cronologic</i>	3

NUVELE

POPA TANDA	10
SCORMON	29
GURA SATULUI	37
BUDULEA TAICHII	85
MOARA CU NOROC	135

POVE+TI

DOI FE I CU STEA }N FRUNTE	244
P { CAL { }N SATUL LUI	254
SPAIMA ZMEILOR	270
RODUL TAINIC	278
<i>Aprecieri critice</i>	286

Ioan Slavici
MOARA CU NOROC

Ap[rit: 1997. Format: 70x108^{1/32}.
Coli tipar: 12,95. Coli editoriale: 12,22. Tiraj: 5000 ex.

Casa de editur[«LITERA»
str. B.P. Hasdeu, nr. 2, Chi=in[u, MD 2005, Republica Moldova
Tehnoredactor: *Tatiana Covali*
Corector: *Elena Bivol*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Editor: *Anatol Vidra=cu*

Tiparul executat sub comanda nr. .
Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movil[, nr. 35,
Chi=in[u, MD 2004, Republica Moldova
Departamentul Edituri, Poligrafie =i Comer\ul cu C[r\i